

Ο ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ.

Εἷς μόνος μεταξύ τῶν ποιητῶν, ὁ Αἰσχύλος, ἔσχε τὴν εὐτυχίαν τοῦ νὰ ἦναι ὁ αἰοδὸς τῶν ἡρώων, καὶ νὰ παριστᾷ πλήρεις τὰς πράξεις, τὰ ἔργα καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀνθρώπου. Μόνος αὐτὸς πεντηκοντάκις ἔλαβε τὸν στέφανον τῆς τραγωδίας μόνος, ὡς ὁ Ὅμηρος, ἔσχε ῥαψωδοὺς ἐπαναλαμβάνοντας τὰ ἔργα αὐτοῦ εἰς τὰς ὁδοὺς· μόνος δὲν ἀπέθανεν, ἀλλ' ἔζησε πάντοτε ἐν τῷ θεάτρῳ, τὸ ὁποῖον μόνον τοὺς ζῶντας παρίστα. Ἐν τῷ ὄρει χαλκίνῳ αὐτοῦ ἀγάλματι, ἰδρυμένῳ ἐν μέσῳ τῶν Ἀθηνῶν, ἔμεινεν, ὡς ποντίρῃς καὶ προφήτης, ἵνα ἐπιτηρῇ καὶ διδάσκη τὸν λαόν. Ὁ μέγας σκώπτῃς τῶν θεῶν, ὁ Ἀριστοφάνης, τὸν Αἰσχύλον μόνον ἐσεβάσθη. Εἶδεν αὐτὸν ἐν τῷ Ἄδῃ ἐπὶ θρόνου χαλκίου καθήμενον.

Εἷς τὸν εὐμενῆ ἐπιτάφιον, ὃν εἰς ἑαυτὸν ἐποίησεν ὁ Αἰσχύλος, ἀναμνησθεὶς μόνον, ὅτι ἐπολέμησεν εἰς Μαραθῶνα, καὶ λησμονεῖ τὰς ἑκατὸν αὐτοῦ τραγωδίας. Οὐδέποτε ὑπῆρξε γενναιοτέρα γενεὰ τῆς αὐτοῦ· εἰς Μαραθῶνα ἐπληγώθη, καὶ εἶναι ὁ ἀδελφὸς τῶν ἐνδοξοτέρων στρατιωτῶν τῆς Σαλαμῖνος. Ὁ εἷς, ὁ Ἀμύντας, εἶναι ὁ τολμηρὸς πρωρεὺς, ὅστις πρῶτος ἐξώθησε τὸν στόλον τοῦ Ξέρξου, καὶ ἔλαβε τὸ βραβεῖον. Ὁ ἕτερος, ὁ πείσμων Κυναίγειρος, κατεκερματίσθη, κρατήσας τὸ πλοῖον διὰ τῶν χειρῶν, καὶ, ὅτε διαδοχικῶς ἀπεκόπησαν αὐται, διὰ τῶν ὀδόντων. Οἱ υἱοί, ἀνεψιοί, συγγενεῖς τοῦ Αἰσχύλου, ἤθελον πράξει τὸ αὐτὸ, ἐὰν ἔζων εἰς ὁμοίας ἐποχάς· ἱκανοποιήθησαν ὅμως διὰ πλῆθους τραγωδιῶν, καλῶν ἢ κακῶν, συνθεθειμένων μὲ τὸν πολεμικὸν οἶστρον τοῦ ἐξόχου γέροντος. Εἷς τῶν υἱῶν τοῦ μάλιστα συνηγωνίσθη μετὰ τοῦ Σοφοκλέους, καὶ ἐνίκησεν αὐτὸν εἰς τὸ ἀριστούργημα τοῦ Οἰδίου πύρανος.

Οἱ δικασταὶ τῶν Ἀθηνῶν πεφροντισμένως ἐφύλαττον κείμενόν τι τῶν ἔργων τοῦ Αἰσχύλου, πλήρες καὶ διωρθωμένον, ἵνα

μη αὐθάδης τις μεταβάλη μηδὲν τῶν ἱερῶν λόγων. Μεθ' ὅλας ὁμως τὰς φροντίδας ταύτας, ἑπτὰ μόνον δράματα διεσώθησαν ἡμῖν, ἐξ ὧν μία τριλογία πλήρης, ἡ Ὁρεστιάς. Ἐκ τῶν τριῶν τοῦ Προμηθεὺς μερῶν τὸ ἐν περιεσώθη, λείψανον κολοσσιαῖον καὶ καταπληκτικόν. Ὡς ὁ περιηγητὴς, εὐρίσκων πρῶτον εἰς τὴν ἄμμον τῆς Αἰγύπτου τὸν πόδα σφιγγὸς ἢ τὸν ἐκ γρανίτου δάκτυλόν της, ὑπολογίζει μετὰ ταῦτα τὸ ὕψος τοῦ θηρίου, ὁμοίως καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ ἐρειπίῳ τούτῳ θέλομεν ἀποπειραθῆναι νὰ μαντεύσωμεν τὸν γίγαντα Αἰσχύλον.

Ὁ Ἀριστοφάνης λέγει, ὅτι οἱ στίχοι τοῦ Αἰσχύλου εἶναι ἰσχυροὶ «ὡς αἱ συνεσφιγμέναί τοῦ πλοίου σανίδες,» ὡς τὸ σφερέωτατον οἰκοδόμημα τῶν πλοίων τούτων, τῶν κατασυντριψάντων τὸν στόλον τῆς Ἀσίας. Θεωρεῖ αὐτὸν ἀνώτερον τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ ἀσθενοῦς Εὐριπίδου. (α) Ἄλλ' ἡ ἀληθὴς αὐτοῦ θέσις εἶναι μᾶλλον μετὰ τοῦ Ἡσαίου καὶ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου.

Εἰς τὸ τοσοῦτῳ σκοτεινὸν ἔργον του δὲν ὑπάρχει ἡ τέχνη, ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τῆς λύπης. Ἐν τῷ Σοφοκλεῖ τὸ πᾶν ἔστιν ἡδὺ, παρήγορον. Ἐν τῷ Αἰσχύλῳ ὁμως βλέπει τις, ὅτι οἱ τραγικοὶ φθόγγοι τῶν ἡρώων τοῦ παρελθόντος φαίνονται ἐν τῷ παρόντι φοβεραὶ διδασκαλῖαι, πένθιμοι προαισθήσεις, καὶ ἀναμιμνήσκεται τὸν Μιχαὴλ Ἀγγελον, τὸν προφήτην τῆς Ἰταλίας, ὅστις, ἀντὶ νὰ παραστήσῃ τὴν αἴγλην καὶ τὰς κατακτήσεις Ἰουλίου τοῦ Β', ἐξωγράφησε τὸν τρόπον εἰς τὰς ὀροφὰς τοῦ Σιξτίνου παλατίου. Ὁ δὲ προφήτης Αἰσχύλος φαίνεται πλήρης πένθους εἰς τὰς εὐτυχούσας Ἀθήνας.

(α) Ὁ Ἀριστοφάνης, ἐν τῇ κωμῳδίᾳ τῶν Βατραχίων, ζυγίζων τὸν Αἰσχύλον μετὰ τοῦ Εὐριπίδου, ἀποδεικνύει τὸν πρῶτον ἀσυγκρίτως τοῦ δευτέρου μεγαλοπρεπέστερον, ἰδίως δ' ἐν τοῖς ἑξῆς: «Πόσον φοβερὸν θυμὸν θὰ αἰσθανθῆ ἡμῶν τοῦ ὀδόντος σου! Τότε δὲ τότε, ἀπὸ τὸ πολὺ μᾶνισμά του, θὰ γυρίσῃ ἀνω κάτω τὰ ὄμματά του· τότε θὰ ἐδοῦν εἰς τὸ μέσον μεγάλων λόγων πολυποικίλοι φιλονεικῖαι, καὶ ταχύτις λεπτολογίαι, καὶ λεπτοκαμωμένα ἑκφράσεις ἀνθρώπου, προσπαθούντος νὰ ἀντικρούη τὰ μεγάλα λόγια ἀνδρὸς, φύσει τοιαῦτα ἀναπνέοντος. Ὡς λέοντος ἀρρομένου θὰ σηκωθῶν ὄρθαι ἀπὸ τὸν θυμὸν αἱ τρίχες τῆς φουντωτῆς χαίτης αὐτοῦ, καὶ θὰ καταβῆσθαι τρομερὰ τὰ ὀφρύδια τοῦ, θὰ πρῆφῃ δὲ βροντερὰ λόγια ἱκανὰ νὰ συνταράξω εἰς τὸ πᾶν ἐνῶ ἡ λεπτοκαμωμένη καὶ ὀμαλὴ γλῶσσα τοῦ Εὐριπίδου, διαιροῦσα ἐν πρὸς ἐν τὰ λόγια τοῦ ἀντιπάλου της, θὰ κατακουρασθῇ ἕως οὗ καταλεπτολογῆσθαι τὰς βαρεῖας καὶ βαθεῖας ἐκείνας ἑκφράσεις μὲ πολλὴν βλάβην τῶν πνευμένων του.»

Ἀμφότεροι οἱ ποιηταὶ οὗτοι εἶδον προηγουμένως δοκιμασίας τρομεράς, σκληράς περιπετείας τύχης, καὶ τέλος τὴν Δίκην, τὴν ὑφίστην τῆς Δικαιοσύνης νίκην. Τοῦτο ἦτο τὸ μεγαλεῖον τοῦ Αἰσχύλου, τὸ ὅποιον δὲν ἠδύνατο ἀκόμη νὰ αἰσθανθῆ ὁ Ἀριστοφάνης. Κατὰ τοῦ παραδόξου φάσματος τῆς τότε μυθολογίας ὁ Αἰσχύλος ἐπικαλεῖται, συγκρατεῖ, γεννᾷ τὸν Δίκαιο. Ὁ Προμηθεὺς αὐτοῦ δίδωσιν ἡμῖν, μετὰ τοῦ θανάτου τοῦ Διὸς, τὸν θάνατον καὶ τὸ ἀνίσχυρον παντὸς μέλλοντος μύθου, μὴ τεθεμελιωμένου ἐπὶ τοῦ δικαίου. Ὁ Καύκασός του εἶναι ὁ βράχος, ἐνθα ἀμέσως ὁ στωϊκὸς κατὰ τῆς τυραννίας τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς θὰ ἐνθρονίσῃ τὴν νομιμότητα.

Μέλλον ἄγνωστον, κεκαλυμμένον. Ἡ πικρία τοῦ προφήτου, τὸ πένθος αὐτοῦ ἐκπλήττουσιν. Ὁ Αἰσχύλος τεσσαρακοντούτης ποιεῖται ἀρχὴν τῆς ἀπειλητικῆς σειρᾶς τῶν τραγωδιῶν του, κατὰ τὴν μειδιῶσαν στιγμὴν, καθ' ἣν τὸ ἐλεύθερον ἄστυ παρακολουθεῖ, στεφανοῖ τὴν νίκην του, καὶ φαίνεται βασιλεῦον τῶν Ἀθηνῶν. Εἶναι τοῦτο λαμπρὸν, γόνιμον, καὶ ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις ἀκτινοβολοῦν. εἶναι νέον, εἰκοσαετὲς ἐν ταῖς δυσὶ θαυμασίαις εὐφυΐαις, τῷ ὠραίῳ Σοφοκλεῖ καὶ τῷ ἰσχυρῷ Φειδίᾳ, ὧν ὁ εἰς, τὸ πρῶτον ζωγράφος, πρὸς ἀπόπειραν τῆς γλυφίδος του γλύφει τὴν ψυχὴν τῶν Ἀθηνῶν, τὴν Πολιοῦχον Ἀθηναῖν, ἡγεμόνα καὶ κολοσσιαίαν, ἥτις διὰ τῆς σπινθηροβολούσης περικεφαλαίας της δεσπόζει τῆς ἀκροπόλεως καὶ τῶν ναῶν, διοικεῖ πόρρωθεν τὴν θάλασσαν καὶ τὰς νήσους.

Στιγμὴ ἐλπίδος ἄπειρος. Μεταξὺ τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τοῦ Ἀριστείδου, τοῦ γενναίου Κίμωνος καὶ τοῦ ἱκανοῦ καὶ ἐσκεμμένου Περικλέους, ἡ πάλη φαίνεται ἀμφίβροπος, διὰ δὲ τῆς μάχης τῶν μάλιστα παράγεται ἡ ἀρμονία τῆς ἐλευθερίας.

Ὁ Αἰσχύλος οὐδὲν τούτων βλέπει· ἡ ψυχὴ αὐτοῦ φαίνεται, ὅτι εὐρίσκειται εἰσέτι εἰς τὸν προηγούμενον αἰῶνα, εἰς τὰς καταστροφὰς, εἰς τοὺς κινδύνους. Ἐχει, ὡς ὁ Ἡρόδοτος, τὴν ἐπασχόλησιν ταύτης τῆς Νεμέσεως, ἥτις ἐπικρέμαται ἐπὶ τῶν κεφαλῶν ἡμῶν, καὶ περισκοπεῖ τὴν εὐτυχιάν ἡμῶν. Ἡ θαυμαστὴ Βαβυλῶν ἔπεσεν, ἡ στερεὰ καὶ ὀγκώδης Αἴγυπτος ἐπίσης ἔπεσεν. Ὁ ἀγαθὸς Κροῖσος, ὁ δόλιος Πολυκράτης καὶ ἡ ἡδυπαθὴς Ἰωνία ἀπωλέσθησαν· μόνον δὲ πρόχωμα μένουσιν αἱ Ἀθηναί, ἐπιπροσθοῦσαι τὸν τῶν βαρβάρων χεῖμαρρον. Ἄλλ' εἰς αὐτὰς ἔτι

όποσαι ταχέαι μεταβολαί! Ὁ Αἰσχύλος παιδίον εἶδε τοὺς Πεισιστρατίδας, τὴν ἐκδίκησιν τῆς ἐλευθερίας, τὸ τόλμημα τοῦ Ἄρμодиου· γενόμενος δὲ ἀνὴρ, ἔσχεν εὐτύχημά τι, τὴν ἔνδοξον ἐν Μαραθῶνι πληγὴν του. Ἡ Ἑλλάς πρὸς στιγμὴν ἀπηωρήθη μέχρῃ οὐρανοῦ διὰ τοῦ μεγάλου τῆς Σαλαμῖνος στόλου· ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ὅπου ἀνέβη, ἔπρεπε νὰ κατέλθῃ, ὅπως μορφωθῇ νέα τις ἡλικία, καὶ ἐκλείψῃ ἡ τοῦ ἥρωϊσμοῦ, μεθ' ἣν ἄρχεται ἡ τῆς ἀρμονίας, ἡ τῆς τέχνης καὶ τοῦ ὠραίου, ἀπειρός τις ἀντανάκλασις ἐφευρετικοῦ πνεύματος, γονιμωτάτου λόγου, κόσμος τις χάριτος καὶ φωτός, ὅπως ἐκπλήξῃ τὸ μέλλον! Ἐν ἐνὶ καὶ μόνῳ αἰῶνι ἐπιτελεῖται ἔργον δύο χιλιάδων ἐτῶν! . . . Πλὴν τὸ ζῆν ἐν τῇ μέθῃ τῆς εὐδαιμονίας ταύτης δὲν εἶναι λογικόν. Πῶς νὰ μὴ προβλέψωμεν τὰς ἡμέρας τῆς ἐξαντλήσεως; Ποῖον ὠραῖον παίγιον θέλει μεταχειρισθῆ ἡ Νέμεσις, ἵνα ἐπανεέλθῃ καὶ ἐπαναφέρῃ τοὺς βαρβάρους οὐχὶ ἐξ Ἀσίας, ἀλλ' ἐκ Μακεδονίας, κατὰ τὴν ἀποφράδα καὶ οἰκτρὰν τῆς Χαιρωνείας ἡμέραν!

Εἶναι βέβαιον, ὅτι τὸ ἐκ χάλυθος τόξον ἐχαλαρώθη, καὶ ὅτι ἡ λύρα, πλουτισθεῖσα μὲ νέας χορδὰς, ἀναλαμβάνει τὴν ἀρμονίαν αὐτῆς, ἐγκαταλείπουσα τὸν τραχὺν καὶ ἰσχυρὸν τόνον, ὃν κατὰ τοὺς ἥρωϊκοὺς εἶχε χρόνους. Ὁ Σοφοκλῆς διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι ὁ Ἡρακλῆς πολιτισθεὶς ἐγκατέλειψε τὸ ρόπαλον, ὅτι σπουδάζει, διδάσκεται τὸν μυστηριώδη χορὸν τῶν ἀστέρων καὶ τὰς συμφωνίας αὐτῶν. Ἡ δευτέρα Ἀθηνα, ἥδη ἤττον ὑπερμεγέθης, δὲν ἐκτείνει πλέον ἐπὶ τῶν θαλασσῶν τὸ ἀπειλητικὸν βλέμμα τῆς. Ὁ Φειδίας ἐργάζεται νῦν αὐτὴν μελετῶσαν μὲ βαθὺ καὶ διαπεραστικὸν βλέμμα, ὁμοιάζουσαν λίαν πρὸς τὰ ἀνδρείκελα τοῦ Θεμιστοκλέους· «Ἐκεῖνος, κατὰ τὸν Θουκυδίδην, μόνος γελᾷ καὶ προβλέπει.»

Ἄλλὰ τί θεωρεῖ αὐτῆ; ἀγνοοῦμεν. Βεβαίως ἀπειρόν τι καὶ ὑψηλόν, πλέον ἢ αὐταὶ καθ' ἑαυτὰ αἱ Ἀθηναί, τὸν μακρὸν μᾶλλον ροῦν τῶν αἰώνων, ὃν αἱ Ἀθηναί θά φωτίσωσιν· αὐτῆ, ἐν ἐνὶ λόγῳ, θεωρεῖ τὴν αἰωνίαν τέχνην.

Τίς θὰ ἐκπλαγῆ ἂν ἡ Ἑλλάς ἐθαυμάσθῃ, ἂν ἀπήλαυσε λατρείας διὰ τὴν θαυμαστὴν αὐτῆς ὠραιότητα, ἣν ἠθέλησε νὰ διαιωίσῃ; Παρατηρητέον, ὅτι ἀντὶ πάσης ἄλλης γλυπτικῆς, ὑπῆρχεν ἡ ζωσα, καὶ ὅτι ἰσχυρὰ γυμνικὴ καὶ ἀρμονικὴ δημιουργία εἶχε μορφώσει ἐκ τοῦ πραγματικοῦ τὸ ἐντελὲς ρεμβάζον

ἰδεατόν. Ἡ τέχνη ἀντέγραφε τὸ πρῶτον καὶ ἤρχισε μὲ τὸ ἀνδρείκελον, ἐπειδὴ καὶ δὲν ἐτέρποντο γλύφοντες θεοὺς τυχαίως, ἀλλὰ πανομοιοτύπως ἐκείνους, οὓς ἔβλεπον. (Κατὰ τὸ 558 π. Χ. εἰσῆχθη ἡ συνήθεια τοῦ ἰδρύειν ἀνδριάντας τοῖς νικηταῖς τῶν Ὀλυμπίων.) Ἡ ὠραιότης ἐφαίνετο θεῖα καθ' ἑαυτὴν, καὶ ἐτι θειοτέρα ὡς ἀποκάλυψις τοῦ ἐσωτερικοῦ. Εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας εἶδεν ὁ Φειδίας παιδίον θαυμαστὸν, τρέχον καὶ νικῆσαν, καὶ ἐγένετο γλύπτῃς. Ἐτερός τις νεανίας εὐειδῆς, ὅστις δεκαπενταέτης, μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην, ἔπρεπε νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ἀρέσκοντα τοῖς θεοῖς χορὸν, ἐμαντεύθῃ, κατενοήθῃ, ἔτυχεν εὐφημιῶν παρὰ τῶν Ἀθηναίων. . . ἡ ψυχὴ του ἐσκήρτησεν. Ἦν δὲ οὗτος ὁ Σοφοκλῆς.

Τοῦτο εἶναι μέγα, ἀγνόν, εὐγενέστατον, ἀλλ' ἐν τοσοῦτῳ λίαν ζῶν καὶ γόνιμον! Οἱ θεοὶ ἐνηθροπισμένοι, ἢ μᾶλλον ἀποθεωμένοι ὑπὸ τῆς ψυχῆς, ἦν ἐναπέθεσαν αὐτοῖς οἱ Φειδαί, ἐξηλλοῦν τῶν ναῶν, καὶ κατέλαβον θέσιν εἰς τὰς στοὰς καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν αὐτῆν. Αἱ ἀκροπόλεις ἔσχον δύο λαοὺς πλησίον ὄντας καὶ συζῶντας, τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς Ὀλυμπιονίκας. Ἡ παράδοξος ἰδέα τοῦ Οὐίγκελμαν, ὅτι τὸ πᾶν ἦν ἀκίνητον, ὠραιότης σώματος ἀνευ τινὸς ἐκφράσεως, διεψύσθη πάντοτε πληρέστατα. Πανταχοῦ τῶν μαρμάρων τούτων ζωὴ τις φαίνεται πάλλουσα.

Πρὸ τοῦ Εὐριπίδου μάλιστα, ἐν τῷ Σοφοκλεῖ, καίτοι πόρρω εὐρίσκεται ἡ τέχνη τῆς, ἦν ἀποδίδουσιν αὐτῇ, ψυχρότητος, αἰσθανόμεθα ὅτι ὁ σκόπελος αὐτῆς δύναται νὰ ἦναι ἢ συγκίνησις. Θαυμάζω τὸν Σοφοκλέα, ἀλλ' οὐχὶ ἀνευ τινὸς ἀναστατώσεως, ὅταν πολὺ μὲ κρατῆ ἐπὶ τῶν φυσικῶν δεινῶν, τῆς πληγῆς, παραδείγματος χάριν, τοῦ Φιλοκτήτου, ὅταν ἐκνευρίζῃ τὸν Ἡρακλέα, παριστῶν ἀδύνατον καὶ ἀσθενῆ τὸν ἰσχυρότερον τῶν ἰσχυροτέρων. Ἀφήσατέ μας λοιπὸν ὀλόκληρον τὸ περίφημον συναξάριον, διότι θὰ λάβω ἀνάγκην αὐτοῦ μετ' ὀλίγον. Ἀναλογισθῆτε ἀμέσως τὴν ἡμαυρωμένην τοῦ Ἀλεξάνδρου δόξαν, πρὸς ἣν ὁ Ζήνων θέλει ἀντιτάξῃ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἡρακλέους.

Ὁ ἐν Κολωνῶν Οἰδίπους ἐπίσης μὲ συγκινεῖ λίαν. Ἡ ὑπόθεσις εἶναι ἡ ἀνάγκη τοῦ θανάτου του, ἡ θεραπεία τῶν ἐλλείψεων καὶ ἡ θεραπεία τῆς ζωῆς, ὁ ἥδὺς ἰλασμός, ὁ ἀναμένων τὸ θῦμα τῆς εἰμαρμένης ἐν τῷ μακρῷ ἐπιθυμητῷ ὑπνω, ὑπὸ τὴν γενναίαν αἰ-

γίδα τῶν Ἀθηνῶν, ἡ ἀσφάλεια εἰς τὸ δάσος τῶν Εὐμενίδων. Αἱ δύο ἀξιέραστοι κόραι, ἀρπασθεῖσαι, ἀπαχθεῖσαι, συμπληροῦσι τὴν συγκίνησιν. . . . Ἴδετε! ἅπας ὁ μέγας οὗτος λαὸς κλαίει. Πιθανῶς καὶ αὐτὸς ὁ ἥρωσ Αἰσχύλος, ὅστις εἶδε τοιοῦτον βαθμὸν συγκινήσεων θαυμασίων, ἐθορυβήθη, ἔφριξε.

Πῶς δὲ σκέπτεται, ἅμα ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ θαυμαστός ὀρθολογιστὴς Ζήνων, ὃς πρῶτος διετύπωσε καὶ ἐδίδαξε τὰ ἀπόρρητα τῆς λογικῆς; Διὰ τρομερᾶς δεξιότητος, βαρυνόμενος οὗτος τοὺς μέχρι τοῦδε ἀλαζόνας τῆς Ἰωνίας σοφιστὰς, ἀπέδειξεν ἐν μέσῳ Ἀθηνῶν, κέντρον τοιαύτης τινὸς κινήσεως, ὅτι ἡ κίνησις δὲν ὑπάρχει. Ὁ Περικλῆς καὶ πάντες, ἀκούσαντες αὐτὸν, ἐπλήσθησαν χαρᾶς ἐπὶ τῇ σκιαμαχίᾳ ταύτῃ.

Τὸ κέντρον τῶν ὀρθολογιστῶν ἐγένετο μετ' ὀλίγον ὁ οἶκος γυναικὸς τινος ἐκ τῆς Ἰωνίας, ἐξ ἐκείνων, ἃς ἡ κατηρειπωμένη Μίλητος ἀπέστειλεν εἰς Ἀθήνας. Αἱ Μιλήσiai αὗται, θελξικάρδιοι, κινουῦσαι τὸν οἶκτον ἐπὶ τῇ συμφορᾷ των, πλείζαι πωληθεῖσαι δοῦλαι, ἐγένοντο ἐπὶ μᾶλλον βασιλίσσαι. Ἡ ἡδυπαθὴς Θαρρηλία, ἡ λεπτή καὶ εἰσδύουσα Ἀσπασία, ἔσχον αὐτὴν καὶ πινας αὐλικούς! Τὸ ἐλαστικὸν ἰωνικὸν πνεῦμα, ἐν τῇ φυγαλέᾳ χάριτί του, ὅπερ ἤδη ἐσχημάτισε καὶ ἐμόρφωσε τὸν Ὀλυμπον καὶ τὰς μεταμορφώσεις του, ἦτο αὐτὴ αὐτὴ ἡ Ἀσπασία. Ὁ Φειδίας καὶ ἡ νέα αὐτοῦ Σχολὴ ἐνεπνέοντο ἐκεῖ τὴν εὐγενῆ εἰρωνείαν, ἣτις παρέστησε, μετεποίησε τοὺς θεούς. Ὁ Περικλῆς, ὁ σύννους καὶ περιεσκεμμένος ῥήτωρ, παρ' αὐτῇ ἐδιδάσκετο τὴν μιμικὴν, τὴν ἐπιβάλλουσαν κωμῳδίαν, δι' ἣς ἐφενάκιζε τὸν λαόν. Οἱ σοφισταὶ ἐσπούδαζον τὸν ἐπίβουλον λόγον τῆς, τὴν τέχνην τοῦ ἐνόειν, ἀναλύειν, ἀναμιγνύειν, λεπτὰ τῶν γυναικῶν δίκτυα, ἐν οἷς ὁ λεπτότερος περιεπλέκετο. Ὁ Πρωταγόρας ἐκεῖθεν ἠρύσθη τὴν παγκόσμιον ἀμφιβολίαν, καὶ ὁ Σωκράτης βραδύτερον τὴν τέχνην τοῦ ἀμφιβάλλειν περὶ τοῦ ἀμφιβόλου.

Παράδοξον καὶ λίαν ὀρμητικὸν διυλιστήριον! Πόσοι αἰῶνες εἰς εἰκοσιν ἢ εἰκοσιπέ, τε ἔτη! Χθὲς ἦν ἡ ἀπειροκαλία τοῦ Μαραθῶνος, ἀλλὰ σήμερον τὸ πᾶν εἶναι κομψόν, ἀβρόν, λεπτόν. Ποῦ εἶναι τὸ εὐρωστον πνεῦμα, ὅπερ κατέστησε νικητρίαν τὴν Ἑλλάδα; Βλέπω εἰς τὸν οἶκον τοῦ Περικλέους τὸν διδάσκαλόν του, ἄνδρα σκοτεινόν, τρομερόν, ἐξατμίζοντα τοὺς θεούς. Εἶναι ὁ Ἀναξαγόρας, ὃν ἀποκαλοῦσι Νοῦν, ἐπειδὴ, κατ' αὐτόν, οὐδ ἓ

ἄλλος ὑπάρχει θεός. Ἰδέα ὑψηλὴ καὶ ἀγνή, ἣτις, συγκεντροῦσα τὸ θεῖον, ἀλλὰ βυθίζουσα εἰς τὸν αἰθέρα τὰς ἐνεργείας τῆς πατρῖδος, ἐξαλείφουσα δὲ τὴν τε Παλλάδα καὶ τὸν Ἡρακλέα, ὠδήγησεν εὐθὺς τὰς Ἀθήνας εἰς τὴν μοναρχικὴν γαλήνην.

Ἡ ἐνότης ἐν τῷ οὐρανῷ, ἡ ἐνότης ἐπὶ τῆς γῆς ἦν τὸ ἐπιώζον ὑποκόφως ὄνειρον. Πολλοὶ θὰ ἤθελον καλὸν τινα τύραννον· νὰ ἀντικαταστήσωσι τὸν Δία, οὐχὶ διὰ τοῦ Νοῦ τοῦ Ἀναξαγόρου, ἀλλὰ διὰ τοῦ εὐνοουμένου αὐτῶν Βάχχου ἢ Διονύσου, θεοῦ ἀνατολικοῦ, ὅστις ἔφερε τὴν τιάραν, τὸ μαλθακὸν ἔνδυμα τῶν γυναικῶν τῆς Ἀσίας. Εἶχε λάβει τὸν θύρσον καὶ τὸν κισσὸν τοῦ θεοῦ τῶν τρυγητῶν, τοῦ ἀρχαίου ἐντοπίου Βάχχου. Συμπαρέσυρε τὰς γυναῖκας, τὰς δούλας, ὄχλον ὀργιαστικόν. Οἱ δοῦλοι τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ βᾶθος ἐλεύθεροι, δεκτοὶ εἰς τὰ θεάματα, εἰς τὰ μυστήρια, ἐθεώρουν αὐτὸν θεὸν των, τύραννόν των, σωτῆρά των. Διὰ τῶν φίλων του κατέλαβε τὴν Ἐλευσίνα, ἐβίασε τοὺς Δελφοὺς, ἀνοίξας ὑπὸ τὸν ναὸν τύμβον, κρύπτην, ὀπόθεν ἀνίστατο καὶ ἐβίαζε τὸν Ἀπόλλωνα νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὴν κωμῳδίαν του. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐσήμαινεν ἀκόμη τι· ἔπρεπε νὰ θάψῃ, νὰ ἀφανίσῃ ὄλους τοὺς μικροὺς θεοὺς τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ φέρῃ αὐτὴν εἰς μεγάλα πράγματα, εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀσίας καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Πότε τοῦτο; καὶ εἰς ποῖον ὁ μέγας οὗτος θεὸς ἤθελεν ἀφανῆ; Εἰς πάντα τύραννον ἀνέκραζον: «Εἶναι αὐτός!»

Διὰ παραδόξου τινὸς εἰμαρμένης, ὁ ἐνδοξὸς τύραννος τῶν Συρακουσῶν, καθ' ἣν ἡμέραν ἐνίκησαν οἱ Ἕλληγες ἐν Σαλαμῖνι, ἐνίκησε καὶ αὐτὸς τοὺς Καρχηδονίους, ἐπιβαλὼν αὐτοῖς νόμον ἀπαγορεύοντα τὰς ἀνθρωποθυσίας. Ἐνόμισεν ἑαυτὸν οὕτως ἰσχυρόν, ὥστε ἐπανακάμπτων ἐγκατέλιπε τὴν σπάθην, καὶ περιεπάτησεν ἄνευ φυλακῆς. Κατέστησαν καὶ πάλιν αὐτὸν τύραννον, καὶ τοῦτο διήρκεσε πάντοτε. Οἱ τύραννοι ἐγένοντο θεοὶ, ἀρχηγοὶ μὲν τῆς ἐλευθερίας, ἀλλ' ἐλευθερίας θηριώδους. Ἐλαβον τὸ κύριον ὄνομα τοῦ οὐρανοῦ τυράννου Διονύσου, ἡ ἐκλήθησαν Δημήτριοι (υἱοὶ ἢ σύζυγοι τῆς Δήμητρος,) ἡ ἔλαβον τὸ ὄνομα, τὸ ἱκανοποιεῖν τὴν ἀόριστον ἐλπίδα, τοῦ Σωτήρος. Οἱ σωτήρες οὗτοι ὑπῆρξαν τρομεροὶ, ἐξηφάνισαν τοὺς ἡλιθίους, τοὺς ἐπελπίσαντας τὴν ἐλευθερίαν ἀπὸ τὸν τύραννον. Σκοτεινὸν μέλλον, τὸ ὁποῖον καὶ ἐπὶ Αἰσχύλου ἔτι κακῶς διεωράτο:

Ἐντοσοῦτω τὰ ὄργια τοῦ σωτῆρος Βάχχου ἤρχισαν προσφάτως εἰς τὴν Σπάρτην. Ὁ Σπαρτιάτης Πausanίας, ὁ νικήσας ἐν Πλαταιαῖς, ἐνόμισεν, ὅτι γίνεται ὁ Γέλων, ὁ Βάχχος σωτὴρ τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὰ φῶτα τῶν Ἀθηναίων ἐγέλω. Αἱ σκοτειναὶ αὐταὶ μηχανοβραφαὶ ἐφαίνοντο ἀδύνατοι. Ἐντοσοῦτω οἱ γέροντες, θεωροῦντες τὸν Περικλέα, ὠνεῖρωτον, καὶ εἰς τὰ χαρακτηριστικά αὐτοῦ ἐνόμιζον, ὅτι ἀνεγνώριζον τὸν Πεισίστρατον.

Ἄλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν τέχνην. Ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Βάχχου, ὅτε συνεκρατεῖτο εἰσέτι ὁ βρασμός τῶν πνευμάτων, τὸ θέατρον ἐγένετο ἡ ὑπερτάτη ἀνάγκη τῶν Ἀθηναίων. Ἠκτινοβόλησεν, ἐγκατέλειψεν ὁ,τι εἶχεν ἐν ἑαυτῷ στοιχειῶδες. Τὸ πᾶν δὲ μετεβλήθη βαθμηδόν, σκηνή, δρᾶμα καὶ ἠθοποιός.

Μέχρι τοῦδε ἡ σκηνή, ὠκοδομημένη ἐκ ξύλων προσκαίρως διὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἑορτῶν, ἦτο αὐτοσχέδιος καὶ διηυθετημένη διὰ τὸ αὐτοσχέδιον. Εἰς οὐδένα ὁ ποιητὴς ἀνετίθει τὴν φροντίδα, τὴν προσπάθειαν, τὸν κίνδυνον τῆς πράξεως, ἀλλ' αὐτὸς παρίστα τὸν ἑαυτοῦ ἦρωα. Ἡ τραγωδία ἦτο πράξις γενναιότητος, ἀφοσίωσις, πρὸς ἣν ὁ ἄνθρωπος ὅλος ἐδίδετο. Ἐρρίπτετο μετὰ γενναιότητος εἰς τὸ τρέμον τοῦτο ἔδαφος, ὑφ' ὃ ἐβόμβουν ἤχοι τρομεροὶ, ἀψηφῶν τὰς ἰδιοτροπίας, τοὺς κινδύνους τοῦ ἀτόμου του, τῆς χειρονομίας καὶ τῆς φωνῆς του. Τὸ πρόσωπον τοῦ ἀλάχιστον ἔφερε προσωπίδα; ἦν πεφυλαγμένον τῆς ὕβρεως; Οὐχὶ πάντοτε, διότι ὁ Σοφοκλῆς, ἐνεκα τῆς μεγάλης καλλονῆς του, παρέστησεν εἰς τι τῶν δραμάτων αὐτοῦ τὴν ὠραίαν Ναυσικαάν.

Ἀλλὰ τοῦτο ἦν ἱκανῶς ἐπιζήμιον τῷ Σοφοκλεῖ. Ὁ λαὸς, ὅς τις ἐμαίνετο δι' αὐτὸν, ἀπήλλαξεν αὐτὸν τοῦ κοπιώδους τούτου καθήκοντος, δούς αὐτῷ ἕτερα, συμφωνότερα πρὸς τὸν χαρακτήρα του, ἱερωσύνην τινά, ἐπὶ παραδείγματι καὶ ἐπειδὴ τὸν ἐνόμιζεν «ἀγαπητὸν τῶν θεῶν,» παρέσχεν αὐτῷ ἐν μαντεῖον. Ἡμέραν τινά, ἐν τριχυμῖα, ὕμνος τις τοῦ Σοφοκλέους ἐψάλη, καὶ παραχρῆμα γαλήνη ἐγένετο· ὁ Ποσειδῶν καὶ ἡ θάλασσα ἠχροάζοντο.

Ἡννοεῖ ὁ νέος οὗτος ποιητὴς, ὅτι ἠγαπᾶτο. Εἰκοσαέτης παρέστη εἰς τὰ διαγωνίσματα τῆς τραγωδίας. Ἐποίησε χαριεστάτην τινά βασιλικὴν ποίησιν, τὸν Τριπτόλεμον, πρὸς δόξαν βεβαίως τῆς Ἐλευσίως καὶ τῶν νέων μυστηρίων. Ἐλεγεν ἐν αὐτῇ, κατὰ τὸν Πίνδαρον, «Εὐτυχῆς ἔσομαι ἐάν, ἰδὼν πρῶτον αὐτὰ, ἔπειτα ἀποθάνω!» Τοιαύτη φράσις ἀνῆρπαζεν, ἔθελγε βε-

βαίως τοὺς μεμνημένους. Ὁ θαυμασμός καὶ ἡ μανία διὰ τὸν νεαρὸν ποιητὴν ἦν τοιαύτη, ὥστε ἐθυσίασαν αὐτῷ μίαν τῶν μεγαλειτέρων τραγωδιῶν τοῦ Αἰσχύλου. Μάτην ἐπάλαυν ἡ ἀρχαία ἠρωϊκὴ καὶ πατριωτικὴ μερίς· συνενόησις δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ, ἡ δὲ δίκη ἀνετέθη τοῖς στρατηγοῖς, τῷ ἐνδόξῳ Κίμωνι, ὅστις ἐπανερχόμενος ἀπὸ νέαν τινὰ νίκη, ἔφερε τὰ ὄστα τοῦ Θησέως, δῶρον λίαν εὐχάριστον εἰς τὰς Ἀθήνας. Κίμων ὁ Μιλτιάδου δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ἐχθρὸς τῷ γέροντι Μαραθωνμάχῳ, ἀλλ' ἐνώπιον τοῦ λαοῦ ὁ γενναῖος οὗτος Κίμων ἐγένετο τοιοῦτος· εἶδε ποῦ ὑπῆρχεν ἡ εὐνοια, καὶ ἔστρεψε τὰ νῶτα τῷ Αἰσχύλῳ.

Ὁ Αἰσχύλος ἤδη εἶχε τὸ πᾶν ἐναντίον του, τὴν ἡλικίαν, τὰς πολλὰς του ἐπιτυχίας, καὶ τὴν πρόοδον τῆς τέχνης, ἧτις βαίνει, ἀκολουθεῖ τὸν δρόμον αὐτῆς, χωρὶς μάλιστα τῆς εὐφυΐας. Ἡ τέχνη ἀπῆτει τραγωδίαν ἤττον λυρικὴν καὶ μᾶλλον δραματικὴν, θέσεως συμπλεγμένης, καταλαμβανούσης τὴν καρδίαν, κρατούσης αὐτὴν ἀνήσυχον, μετέωρον, εἰς ὃ ἐπετύγγανεν ὁ Σοφοκλῆς, ἐνῶ ὁ Αἰσχύλος εἰς μόνην τὴν Ὀρεστιάδα ἠκολούθησε τὰς συνθήκας ταύτας.

Τὰ τρία μέρη τῆς Ὀρεστιάδος βαίνουσιν αὐξομειούμενά μετὰ τρόμου. Παρίσταντο κατὰ τὰς ἑορτὰς ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἐσπέρας. Ὅλα ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἠδύνατο νὰ τὰ παραστήσωσι τὸν θάνατον τοῦ Ἀγαμέμνονος τὴν πρῶταν, τὸν τῆς Κλυταιμνήστρας τὴν μεσημβρίαν, τὰς Εὐμενίδας τὸ ἐσπέρας. Τὸ ἀκροατήριον, μεταβαῖνον ἀπὸ δράματος εἰς δρᾶμα, καὶ ἀπὸ τρόμου περιπίπτον εἰς τρόμον, δὲν ἀνέπνει πλέον. Οἱ ἰσχυρότεροι ἐφρικίων, αἱ γυναῖκες ἐλειποθύμου, καὶ πολλοὶ καθ' ἃ λέγεται, ἀπέβαλον. Τὴν ἐσπέραν πάντες ἦσαν κατεπτοημένοι, μόνος δὲ ὀρθὸς ἔμενον ὁ Αἰσχύλος.

Ὁ Ἀγαμέμνων ἤδη ἀφαρπάζει. Ὅτε ἡ ἀπιστος σύζυγος τρυφερώτατα ὑποδέχεται αὐτὸν καὶ περιβάλλει μὲ τὸ κάλυμμά της, ρίγος καταλαμβάνει τὸν θεατὴν. Ἡ Κλυταιμνήστρα ἐν τοῖς Χορηφοῖς προξενεῖ ἄγριόν τι ρίγος, τὴν φρικίαν τοῦ πατροκτόνου, τὴν τύψιν πρὸ πάντων. Ὁ Ὀρέστης γινώσκει τὴν τύχην του. Οἱ θεοὶ θέλουσι τὸν δολοφόνον, ἵνα ἐπιβάλωσιν αὐτῷ ὑπακοήν, ὅπερ αἱ Εὐμενίδες δι' ἀπιστεύτου ἀθραδείας κατορθοῦσι, θείσαι τοὺς θεοὺς εἰς ἀντίφασιν. Αὐταὶ καταδιώκουσιν αὐτοὺς

ὄσον καὶ τὸν Ὀρέστην, ἐπιβαρύνουσαι αὐτοὺς ὁμοῦ διὰ τῶν ἀμοιβαίων διαφεύσεών των.

Ὁ Αἰσχύλος ἐτόλμησε πολὺ· τοῦτο δὲ εἰ καὶ ἦτο ἡ ἰδέα τοῦ λαοῦ, ἠδύνατο νὰ ἐρεθίσῃ ὁμως καὶ νὰ παροξύνῃ αὐτὸν, βλέποντα αὐτὴν εἰς τηλικούτον ἀνεπτυγμένην βαθμόν. Καὶ ὁμως δὲν ἠσθάνθησαν ὅλοι τοῦτο, ἐπειδὴ οὐδέποτε ἐνόησαν οἷα ἡ ἠθικὴ θέσις, ἡ κατωφέρεια, δι' ἧς ὀρμητικὸς κατήρχετο ὁ Ἑλληνικὸς Ὀλυμπος.

Ἄμα τῇ καταστροφῇ τῆς Ἰωνίας, ὁ Ζεὺς καὶ ὁ Ἀπόλλων ἀπώλεσαν σκληρῶς τὴν ὑπόληψίν των· τὰ μαντεῖά των ἐξέπεσαν. Ὁ Κροῖσος, ὅστις τὰ ὑπεστήριζε διὰ τοῦ χρυσοῦ του, ὅστις, πιστεύσας ὅτι θὰ νικήσῃ τοὺς Πέρσας, ἐγένετο αἰχμάλωτός των, ἐξέθρισε τὸν θεὸν τῶν Δελφῶν, προσενεγκῶν τὰς ἀλύσεις του. Ἐπωνόμασαν αὐτὸν Λοξίαν, ἀμφίβολον καὶ διαφορούμενον δηλονότι. Ἐρωτηθεὶς πρὸ τῆς ἐν Σαλαμίῃ ναυμαχίας, σοφιστεύεται γελῶσι· μόνος δὲ θεὸς ἦν ὁ Θεμιστοκλῆς. Ὁ Αἰσχύλος προφανῶς ἀνεκάλει τὸν ἀβέβαιον χρῆσμον, ὅστις κατέστρεψε τὴν Λυδίαν, τὴν Ἰωνίαν, τὴν ἀτυχή Μίλητον, ἣν τοσοῦτον ἐθρήνησαν οἱ Ἀθηναῖοι, ὅτε διὰ τοῦ στόματος τῶν Εὐμενίδων ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ: «Ἴδατε τὸν θρόνον τοῦτον τῶν Δελφῶν! . . . Πῶς ἀποστάζει αἵματος!»

Δὲν ὑπῆρχε μεγαλείτερος κίνδυνος τοῦ νὰ ὑβρίσῃ τις τὸν Ἀπόλλωνα, τὸν Δία, ὡς ὁ Αἰσχύλος πολλάκις ἔπραξεν. Ὁ φοβερώτερος τοῦ δράματος κίνδυνος εἶναι ἡ λέξις, ἣν αἱ Εὐμενίδες λέγουσι καὶ ἐπαναλαμβάνουσι μετὰ περιφρονήσεως, δὲν γνωρίζω ποσάκις: «Οἱ νέοι θεοί.» Ἐὰν ἡ λέξις αὕτη ἀπέβλεπε τὸν Φοῖβον, πολὺ περισσότερον προσηρμόζετο εἰς τὸν Βάκχον, τὸν ὑπερογενῆ τοῦ Ὀλύμπου. Αἱ τρομεραὶ θεαὶ ἐπεβάρυνον τοῦτον τὸν ἐπίσακτον μὲ τὴν ἀρχαιότητά των.

Ὁ Αἰσχύλος, ὅστις ἦτο Ἐλευσίνιος, ὅστις (καθὼς ἀναφέρεται εἰς ἀπόσπασμά τι) ἠγάπα τὴν Δήμητρα τῆς Ἐλευσίνος, ἐγνώριζεν ὅσον οὐδεὶς ἄλλος τὴν βαθεῖαν μεταβολὴν τῶν μυστηρίων, ἐν οἷς ὁ Ἰαχχος, εἰσαχθεὶς παιδίον, ἠνδρώθη ἀποθανῶν καὶ ἀναστὰς, καὶ τέλος τὸν θριαμβεύοντα Βάκχον, ὅστις ἐδάμασε τὴν πτωχὴν Δήμητρα, καὶ ἐκοῦσαν ἄκουσαν ἔλαβε σύζυγόν του.

Ἡ μεταβολὴ αὕτη φαίνεται, ὅτι ἐγένετο κατὰ τὸ 600 ἢ 500

ἔτος. Πλὴν τὰ γεγονότα ἐπισπεύδουσι, διότι μὲ τὸν Ἐλευσίνιον Βάκχον, ὃς μόνος σμικρὰν τινα διεφύλαξε κοσμιότητα, μέλλει νὰ ἀναμιχθῇ ἡ οὐτιδανὴ γενεὰ τῶν μικρῶν τῆς Ἀσίας Βάκχων. Τοῦτο δὲ συνέβη πρὸ 400 ἐτῶν. Ὁ μέγας Βάκχος, ὅστις κατεσύντριψε τὸν Ὀρφέα, τὸν σωτῆρα, ὡς λέγεται, τῶν γυναικῶν καὶ δούλων, θεὸς τῆς ἐλευθερίας, (τῆς μανίας καὶ μέθης,) ἦν τύραννος τῆς Ἑλλάδος, εἰς ἣν ἐνέπνεε τὸν τρόμον. (α)

Εἰς αὐτὰς ἔτι τὰς Ἀθήνας, τὴν ἀπίστον καὶ εὐτράπελον πόλιν, ὁ σύμπηκτος οὗτος σωρὸς τῶν μεμνημένων, γυναικῶν καὶ δούλων, ἦν λιάν ἐπίφοβος, καὶ μάλιστα εἰς τὸ θέατρον, ἐνθα ἔνεκα τῆς πληθύος του καθίστατο αὐθάδης. Οἱ δοῦλοι παρευρίσκοντο. Δὲν ὠμίλου μὲν, ἀλλ' ἠδύναντο νὰ μυκῶνται καὶ βρυχῶνται, τὸ ὁποῖον ἰσοδυναμεῖ μὲ κεραυνόν. Αἱ γυναῖκες ἐπίσης παρευρίσκοντο. Ἡ εὐαισθησία αὐτῶν πρὸς τὸν τρυφερὸν Βάκχον καθίστα αὐτὰς ἐνίοτε μανιώδεις, πολλάκις μέχρι δολοφονίας. Ὁ Αἰσχύλος ὀλίγου δεῖν ἐγένετο θῆμα διὰ λέξιν, ἣν, δὲν ἐνθυμοῦμαι εἰς ποίαν τραγωδίαν του, περὶ τῶν μυστηρίων ἀπήγγειλε, καὶ ἠθελε κατασπαραχθῆ διὰ τῶν ὀνύχων των, ἐὰν δὲν κατέφευγεν εἰς τὸ ἐντὸς τῆς σκηνῆς εὕρισχόμενον θυσιαστήριον.

Εἰκάζεται λοιπὸν ὁ μέγας κίνδυνος, εἰς ὃν ἐξετίθετο ὁ Αἰσχύλος, προφέρων τὴν τρομερὰν καὶ σαφῆ ταύτην λέξιν, «Οἱ νέοι θεοί.» Ἄλλ' ἀψηφῶν τοὺς φανατικούς, ἦν ἄρᾳ γε ἐξησφαλισμένος ὑπὸ τῆς ἀντιθέτου φατρίας τῶν ἰσχυρῶν ἀπίστων ἢ σοφιστικῶν πνευμάτων, ἅτινα, ὡς ὁ Ἀναξαγόρας καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Περικλῆς, μόνον θεὸν ἀπεδέχοντο τὸ Πνεῦμα· Ἡ φατρία αὐτῶν θρησκευτικῶν ἐλευθεριῶν προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου ἐν τῇ σχολιᾷ αὐτῆς ὁδῷ πρὸς τὴν πολιτικὴν τυραννίαν. Ἔθεσεν εἰς τὸ στόμα τῶν Εὐμενίδων τὰ ἐξῆς: «Θέλετε ἴδει αὐθις τὴν δικαιοσύνην. Τιμῆσατε τοὺς νόμους. Προσέξατε, μὴ παραδοθῆτε εἰς τοὺς διδασκάλους.» Ὁλόκληρον τὸ δράμα, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ἦν προσβολὴ κατὰ τῶν ραδιουργιῶν τοῦ Περικλέους.

(α) Ὁ Ἡρόδοτος, ὅστις, ὡς γνωστὸν, εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ἀνέγνω τέσσαρα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αἰσχύλου (432) τὴν ἱστορίαν του, τοσοῦτω κατελημμένοι: ὑπὸ τὰ τῆς ἐντυπώσεως εἶναι, ὥστε πάντοτε, ὅσάκις εὕρισκει τὸν Ὀσίριν, (τὸν Βάκχον τὸν Αἰγύπτιον,) κηρύττει ὅτι σιωπᾶ καὶ δὲν δύναται νὰ ὀμιλήσῃ.

Οὗτος μὲν, προσβληθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, παρεκίνει τὸν λαὸν νὰ διαλύσῃ τὸν Ἄρειον Πάγον. Ὁ Αἰσχύλος ὁμῶς ἀντέστη διὰ τοῦ τολμηροῦ δράματος, ἐν ᾧ παρίστα τὴν Ἀθηναίαν ἰδρῶσαν διὰ τὴν δίκην τοῦ Ὁρέστου τὸ ἀμετάκλητον δικαστήριον, ὅπερ πολὺν χρόνον εἶχε καταστήσει τὰς Ἀθήνας κέντρον καὶ ναὸν τοῦ Δικαίου.

Ὁ Ἄρειος Πάγος δὲν διελύθη, ἀπεμακρύνθησαν οἱ ἐπιβουλεύοντες αὐτῷ· ἀλλ' ἡ ἀπώλεια τοῦ Αἰσχύλου ἦν πλέον ἢ βεβαία. Μυρίας προφάσεις εὐρόντες, κατεδίωξαν, ἐσυκοφάντησαν αὐτούς. Ἐχοινολόγουν δὲ ἀλλήλοις ὅτι, ἐὰν εἰς τὰς λύσεις ἀποφεύγῃ νὰ φονεύσῃ ἐνώπιον τοῦ δημοσίου, πράττει τοῦτο διότι φονεῖ ὅπισθεν τοῦ θεάτρου· ὅτι, ἐν τῇ μανίᾳ τῆς ἐπιτυχίας, ὅπως ἐπιτύχῃ τὸν οὐρανὸν ἢ τὰ καταχθόνια, σφάζει θύματα ἀνθρώπινα.

Τὰ εὐφυῆ ταῦτα προανακρούσματα παρεσκευάζον τὴν κατηγορίαν ἐπὶ ἀσεβείᾳ. Δὲν ἔχομεν λεπτομερείας. Ὑπερήσπισεν ἑαυτὸν ἄρα γε; ἀγνοεῖται. Φαίνεται ὁμῶς ὅτι, ἀντὶ ἀπολογίας, εἰδείξε μόνον τὴν πληγὴν του, ἀνέμνησε τὸν Μαραθῶνα, τὸν ἀδελφόν του καὶ τὴν Σαλαμίνα. Οἱ κατήγοροι, ἐρυθρίασαντες, ἐσίγησαν.

Μὴ δυνάμενοι νὰ προσβάλωσιν αὐτὸν, προσέβαλον τὸ θεάτρον του, ὅπερ ἦν αὐτὸς οὗτος. Πρωίαν τινὰ καταβρέει τοῦτο, διότι, ξύλινον καὶ πεπαλαιωμένον, πολλάκις εἶχε παραχθῆ ἀπὸ τὰ πατήματά του καὶ ἀπὸ τὴν βροντώδη ζωνὴν του. Ἐκδίκησις προφανῆς τῶν θεῶν, ὧν ἐξήντησε τὴν ὑπομονήν. Ἐπιβάλλουσι λοιπὸν διὰ τοῦτο σιγὴν εἰς τὴν ἐπιμαινομένην ἀσεβειάν του, εἰς τοῦτον τὸν Αἴαντα, εἰς τοῦτον τὸν Ὁρέστην, εἰς τοῦτον τὸν γίγαντα βλάσφημον. Συνέτριψεν αὐτὸς οὗτος, καὶ ἐφόνευσεν ὑφ' ἑαυτὸν τὸ θεάτρον του. Κατεσκευάσθη ἕτερον θέατρον ἐκ μαρμάρου, περιεστοιχισμένον μὲ ἀγάλματα, ἀλλὰ δὲν ἀνήκει τῷ Αἰσχύλῳ, μὴ ὄν, ὡς τὸ ἄλλο, κατηρδευμένον μὲ ταύτην τὴν ἀρχαίαν ψυχὴν. Τὰ ἀνδρείκελα τῶν θεῶν, θαυμαστά τὴν τέχνην, διαμερίζονται νῦν τὸ ἐνδιαφέρον, τὰ βλέμματα. Ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν ὑπάρχει ἡ ρεμβάζουσα, νωχελῆς καὶ ἡδυπαθῆς εἰκὼν τοῦ νέου θεοῦ Βάχου, καὶ τῆς ἀρρένωπου Ἀφροδίτης, ἐρωμένης τῶν Ἀθηναίων. Ὅλον τοῦτο λέγει εἰς τὸν γέροντα ἥρωα τὴν λέξιν, ἣν εἰς τὸ δράμα του αἱ Ἐρινύες ἔλεγον τῷ Ὁρέστῃ: «Τοῦτο ἐγένετο ἕνεκα σοῦ. . . Δὲν θὰ ὀμιλήσῃς πλέον!»

Νομίζω, ὅτι τότε ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς σκηνῆς, ἣν ἐγκατελίμπανε διὰ πάντοτε, ὁ γηραιὸς Τιτάν ἤγειρε τὸν Καύκασόν του, ἐδεσμεύθη, ἤλοις προσηλώθη καὶ κατεκεραυνώθη ὑπὸ τοῦ Διὸς, ἵνα ἐξ αὐτῆς ἐκπέμψῃ τὴν μεγάλην τῆς ἐπαναστάσεως λέξιν, τὴν προφητείαν τοῦ μέλλοντος.

Ὁ Κολωνός, πολίχνη μικρὸν τῶν Ἀθηναίων ἀπέχουσα, τόπος τραγικὸς, ἐγνώσθη ὑπὸ τοῦ Οἰδίποδος, τοῦ θανάτου του, τοῦ μυστηρίου τοῦ τάφου του. Εἰς τὴν εἰσοδὸν του ὑπῆρχε τὸ δάσος τῶν Εὐμενίδων καὶ τὸ θυσιαστήριον ἐνὸς προγεγραμμένου, τοῦ Τιτάνος Προμηθέως. Ἐνῶ ἡ ἱερά ὁδὸς τῆς Ἐλευσίνας ἡμέραν καὶ νύκτα συγχάζεται, ὁ Κολωνός εἶναι ἔρημος. Αἱ ἀρχαῖαι αὐτοῦ θεότητες, κακῆς ἀπολαύουσαι φήμης, δὲν εἴλκυον τὸν λαόν· τὸ ἀπελπι δάσος του προὔξενει φόβον εἰς τὸν διαβάτην, ὅστις ἀπεμακρύνετο καὶ ἀπέστρεφε τοὺς ὀφθαλμούς.

Ὁ Προμηθεὺς, ὡς γνωρίζομεν, εἶναι ὁ ἀτομικὸς ἐχθρὸς τοῦ Διὸς, ὁ κατάρατος, ὃν προσήλωσεν εἰς τὸν Καύκασον, διότι παρὰ τὴν θέλησιν τῶν θεῶν, ἔδωκεν ἡμῖν τὸ πῦρ, τὰς τέχνας. Δὲν ἐτόλμων νὰ τὸν λησμονήσωσιν, ἀλλ' ἀπέδιδον αὐτῷ σχεδὸν λατρείαν. Ἀπέτιον εἰς τὸν εὐεργέτην τοῦτον τὴν τιμὴν μικροῦ τινος σταδίου ἔτησιου. Ἐπειδὴ δὲ ὀλίγοι ἔκαμνον τοῦτο, ὁ Ἀριστοφάνης παραπονεῖται. Ἐνῶ ἐπνίγοντο εἰς τὰ ἀμφίβολα μυστήρια, «οὐδεὶς ἤξευρε νὰ φέρῃ τὴν δαῖδα τοῦ Προμηθέως.» Ἡ δὰς αὐτῆ, ἀναφθεῖσα εἰς ἐν θυσιαστήριον τῶν Ἀθηναίων, ἔπρεπε νὰ μετακομισθῆ εἰς τὸ τοῦ Κολωνοῦ. Τὰ ταχέα πυρὰ, σπινθηροβολοῦντα ἢ καπνίζοντα, θωπευόμενα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, θλιβερὰ εἰκὼν τῆς εἰμαρμένης ἡμῶν, μετέβαινον ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα, χωρὶς ὁμῶς νὰ φθάσωσιν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὄρον των. Τὸ πενιχρὸν θυσιαστήριον ἔμενε σκοτεινόν.

Παράδοξος λήθη! ἔνοχος ἀχαριστία! Ὁ Προμηθεὺς ἐγένετο ὁ πρῶτος σωτὴρ, πᾶσα δὲ ἐλευθέρᾳ ἐνέργειᾳ προῆλθεν ἐξ αὐτοῦ. Δι' αὐτοῦ (οὐχὶ διὰ τοῦ Ἡφαίστου, ὅστις δὲν ἐγεννήθη ἀκόμη,) ἀπήστραψεν ἡ Σοφία, ἡ πρωτότοκος τοῦ Διὸς θυγάτηρ. Ὁ θεὸς τῶν κεραυνῶν ἐπέεξετο μετὰ τῶν μελαιῶν νεφῶν του, ἡσθάνετο αὐτὴν ἐπωάζουσαν ὑπὸ τὸ μέτωπόν του. Ὁ πολυμήχανος Τιτάν δι' ἐνὸς κτυπήματος, (κτυπήματος ὑψηλοῦ καὶ ὠραίου,) διετρύπησε τὸν λαίλαπά του. Αἰθὴρ λαμπρὸς, γαλήνιος, ἀγνός, παρθενικὸς ἀπήστραψεν, ἡ αἰωνία παρθένος, ἥτις ἐγένετο ἡ ἐμ-

πνευσθείσα ψυχὴ τῶν Ἀθηνῶν, ἥτις ζῆθ' ἀ ζήση καὶ θά ἐπιζήση παντός Διός.

Τοῦτο εἶναι βεβαίως τὸ ἐξοχώτατον τῆς ἀρχαιότητος συναξάριον, εὐγενῆς γενεὰ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς θλίψεως, μάθημα ἄφρων τοῦ ἀνθρώπου, χειραφέτησις διὰ τῆς προσπαθείας, τῆς δικαίας καὶ ἀποτελεσματικωτέρας, μάθημα διδάσκον εἰς ἕκαστον ἡμῶν νὰ ἐλκύη εἰς ἑαυτὸν τὴν Παλλάδα του, τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν τέχνην του, τὸν ἀληθῆ του τέλος σωτήρα, μάθημα ἀντικρυς ἐναντίον εἰς τοὺς σκοτεινοὺς σωτήρας, εἰς τοὺς ψευδεῖς ἐλευθερωτάς, μάθημα τελευταῖον τῆς ἐλευθερίας.

Ὁ αἰθῆρ οὗτος τῆς Παλλάδος φαίνεται, ὅτι εἶναι αὐτὸ τὸ πῦρ, δι' οὗ ὁ Προμηθεὺς ἤναψε τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν. Ὁ Τιτὰν ἔκλεψεν αὐτὸ ἀπὸ τὸν Ὀλυμπον, ἵνα τὸ φέρῃ πρὸς ἡμᾶς.

Μέχρι τοῦδε ὁ ἀνθρώπος, βαρὺς ἄργιλλος, διεσύρετο, σκῶμμα καὶ χλευή τῶν θεῶν. Ὁ Προμηθεὺς (τοῦτο δὲ εἶναι τὸ σφάλμα του,) τίθησιν ἐν αὐτῷ τὸν σπινθῆρα. Καὶ ἰδοὺ οὗτος ἀρχεται θεωρῶν τοὺς ἀστέρας, προσδιορίζων τὰς ὥρας, διαιρῶν τὸν χρόνον. Συναθροίζει τὰ γράμματα, καὶ προσδιορίζει τὴν μνήμην· εὐρίσκει τὴν ὑψίστην ἐπιστήμην, τοὺς ἀριθμοὺς, σκάπτει τὴν γῆν καὶ διατρέχει αὐτήν, κατασκευάζει ἀμάξας, πλοῖα· καταλαμβάνει, προβλέπει, εἰσδύει εἰς τὸ μέλλον. Ὁ Προμηθεὺς ἀνοίγει τῷ ἀνθρώπῳ τὴν ὁδὸν τῆς ἐλευθερίας. Εἶναι ὁ ἀντιτύραννος, καθ' ἣν στιγμήν ὁ Ὀλυμπος, ἐν τῷ νέῳ αὐτοῦ Διὶ-Βάκχῳ, εἶναι μᾶλλον ὁ τύραννος, τύπος δηλαδὴ, ὃν λίαν ἐμμύθησαν οἱ ἐπὶ τῆς γῆς τύραννοι.

Ἦθελον σφόδρα ἀπατηθῆ, ἐὰν οὗτος ὁ Τιτὰν Αἰσχύλος δὲν ἤρχετο συνεχῶς νὰ ζητήσῃ, ὡς ὁ Οἰδίπους, ἔδραν παρὰ ταῖς Εὐμενίσι τοῦ Κολωνοῦ· ἐὰν δὲν ἐκάθητο εἰς τὸ ἔρημον τοῦτο θυσιαστήριον τοῦ μεγάλου μὲν, ἀλλ' ἐπιλεησμένου εὐεργέτου. Εἰς τὸ θυσιαστήριον τοῦτο, οὐχὶ δὲ καὶ ἀλλαχοῦ, ἠδυνήθη ὁ ποιητῆς δύο πράγματα νὰ εὕρῃ, ἃ μόνος ὁ Τιτὰν οὗτος ἠδύνατο νὰ ἀποκαλύψῃ. Ὁ Αἰσχύλος ἐγνώρισε τὸ ὄνομα τῆς μητρὸς του· ἐγνώρισεν, ὅτι ὁ Προμηθεὺς δὲν ἦτο, ὡς ἀνοήτως ἐλέγετο, υἱὸς Κλυμένης τινός, ἀλλὰ τῆς Δικαιοσύνης, τῆς ἀρχαίας Θεμίδος, ἰδοῦσης τὴν γέννησιν ὄλων τῶν θεῶν. Τὸ δεύτερον, ὅπως θεῖον, εἶναι τὸ ἀληθές αἶτιον, δι' ὃ ὁ Προμηθεὺς ἀπωλέσθη, τὸ ὁποῖον οὐδ' ὁ Ἡσίοδος οὐδέ τις ἄλλος ὑπώπτεισεν. Ἐν τῷ Ἡσιόδῳ, ὁ

εὐεργέτης τοῦ Τιτᾶνος εἶναι τι παίγνιον κακεντρεχείας, διότι θέλει νὰ παριδεύσῃ τὸν Δία· ἐνῶ ἐν τῷ Αἰσχύλῳ οὗτος συμπαθεῖ ταῖς ἀθλιότησι τῶν ἀνθρώπων. «Ἔσχεν οἶκτον.» Τοῦτο δὲ θεοποιεῖ αὐτὸν, καὶ θεὸν αὐτὸν ὑπέρτερον τῶν θεῶν ποιεῖ.

Οἶκτος! Δικαιοσύνη! Ἀμφότεροι ἰσχυρότατοι μογλοὶ, δίδοντες εἰς τὸν παλαιὸν μῦθον ἀπίστευτον δύναμιν. Τριάκοντα χιλιάδες θεατῶν κατελήφθησαν, ἐδέθησαν περισσώτερον τοῦ Προμηθεῶς εἰς τὸν Κρύκασον, ὅτε ἐξήγαγε ταύτην τὴν κραυγὴν: «ὦ Δικαιοσύνη, ὦ μητέρα μου! . . . Βλέπεις τί μὲ κάμνουσι νὰ ὑποφέρω!» Τίς καρδίαν δὲν διετροπήθη, ὅταν διὰ βαθυτάτης φωνῆς τὴν πικρὰν ταύτην λέγῃ φράσιν: «Ἔσχον οἶκτον! . . ἕνεκα τοῦ ὁποῖοῦ οὐδεὶς νῦν μὲ οἰκτείρει!»

Ἐὰν, ὡς πιστεύεται, ὁ Προμηθεὺς ἐδιδάχθη τῷ 460, ὁ Αἰσχύλος ἤγε τὸ ἐξηκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ· φρονῶ μάλιστα, ὅτι, καίτοι προβεβηκῶς τὴν ἡλικίαν, ἀνέβη καὶ ταύτην τὴν φορὰν ἐπὶ τῆς σκηνῆς, καθότι εἰς τὰ τοιαῦτα λίαν ἐπικίνδυνα δράματα οὐδεὶς ἄλλος πλὴν τοῦ συγγραφέως ἐτόλμα νὰ παραστήσῃ. Ὁ Ἀριστοφάνης μόνος παρέστησε τὸ δράμα, ἐν ᾧ ἐστιγματίζε τὸν Κλέωνα. Ὁ Αἰσχύλος, μετὰ τὰς Εὐμενίδας, εἰς ἃς ἠψήφει καὶ τὴν φατρίαν τοῦ Περικλέους καὶ τὴν τῶν νέων θεῶν, δὲν θά εὔρισκεν εὐκόλως τὸν τολμηρὸν ἠθοποιὸν, τὸν ἀναδεχθησόμενον νὰ παραστήσῃ τὸν Τιτᾶνα, τὸν ἀσεβῆ, τὸν παρῆρσιαστικὸν ἐχθρὸν τῆς τυραννίας.

Γενικῶς πιστεύεται, ὅτι ὁ Προμηθεὺς εἶναι σκοτεινός· ἀλλὰ τούναντίον, εἶναι λίαν σαφής. Ἀφ' ἑνὸς μὲν δεδεμένος, καθηλωμένος, ἦν ὁ υἱὸς τοῦ Νόμου· ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ Ζεὺς, ἰσχυρότατος ἐν οὐρανῷ τύραννος, ἐχθρὸς τοῦ Νόμου, δεσπότης, ἀνεύθυνος, εὐνοία ἢ χάρις, συνεχέετο τότε μετὰ τοῦ Βάκχου, κατέχων τὸν κεραυνὸν καὶ τὸν ἀετὸν συγχρόνως, ὡς παρίσταται εἰς τὰ ἀγάλματα τοῦ Πολυκλείτου.

Ἐν τούτῳ ἰδίως ἦν ὁ κίνδυνος. Ὁ Αἰσχύλος μόνος ἠδύνατο νὰ παραστήσῃ· παρέστησε, παρέδωκε τοὺς βραχίονάς του εἰς τὰς ἀλύσεις, τὰς χεῖράς του εἰς τοὺς ἥλους καὶ τὴν κεφαλὴν του εἰς τὴν σφύραν. Θέαμα ἕκτακτον, ὅπερ παρήγαγεν ἀποτέλεσμα προσωπικῆς ἐκτελέσεως.

Οὐδεμία λέξις ἐν τῇ πρώτῃ σκηνῇ, ἐν ἣ οἱ ἀπηγεῖς τοῦ Διὸς δοῦλοι, ἡ Βία καὶ τὸ Κράτος, ὑποχρεοῦσι τὸν Ἡφαιστον νὰ τὸν

προσπαταλεύση, ἐπιτάττουσαι αὐτὸν ἀπλῶς καὶ κυνικῶς «να σε-
 βασθῇ τὸν τύραννον.» Ὁ Προμηθεὺς καὶ τότε σιωπᾷ· ἀλλ' ἀπο-
 χωρησάντων τῶν ἄλλων, ἡ καρδία του διαρρήγνυται, καὶ ἐκ τῆς
 χαλκίνης προσωπίδος του ἐκφύγει τρομερὸς ἀναστεναγμὸς.

Εἰς τοὺς Ἐπτὰ ἐπὶ Θήβαις, εἰς τοὺς Πέρσας, φαίνεται
 ἐνίοτε ὑπερβολικὸς καὶ ἐμφαντικὸς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐν τῷ Προ-
 μηθεῖ, ἐν ᾧ παρίσταται ἡ φύσις, ἡ ὀδύνη, ἀληθεῖς ἐκρήξεις ἄλ-
 γους, αἴσθημα γενικὸν καὶ ἀτομικόν. Ἀδιάφορον ἐάν ὁ ὑποκρι-
 τῆς ἦναι ὁ Τιτάν ἢ ὁ Αἰσχύλος· εἶναι ὁ ἄνθρωπος, οἷός ἐστι καὶ
 ἔσται. Πλὴν μήτοι ἡ ἀνθρωπότης ὀδύρεται, ἐξευτελίζεται, οὐχὶ,
 ἀλλ' ἐκ τοῦ βάθους τῆς ὀδύνης ἀνίσταται καὶ ἀνορθοῦται ἰσχυρά,
 κατανοεῖ δὲ ἕκαστος, ὅτι ἡρωϊσμὸς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εἶναι ἡ φύσις.

Εἰς τὰς Ὠκεανίδας νύμφας, αἵτινες ἔρχονται νὰ συνθρηνησωσι
 μετ' αὐτοῦ, ἐξηγεῖται τὴν μοῖράν του, ἀλλὰ διὰ μεγαλείου, δι'
 ὑπερφηανείας, προξενούσης φρίκην. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ-
 μιλεῖ καὶ πρὸς τὸν ἀσθενῆ φίλον του Ὠκεανόν, θέλοντα νὰ τῷ
 δώσῃ ἀνάνδρους συμβουλὰς. Ὑποτυποῖ διὰ παντὸς τοὺς χαρα-
 κτήρας τοῦ τυράννου, «ὅστις βασιλεύει διὰ τῶν νόμων του,
 τῶν ἰδίων νόμων του,—θελήσεων παραδόξων, ἀτομικῶν, προ-
 σωπικῶν, ἀγρίων, καὶ οὐχὶ ἀστυκῶν, θελήσεων ἀκανονίστων, τὸν
 ἔρωτα εἰς τὸν μὲν, τὸν θάνατον εἰς τὸν δέ.» καὶ προστίθησι τὴν
 ἰσχυρὰν ταύτην φράσιν: «ἔχει τὸ δίκαιον παρ' ἑαυτῷ,» καὶ εἶναι
 ὁ κύριος αὐτοῦ.

Ἀλλ' ὁ βαθὺς χαρακτήρ τῆς ἰδιοτροπίας, ἐν ᾧ διατυποῦται
 κάλλιον ὁ τύραννος, εἶναι ἡ ὕβρις, ἡ ἀπηνῆς ἀκολασία, ἡ βαρ-
 βαρότης ἐν αὐτῷ τῷ ἔρωτι. Ὅ,τι αὐτὸς οὗτος ὁ Αἰσχύλος παῖς
 εἶδεν εἰς τοὺς Πεισιστρατίδας, καὶ ὅ,τι ἐπέσπευσε τὴν πτωσί-
 των, ἐφαρμόζει εἰς τὸν Δία.

Ἡ ἀτυχὴς Ἴω, ἀπατηθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ, παραδοθεῖσα εἰς τὴν
 μανίαν τῆς Ἥρας, κεντηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀπηνούς οἴστρου, βαίνει
 διὰ τῶν θαλασσῶν, τῶν βαράθρων, ἐκπληκτος, ἐκ τοῦ ἐνός εἰς
 τὸν ἄλλον κόσμον. Τυχαίως ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ τῆς πλησιάζει πρὸς
 στιγμὴν εἰς τὸν Καύκασον, ὅπου συναντῶνται οἱ δύο ἄθλιοι, ἡ
 Ἴω καὶ ὁ Προμηθεὺς, ἡ αἰωνία κίνησις καὶ ἡ αἰωνία ἀκίνησις,
 ἡ αἰχμαλωσία. Ἡ δυστυχὴς Ἴω, ἐπιθυμοῦσα νὰ γνωρίσῃ τὴν
 τύχην τῆς, ἐρωτᾷ τὸ αἰνίγμα τοῦ κόσμου: «Τίς γνωρίζει τὸ πε-
 πρωμένον;» «Ἡ Μοῖρα, αἱ Ἐριννύες,» τῷ ἀποκρίνεται ὁ ἀτυ-

δεσμώτης. Λέξις σκληρὰ, ἥτις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς κραυγὴ
 ὀδύνης, ἐκπεπομένη διὰ τὴν ἀταξίαν καὶ ἀδικίαν τοῦ κόσμου.

Αἱ μοιρόδοξοι αὐταὶ μορφαὶ ἀναφαίνονται συγγότατα παρ'
 Αἰσχύλῳ, ὡς πικρὰ παράπονα, ὡς μυκηθμοὶ, καὶ εἶναι μᾶλλον
 ὄπλον ἢ δόγμα. Μεταχειρίζεται τὴν εἰμαρμένην ὡς ζυγὸν χάλ-
 κινον, ἵνα καταβάλλῃ τοὺς θεοὺς καὶ συνθλάσῃ τὴν ἰδιοτροπίαν
 τοῦ Ὀμηρικοῦ Ὀλύμπου. Πλὴν ἴδατε τὴν βᾶσιν, τὴν ἀληθῆ σκέ-
 ψιν καὶ τὴν ψυχὴν. Ἡ ζῶσα ἐλευθερία πανταχοῦ τῶν δραμάτων
 τούτων εὐρίσκεται, καὶ εἶναι ἐν αὐτοῖς οἷον κυκλοφορία τις καὶ
 ἐμφύχωσις ἑκτακτος. Εἰς τοὺς Ἐπτὰ ἐπὶ Θήβαις, εἰς τοὺς
 Πέρσας ἐκφαίνεται οὔσα αὐτῇ αὐτῇ ἡ πατρὶς, αὐτὸ τὸ ἐλεύθε-
 ρον Ἑλληνικὸν πνεῦμα· εἰς τὰς Εὐμενίδας, εἶναι τὸ δίκαιον,
 ἡ νομικὴ συζήτησις τοῦ νόμου καὶ τῆς φύσεως· ὁ δὲ Προμη-
 θεὺς δεσμώτης εἶναι εἰς τὸν ὑπατον βαθμὸν ὁ ἐλεύθερος, αὐ-
 τῇ ἡ ἐλευθερία ἰσχυροτέρα, καθ' ὅσον εἶναι θυγάτηρ τῆς Δικαιο-
 σύνης· δὲν εἶναι δὲ παντελῶς μανία τιτανικὴ, ματαία ὑπερπήδη-
 σις τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ δικαία ἐλευθερία κατὰ τοῦ ἀδίκου οὐρα-
 νοῦ, κατὰ τοῦ ἀθαιρέτου.

Ὁ Προμηθεὺς εἶναι ὁ ἀληθὴς προφήτης τοῦ Στωϊκοῦ καὶ τοῦ
 Νομοδιδασκάλου, ὁ ἐναντίος τοῦ ἐθνισμοῦ, ὁ ἐναντίος τοῦ
 Χριστιανισμοῦ. Στηρίζεται ἐπὶ τοῦ Νόμου, καὶ ἐπικαλεῖται τὰ
 ἔργα του· ἐπικυροῖ τὴν Δικαιοσύνην, ἀλλ' οὐδὲν προνόμιον φυ-
 λῆς, οὐδὲν εἰμαρμένον, οὐδὲν ἀρχαῖον πρωτοτόκιον τῶν Τιτάνων
 ἐπὶ τῶν θεῶν ἀναγνωρίζει. Ἀναμένει τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ θᾶτ-
 τον ἢ βράδιον ἐκ τοῦ ἥρωος τῆς δικαιοσύνης, τοῦ Ἡρακλέους,
 ὅστις ἀπαλλάξει αὐτὸν καὶ ἀποκτενεῖ τὸν ἀπηνῶς ραμφίζοντα
 αὐτὸν ἰέρακα. Ὁ Ζεὺς τότε ὑποκύβει ὑπὸ τὸ Δίκαιον, καὶ ἐκῶν
 ἄκων ὑποστήσεται τὸν θρίαμβον τοῦ Προμηθεῶς.

Πλὴν διὰ τούτων μόνον δὲν θέλει ἀπαλλαχθῆ· τρομερὸς διὰ-
 δοχος θὰ ἐπέλθῃ, ἐπίφοβος γίγας, ὦπλισμένος μὲ ἐκδικητικὸν
 πῦρ, ὅπως κατασθέσῃ τὸ πῦρ τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὸν μικρὸν αὐ-
 τοῦ κεραυνόν. Ὁ Ζεὺς τότε, δεδεμένος καὶ αὐτὸς, γενήσεται ὁ
 πάσχων, ὁ κατὰ δικός.

Τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν πιστεύομεν, ὅτι μέλλει νὰ εἴπῃ ἡμῖν τὸ
 ὄνομα τοῦ μέλλοντος τούτου νικητοῦ τοῦ Διός, ὁ Ἑρμῆς ἔρχε-
 ται, τὸν ἐρωτᾷ, ἀλλ' ἀντὶ ἀπαντήσεως λαμβάνει τὴν περιφρό-
 νησιν. . . Ὁ κεραυνὸς μυκᾶται, πλὴν εἰς μάτην· ὁ Προμηθεὺς

στερρός καὶ ἀκράδαντος περιμένει, προκαλεῖ. . . . Ὁ κεραυνὸς ἐνσκήπτει. . . Ἀδυνατοῦμεν νὰ ἐμβαθύνωμεν εἰς τὸ βαθὺ τοῦτο μυστήριον.

Αἱ Ἀθηναίαι, μετὰ τὴν παράστασιν τοῦ Προμηθέως, δὲν ἠδύναντο νὰ ἀνεχθῶσι πλέον τὸν Αἰσχύλον, καὶ, ἐξορίσασαι αὐτὸν, ἀνέπνευσαν.

Ὁ προφήτης εἶναι ἡ φρίκη καὶ τὸ σκάνδαλον τοῦ κόσμου. Ὁ Ἡσαΐας ἐπριονίσθη. Ἡ ἀτυχὴς Κασσάνδρα, ἧς τὸ πρόσχημα φαίνεται ἀναλαμβάνων ὁ Αἰσχύλος, θῦμα καὶ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν θεῶν, δνειδιζομένη, ἀρπάζει τὴν θανατηφόρον μάχαιραν. Ὁ λαὸς εἶναι ἀμείλικτος πρὸς τοὺς ἀναγκάζοντας αὐτὸν νὰ ἀνοίξῃ τὰ ὄμματά· ἀχθεταὶ μὲν ὅτι ὠμίλησαν, ἀλλὰ καὶ θέλει νὰ ἐξακολουθήσωσιν ὀμιλοῦντες εἰσέτι· καὶ ἂν τοῦτο πράττωσιν, εἶναι ἀπατεῶνες. « Ἀπόθανε, εἰ δὲ μὴ, ἐξηγοῦ! ταράττεις τὴν εἰρήνην! εἶσαι ἐχθρὸς τῆς πολιτείας! »

Ἴδου ἡ κρυφία βάσανος τοῦ προφητικοῦ πνεύματος. Ὁ προφήτης ἐκ τῶν ὑψηλοτάτων κερυφῶν, ὅπου ἡ πτώσις του τὸν ἔφερε, βλέπει τὸ ἄπειρον, τὴν ἄγνωστον γῆν· ἀλλὰ πῶς νὰ περιγράψῃ αὐτήν; Ἡ τεταραγμένη αὐτῆ θεά, ἣν οὐδεὶς δύναται οὔτε νὰ διασαφήσῃ, οὔτε νὰ ἀποδιοπομπήσῃ, καταβάλλει τὸν ὄρωντα. Ὁ Αἰσχύλος, καταφυγὼν εἰς Σικελίαν, μικρὸν ἐπέζησεν· ἐξ οὐρανοῦ ἐπῆλθεν αὐτῷ ὁ θάνατος. « Ἀετὸς, κρατῶν χελώνην καὶ ζητῶν πέτραν, ἵνα συντρίψῃ αὐτήν, ἐξέλαβεν ὡς λίθον τὴν φαλακρὰν κεφαλὴν τοῦ Αἰσχύλου. » Δὲν ἠπατάτο.

Μετ' αὐτὸν οὐδεὶς προφήτης. Εἰς τὰς ἑκατὸν τραγωδίας του, ἔνθα φαίνεται τοσοῦτον ἀρχαϊκός, ἐποίησε τὴν Ἑλληνικὴν Βίβλον, ὡς εἶπεῖν, τὴν Παλαιὰν Διαθήκην του. Τὸ Πανελλήνιον, καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἀπωτάτω ἀποικίας αὐτοῦ, ἐνόσω διήρκεσεν, ἐδίδασκε τὰ δράματά του εἰς τὰς πανηγύρεις ἐκ θρησκευτικοῦ καθήκοντος. Μόνος αὐτὸς ἠδυνήθη νὰ προῖδῃ, πέραν τοῦ μεγάλου αἰῶνος τῶν τεχνῶν καὶ τῶν σοφιστῶν, τὴν χαλκίνην ὁδὸν, τὴν ἀπὸ τοῦ Περικλέους μέχρι τῶν Τριάκοντα.

Εἰς αὐτὰς τὰς Εὐμενίδας ὀμιλεῖ περὶ τούτου: « Πρόσχες, μὴ ποιῆς σεαυτῷ δεσπότης. » Εἰς τὸν Προμηθέα, ἐγειρόμενος, περιπτυσσόμενος οὐρανόν τε καὶ γῆν, δείκνυσι τὴν τυραννικὴν ὁδὸν « τῶν νέων θεῶν, » τὰ ὄργια τῶν τυράννων θεῶν, οἵτινες ἐξ

ἀποθεώσεως ἢ ἐνσαρκώσεως μέλλουσι νὰ παράσχωσιν ἡμῖν τοὺς γήνιους τυράννους. Αἱ Ἀθηναίαι, βαρέως φέρουσαι τὰς ἀποκαλύψεις ταύτας, ἀπέστρεψαν τὸ πρόσωπον ἀπὸ τοῦ Αἰσχύλου, ἐναγκαλισθεῖσαι τὸν γλυκὺν Σοφοκλέα. Τὰ ὠραῖα καὶ χαριέντα πνεύματα τῆς ἁρμονίας, τὰ θέλγοντα τὸν αἰῶνα τοῦτον, ἀπείχον τῆς μιμήσεως τοῦ ὀκληροῦ καὶ σκληροῦ Αἰσχύλου.

Ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Φειδίας, ἀντὶ τοῦ καταδείξαι τὴν ἀδυναμίαν τῶν θεῶν καὶ τὴν θλιβεράν αὐτῶν διαφωνίαν, ἀποδίδουσιν αὐτοῖς ἐν τῷ μαρμάρῳ ἢ τῷ δράματι, ἂν μὴ τὴν ἰσχυρὰν ζωὴν, τοῦλάχιστον τὴν ἀξίαν τῶν μεγάλων ἐν τοῖς Ἑλλυσίοις σκιῶν. Ὁ Σοφοκλῆς μετὰ ἠδύτητος καὶ σεβασμοῦ διατίθησι καὶ δικαιολογεῖ αὐτάς· δι' ἐπιτυχοῦς τινος δεξιότητος ἢ ἀταξία τοῦ κόσμου μένει κεκρυμμένη, καλύπτεται. Ἡ τρομερὰ Σφιγξ, ἣν ὁ Αἰσχύλος ἐτόλμησε νὰ δείξῃ, δὲν ἀναφαίνεται πλέον, ἐπειδὴ ὁ Σοφοκλῆς, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Σοφοκλέους Πλάτων, ὅστις ἀμέσως ἐπέρχεται, ἀποστρέφουσι τὴν προσοχὴν τοῦ κόσμου ἀπὸ τῆς θεάς αὐτῆς.

Ἡ σκιαμαχία τῶν σοφιστῶν, αἱ διασκευαστικαὶ αὐτῶν λογομαχίαι ἀντιστρατεύονται κατὰ τοῦ θεάτρου. Εἰς τὰς στοάς, εἰς τὰ γυμνάσια περιστοιχεῖ αὐτοὺς ὁ φιλόγελως καὶ περίεργος οὗτος λαὸς, ὅστις ἐκτιμᾷ τὴν σωκρατικὴν εἰρωνεῖαν περισσότερον ἀπὸ ἐν παίγνιον ἀθλητοῦ. Τίς ἤθελε τολμήσει νὰ ἐπασχολήσῃ αὐτὸν, οὕτως ὑπερήφανον, ἀβρὸν καὶ λεπτόν, μὲ τὰς ἀξέστους καινοτομίας τὰς ἐκ τῆς Θράκης καὶ Φρυγίας, μὲ τὰ μικρὰ ταῦτα μυστήρια τῶν γυναικῶν, τὰ ὅποια πρὸς ἀλλήλας τὴν ἐσπέραν ἐποίουν, μὲ τὰ θρηνώδη ὄργια, ἐν οἷς, ἀντὶ τῆς ἡδονῆς τοῦ θρηνεῖν, ἐποδύρονται τὸν θάνατον Ζαγγραίου τινός, μῆποτε ὑπάρξαντος, ἢ τὸν θάνατον τοῦ Ἀδωνίδος, κατακλινομένου ἐπὶ θριδακίνης κλίνης, ἢ τὴν πληγὴν τοῦ Ἄτιος, ὅστις μῆτε ἀνὴρ μῆτε γυνὴ ἦν; Μόλις κατεδέχετο νὰ ὀμιλήσῃ περὶ αὐτῶν, διὸ καὶ εὐκολώτερον κατεπλημύρησαν αὐτὸν, διεισδύσασαι ἀνεπισθήτως εἰς Ἀθήνας πᾶσαι αἱ ἐξ Ἀσίας μωρίαί.

Ἐρωτῶσιν ἀλλήλους πῶς τὴν Ἀσίαν, σμικρὸν ἐπιδρῶσαν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ ἀγνωτέρου αὐτῆς πνεύματος, τὴν Περσίαν διὰ τοῦ εὐτελεστέρου, τὴν ἀναίσθητον παραφροσύνην τῆς Φρυγίας, διὰ τῶν τυχοδιωκτῶν τῆς Κυβέλης, διὰ τοῦ ἀμαυροῦ καὶ ῥυπαροῦ πνεύματος τῆς Συρίας, οὕτως αὕτη ἐξητυτέλισεν, ἐξῆ

σθένεισε; Μὴ διὰ τῆς πτώσεώς της αὐτῆ ἐγένετο ἀξία τοῦ αἰσχους τούτου; Ἐρρέθη μὲν τοῦτο, ἀλλ' ἀδίκως· ἡ Ἑλλάς δὲν ἔπεσεν, ἀλλ' ἀπέθανε νέα, ὡς ὁ Ἀχιλλεύς. Ἡ δύναμις καὶ ἡ γονιμότης αὐτῆς ἦσαν αἱ αὐταί. Ἄν καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Σοφοκλῆς παρήλθον, τὸ πνεῦμα ὁμως τῆς ἐπιστήμης ἤνοιγεν αὐτῇ ὁδὸν οὐχ ἦτον μεγαλειτέραν καὶ ἀσφαλεστέραν. Ὁ Ἴπποκράτης, ὁ Ἄριστοτέλης, οἱ θαυμάσιοι παρατηρηταί, εἶναι ἐν Ἑλλάδι ἡ ἀρχὴ πνεύματος ἐφηβικοῦ καὶ ἀνδρικοῦ, κεκτημένου τὴν μέθοδον, ἀνώτερον φῶς, τρόπους ἀσφαλεστέρους, ὅπερ ἔμελλε νὰ ὑποσκελίση δύο χιλιάδας ἔτη, καὶ νὰ βαδίση πρὸς τὴν ἐποχὴν τοῦ Νεύτωνος καὶ τοῦ Γαλιλαίου.

Ἡ Ἑλλάς δὲν κατεστράφη ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων αὐτῆς πολέμων, ἀλλ' εὔρεν ἐν ἑαυτῇ ἰσχυρὰν ἀνανέωσιν· δὲν κατεστράφη ὑπὸ τῆς πάλης τῶν φατριῶν, διότι τοῦτο ἦν μέρος τῆς ζωῆς της, τὸ κέντρον τῆς συρροῆς, ὅπερ διήγειρε τὴν ἰσχὺν καὶ ἀνύψου τὴν ἐνέργειαν. Οὐδ' ἡ δουλεία αὐτὴν κατέστρεψεν, ὡς διίσχυρίσθησαν, ἐπειδὴ καὶ ἡ Ἑλλάς οὐδόλως ἐξεθλιύθη, διαφυλάξασα ἑαυτῇ τὰ ἔργα τῆς δυνάμεως. Οὐδέποτε λαὸς ἐφάνη γενναιότερος πρὸς τοὺς δούλους, οἵτινες μετέβαινον εἰς τὰ θέατρα καὶ ἐγίνοντο δεκτοὶ εἰς τὰ μυστήρια. Ἡ τύχη αὐτῶν ἦν λίαν εὐχάριστος, ἐπειδὴ καὶ ὁ Διογένης, δούλος ὢν, δὲν ἠθέλησε νὰ ἐλευθερωθῇ. Ἐξ ἀξιώματός τινος τῶν Ἀθηναίων μανθάνομεν πόσον ἡ κατάστασις αὐτῆ μετεβάλλετο: «Ὁ νῦν δούλος εἶναι αὔριον ἀστός, καὶ μετ' ὀλίγον πολίτης.»

Μὴ τὰ ἦθη, διαφθαρέντα, ἐγένοντο αἴτιον τῆς καταστροφῆς τῆς Ἑλλάδος; παντελῶς. Ἡ αἰσχρὰ Ἀφροδίτη τῆς Φοινίκης, ἥτις ἤκμαζεν ἐν Κύπρῳ, Κυθήροις, Κορίνθῳ, μικρὰν πράγματι κατέσχε θέσιν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ βίῳ. Ὁ ἀπλούστερος κοινὸς νοῦς, ἡ στοιχειωδέστερα φυσιολογία ἀποδεικνύουσι, ὅτι ἐκεῖνος, ὅστις ἀκαταπαύστως δαπανᾷ πολλὴν δύναμιν εἰς ὅλα τὰ εἶδη τῆς ἐνεργητικότητος, φυλάττει ἐξ αὐτῆς ὀλιγίστην διὰ τὰς κακίας του. Ἐὰν μὲ ἐβεβαίουν, ὅτι τεχνίτης τις ἐργάζεται εἴκοσι καθ' ἡμέραν ὥρας, θὰ ἤμην πολὺ πεπεισμένος περὶ τῶν ἠθῶν αὐτοῦ.

Οἱ Ἕλληνες ἦσαν λάλοι, φιλογέλωτες, συνεχῶς κυνικοί. Πολὺ ἀπέχοντες τοῦ ἀποκρύψαι τι, κατέστησαν γνωστὰς τὰς ἀθλιότητας καὶ τὰ αἰσχη, τὰ ὁποῖα σχεδὸν οὐδέποτε ὑπῆρξαν

παρ' αὐτοῖς. Τὰ ἦθη, περὶ ὧν τοσοῦτος γίνεται λόγος καὶ μὲ τὰ ὁποῖα ἀδίκως ἠστειύθησαν, εἰς τι μόνον τμήμα οἰασθήποτε χριστιανικῆς πόλεως εἶναι μᾶλλον διεφθαρμένα, ὅσον οὐδέποτε ἦσαν εἰς ὅλον τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον.

Ἡ ὀλίγη πραγματικότης παρ' αὐτοῖς λίαν βραδέως ἐπῆλθεν. Ἐν τῇ πρώτῃ τῆς τέχνης παραφορᾷ, ὅποτε ὁ Φειδίας ἀπέδειξεν, ὅτι «ἡ ἀνθρωπίνη δύναμις εἶναι θεία,» τὸ ὑψηλὸν τῆς ἀνακαλύψεως ὑπερύψωσε λίαν τὴν ψυχὴν. Παρατηρητέον, ὅτι ἡ υπερβάλλουσα καλλονή, διὰ τῆς ἐντελοῦς ἀρμονίας, ἐκπλήσσει καὶ διεγείρει μᾶλλον ἀντὶ νὰ ἐμποιήσῃ ἔρωτα. Ἡ γυμνικὴ ζωὴ εἶναι ἀγνή, σώφρων, καὶ δὲν εἶναι οὐδόλως ἐπιτηδεῖα νὰ μορφώσῃ ψευδεῖς γυναῖκας (ὡς ἠγάπων αὐτὰς ἐν Ἀσίᾳ,) ἀλλὰ τούναντίον νεῦρα σκληρὰ, μυῶνας λιθίνους, ἐπιβάλλοντας καὶ ἰσχυροὺς ἄρρενας.

Ἡ γυνὴ ἐτιμήθη ἐν Ἑλλάδι, τηρήσασα πάντοτε τὸ μέρος αὐτῆς ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ, καὶ οὐδέποτε ἀποκλεισθεῖσα, ὡσπερ ἐν Ἰουδαίᾳ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις λαοῖς. Πολίτης υπερήφανος, ἀπαιτητικὴ, καὶ πολὺ περισσότερο τοῦ ἀνδρὸς νεμομένη πάσας τὰς δημοτελεῖς τιμὰς, ἐβασίλευεν ἐν τῷ οἴκῳ, εἶχεν ἐπιβροχὴν ἐν τῇ πολιτείᾳ, ὡς ἀποδεικνύουσι τοῦτο κάλλιστα οἱ κωμικοί. Αὐτὴ εἶχε τὰ μυστήριά της ἐν ἑαυτῇ, τὰς ἰσχυροτάτας σχέσεις της καὶ οἶονεὶ θήλειάν τινα πολιτείαν. Αἱ ἀστείότητες τοῦ Ἀριστοφάνους δὲν εἶναι ἄμοιροι σπουδαιότητος. Ἐνταῦθα κεῖται ἡ δημοσία πληγὴ· αὐτὴ οὐδέποτε κατώρθωσε νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν ἀνδρα, καὶ ἔμεινε χωρὶς ἐν τῷ σκότει.

Ἡ Ἑλλάς εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγωνάς της, ἐν τῷ ἄρματι, ἐκ τῶν τροχῶν τοῦ ὁποίου ἐξεπέμπετο πῦρ, θὰ μεταχειρισθῇ τὴν ἐκτεθηλυμένην ταύτην σύντροφον; Ζωὴ τοσοῦτον τεταμένη! ἐκτὸς πάσης ἀντισταθμίσεως, τοσαῦτα ἔργα καὶ μάχαι! Ἡ γυνὴ ἐκθαμβοῦται, ἐκπλήσσεται, καὶ δὲν βλέπει τὸν ἀνδρα. Τί δὲ εἶναι; πῦρ οὐράνιον; Αὐτὴ φοβεῖται τὴν τύχην τῆς Σεμέλης.

Προσθετόν εἰς τοῦτο τὸ ζωηρότατον φῶς, τὴν παράδοξον ἰλαρότητα, ἥτις ἀπορβέει ἐκ πάσης ὑπερβολῆς ἰσχύος. Ἡ υπερρήφαια, νικῶσα τὴν ζωὴν, εἶναι ζέσις, νεότης, ἡ δὲ γυνὴ προσβάλλεται, ταπεινοῦται ὑπ' αὐτῆς, καὶ, νεύουσα τοὺς ὀφθαλμούς, καταφεύγει εἰς τὸ σκότος. Δὲν ἔπρεπε νὰ ἀφήσωσιν αὐτὴν ἐκεῖ,

καθότι, παρὰ πᾶσαν ἄλλην, θὰ ἠδύνατο νὰ συμμορφωθῆ. Βεβαίως ἡ ἀδελφὴ αὐτῆ τῆς Ἀλκίηστως καὶ τῆς Ἀντιγόνης, τοιαύτην καρδίαν ἔχουσα, θαυμασία διὰ τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὴν Φύσιν, ἦν ἀξία τῆς ὑψηλῆς ζωῆς τοῦ Νόμου. Αὐτὴ εἶχεν ἀποδώσει ὅ,τι πλεῖστα, ἡ δὲ Ἑλλάς αὐτῆ, μὲ ὄλον τὸ πνευμά της, δὲν ἠδυνήθη νὰ μαντεύσῃ, ὅτι ἡ τρυφερά καὶ ἐνδελεχῆς ἐπιμέλεια τῆς συζύγου, ἡ βαθύτης τοῦ ἔρωτος, τῆ προσέθησαν ἀβρότητα ἡρωϊκῆν.

Ἡ γυνὴ ἐρρίφθη εἰς τοὺς θρηνώδεις τῆς Ἀνατολῆς θεοῦ, Βάκχον, Ἄττιν, Ἄδωνιν. Κατὰ τὰς ἐορτὰς τῆς ἀνοίξεως, παιδία ἀπερίσκεπτα, εἰς ὄργιόν τι σατυρικόν, ἔψαλλον τὴν ὠραίαν ἐγκατάλειψιν, μεθ' ἧς ὁ Βάκχος ἐπλήρωσε μόνος τὴν χηρείαν καὶ τὸ κενόν.

Δύνανται νὰ εἴπωσιν, ὅτι ἡ γυνὴ δὲν ἔκαμε βῆμά τι πρὸς τὴν ὑψηλοτέραν ζωὴν; Ὡ! οὐχί. Ὑπάρχει ἡ ἀθάνατος μνήμη ἐκείνης, ἣτις ἐσυκοφαντήθη μὲν, ἀλλ' ἐγένετο ἡρωῖς καθὼς καὶ ἔξοχος ποιήτρια. Ὁ Ἀλκαῖος ἀναφέρει περὶ αὐτῆς εἰς τὸν ὠραῖον καὶ συγκινητικώτατον τοῦτον στίχον,

Ἰοπλόκαμ' ἀγὰ μειλιχόμειδε Σαπφώ.

Ἄ γ νὰ μειλιχόμειδε! Ὁ ὑπερήφανος καὶ ἰσχυρὸς οὗτος ποιητῆς ἐκφέρει ὠραίαν ἀλήθειαν· ἡ εὐφυΐα εἶναι ἀθωότης. Μυστήριον βαθύ τῶν μεγάλων ἀριστοτεχνῶν, οἵτινες, ὅ,τι καὶ ἂν γίνωσι, διαφυλάττουσι βάθος τι ἀγνόητος. Ἡ Σαπφώ ἐγεννήθη ἀγνή καὶ ἠδυτάτη, συγκαταριθμεῖται δὲ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος μεταξὺ τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν. Βλέπομεν, ὅτι ἐκπλήσσεται μανθάνουσα, ὅτι ὁ ἀδελφὸς της ἠγόρασεν ἐξ Αἰγύπτου διάσημόν τινα ἑταίραν. Μαίνεται κατὰ τῆς τυραννίας, καὶ ριψοκινδυνεύει ὅπως ἀνατρέψῃ τὸν τύραννον τῆς Λέσβου. Ἐκπατρίζεται μὲν, ἀλλ' ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἀνευρίσκει τὴν εὐφυΐαν της.

Μετέβαλεν ὄλην τὴν μουσικὴν, ἐφευροῦσα τὸ ἄσμα τῶν θρηῶν (μιζολύδιον.) Ἡ λύρα ἔμεινεν ἄφωνος, μὴ ψαυομένη πλέον διὰ τοῦ δακτύλου, καθότι ἐφευρέθη ὑπ' αὐτῆς τὸ πληκτρον, ὅπερ παρῆγε τοὺς ἀναστεναγμοὺς ἐν αὐτῇ καὶ τοὺς θρήνους. Τελευταῖον δὲ αἱ ὁμοίομορφοι συγκρούσεις, ἃς εἶχον μέχρι τοῦ νῦν, ἐφαίνοντο νεκραὶ εἰς τὸ πάθος της· ὅθεν ἐφεῦρεν αὐτὴ τὸν ῥυθμόν, ὅς τις πλήττει τὴν ἰδέαν, καὶ τὸν ὅποιον ὠνόμασαν σαπφικόν. Εἰς λογαοιδικόν τι ἐκ τριῶν στίχων τὸ τόξον ἐντείνεται. . . Βραχὺς τις στίχος τὸ χαλαροῖ. . . τὸ δὲ βέλος εὐρίσκεται εἰς τὴν καρδίαν,

Δυσκολώτατον νὰ μορφώσῃ τις ῥυθμόν. Ὁ Ὅμηρος, ὁ Σακεσπῆρος δὲν ἔσχον τοιοῦτον. Τῆς ζωηρᾶς, ἀγαθῆς, τρυφερᾶς καὶ λίαν γονίμου ταύτης εὐφυΐας, καταπλημμυρησάσης τὴν Ἑλλάδα μὲ φλόγα καὶ φῶς, μόλις σώζονται ὀλίγοι λόγοι χρυσοῖ, λέξεις ἀπλαῖ, πλήρεις ὅμως συγκινήσεως καὶ πάθους. Τίς θὰ ἔλεγεν, ὅτι διὰ τούτου δὲν θὰ εὕρισκεν αὐτὴ τὸν ἔρωτα, τὸν ἀτυχῆ; ὅτι ἠγάπησε ματαιῶς; ὅτι ὁ κόσμος ἔφυγεν ἔμπροσθεν αὐτῆς; ὅτι δὲν εἶχεν ἄλλην παρηγορίαν ἀπὸ τὴν τρυφερότητα τῶν συγκεκινημένων μαθητριῶν της, αἵτινες ἐσπόμενον τὰ δακρυὰ της, καὶ ἐγένοντο αἰτία νὰ ἀμαυρωθῆ ἡ συμπαθητικὴ φιλία;

Τὰ δάκρυα, ἡ ἀπελπισία τῆς Σαπφῶς εἶναι ἡ κατηγορία τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἑλληνικὴ εὐφυΐα, πρέπει νὰ τὸ εἴπωμεν, διήλθε πλησίον τῶν δύο κόσμων. Ἐζῆσεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν πραγμάτων, ἀμελοῦσα τῶν δύο ἄκρων, τῶν πόλων, καὶ τῶν μεγάλων ἀπόψεων, αἵτινες παρίστανται ἐκατέρωθεν. Δὲν ἐνεβάθυνε μῆτε εἰς τὸν ἔρωτα, μῆτε εἰς τὸν Θάνατον.

Δύο σχολαὶ καὶ δύο μεγάλαι ὁδοὶ ὑπάρχουσι, δι' ὧν ἡ ψυχὴ σπουδάζεται, ἀνερευνάται ἐν ἑαυτῇ καὶ ἐν τῷ Σύμπαντι, καὶ ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ ἀγαπώσῃ ψυχῇ, ἣτις δι' ἀμφοτέρων τούτων τῶν ἀρμονικῶν μορφῶν, τοῦ Θανάτου καὶ τοῦ ἔρωτος, παρασκευάζει, ἐργάζεται τὴν αἰώνιον αὐτῆς ἐλευθερίαν.

Ἡ Ἑλλάς, ἐν τῇ εἰσόδῳ αὐτῆς εἰς τὰς ὁδοὺς ταύτας, ἀπεστράφη, διήλθεν, ἐμειδίασεν. Ὁ ἔρωτος αὐτῆς εἶναι παιδίον, πτηνὸν μὲ μικρὰς πτέρυγας· ὁ Θάνατος, εἰ μὴ ἐστὶν ἡρωϊκός, δὲν ἐπισπᾶται τὴν προσοχὴν, στολίζεται, στεφανοῦται, ὡς εἰς τὰ συμπόσια, ἡ δὲ ὠραία Περσεφόνη κατέρχεται αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀνθέων της. Τοῦτο εἶναι λυπηρὸν δι' ἡμᾶς. Ἡ ἀρρένωτος, ἀγνή καὶ φασφόρος Ἑλλάς εἶχε μόνη τὸ δίκαιον τοῦ νὰ προσαγάγῃ ἡμᾶς, ὡς ἄλλος τις Θεσεύς, εἰς τὸν λαβύρινθον, ὅπου τις περιπλανᾶται ἄνευ τινος δυσκολίας. Οἱ ἐκτεθηλυμένοι καὶ ἐκνευρισμένοι τῆς Ἀσίας θεοὶ ἠγάγον ἡμᾶς ἐκεῖ λίαν ἀδεξίως, διὰ τῶν ἀτραπητῶν τοῦ ἀμφιβόλου.

Ξένος ὄλωσ καινοφανῆς, λίαν δυσάρεστος, εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ὁ θρηνώδης θάνατος, ἐκνευρίζων καὶ ἀποθαρρύνων, ὄλωσ δὲ ἐναντίος εἰς τὸν ἀρμονικὸν θάνατον, ὅστις χαιρετίζει τὴν θεῖαν τάξιν καὶ φωτίζεται ἐξ αὐτῆς, (ὡς εἰς τὰς σκέψεις τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου.) Ὁ θρηνώδης θάνατος ἦλθε, τὸ

θῆλυ τοῦτο φάσμα, ὅπερ εἰς τὰ ἰσχυρὰ ἔργα καὶ εἰς τὰς ἀνδρικές ἀποφάσεις, εἰς τὴν ἥρωϊκὴν ἐξόρμησιν πλησίον ἡμῶν ἀναστενάζον, λέγει: «Τί ὠφελεῖ;» Ἀκούσατε αὐτὸν, τὸν ἀμφίβολον, ἀόριστον καὶ καθολικὸν ἱεροκήρυκα, πλέοντα ἐπὶ τοῦ κύματος τῶν ρεμβασμῶν, μιγνύοντα μὲ τὴν ὀδύνην δὲν γνωρίζω τίνος ἀγαπωμένου ἀντικειμένου τὰ ἅγια καὶ ἡδέα δάκρυα, τοῦ πένθους ἢ τῆς ἡδονῆς.

Παρθένος τῶν Ἀθηνῶν! ὑπερήφανός μου Παλλάς, ἣτις εἶσαι λίαν ἀγνή! Ποῖον ἦν τὸ προφητικόν σου μῖσος, ὅτε ἐτόλμησαν νὰ σοὶ προσενέγκωσι τὸ φρικῶδες ὄργανον, τὸν τρικυμιώδη καὶ πένθιμον αὐλὸν τῶν θρησκευτῶν τῆς Ἀσίας. . . Ἐρρίψας αὐτὸν εἰς τὴν κρήνην. Τὸ ὅμοιον σχεδὸν ἔπραξε καὶ ὁ Ἡρακλῆς. Τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἤκουσε τὴν θρηνώδη ἑορτὴν τοῦ ἐκνευρισμένου, τοῦ γυναικῶδους θεοῦ Ἀδώνιδος, ἡ καρδιά του ἐξωγκώθη. Κατηράσθη τὸ μέλλον αἰσχος.

Ἄλλ' ἢ καταδίκη τῶν θεῶν τούτων ὑπὸ τὰς δύο ἐπόψεις εἶναι ὁ πατὴρ τοῦ πυρός, ὁ Προμηθεύς. Ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἄλλην τινὰ γέννησιν, ἣν πᾶσα ἡ Ἀσία ἠγνῶει: Τίτι τρόπῳ, δηλαδὴ, (διὰ τοῦ σιδήρου, τοῦ χάλυβος, τῆς ἰσχύος,) ἡ τέχνη ἐνήργησε νὰ ἀπαστρέψῃ ἢ ἀθάνατος κόρη, ὁ Λόγος, ἡ Φρόνησις, — ὁ αἰθὴρ τῆς φωτεινῆς ιδέας, ὁ ἐφευρετικὸς καὶ γόνιμος, — ὅλως ἐναντίος εἰς τὴν ρεμβῶδη κάρωσιν τῆς θαυματοποιῦ Ἀνατολῆς.

Ἄλλ' ἢ Ἀνατολὴ προβαίνει ἀκατανίκητος, ὀλεθρία εἰς τοὺς θεοὺς τοῦ φωτός, διὰ τοῦ θελγήτρου τῶν ρεμβασμῶν, διὰ τῆς μαγείας τοῦ σκιόφωτος.

Δὲν ὑπάρχει γαλήνη. Ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ, ἡ περίεργος αὕτη Εὐα, ἀνορύττουσα τὸ ἄγνωστον, μέλλει νὰ ἀπολαύσῃ, νὰ γογγύσῃ. Θέλει ἀναμφιβόλως ἀνακαλύψῃ ἐκεῖ παραδόξους βαθύτητας, τὴν δύναμιν καὶ τὴν γαλήνην; Οὐδέποτε. Αὕτη θὰ ἔχῃ τὴν χαρὰν βίαιον, συνεχῶς ἀναίσθητον, ὀξεῖαν καὶ πενιχρὰν, θὰ ἔχῃ δάκρυα (πόσα δάκρυα!) τὴν ἀντίκρουσιν τῶν δύο τούτων πραγμάτων, τὴν πάλην αὐτῶν καὶ τὴν ἀνικανότητα, μετὰ τῆς μελαγχολίας, ἣτις παρακολουθεῖ.

J. MICHELET.

(Παράφρασις Κ. ΠΛΗΘΩΝΙΔΟΥ.)

ΑΙ ΠΗΓΑΙ

ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ.*

Γ.

Πρὶν ἢ διηγηθῶμεν μετὰ τῆς μυθιστορίας τὴν τελευταίαν ταύτην συμφορὰν τοῦ Βαλδουίνου καὶ νὰ παραλληλίσωμεν αὐτὴν πρὸς τὴν ἱστορίαν, ἀνάγκη νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ὁ κόσμος δὲν ἠθέλησε νὰ πιστεύσῃ εἰς τὸν θάνατόν του, καθὼς συμβαίνει εἰς πάντας τοὺς καταλιπόντας ζωηρὰς ἐντυπώσεις ἐν τῇ φαντασίᾳ τῶν συγχρόνων αὐτῶν. Ἐνεκα τούτου παρουσιάσθησαν ἐν Φλανδρίᾳ ψευδεῖς Βαλδουῖνοι, καθὼς ἐν Ἀγγλίᾳ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος παρουσιάσθησαν ψευδῆ τέκνα τοῦ Ἐδουάρδου Δ', καὶ ἐν Ῥωσσίᾳ, ἐν ἔτει 1773, ψευδῆς τις Πέτρος Γ', καὶ ἐν Γαλλίᾳ, κατὰ τὴν πρώτην εἰκοσιπενταετηρίδα τοῦ αἰῶνος τούτου, ψευδεῖς Λουδοβίκοι ΙΖ'. Αἱ μεγάλαι συμφοραὶ ἐμπνέουσι τοιαύτας παραδόξους πεποιθήσεις, καὶ τὸ πλῆθος ἀσμένως τὰς παραδέχεται· ἂν δὲ πρὸς τοῦτο ἦναι χρεῖα καὶ μυστηριωδῶν τινων περιστάσεων ἐν ταῖς συμφοραῖς αὐταῖς, τοιαῦται περιστάσεις ἐνυπῆρχον εἰς τὰς τύχας τοῦ Βαλδουίνου. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἀπωλέσθη ἐν τινι μάχῃ κατὰ Βουλγάρων, ἠττηθείς· ἐπειδὴ τὸ σῶμά του δὲν ἀνεκαλύφθη, ὑπέθεσαν, ὅτι δὲν ἔπεσε νεκρὸς, ἀλλὰ συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ φαντασθῇ. Ἄν ἀπήχθη αἰχμάλωτος, ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ ἐπανεῖλθῃ μίαν ἡμέραν εἰς τὴν Εὐρώπην. Πολλοὺς λοιπὸν λαοπλάνους ἐδελέασε τοῦτο τὸ συμβάν. Πολλοὶ ἄνθρωποι διαφόρων καταστάσεων καὶ χαρακτήρων εἶχον παρασυρθῆ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὑπὸ σταυροφοριῶν, καὶ διατρέξει τὸν κόσμον· πολλοὶ ἤκουσαν διηγούμενα τὰ κατὰ τὸν Βαλδουῖνον, τὸ κύριον τοῦτο πρόσωπον τῆς τετάρ-

(*) Συνέχεια καὶ τέλος, ἴδτε σελίδα 321—340.

της σταυροφορίας, τὸν κόμητα τοῦτον τῆς Φλανδρίας, ὃν ἡ δημῶδης φαντασία καλίστα μέγαν διὰ τὰς συμφορὰς αὐτοῦ, μὴ δυναμένη νὰ καταστήσῃ αὐτὸν μέγαν διὰ τὴν εὐδαιμονίαν. Ἐπειδὴ δὲ ὑπάρχει συγχρόνως καὶ τις φυσικὴ ἀναλογία μεταξύ τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς δημῶδους φαντασίας, καὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν εὐχαριστοῦνται νὰ βλέπωσι τινα πάσχοντα χωρὶς νὰ ἤμαρτε κατὰ τι, ἡ παράδοσις ἐξήγει τὰ παθήματα τοῦ Βαλδουίνου, διηγουμένη, ὅτι αὐτὸς εἶχε νυμφευθῆ τὸν Διάβολον.

Εἰς τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν τῆς Φλανδρίας, (ὁ Korvyn de Lettenhove,) διεπραγματεύθη λίαν σπουδαίως τὴν ἱστορίαν τοῦ ψευδοῦς Βαλδουίνου. Αἱ τύχαι τῶν σταυροφόρων παρεῖχον εἰς τὰς πλάνας ταύτας πᾶν ἐνδόσιμον· ἐπειδὴ συνέβαινον ἀνεξήγητοι ἀπουσίαι, φυσικῶ τῷ λόγῳ ἐπιστεύετο πᾶσα θαυμασία ἐπάνοδος. Συνήθως ἐξήρχοντο οἱ παράδοξοι οὗτοι λαοπλάνοι ἐξ ἐρημητηρίου τινός, εἰς τὰ βᾶθη τῶν δασῶν κεχωσμένου. Ἦγνοεῖτο πάντοτε πόθεν ἤρχοντο οἱ ἐρημίται· ἄρα δὲν ἦτο εἰς αὐτοὺς δύσκολον νὰ πειθῶσιν, ὅτι ἐπέσρεφον μακρόθεν, καὶ ὅτι τοῖς συνέβησαν τύχαι παντοίων εἰδῶν. Τί τοὺς ἠμπόδιζε νὰ λέγωσιν, ὅτι ὑπῆρξαν αὐτοκράτορες, ἔπειτα αἰχμάλωτοι, καὶ ἔπειτα ἐρημίται; Ὁ Ψευδοβαλδουῖνος κατῴκει εἰς δάσος τι, κείμενον μεταξύ Βαλενσιενῶν καὶ Τορνάκου (Tournay.) Ἦδὴ εἶχε διαδοθῆ ἡ φήμη, ὅτι οὗτος ἦτο ὁ κόμης τῆς Φλανδρίας. Ἐχθροὶ τινες τῆς βασιλευσύνης κομήσεως τῆς Φλανδρίας τὸν ἀνεγνώρισαν ὡς τοιοῦτον ἀληθῶς. Ὁ ἐρημίτης ἐπέμενεν ἀποκρινόμενος: «Μὴ με ἀποκαλεῖτε βασιλέα ἢ δοῦκα! εἶμαι ἀπλοῦς χριστιανός, καὶ εὐρίσκομαι ἐνθάδε πρὸς ἐξιλασμὸν τῶν ἀμαρτημάτων μου.» Δὲν ἤθελον νὰ τὸν πιστεύσωσιν. Οἱ κάτοικοι τῶν Βαλενσιενῶν ἀνεχώρουν ἐκ τῶν ἐσιῶν των διὰ νὰ τὸν προσκυνήσωσι, καὶ, ἅμα βλέποντες αὐτὸν, ἀνέκραζον ὡς οἱ ἱππῶται: «Εἶσαι ὁ ἡμέτερος κόμης, εἶσαι ὁ κύριος ἡμῶν! — Τί λέγετε! ἀπεκρίνετο ὁ ἐρημίτης· εἰσθε λοιπὸν καὶ σεῖς ὡς οἱ Βρετανοὶ, οἵτινες προσδοκῶσι πάντοτε Ἀρχτοῦρον τὸν βασιλέα των;» Ἐνῶ ἐζήτει εἰσέτι νὰ κρύψῃ τὸ ὄνομά του, τὸ πλῆθος τὸν παρέσυρε πρὸς τὰς Βαλενσιέννας, ἐκεῖ δὲ μόνον ὑψωσεν αἰφνιδίως φωνὴν καὶ εἶπεν: «Ὁμολογῶ, ὅτι εἶμαι τῶντι ὁ κόμης τῆς Φλανδρίας· ἐντὸς ὀλίγου ἢ ἀϊδίητε ἐρχομένους πρὸς με ἐκ τῆς ἀνατολῆς Ματθαῖον τὸν Βαλιγκούρτου καὶ Ῥενιέρην τὸν Τρυγίου.» Καὶ τότε διηγήθη

τὴν ἱστορίαν τῆς αἰχμαλωσίας του. Αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων Ἰωαννικίου, κατώρθωσε νὰ ἐλκύσῃ τὸν ἔρωτα βουλγαρίδος τινός βασιλόπαιδος, εἰς ἣν ὤφειλε τὴν ἀπολύτρωσίν του. Ἠμάρτησεν ὁμως δις: πρῶτον, διότι ἐνέδοσεν εἰς τοὺς πόθους τῆς Βουλγαρίδος, καὶ δεύτερον, διότι τὴν ἐγκατέλειψεν· ἕνεκα τούτου περιέπεσεν εἰς τὰς χεῖρας ἄλλων βαρβάρων, καὶ ἐπωλήθη ἐπτάκις ὡς δοῦλος. Τέλος, μίαν τῶν ἡμερῶν, ἀπῆντησε Γερμανοὺς τινας ἐμπόρους, τοὺς ὁποίους ἔπεισε νὰ τὸν ἐξαγοράσωσι, καὶ οὕτως ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του· ἀλλ' ἀπεκρύβη εἰς ἓν ἐρημητήριον, ἀποκαθαίρων τὰς ἀμαρτίας αὐτοῦ, καὶ παραιτούμενος ἀπὸ πάντων τῶν ἀνθρωπίνων μεγαλείων, ἅτινα τὸν εἶχον καταστήσει οὕτω δυστυχέστατον.

Ἀφοῦ ἐνέδοσεν ἅπαξ εἰς τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν ὀπαδῶν του, ὁ ἐρημίτης δὲν ἦτο πλέον κύριος ἑαυτοῦ. Ἀπὸ Βαλενσιενῶν μετέβη εἰς Τόρνακον, εἰς Λίλλην, ἔπειτα δὲ εἰς Κουρτραῖον, εἰς Βρούγας, εἰς Γάνδην, τυγχάνων πανταχόσε ὑποδοχῆς ὡς κόμης τῆς Φλανδρίας καὶ ὡς αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐχειροτόνει ἱππῶτας, ἐδέχετο πρέσβεις τῶν δουκῶν τοῦ Βραβάντου καὶ τοῦ Λιμβούργου, ἐλάμβανεν ἐπιστολάς τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἐρρίκου Γ', προτείνοντος αὐτῷ συμμαχίαν κατὰ Γαλλίας· μάλιστα δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβίκος ὁ Η' τὸν ὑπεδέχθη ἐν Περόννη, ἔνθα τὸν ἔβαλε νὰ καθήσῃ ἀπέναντί του, ὡς αὐτοκράτορα τῶν Λατίνων. Ἀλλ' αὐτόθι ἔμελλε καὶ νὰ ναυαγήσῃ ἡ τύχη του. Τῆ ἐπαύριον τῆς αὐτοκρατορικῆς δεξιώσεως ταύτης, Λουδοβίκος ὁ Η', συνεννοηθεὶς μετὰ τῆς κομήσεως τῆς Φλανδρίας, διέταξε τὸ συμβούλιον αὐτοῦ νὰ ὑποβάλῃ τὸν ἐρημίτην εἰς ἀνάκρισιν, ὡς οὐτιδανὸν λαοπλάνον, καὶ, ὡς λέγεται, ἀπέδειξεν αὐτὸν ἔνοχον ἀγυρτίας. Φοβηθεὶς ὁ Ψευδοβαλδουῖνος, ἐδραπέτευσεν τὴν ἀκόλουθον νύκτα. Τί δὲ ἀπέγινε; Κατέστη ἄφαντος ἐκ τῆς ἱστορίας, ὡς ἄφαντος κατέστη πρὸ αὐτοῦ καὶ ὁ ἀληθὴς Βαλδουῖνος. Ἐν τούτοις, εἰς τῶν αὐθεντῶν τῆς Βουργουνδίας, ἀπαντήσας ἐν πανηγύρει ἀοιδόν τινα ὑπηρετήσαντά ποτε παρὰ τῆ δουκίσση τῶν Ἀθηνῶν, εὔρεν, ὅτι ὁ ἀοιδὸς ὡμοιάζει μετὰ τοῦ Ψευδοβαλδουίνου, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἰδεῖ ἐν Περόννη. Τὸν συνέλαβε λοιπὸν, καὶ τὸν παρεχώρησεν ἀντὶ 400 μάρκων ἀγυρῶν εἰς τὴν κόμησσαν τῆς Φλανδρίας, ἥτις τὸν ἀπηγγόνισεν εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Λίλλης. Ἦτο ἄρα γὰρ ὁ

αοιδός οὗτος ὁ ἐρημίτης; Ἦτο ὁ ἐρημίτης ὁ ἀπαγχονισθεὶς; Ἡ ἀγχόνη ἔλυσε τὴν ἀπορίαν, ἀναγκάσασα τὸν κατάδικον νὰ ὁμολογήσῃ πρὸς τοὺς ἐπιτραπέντας νὰ τὸν ἀκούσωσιν, ὅτι ἦτο πτωχὸς τις ἀνθρώπος, οὐδὲ κόμητος ἔχων ἀξιώσεις, οὐδὲ βασιλέως, οὐδὲ δουκὸς, οὐδὲ αὐτοκράτορος. «Ὅ,τι ἔκαμα, εἶπε, τὸ ἔκαμα κατὰ συμβουλήν τῶν ἵπποτῶν, τῶν δεσποινῶν, καὶ τῶν πολιτῶν τοῦ τόπου τούτου.»

Καὶ αὕτη μὲν ἡ τοῦ ἱστορικοῦ διήγησις. Εἶναι βαρεῖα καὶ ἀπηγνής· πιστεύει, ὅτι ὑφίστατο ραδιουργία καὶ ἀγυρτία, καὶ διηγεῖται ἀνεκδοκίως τὴν οἰκτρὰν καὶ δικαίαν καταστροφὴν τοῦ πράγματος. Ἄλλ' ἡ μυθιστορία οἰκονομεῖ ἐπιτηδειότερον τὴν ὑπόθεσιν, ἵνα συγκινήσῃ ἡμᾶς· ἡ μυθιστορία πιστεύει τὸν ψευδῆ Βαλδουῖνον. «Ἀφοῦ ὁ Σαλαδῖνος κατέστη καλίφης, ἀπέλυσεν ὅλους τοὺς χριστιανοὺς αἰχμαλώτους, ὅσους ὁ πατήρ του εἶχε πεφυλακισμένους, μεθ' ὧν καὶ τὸν Βαλδουῖνον. Ὁ Σαλαδῖνος ἐνέδυσεν αὐτὸν εὐπρεπῶς, καὶ τὸν ἔδωσε πλοῖον καλῶς κατηρτισμένον πρὸς θαλασσοπορίαν.» Ἄλλὰ τὸ πλοῖον τοῦτο, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπέβαιναν ὁ Βαλδουῖνος καὶ ἡ κακὴ τύχη του, δὲν ἦτο πεπρωμένον ν' ἀφίχθῃ εἰς τὸν λιμένα· «ἐναυάγησε, καὶ ἀπωλέσθησαν ὅλοι, ἐκτὸς τοῦ Βαλδουῖνου, ὅστις εὐτυχέστερος θὰ ἦτο ἂν ἐπνίγετο μετὰ τῶν ἄλλων, ἐπειδὴ τὸν ἀπηγχόνισεν ἀκολούθως εἰς τὴν πόλιν Λίλλην ἢ θυγάτηρ αὐτοῦ ἀνηλεῶς.» Λοιπὸν ὁ Βαλδουῖνος, μετὰ τὸ ναυάγιόν του, εὔρεν ἔμπορόν τινα ἀπερχόμενον εἰς Μασσαλίαν· τοῦτον παρεκάλεσε δι' ἀγάπην Θεοῦ νὰ τὸν μεταφέρῃ ἐκεῖσε, ἐπειδὴ δὲν εἶχε πῶς νὰ πληρώσῃ τὸν ναυλον. Εἰς τὴν Μασσαλίαν ὁ ἔμπορος ἀπεβίβασε τὸν Βαλδουῖνον, καὶ τὸν ἔδωκεν ἐλεημοσύνην δέκα σολδία· ἔπειτα ὁ Βαλδουῖνος τόσους διήλθε τόπους ἐπαιτῶν τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ὥστε ἀφίχθῃ εἰς Τόρνακον τῆς Φλανδρίας, τοῦτο δὲ ἐν ἔτει 1209, τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Σωτῆρος. Φορέματα δὲν εἶχεν ἄλλα, εἰμὴ πτωχὴν τινα χλαμῦδα ἐπὶ τοῦ ἐσωκαρδίου του· ἐκράτει δὲ εἰς τὰς χεῖρας βακτηρίαν, καὶ ἐσχέπαζε τὸ πρόσωπόν του ὑπὸ τὸν πῖλόν του, διὰ νὰ μὴ ἀναγνωρισθῇ. Ὁ Βαλδουῖνος ἀπαντᾷ ἐν τῇ πόλει ἀνθρώπον τινα, καὶ τὸν ἐρωτᾷ τίς ἦτο ὁ δήμαρχος. Τὸν εἶπον, ὅτι ἦτο κάποιος Ῥιχάρδος Λυπάρκος, καὶ τὸν ἔδειξαν τὴν οἰκίαν του. Ὁ Βαλδουῖνος κατηυθύνθη ὅπου τὸν ἔδειξαν, καὶ εἶπεν εἰς τὸν δήμαρχον: «Σὲ λέγω τὴν ἀλήθειαν κατὰ Θεόν,

ὅτι στεροῦμαι χρυσίου καὶ ἀργυρίου· δός με νὰ φάγω, διότι δύο ἡμέρας δὲν εἶχα οὐδὲ τὸ ἥμισυ τῆς ἀναγκαιούσης τροφῆς. — Μείνε λοιπὸν, τὸν ἀπεκρίθη ὁ δήμαρχος, νὰ φάγῃς εἰς τὴν οἰκίαν μου ἐπαρκῶς καὶ ἀφθόνως, πρῶτον δι' ἀγάπην Θεοῦ, καὶ δεύτερον, ἐπειδὴ πολὺ ὁμοιάζεις μετὰ τινος ἀνθρώπου, ὅστις μεγάλως μ' εὐηργέτησεν ἐπὶ τῆς νεότητός μου, καὶ ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο κόμης Βαλδουῖνος.— Εἶμαι ἐγὼ ὁ ἴδιος, εἶπεν ὁ Βαλδουῖνος· σὲ κάμνω ὄρκον εἰς τὴν πίστιν μου.» Τότε ὁ δήμαρχος ἔδωκεν εἰς τὸν Βαλδουῖνον νὰ φάγῃ ἐνώπιόν του, ἐπὶ μικρᾶς τινος τραπέζης, καὶ τὸν παρετήρει μετὰ προσοχῆς, συνδιαλεγόμενος μετ' αὐτοῦ. Ἀφοῦ ἔφαγεν ὁ Βαλδουῖνος καὶ ἔπιεν, ἠθέλησε ν' ἀναχωρήσῃ: ὁ δήμαρχος τὸν εἶπε νὰ μὴ βιάζεται, ἀλλὰ νὰ μεταβῇ εἰς δωμάτιόν τι, ὅπου εἶχε νὰ τὸν ὀμιλήσῃ, χωρὶς νὰ τοὺς ἀκούσῃ κἀνεὶς. Ἀφοῦ μετέβησαν εἰς τὸ δωμάτιον· «Καλὲ ἀνθρώπε, εἶπεν ὁ δήμαρχος, σὲ ὀρκίζω εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς παρθένου Μαρίας νὰ μὲ εἰπῆς τὸ ὄνομά σου, πόθεν ἔρχεσαι, καὶ ποία ἡ πατρίς σου. — Εἰς τὴν πίστιν μου σὲ κάμνω ὄρκον, ἀπεκρίθη ὁ Βαλδουῖνος, ὅτι σὲ εἶπα τὴν ἀλήθειαν. Εἶμαι ὁ κόμης Βαλδουῖνος τῆς Φλανδρίας. Ἀναχωρήσας ἄλλοτε ποτε εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, μετέβην πρότερον εἰς Ῥώμην, διὰ νὰ λάβω ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν μου, καὶ ἔπειτα εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐνίκησα τὸν σουλτάν Ἀκυλάν, καὶ ἐνυμφεύθην τὴν αὐτοκράτειραν, ἣτις ἀκολούθως ἀπέθανε, καὶ ὁ Θεὸς ἀναπαύσαι τὴν ψυχὴν αὐτῆς! Ἀπέναντι τῆς Ἱερουσαλήμ ἐπροδόθην ὑπὸ τοῦ κόμητος τῶν Βλεσῶν· καὶ τοῦτον μὲν ἐκαρτόμησεν ὁ καλίφης Σαλαδῖνος διὰ τὴν προδοσίαν του, ἐγὼ δ' ἐκρατήθην πεφυλακισμένους ἐπὶ δεκαπενταετίαν.» (α)

Τότε ὁ Βαλδουῖνος διηγῆθη εἰς τὸν δήμαρχον ὅλην τὴν ὑπόθεσιν του, τὸν ἠρώτησε δὲ πῶς εἶχον αἱ δύο τοῦ θυγατέρες, καὶ πῶς ἠδύνατο νὰ ἀνακτήσῃ τὴν κομητίαν του. Ἀκούσας ὁ δήμαρχος τὴν διήγησιν τοῦ κόμητος, ἐθρήνησε διὰ τὰ παθήματά του, καὶ, εἰς τοὺς πόδας του πεσὼν, τὸν εἶπεν, ὅτι ἡ θυγάτηρ του

(α) Ἀλλαχόσε ἡ μυθιστορία λέγει τὰ ἔτη ταῦτα τῆς αἰχμαλωσίας εἰκοσιπέντε· ἀλλὰ δὲν πρέπει ν' ἀπαιτῶμεν παρὰ τῶν συναξαρίων χρονολογικὴν ἀκρίβειαν. Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν σταυροφόρων συνέβη τῷ 1204, καὶ ἡ μυθιστορία θέτει τὴν ἐπάνοδον τοῦ Βαλδουῖνου εἰς τὴν Φλανδρίαν τῷ 1200, ἐνῶ λέγει ὅτι οὗτος εἶχε κρατηθῇ ἐπὶ δεκαπέντε ἢ εἰκοσιπέντε ἔτη αἰχμαλωτός.

Ἰωάννα διετελεῖ κόμησσα τῆς Φλανδρίας, νυμφευθεῖσα τὸν κόμητα Φερράνδον. Ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχον ἀφορμαὶ φόβου, ὅτι αἱ τοῦ κόμητος θυγατέρες δὲν θὰ ἔστεργον οἰκειοθελῶς νὰ τῷ ἀποδώσωσι τὴν κομητιάν του, συνεφωνήθη μεταξὺ τοῦ δημάρχου Τορνάκου καὶ τοῦ κόμητος Βαλδουίνου, ἵνα οὗτος περιμείνῃ μέχρι τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Φανιστοῦ, ὅτε ὁ Φερράνδος, ὁ σύζυγος τῆς κομήσσης Ἰωάννας, ἔμελλε νὰ καλέσῃ ἐν Λίλλῃ ὄλους τοὺς βάρωνάς του εἰς συνέλευσιν· τότε δὲ νὰ παρουσιασθῇ ὁ Βαλδουίνος, καὶ ν' ἀντιποιηθῇ ἐνώπιόν των τὴν αὐθεντιάν του· ἀλλ' ἕως τότε νὰ τηρηθῇ ἡ ὑπαρξίς του μυστικωκάτη. «Ἐτυχεν ὁμως εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ δημάρχου κόρη τις δεκαετής, κοιτωμένη εἰς τὴν κλίνην, καὶ αὕτη ἤκουσεν ὅσα ὁ Βαλδουίνος καὶ ὁ πατήρ της εἶχον εἶπε. «Ξεύρεις; εἶπεν ἡ κόρη εἰς τὴν μητέρα της· αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ὅστις κατέλυσε σήμερον εἰς τὴν οἰκίαν μας, εἶναι ὁ ποτὲ κόμης τῆς Φλανδρίας. Ὀνομάζεται Βαλδουίνος, ἔρχεται διὰ θαλάσσης ἀπὸ τόπους μακρυνούς, ὅπου τὸν εἶχον δεκαπέντε ἔτη φυλακισμένον, καὶ λέγει, ὅτι θὰ προσπαθήσῃ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν χώραν του, ἂν δυνηθῇ. — Δόξα σοι ὁ Θεός! ἀνέκραξεν ἡ μήτηρ. Θὰ εἶναι ὁ καλὸς ἐκεῖνος κόμης, ὅστις ὑπερηγάπα τὸν ἄνδρα μου!» Μὴ δυναμένη νὰ κρύψῃ τὴν χαρὰν της, διεκοίνωσεν αὐτὴν εἰς τὰς φίλας της, καὶ οὕτως ἀπὸ στόματος εἰς στόμα διεδόθη ἡ φήμη, καὶ ἔγινεν εἰς ὅλην τὴν πόλιν τοῦ Τορνάκου κοινή.»

«Ἡ κόμησσα Ἰωάννα εὐρίσκετο κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν εἰς τὴν Λίλλην τῆς Φλανδρίας· ἐφθασεν εἰς τὰς ἀκοάς της ἡ διήγησις, ἣτις πολὺ τὴν ἀνησύχησε καὶ τὴν παρώργισε. Πέμπει ἀμέσως ἓνα ἀπεσταλμένον εἰς τὸν δήμαρχον τοῦ Τορνάκου, παρακαλοῦσα αὐτὸν νὰ ἔλθῃ πρὸς εὔρεσίν της, ἐπειδὴ εἶχε νὰ τὸν ὁμιλήσῃ περὶ σπουδαίου πράγματος. Ἐλθόντος τοῦ δημάρχου, ἡ κόμησσα Ἰωάννα εἶπεν εἰς αὐτόν: «Γνώρισε, δήμαρχε, ὅτι εἰλικρινῶς σὲ ἀγαπῶ, καὶ, ἂν ζήσωμεν, θὰ σὲ καταστήσω ἓνα τῶν πλουσιωτάτων τοῦ τόπου τούτου. Σὲ ἐμήνυσα νὰ ἔλθῃς, ἐπειδὴ μὲ εἶπαν, ὅτι εὐρίσκεται πλησίον σου ὁ πατήρ μου, ὅστις πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἐκστρατεύσει κατὰ Σαρακηνῶν· ὅθεν ἀπαιτῶ, δήμαρχε, νὰ μὲ εἰπῆς περὶ τούτου τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν.—Δὲν γνωρίζω τίποτε, δέσποινά μου, ἀπεκρίθη ὁ δήμαρχος, εἰμὴ μόνον, ὅτι φιλοξενῶ εἰς τὴν οἰκίαν μου καλὸν τινα ἄνθρωπον, ἐνδεῆ,

προελθόντα διὰ θαλάσσης, καὶ ὅτι ἠρώτησα αὐτὸν πολὺ περὶ τοῦ πατρός σου, ἀλλὰ μὲ ὠρκίσθη, ὅτι δὲν ἤκουσε τίποτε περὶ αὐτοῦ. — Δήμαρχε, εἶπεν ἡ κόμησσα, δὲν κάμνεις καλὰ νὰ μὲ κρύπτῃς τὴν ἀλήθειαν. Ἐγὼ γνωρίζω βεβαίως, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ πατήρ μου, καὶ σὲ ὑπόσχομαι νὰ ἀνακτήσῃ τὴν χώραν του· ἐπειδὴ ὁμως ὁ κόμης Φερράνδος εὐρίσκεται αὐτὴν τὴν ὥραν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Φρισόνων, ἐπιθυμῶ νὰ ὁμιλήσω εἰς τὸν πατέρα μου πρὸ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ συζύγου μου. Σὲ παρακαλῶ λοιπὸν νὰ μὲ τὸν φέρῃς ἀμέσως, ὑπ' ἄλλο ὄμως ὄνομα· εἶπέ τον νὰ παρουσιασθῇ ὑπὸ τὸ ὄνομα Βερτράνδος ὁ Ραίης (Rays,) καὶ τοῦτο διὰ νὰ μὴ γνωρισθῇ, ἐπειδὴ τόσον ἀγαπῶσι τὸν Φερράνδον μεγάλοι καὶ μικροί, ὥστε δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ θανατώσωσι τὸν πατέρα μου διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Φερράνδου.»—Ἡ κόμησσα ἔλεγε ταῦτα ἐκ προδοσίας, ὅπως καταπέισῃ τὸν δήμαρχον νὰ τῇ φέρῃ τὸν πατέρα της. Ὁ δήμαρχος, ἐπιστρέψας εἰς τὴν οἰκίαν του, ἔπεισε τὸν Βαλδουίνον νὰ ἔλθῃ εἰς Λίλλην ὑπὸ τὸ ὄνομα Βερτράνδος ὁ Ραίης, καὶ ἀνεχώρησαν τὴν ἐπιούσαν συνοδευόμενοι μόνον ὑπὸ δέκα ἀνδρῶν. Ὅταν ἔμαθεν ἡ κόμησσα Ἰωάννα τὴν ἔλευσίν των, ἐξῆλθε νὰ τοὺς προῦπαντήσῃ, καὶ, πρὸς τὸν πατέρα της προχωρήσασα, τὸν εἶπε: «Πῶς ὀνομάζεσαι, καλὲ καγαθέ; — Δέσποινά μου, ἀπεκρίθη ὁ ἐρωτώμενος, ὀνομάζομαι Βερτράνδος ὁ Ραίης, καὶ ἦλθα ὑπακούσας εἰς τὸ πρόσταγμά σου. — Καλῶς ἦλθες λοιπὸν, ὦ ἀγαθέ! τώρα δὲ ὑπαγε εἰς τὸ κατάλυμά σου, καὶ ἔρχεσαι ὅταν σὲ μηνύσω.»

«Ἐσχεδιάσει δὲ τότε ἐσχάτην τινα προδοσίαν ἡ κόμησσα· λαβοῦσα εἴκοσιν ἄνδρας ἐνόπλους, τοὺς ἔθεσε νὰ ἐνεδρεύωσι καὶ νὰ συλλάβωσι τὸν Βαλδουίνον ὅτε ἔμελλε νὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτὴν. Τοὺς εἶπεν, ὅτι ὁ Πάπας τὴν εἰδοποίησεν, ὅτι ἄνθρωπός τις, ὀνομαζόμενος Βερτράνδος ὁ Ραίης, ἐφωράθη προδόσας τὴν Ρώμην, διὸ καὶ ἔπρεπε νὰ συλληφθῇ παντοῦ ὅπου ἀνεκαλύπτετο καὶ νὰ ἀπαγχονισθῇ· παρέστησε δὲ ἡ κόμησσα, ὅτι ὁ πατήρ της ἦτο αὐτὸς οὗτος ὁ Βερτράνδος. Ἰδόντες λοιπὸν αὐτὸν οἱ ἔνοπλοι, τὸν συνέλαβον καὶ τὸν ἀπήγαγον. Ὁ δήμαρχος τοῦ Τορνάκου ἔλεγεν εἰς αὐτούς: «Τί σὰς ἔκαμε, κύριοί μου, αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος; Ἄν ἦναι πταιστής, φέρετέ τον εἰς τὴν κόμησσαν, καὶ ἂν δὲν ἀπολογηθῇ, τότε κάμετέ τον ὅ,τι θέλετε.» Ἄλλ' οἱ ἔνοπλοι δὲν ἤκουρον ποσῶς τὸν δήμαρχον. «Δι' ἀγάπην Θεοῦ! τοὺς εἶπε τότε,

μεγάλως ἀπατάσθε, ἀγνοοῦντες τίς εἶναι αὐτὸς, τὸν ὅποιον τόσον κακῶς μεταχειρίζεσθε· ἀφοῦ δὲ ἐπιμένετε φερόμενοι τόσον ἀνοικεῖως, γινώτε ἐξ ἐμοῦ, ὅτι οὗτος εἶναι ὁ Βαλδουῖνος, ὁ κόμης τῆς Φλανδρίας, πατὴρ τῆς κομήσεως, ὅστις, ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν Σαρακηνῶν, ἐκρατήθη δεκαπέντε ἔτη ὑπ' αὐτῶν αἰχμάλωτος, καὶ, χάριτι θείᾳ, ἐπανήλθεν εἰς τὴν πατρίδα του. Μὴ τὸν κακοποιεῖτε λοιπὸν, ἐπειδὴ εἶναι ὁ νόμιμος ἡμῶν αὐθέντης καὶ κύριος. — Ψεύδεσαι, δήμαρχε! τὸν ἀπεκρίθησαν, διότι ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶναι ὁ Βερτράνδος ὁ Ῥαίης, εἰς μοχθηρὸς, ὅστις ἐπρόδοσε τὸν Πάπαν καὶ τὴν Ῥώμην, καὶ ὁ Πάπας ἐμήνυσε, ὅτι, ὅπου ἂν εὑρεθῆ, νὰ τὸν συλλάβωσι καὶ νὰ τὸν θανατώσωσιν. — Ὅχι, ὄχι! ἀπεκρίνετο ὁ δήμαρχος, εἶναι ὁ ἀγαθὸς κόμης Βαλδουῖνος.» Ἀλλὰ, παρὰ πᾶσαν ἰκεσίαν καὶ ἀπειλὴν τοῦ δημάρχου, ἀπήγαγον τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Λίλλης, καὶ, ἀποβαλόντες τὸν δήμαρχον καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν ἄνδρας, ἔκλεισαν τὰς πύλας τῆς ἀγορᾶς. Τότε ὁ δήμαρχος ἀνέκραξεν ἐν τῇ ἀγανακτήσει του: «Αἱ! ἄνδρες Λίλλιοι, ὅσοι ἀγαθοὶ, σπεύσατε εἰς βοήθειαν τοῦ ἀγαθοῦ κόμητος Βαλδουῖνου, οὕτινος κινδυνεύει ἡ ζωὴ.» Καὶ ἔδραμε μὲν ὁ λαὸς εἰς τῆς ἀγορᾶς τὰς πύλας, κράζων: «Διὰ τὸν Θεὸν, μὴ γίνῃ τι κακὸν εἰς τὸν κόμητα Βαλδουῖνον!» ἀλλ' οἱ μοχθηροὶ, εἰς τὰς χεῖρας τῶν ὁποίων περιέπεσε, δὲν ἠθέλησαν ν' ἀκούσωσι τίποτε, καὶ τὸν ἐκρέμασαν εἰς μίαν δοκὸν πρὸς τὰ ἔσχατα τῆς ἀγορᾶς. Ἄν δὲν ἔπραττον οὕτως, ἡ κόμησσα Ἰωάννα θὰ ἐθανάτωνεν αὐτούς. Ἄμα ἀπαγχονισθέντος τοῦ κόμητος, ἐνεφανίσθη εἰς τὸ παράθυρον ὑπαξιωματικὸς τις, καὶ ἐκήρυξε πρὸς τὸ πλῆθος: «Ἀκούσατε, ἀκούσατε! ἐν ὀνόματι τοῦ ὑψηλοτάτου κόμητος Φερβάνδου, καὶ ἐν ὀνόματι τῆς δεσποίνης κομήσεως, γνωστὸν ἔστω παντὶ τῷ λαῷ, μικροῖς τε καὶ μεγάλοις, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὃν συνελάβομεν καὶ ἀπήγχονίσσαμεν, εἶναι Βερτράνδος ὁ Ῥαίης, ὁ μοχθηρὸς ἐκεῖνος, ὅστις ἐπρόδοσε τὸν Πάπαν καὶ τοὺς Ῥωμαίους. Διατάττεσθε λοιπὸν ν' ἀπέλθετε ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια, λησμονοῦντες τὸ γενόμενον.» Οἱ πολῖται τῆς Λίλλης ἀνεχώρησαν ἕκαστος εἰς τὴν οἰκίαν του, φοβούμενοι τῆς κομήσεως Ἰωάννας τὴν ὀργήν. Ἐν τούτοις, τινὲς τῶν ἐγκρίτων τῆς πόλεως ἐπορεύθησαν ἵνα διηγηθῶσιν εἰς τὴν κόμησσαν τὰ διατρέξαντα· ἀλλ' αὕτη τοῖς ἀπεκρίθη: «Καλοὶ μου φίλοι, μὴν ἔχετε κάμμίαν φροντίδα, μηδὲ ταραττεσθε παντελῶς, διότι βε-

θαίως ὁ ἀπαγχονισθεὶς δὲν ἦτο ὁ πατὴρ μου κόμης Βαλδουῖνος, ἀλλὰ μοχθηρὸς τις, Βερτράνδος ὁ Ῥαίης καλούμενος, ὁ ὁποῖος εἶχε προδώσει τὸν Πάπαν, διὸ καὶ διέταξα νὰ θανατωθῆ. Ἄς παύσῃ λοιπὸν περὶ αὐτοῦ πᾶς λόγος, καὶ πλέον μὴ μὲ ἀναφέρετε περὶ τοῦ γενομένου.» Καὶ ὁ ἡγούμενος δὲ τοῦ Λώζου, ὅστις εἶπε νὰ θάψωσι τὸν Βαλδουῖνον ἐν τῷ μοναστηρίῳ του, ἦλθε μετὰ δύο ὑποτακτικῶν του εἰς τὴν κόμησσαν, καὶ τὴν εἶπεν: «Εἰς τὴν ψυχὴν μου ἐπάνω δέχομαι, δέσποινά μου, τὸ βάρος, λέγων ὑμῖν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, τὸν ὅποιον κατεδικάσατε εἰς τὴν ἀγχόνην, ἦτον ὁ πατὴρ σας, ὁ ἀγαθὸς κόμης Βαλδουῖνος, καὶ ὅτι τὸν ἐθανάτώσατε ἐξ ἐπιβουλῆς. — Δὲν ἤξεύρω τίποτε, ἀπεκρίθη ἡ κόμησσα· αὐτὸς ὁ ἴδιος μὲ εἶχεν εἰπεῖ, ὅτι ὠνομάζετο Βερτράνδος ὁ Ῥαίης, καὶ ἐπειδὴ οὕτως ὠνομάζετο ὁ ἄνθρωπος, τὸν ὅποιον μὲ κατεμήνυσε ὁ Πάπας, τὸν ἔσειλα νὰ θανατωθῆ.» Ὅμως ἡ κόμησσα ἐκάλεσε κτίστας καὶ ξυλουργοὺς, ὠκοδόμησε νοσοκομεῖον εἰς τιμὴν τῶν Ἁγίων Πέτρου καὶ Νικολάου, καὶ ἔθεσεν ἐντὸς αὐτοῦ ἱερεῖς, ἵνα δέωνται ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ πατρός της.»

Προέβην εἰς τὰς περικοπὰς ταύτας, κινούμενος ὑπὸ τῆς περιεργείας, τὴν ὁποίαν μοὶ διήγειρεν ἡ ἱστορία τοῦ Βαλδουῖνου, οὐχὶ δὲ θέλων νὰ παραστήσω, ὅτι ἡ ἀνατολικὴ χροιά ἀπαντᾶται πανταχοῦ τῆς ἱστορίας ταύτης· ὁμολογῶ μάλιστα, ὅτι αὕτη, ἀμοιροῦσα τῆς θαυμασιότητος τῶν μύθων τῆς Ἀνατολῆς, εὐμοιρεῖ μόνῃς τῆς τερατολογίας τῆς Δύσεως καὶ τοῦ μεσαιῶνος, πηγὴν ἐχούσης τὴν εἰς τὸν διάβολον πίστιν. Οὐδὲν ἄλλο λοιπὸν προτίθεμαι, εἰμὴ τὴν ἐξέτασιν τοῦ νέου χαρακτήρος τῶν ἀνθρωπίνων τυχῶν. Πᾶς, ὅστις ἀνέγνωσε Γρηγόριον τὸν Καισαροδούνου (Grégoire de Tours) ἢ τὸν Αὐγουστίνον Θιερρύ περὶ τῶν μεροβιανῶν χρόνων, (α) καὶ τὰ καρολικὰ μυθιστορήματα τῶν αἰώνων Θ' καὶ Ι', πάντως θὰ ἐξεπλάγη παρατηρήσας ὁπόση διαφορὰ εἰς τὰς ἀνθρωπίνας τύχας καὶ τὰς περιστάσεις παντὸς βροτοῦ ζήσαντος ὑπὸ τοὺς βαρβάρους, ζήσαντος ὑπὸ τοὺς διαδεχθέντας τὸν Μέγαν Κάρολον, καὶ ζήσαντος μετὰ τὴν ἐποχὴν τῶν σταυροφοριῶν.

(α) Μεροβιανοὶ καλοῦνται οἱ βασιλεῖς τῶν Γαλατῶν, οἱ καταγόμενοι ἐκ τοῦ Μεροβαίου, ὃν διασημότερος ὑπῆρξεν ὁ Κλόβις, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 480 μέχρι τοῦ 511· μεροβιανοὶ δὲ καὶ οἱ αἰῶνες, καθ' οὓς οὗτοι ἤρξαν.

Πόσον τρώντι ἐπλατύνη ὁ ὀρίζων τοῦ ἀνθρωπίνου βίου! Ὅποια περιστάσεις νέαι, καὶ κατὰ συνέπειαν αὐτῶν ὅποια νέαι ἰδέαι εἰσῆχθησαν εἰς αὐτόν! Ἐπὶ τῶν μεροβιανῶν χρόνων, ὁ ἀνθρώπος ἔχει πλησίον του ὄλας του τὰς ἀφορμὰς τῶν δυστυχιῶν καὶ τυχῶν. Εἶναι δύσηνος ὅπου ἂν σταθῆ· οὐδ' ὁ τιμαριωτισμὸς, κατὰ τοὺς πρώτους αὐτοῦ χρόνους, μεταβάλλει τὴν κατὰστασίν του ποσῶς. Οἱ πόλεμοι, τοὺς ὁποίους κινεῖ διὰ τὸ συμφέρον τῶν κυρίων του, εἶναι πόλεμοι ὄλως τοπικοί. Αἱ περιφημότετοι τῶν πολεμικῶν τυχῶν του δὲν τὸν ἀπομακρύνουσιν ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας ὅπου ἐγεννήθη. Τυραννεῖται ἢ τυραννεῖ, νικᾷται ἢ νικᾷ ἐντὸς τοῦ στενοῦ κύκλου ὅπου ἔζησε. Ἡ εἰμαρμένη του καὶ αἱ ἰδέαι εἶναι περιορισμένα ἐπίσης. Οὐσιώδης τοῦ τιμαριωτισμοῦ χαρακτήρ εἶναι τὸ νὰ θέτῃ πλησίον τοῦ ἀνθρώπου ὄλους αὐτοῦ τοὺς σκοποὺς, καλοὺς εἴτε κακοὺς, καὶ ὄλας τὰς αἰτίας τῆς εὐτυχίας ἢ τῆς δυστυχίας του. Καθὼς ἐπισταθμεύονται τὰ στρατεύματα εἰς καταλύματα ἀποκεχωρισμένα ἂν καὶ συνεγγίζονται, οὕτως ὁ τιμαριωτισμὸς, ὁ ἐπισταθμεύων τὴν ἐθνικὴν κυριαρχίαν, ἐπισταθμεύει καὶ τὰς ἀνθρωπίνας τύχας. Ἐπέρχονται αἱ σταυροφορίες, καὶ ὄλα μεταβάλλονται, ἀνατρέπονται ἄρδην. Δὲν πρόκειται πλέον ν' ἀπέλθωσι πρὸς πόλεμον εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων τινῶν λευγῶν, πύργοι χωροδеспοτικοὶ κατὰ πύργων χωροδеспοτικῶν, ἢ κωμοπόλεις κατὰ κωμοπόλεων· πρόκειται ν' ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὅτε οἱ πρῶτοι σταυροφόροι ἠρώτων ἀφελῶς ἐπὶ τῆς ὁδοιπορίας των πᾶσαν πόλιν ἂν αὕτη ἦτο ἡ Ἱερουσαλήμ, οὕτως ἐξήλεγγον ὄχι μόνον τὴν γεωγραφικὴν ἀμάθειάν των, ἀλλὰ καὶ τὸν στενὸν κύκλον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶχον μείνει ἕως τότε καθειργμένοι αἱ τύχαι καὶ αἱ ἰδέαι αὐτῶν. Εἰς τούτους ἀληθῶς ἤρμοζε τὸ ἔπος,

Τὸν ὀρίζοντα ὡς τέρμα ἐξελάμβανον τοῦ κόσμου.

Τοῦναντίον, ἀπερχόμενοι εἰς τὴν σταυροφορίαν, ἔβλεπον καθ' ἐκάστην καὶ νέον ὀρίζοντα ἀνοιγόμενον πρὸ αὐτῶν. Ὅποια τύχαι ἀπρόοπτοι! ὅποια ἰδέαι ἀπροσδόκητοι! ὅποιος τιναγμὸς ἐπὶ τὰς ἀδρανεῖς ἐκείνας φαντασίας! Ὅποια σχέσεις κεναὶ ἠνοίγοντο μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ λοιποῦ κόσμου! Πᾶν χαλὸν ἢ κακὸν δὲν τοῖς προήρχετο πλέον ἐκ τοῦ πύργου τοῦ αὐθέντου ἢ ἐκ τοῦ πλησιεστέρου μοναστηρίου, ἀλλ' ἐκ τῶν Σαρακηνῶν, ἐκ τῶν Τούρκων, ἐκ τῶν Ἑλλήνων, λαῶν ὄλως ἀγνώστων ἕως χθές.

Προσφύεστερον δὲν δύναμαι νὰ παραβάλω τὴν κίνησιν, ἥτις κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους εἶχε δοθῆ εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τῶν λαῶν τῆς Δύσεως, ἢ πρὸς τὴν κίνησιν, τὴν ὁποίαν παρήγαγον ἐν Εὐρώπῃ οἱ μεγάλοι πόλεμοι τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας καὶ αὐτοκρατορίας. Προσθετέον ὅτι, καὶ πρὸ τῆς δημοκρατίας καὶ τῆς αὐτοκρατορίας, ἢ συνήθεια τῶν μακρυνῶν πολέμων ἤτο ἤδη συχνοτάτη εἰς τὴν Εὐρώπῃ. Οὐκ ὀλίγοι Ἴσπανοὶ εἶχον ἰδεῖ τὴν Ἀμερικὴν, οὐκ ὀλίγοι Πορτογάλοι τὰς Ἰνδίας, οὐκ ὀλίγοι Γάλλοι τὸν Καναδᾶν καὶ τὴν Λουιζιάνην, οὐκ ὀλίγοι Ἀγγλοὶ καὶ Ὀλλανδοὶ ὄλην τὴν γῆν. Ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ Λουδοβίκου ΙΕ' ὑπήρχον ἀγρόται τῆς Καμπανίας καὶ τῆς Πικαρδίας γνωρίσαντες τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Ἡ ἐκρηξίς τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἡ τῆς γαλλικῆς αὐτοκρατορίας ὤθησαν ἔτι ἀπώτερον τοὺς ἠρωϊκοὺς καὶ ἀκουσίους τούτους τυχοδιώκτας, οἵτινες καταχρηστικῶς φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ στρατιώτου.

Καὶ ποῦ δὲν ἐπροχώρησαν οἱ Γάλλοι; Ὅποῖον χωρίον ἄσημον τῶν ἐπαρχιῶν των δὲν ἔχει ἐνδοξόν τινα ὀδίτην, ὀδεύσαντα μετὰ τῶν γαλλικῶν στρατῶν; Τῶν Γάλλων τὰ τέκνα, τὸ μὲν πρῶτ' διδάσκονται ἐν τοῖς σχολείοις, ὅτι ὑπάρχει χώρα τις, Αἴγυπτος καλουμένη, μετὰ τοῦ Νείλου τῆς, καὶ χώρα τις, Ῥωσσία, μετὰ τῆς Μόσχας τῆς· τὸ δ' ἐσπέρας σώζονται ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν πάπποι, δυνάμενοι νὰ λέγωσιν εἰς τὰ παιδιά: «Ναί, ἐγὼ εἶδα τὸν Νεῖλον, καὶ ἐμβῆκα εἰς τὴν Μόσχαν ἐγώ.» Καθὼς δὲ οἱ Γάλλοι ἐπέδραμον πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης ἐνόπλοις χερσίν, οὕτω καὶ ἡ Εὐρώπη ἐπέδραμεν εἰς τὴν χώραν των, ἐνόπλοις χερσὶ καὶ αὐτῇ, ἀπὸ τῶν ἀπωτάτων ἄκρων μέχρι τῆς Σιθηρίας, ἥτις ἔπεμψεν εἰς τοὺς Γάλλους τοὺς ἀγρίους τῆς περιγηγῆτας, εἰς ἀπόδοσιν τῆς ἐπισκέψεως, τὴν ὁποίαν οἱ τῶν Παρισίων χάσκακες εἶχον κάμει εἰς τὸ Κρεμλίον. Οὐδὲ μετὰ τὴν εἰρήνην ἔπαυσεν ἡ κίνησις. Τὸ ἐμπόριον συνανέμιξε τοὺς ἀνθρώπους πλέον ἢ ὅσον ὁ πόλεμος. Ὁ πόλεμος αὐτός, πρὸς ἐκδίκησιν τῶν τῶν ἐμπόριον περιῦβρισάντων, ὤθησε τοὺς στρατιώτας τῶν Ἀγγλογάλλων μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τῆς Ἀσίας. Ἄλλ' ὅσον μακρυναὶ καὶ ἂν ὦσιν αἱ ἐκστρατεῖαι αὐταί, καὶ ὅσας ἂν προξενῶσιν ἐντυπώσεις εἰς τὴν φαντασίαν τῶν νεαρῶν τῆς Εὐρώπης νεοσυλλέκτων, ἀμφιβάλλω ἂν ἐξισοῦνται πρὸς τὰς πρώτας σταυροφορίας καὶ πρὸς

τὴν ὄθησιν, τὴν ὁποίαν παρέσχον ἐκεῖνοι εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν διάνοιαν τῶν λαῶν τῆς Δύσεως.

Ταύτης τῆς ὄθησεως τὴν ἀντιτύπωσιν ἐξεζήτησα ἐν τῇ μυθιστορίᾳ τοῦ Βαλδουίνου. Οἱ ἄγνωστοι εἰς τὴν ἱστορίαν σουδά-νοι τῆς Αἰγύπτου ἐκεῖνοι, οἱ Τριζοδόνοι καὶ Ἀκυλᾶνες, οἱ ἐκστρατεύοντες κατὰ τοῦ Πάπα πρὸς καταστροφὴν τῆς Ῥώμης· ὁ Σαλαδῖνος, τοῦ ὁποίου ἡ χρηστότης τιμωρεῖ τὴν προδοσίαν, καὶ τοι λυσιτελεῖ πρὸς αὐτόν· ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ἐρχόμενος ἵνα νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας· ὁ κόμης τῆς Φλανδρίας, ὁ γινόμενος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου καὶ τότε νυμφευόμενος γυναῖκα, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποποιηθῆ πρὶν· αἱ συμφοραὶ, δι' ὧν ἐτιμωρήθη ἡ ὑπερηφάνειά του· ἡ ἀπροσδόκητος ἐπιστροφή εἰς τὰ κράτη του, ἡ παροργί-σασα τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ, καὶ παρορμήσασα τὴν θυγατέρα αὐτοῦ εἰς πατροκτονίαν,—ὅλα ταῦτα μᾶς παρουσιάζουσι χαρακτῆρας τῆς νέας τύχης, τὴν ὁποίαν ἔλαβον οἱ ἄνθρωποι ἐκ τῶν πραγμάτων μετὰ τὰς σταυροφορίας. Ἐν μὲν τοῖς καρολικαῖς μυθιστορήμασι, αἱ τύχαι τῶν ἀτόμων προέρχονται ἐκ τῶν ἰδιω-τικῶν παθῶν, ἢ ἐκ τῶν ἐπιτοπίων συμβάντων· ἐν δὲ τούτοις, τὰ μέγιστα τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, ὡς ἡ ἄλωσις τῆς Ἱερουσα-λήμ ὑπὸ Σαλαδίνου, ἢ ἡ ἐκπόρθησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν σταυροφόρων ἐν ἔτει 1204, παρέχουσι ὕλην εἰς τὸ μυθιστόρημα. Ἐλέχθη ὀρθῶς, ὅτι ὑπὸ τὸν τιμαριωτισμὸν οἱ λαοὶ καὶ τὰ κράτη δὲν ἔχουσι ἱστορίαν, ἐπειδὴ ἕκαστον χωρίον καὶ ἕκαστη περιοχὴ ἔχει ἱστορίαν ἰδίαν· ὥστε ἡ ἱστορία, πανταχοῦ εὐρίσκομένη, οὐδαμοῦ εὐρίσκεται· ἡ ἱστορία, διασπειρομένη, χάνεται. Ἀλλὰ μετὰ τῶν σταυροφοριῶν, ἡ ἱστορία ἀναφαίνεται ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ κοινωνίᾳ, ἀναφαίνεται δὲ καὶ ἐν τῷ μυθιστορήματι. Εἰς πᾶν μέγα ἱστορικὸν γεγονὸς ἢ βιογραφία ἢ ἡ παράδοσις προσκολλᾷ παράδοξόν τι συμβᾶν, τεκμήριον τῆς σπουδαίας μεταβολῆς, ἣτις ἐπῆλθεν εἰς τὸν βίον καὶ εἰς τὰς ιδέας τῶν ἀνθρώ-πων, μεγάλων ἢ μικρῶν, ὑπᾶτων ἢ ἐλαχίστων. Ἐπεθύμουν νὰ εὕρισκα παράδειγμά τι, οὔτε μετὰ τῆς ἱστορίας ἔχον σχέσιν, οὔ-τε μετὰ τῆς πολιτικῆς, καὶ τὸ ὁποῖον, ἂν καὶ περιοριζόμενον ἐν-τὸς τοῦ οἰκογενειακοῦ κύκλου, ν' ἀποδεικνύη μᾶλλον τῆς ἱστο-ρίας τοῦ Βαλδουίνου πόσον διεφαίνοντο ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ αἱ σχέσεις, αἱ ὁποῖαι συνδέοντο μεταξύ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς

Δύσεως. Λαμβάνω τὸ παράδειγμα τοῦτο ἐκ τινος μυθιστορήμα-τος ἐπιγραφομένου Γιλίων ὁ Τρασιγνιῶν.

Δ.

Ἐὰν ἔγραφον ποιητικὴν πραγματείαν περὶ τοῦ ἱστορικοῦ μυ-θιστορήματος, καὶ εἶχον σκοπὸν τὸ νὰ διδάξω ἐν τίνι ἀναλογία ὀφείλου νὰ συγκρινῶνται ἐν τῷ ἱστορικῷ μυθιστορήματι ἡ ἀλή-θεια καὶ ὁ μῦθος, νομίζω, ὅτι θὰ ἐλάμβανα ὡς παράδειγμα τὴν μυθιστορίαν Γιλίωνος τοῦ Τρασιγνιῶν. Αἱ τύχαι αὐτοῦ καὶ τῶν υἱῶν του ἀναμειγνύονται ἀδιακόπως μετὰ τῶν τυχῶν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι ὑπῆρξαν οἱ τῆς αἰσίας πολλάκις καὶ κρατερᾶς ἀντιστάσεως τῶν Λουσιγνιάνων, τὸ γένος βασι-λέων τῆς Κύπρου, καὶ τῶν τῆς Ῥόδου ἱπποτῶν κατὰ τῶν σου-δάνων τῆς Αἰγύπτου· διὸ καὶ τὸ μυθιστόρημα ὅλον διαδραματί-ζεται εἰς τὴν Αἰγύπτου, εἰς τὴν Κύπρον καὶ εἰς τὸ Αἰγαῖον πέ-λαγος. Ἐκεῖ συμβαίνουσι ἅπαντα τὰ κατὰ τὸν Γιλίωνα καὶ τοὺς υἱούς του, νικῶντας ἢ ἠττωμένους, αἰχμαλώτους ἢ λυτρουμέ-νους ὑπὸ ὠραίων Σαρακηνῶν ἡγεμονίδων, τιτρωσχομένων ὑπὸ ἔρωτος πρὸς αὐτοὺς, καὶ τὰς ὁποίας αὐτοὶ βαπτίζουσι καὶ νυμ-φεύονται, καὶ τοι ὄντες ἤδη νυμφευμένοι εἰς τὴν Δύσιν. Ὁ Γι-λίων, πολλάκις σωθεὶς ἐκ τοῦ θανάτου ὑπὸ τῆς ὠραίας Γρασιέν-νης, θυγατρὸς τοῦ σουδᾶν τῆς Αἰγύπτου, μάχεται ὑπὲρ τοῦ πα-τρὸς τῆς, τὸν ὁποῖον σώζει ἐκ τῶν ἐσχάτων κινδύνων, καὶ οὕτω καθίσταται φίλος καὶ σχεδὸν βεζίρης του. Ἐχει δὲ συνάδελφον εἰς τὰς μεγάλας μάχας ταύτας τὸν ἀνδρεῖον Ἐρτᾶνα, Σαρα-κηνὸν βαπτισθέντα ὑπ' αὐτοῦ, καὶ οὗτος ὁ Ἐρτᾶν, μεταμορφω-θεὶς εἰς Μαυριτανὸν τῆς Βαρβαρίας, ἀπέρχεται καὶ ἀπελευθερό-νει τὸν Γιλίωνα ἀπὸ τῶν εἰρκτῶν τοῦ βασιλέως τῆς Τριπόλεως. Δύο τινὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἱστορίας τοῦ ΙΔ' αἰῶνος βλέπομεν ἐν τούτῳ τῷ διηγήματι· πρῶτον, ὅτι τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο μῖσος τῶν χριστιανῶν ἱπποτῶν καὶ τῶν μωαμεθανῶν μαχητῶν ἐμε-τριάσθη ὑπὸ τῶν σχέσεων, τὰς ὁποίας ὁ πόλεμος αὐτὸς εἰσῆξε μεταξὺ τῶν δύο φυλῶν. Ὁ Γιλίων, ἀνδρεῖος ἱππότης Γάλλος, φέρει ἀνευδοιάστως τὰ ὄπλα ὑπὲρ τοῦ σουδᾶν τῆς Αἰγύπτου, ἀληθῶς μὲν ὄχι κατὰ χριστιανῶν, ἀλλὰ κατ' ἄλλων μωαμεθα-νῶν. Ὅτι πράττουσι αἰναυτικά δημοκρατία τῆς Ἰταλίας ἐνε-

κα πολιτικῶν ἢ ἐμπορικῶν λόγων, τοῦτο πράττουσιν οἱ ἱππό-
ται, ὅτε μὲν ἕνεκα εὐγνωμοσύνης, ὅτε δὲ καὶ ὑπὸ τυχοδιωκτικοῦ
πνεύματος.

Κατὰ δεύτερον λόγον, οἱ κάτοικοι τῆς κυρίως Βαρβαρίας κα-
θίστανται ἤδη πολέμιοι φοβεροὶ πρὸς τὰς χριστιανικὰς δυνάμεις.
Λουδοβίκος ὁ ἐπιλεγόμενος Ἅγιος, βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, ἄρ-
χεται τοῦ κατὰ Μαυριτανῶν τῆς βορείας Ἀφρικῆς ἀγῶνος ἀπὸ
τῆς τελευταίας σταυροφορίας αὐτοῦ, ἐν ἔτει 1270. Ὁ ἀγὼν οὗ-
τος κρατεῖ τὴν Εὐρώπην ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς κίνδυνον· οἱ πει-
ραταὶ τῆς Βαρβαρίας, οἵτινες μόλις ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἐπαυ-
σαν τὰς ἐπιδρομὰς, (α) ἀπειλοῦσι τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν Εὐρω-
παίων διὰ τῆς αἰχμαλωσίας. Εἰς τῶν νεωτέρων ποιητῶν τῆς
Γαλλίας, ὁ Regnard, ἤχθη αἰχμάλωτος εἰς Ἀλγέριον· ἐτι δὲ
μέχρι τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐξηγοράζοντο αἰχμάλωτοι ὑπὸ τοῦ
τάγματος τῆς Χάριτος (Ordre de la Merci.) Τὸ μυθιστόρημα
τοῦ Γιλίωνος μαρτυρεῖ τὸν οἰκτρὸν τοῦτον κίνδυνον τῆς αἰχμα-
λωσίας. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ αἰχμαλωτίζεται εἰς τὴν Βαρβαρίαν, ὡς καὶ
ὁ πατήρ· εἰς τὴν Βαρβαρίαν, τέλος, ὑπομένει τὸν μαρτυρικὸν
θάνατον Γάλλος τις ἐξαπόστολος, ὁ Ραῦμόνδος Λούλλης. Οἱ
Μαυριτανοὶ τῆς Βαρβαρίας, οἱ Σαρακηνοὶ τῆς Αἰγύπτου, οἱ
Τοῦρκοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἰδοὺ τίνες κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ὑ-
πῆρχον οἱ φοβεροὶ πράκτορες τοῦ μωαμεθανισμοῦ καὶ ἀντίπαλοι
τῆς Δύσεως. Μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων τούτων, οἱ Τοῦρκοι καθί-
στανται ὁσημέραι οἱ κραταιότεροι, καὶ συγκεντρούουσιν ἐν τῷ
κράτει αὐτῶν ἅπαν τὸ σθένος τοῦ μωαμεθανισμοῦ.

Μετὰ πολλὰ καὶ μεγάλα ἀνδραγαθήματα τοῦ τε πατρὸς καὶ
τῶν υἱῶν, ἡ τύχη τοῦ πολέμου ἔφερεν ὄλους ὁμοῦ εἰς τὴν αὐ-
λὴν τοῦ σουδάν τῆς Αἰγύπτου. Διηγοῦνται ἀμοιβαίως τὰ συμ-
βάντα αὐτῶν, καὶ ὁ Γιλίων κυριεύεται ὑπὸ σφοδρᾶς νοσταλγίας,
ὑπὸ διαπύρου πόθου νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του. « Ἄγνοῶ
εἰσέτι πῶς νὰ κάμω, λέγει πρὸς τοὺς υἱοὺς του· ἄκρως θὰ ἠϋ-
φραινόμην ἂν ὁ σουδάν ἔστεργε νὰ μὲ ἀφήσῃ ν' ἀναχωρήσω· ἀλλ'
ἂν ἕως τέλους δὲν στέρξῃ, θὰ μηχανηθῶ τινα τρόπον πρὸς κα-
τόρθωσιν τοῦ πράγματος. — Εὐγενέστατε ἄρχον, εἶπε τότε ἡ
Γρασιέννη, γινῶτε, ὅτι ἄνευ ἐμοῦ δὲν θ' ἀναχωρήσετε. Μ' ἐπήρετε

(α) Ἀνέγνωσά που, ὅτι μέχρι τοῦ ἔτους 1828 συνέθη τις ἀπόδασις Βαρβάρων
τῆς Ἀφρικῆς ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Ἰταλικῆς Νικαίας.

ὡς γυναϊκά σας, μ' ἐνυμφεύθητε, καὶ ἐνόσω ζῶ δὲν θ' ἀποσπασθῶ
πώποτε ἀπὸ σας· διὰ τοῦτο ἔρχομαι ὅπου ἂν ὑπάγετε, πρόθυμος
ἐτι καὶ νὰ ὑπηρετῶ τὴν πρώτην σας κυρίαν καὶ σύζυγον καθ' ὅ-
λον τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου μου. — Ὡραία μου, ἀπεκρίθη τότε
ὁ Γιλίων, ἦτο ἀδύνατον νὰ εἴπῃς πρὸς ἐμὲ λόγον, ὅστις νὰ μὲ
προξενήσῃ περισσοτέραν ἀγαλλίασιν.» Καὶ οὕτω περιεπτύχθη-
σαν ἀλλήλους, κλαίωντες δάκρυα τρυφῆς. Ἄμα ἀκούσας ὁ Ἐρ-
τάν, ὁ φίλος καὶ συστρατιώτης τοῦ Γιλίωνος, εἶπεν, ὅτι καὶ αὐ-
τὸς ἤθελε νὰ τοὺς συνοδεύσῃ, καὶ ὅτι οὐδεὶς, ἐκτὸς τοῦ ἐνὸς
Θεοῦ, ἠδύνατο νὰ τοῦ μετατρέψῃ τὴν ἀπόφασιν.

Ἐνῷ πατήρ, υἱοὶ καὶ ἡ χαριτόβρυτος Γρασιέννη, κατεχόμενοι
εἰσέτι ὑπὸ τῆς τοσαύτης χαρᾶς, συνωμίλουν περὶ τῆς ἐπιστρο-
φῆς των εἰς τὴν Γαλλίαν, παρουσιάζεται ὁ σουδάν, πρὸς ὃν ὁ
Γιλίων διηγεῖται πῶς ἐπανεῦρε τοὺς υἱοὺς του καὶ τὰ μεγάλα
συμβεβηκότα των. Ὁ σουδάν ὑπερεθαύμασεν, ἔπειτα δ' ἔδοσεν
εἰς τιμὴν των ἑορτὴν διαρκέσασαν ἐπὶ ἕξ ἡμέρας. Ὁ Γιλίων καὶ
οἱ υἱοὶ του διέμειναν εἰσέτι ἕξ μῆνας πλησίον τοῦ σουδάν. Μίαν
τῶν ἡμερῶν, ὅτε ὁ σουδάν ἐστηρίζετο εἰς ἓν τῶν παραθύρων τοῦ
παλατίου του, πλησιάζει πρὸς αὐτὸν ὁ Γιλίων καὶ τὸν λέγει εὐ-
σεβάστως: « Αὐθέντα, μία εἶναι ἡ ἀλήθεια, ὅτι σήμερον δὲν ὑ-
πάρχει εἰς τὸν κόσμον ἡγεμῶν μεταξὺ τῶν Μωαμεθανῶν τόσον
μέγας καὶ τόσον τολμηρὸς, ὥστε νὰ κινήσῃ πόλεμον ἐναντίον
σου. Ὅλον σου τὸ κράτος, ὅλα σου τὰ βασίλεια, ἐτι δὲ καὶ
τὰ τῶν συμμάχων σου, διατελοῦσιν ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀσφαλείᾳ.
Ἔθεν ἦλθα νὰ σὲ καθικετεύσω, τώρα ὅτε ἐπικρατεῖ τοιαύτη
ἐντελής εἰρήνη, νὰ μὲ δώσῃς τὴν ἀδειαν ν' ἀπέλθω εἰς τὴν
πατρίδα μου τὴν Γαλλίαν μετὰ τῶν δύο μου υἱῶν. Ἐγὼ ἐνό-
μιζα, ἐξ ἐσφαλμένων πληροφοριῶν, ὅτι ἡ σύζυγός μου εἶχε
τελευτήσῃ, ἀλλὰ ζῆ, καὶ ἐπιθυμῶ νὰ ἐπανίδω αὐτὴν τε καὶ τὸν
τόπον τῆς γεννήσεώς μου. Σὲ ὑπηρετήσα πιστῶς καὶ ὅσον ἐπέ-
κειτο εἰς τὰς δυνάμεις μου. Ἦθελα λοιπὸν νὰ συμπαραλάβω καὶ
τὴν σύζυγόν μου τὴν Γρασιέννη, καθὼς καὶ τὸν συμπατριώτην
μου τὸν Ἐρτάν, ὑποσχόμενός σοι εἰς τὴν πίστιν μου καὶ εἰς τὸν
νόμον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι, ἂν σοὶ ἐπισυμβῶσι πόλεμοι καὶ
μὲ καλέσῃς, νὰ μὴ περιμείνω οὔτε μίαν ἡμέραν εἰς τὴν πατρίδα
μου μετὰ τὴν πρόσκλησίν σου, ἀλλὰ νὰ τρέξω πάλιν εἰς τὴν
ὑπηρεσίαν σου, ὡς πάντοτε ἐπραξα.»

Ὅταν ἤκουσεν ὁ Σουδάν τὴν αἴτησιν τοῦ Γιλίωνος, κατελήφθη ὑπὸ βαθυτάτης λύπης, καὶ πολλὴ ἐπέρασεν ὥρα χωρὶς ν' ἀποκριθῆ. Τέλος, εἶπεν, ὅτι ἐμελλε νὰ συμβουλευθῆ περὶ τούτου τοὺς βάρωνάς του. «Οἱ βάρωνες τοῦ σουδάν ἐγνωμοδότησαν, ὅτι δὲν ἠδύναται ν' ἀρνηθῆ εἰς τὸν Γιλίωνα τὴν παρ' αὐτοῦ ἐξαιτουμένην ἄδειαν, ἤρχει νὰ ὑποσχεθῆ ὁ Γιλίων, ὅτι θὰ ἐπέσρεφεν, ἐν περιπτώσει πολέμου, ἅμα προσεκαλεῖτο ὑπὸ τοῦ σουδάν. Οὕτω λοιπὸν ἀπεχωρίσθησαν ὁ Γιλίων καὶ ὁ σουδάν. Περίλυπος οὗτος, ὅταν μάλισα εἶδεν ἀπομακρυνομένην τὴν θυγατέρα του Γρασιέννην, ἐσύστησεν αὐτὴν θερμῶς εἰς τὸν Γιλίωνα, ὡς ἀπερχομένην εἰς γῆν ξένην, ὅπου οὐδένα εἶχε προστάτην ἄλλον πλὴν αὐτοῦ. Ὁ Γιλίων καὶ οἱ δύο υἱοὶ του, ἡ σύζυγός του καὶ ὁ Ἐρτάν μετέβησαν ἀπὸ Καίρου εἰς Ἱερουσαλήμ, ὅπου προσεκύνησαν τὸν Ἅγιον Τάφον· ἔπειτα ἐπιβάντες ἐκ Πτολεμαΐδος εἰς γενουήσιον πλοῖον, προσωρμίσθησαν μετὰ ἐξαήμερον πλοῦν εἰς Κύπρον, ὅπου ὁ βασιλεὺς ὑπεδέχθη μετὰ πολλῆς χαρᾶς τοὺς υἱοὺς τοῦ Γιλίωνος, ὡς πολεμήσαντας ἐπὶ τινα καιρὸν ὑπὸ τὰς σημαίας του. Ἀπὸ Κύπρου ἀφίχθησαν εἰς Νεάπολιν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ῥώμην, ὅπου ἡ περικαλλῆς Γρασιέννη καὶ ὁ Ἐρτάν ἐβαπτίσθησαν ὑπὸ τοῦ Πάπα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Πέτρου. Μίαν ὥραν μετὰ τὴν τελετὴν τοῦ βαπτίσματος, ὁ Ἐρτάν ἀπέθανε καὶ ἐγένετο δεκτὸς ἐν τῷ παραδείσῳ. Ὁ Γιλίων δὲ μετὰ τῆς γυναικὸς του καὶ τῶν υἱῶν διήλθον τὴν Ἰταλίαν, τὰς Ἀλπεις, τὴν Σαβαυδίαν, τὴν Βουργουνδίαν, ἔπειτα τὸ Νάμυρον (Namur,) καὶ τέλος εἰσῆλθον εἰς τὸ Αἶναλτον, τὴν ἑδραν τῆς ἐξουσίας των.

Ἄμα ἀφίχθησαν, ὁ Γιλίων, καλέσας ἓνα τῶν εὐπατριδῶν, τὸν ἀπέσειλεν εἰς Τρασιγνίας, ἵνα ἀναγγείλῃ τὴν ἔλευσίν του εἰς τὴν σύζυγόν του Μαρίαν. Ὁ εὐπατρίδης, ἀνὴρ συνετὸς καὶ πολυπειρος, ἀφίχθεις εἰς Τρασιγνίας, προσεκύνησε τὴν δέσποιναν καὶ τὴν εἶπεν, ὅτι κατὰ τινα φήμην, οἱ δύο τῆς υἱοὶ ἐπανεῦρον τὸν πατέρα των Γιλίωνα, καὶ ὅτι ἐμελλον νὰ ἐπιστρέψωσιν ἐντὸς ὀλίγου εἰς τὸ Αἶναλτον μετ' αὐτοῦ. Δὲν ἠθέλησε νὰ τὴν εἶπῃ ἀμέσως, ὅτι τὸν ἀπέσειλεν αὐτὸς ὁ Γιλίων, ἐπειδὴ συνέβη εἰς γυναίκας ν' ἀποθάνωσιν ἐξ αἰφνιδίου χαρᾶς. Ἡ δέσποινα, εὐχαριστήσασα, τὸν ἠρώτησεν ἂν συγχρόνως ἔμαθεν, ὅτι διέπλευσαν ἤδη τὸ πέλαγος. «Ναί, εἶδά τινα, ὅστις ὠμίλησεν εἰς αὐτούς.» Ὁ εὐπατρίδης ἀφῆκεν οὕτω τὴν δέσποιναν ὑπὲρ τὰς τρεῖς ὥρας διανοουμένην τὸν σύζυγόν

τῆς καὶ τοὺς δύο υἱοὺς, ἔπειτα δὲ τὴν εἶπεν: «Ἔστε βεβαία, δέσποινα μου, ὅτι αὐριον μετὰ μεσημβρίαν θὰ ἔχετε εἰς αὐτὸν ἐδῶ τὸν πύργον καὶ τὸν σύζυγον καὶ τὰ δύο τέκνα σας. — Ἄ! φίλε μου, εἶπεν ἡ δέσποινα, νὰ ἦναι τῶνόντι καθὼς λέγετε; — Σὰς λέγω τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν.» Τότε ἡ δέσποινα τῶν Τρασιγνιῶν, ἐντὸς τῆς ἀπέριου χαρᾶς τῆς ἠσπᾶσθη τὸν εὐπατριδὴν. Ἔσπευσε δ' ἔπειτα νὰ διατάξῃ ὅπως στρώσωσι καὶ στολίσωσι τὴν οἰκίαν, καὶ ἐμήνησεν εἰς τοὺς ἵππεις καὶ λοιποὺς αὐλικοὺς νὰ ἑτοιμασθῶσιν, αὐτοὶ τε καὶ αἱ γυναῖκες καὶ αἱ θυγατέρες των, διὰ νὰ συμπαρασθῶσιν εἰς τὴν ὑποδεξίωσιν τοῦ ἀνδρός τῆς.

Τὴν ἐπαύριον μετὰ μεσημβρίαν, ὁ Γιλίων καὶ ἡ σύντροφός του ἀφίχθησαν εἰς τὸν πύργον τῶν Τρασιγνιῶν. Ἡ εὐγενὴς δέσποινα ἐξῆλθεν εἰς προὔπαντησιν τοῦ αὐθέντου τῆς, καὶ, ἐναγκαλισθεῖσα αὐτὸν, τὸν ἠσπᾶσθη ἐπανειλημμένως, ἔπειτα δὲ καὶ τὰ δύο τέκνα τῆς ἠσπᾶσθη δὲ προσέτι καὶ τὴν ὡραίαν Γρασιέννην. Ἐτοιμασθέντος τοῦ δείπνου, ἐκάθησαν εἰς τὴν τράπεζαν. Ὁ Γιλίων ἔλαβε θέσιν μεταξὺ τῶν δύο του γυναικῶν, καὶ τὸ δείπνον προσεφέρετο ὑπὸ τῶν δύο του υἱῶν. Μετὰ τὸ δείπνον, ὅταν ἠγέρθησαν ἐκ τῆς τραπέζης, ὁ Γιλίων εἶπεν εἰς τὴν σύζυγόν του Μαρίαν: «Ἐγὼ, φίλη μου ἀγαπητῆ, ἐνῶ ἤμην πέραν τῆς θαλάσσης, εἶχα μάθει ὑπὸ ἱππότου ὀνομαζομένου Ἀμωρῦ, ὅτι ἀπέθανες ἐκ τοκετοῦ. Ἐπὶ τῆς λύπης, τὴν ὁποίαν μ' ἐπροξένησε τὸ ψευδὲς τοῦτο ἄκουσμα, ὤμοσα νὰ μὴ ἐπιστρέψω πώποτε εἰς τὴν πατρίδα, ἀφοῦ σὺ μοῦ ἐτελεύτησες. Ἐλαβα λοιπὸν δευτέραν σύζυγον τὴν εὐγενὴ δέσποιναν, τὴν ὁποίαν ἐδῶ βλέπεις, καὶ ἡ ὁποία μοῦ εἶχε σώσει τὴν ζωὴν. Ἄν δὲν ἦτο ἡ εὐγενία τῆς, ἐγὼ πρὸ πολλοῦ ἤδη θὰ ἤμην νεκρός. Διαβαίνων ἐκ Ῥώμης τὴν ἐβάπτισα. Θὰ σὲ ὑπηρετῆ πάντοτε πιστῶς, καὶ, τὸ κατ' ἐμὲ, ποτὲ ἐνόσω ζῶ δὲν θὰ ἔλθω μετ' αὐτῆς εἰς σχέσιν, ἐκτὸς ἐὰν μετέβαινες πρὸ αὐτῆς ἐκ τῆς ζωῆς εἰς τὸν θάνατον. — Κύριε, ἀπήντησεν ἡ δέσποινα τῶν Τρασιγνιῶν, ἀφοῦ λοιπὸν, ὡς λέγετε, ἐνυμφεύητε αὐτὴν τὴν κυρίαν, καὶ σὰς ἔσωσε τὴν ζωὴν, ὁ Θεὸς μὴ τὸ δῶσῃ νὰ λάβω ποτὲ ὀποιανδὴποτε σχέσιν μεθ' ὑμῶν! Μᾶλλον δὲ, ἂν μὲ τὸ συγχωρήτε, θ' ἀναχωρήσω εἰς κἀνὲν μοναστήριον, ἵνα προσεύχωμαι ἐφ' ὄρου ζωῆς εἰς τὸν Θεὸν ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ὑπὲρ τῆς εὐγενίας τῆς. — Κυρία μου, εἶπε ἡ Γρασιέννη, μὴ γένοιτό ποτε νὰ σὰς ἀδικήσω, στεροῦσα ὑμᾶς τοῦ πιστοτάτου συζύγου σας!» Ἐπὶ τέλους, αἱ

δύο δέσποιναι ἀπεφάσισαν ἐκ συμφώνου ν' ἀπέλθωσιν εὐθὺς τὴν ἐπιούσαν εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Ἐλαιίας, ὅπου ἔμειναν ἵνα δουλεύωσιν ὁμοῦ τὸν Θεόν, καὶ διήγαγον τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς των οὐδέποτε ἐξελθοῦσαι. Καὶ ὁ Γιλίων δὲ διένειμεν ὄλα του τὰ κτήματα καὶ ὄλας τὰς τοπαρχίας εἰς τοὺς δύο του υἱοὺς, καὶ ἀναχωρήσας ἐκ τοῦ πύργου τῶν Τρασιγιῶν, ἀπεχώρησεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Καμβρῶνος, ἵνα δουλεύῃ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος ἀπέθανον αἱ δύο γυναῖκες, αἱ σύζυγοι τοῦ Γιλίωνος, καὶ οὗτος ἔκτισεν ἐντὸς τοῦ ἐκκλησιδίου τοῦ Ἐρλεμόντου τρεῖς τάφους, τοὺς μὲν δύο διὰ τὰς δύο του συζύγους, καὶ τὸν τρίτον δι' ἑαυτόν.»

Ὁ Γιλίων ἀπέθανεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου ἐπέστρεψε κατὰ πρόσκλησιν τοῦ σουδάν, πρὸς ὃν ἀπέδοσε καὶ ἄλλας μεγάλας ὑπηρεσίας. Τραυματισθεὶς καιρίως εἰς τινα μάχην, παρεκάλεσε τὸν σουδάν νὰ πέμψῃ τὴν καρδίαν του εἰς τὸ Ἐρλεμόντιον, καὶ νὰ παραγγείλῃ νὰ τὴν καταθέσωσιν ἐντὸς τοῦ τάφου του, μεταξὺ τῶν δύο του γυναικῶν. Ὁ μυθιστοριογράφος λέγει ἐν προοιμίῳ ὅτι, νέος ἔτι ὢν, εἶχεν ἰδεῖ τὰ τρία ταῦτα μνήματα ἐν τῷ ἐκκλησιδίῳ τοῦ Ἐρλεμόντου, ὅτι ἠρώτησε τίνες ἔκειντο εἰς αὐτὰ, καὶ ὅτι τότε ὁ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου τῷ διηγήθη τὴν ἱστορίαν τοῦ Γιλίωνος καὶ τῶν δύο του γυναικῶν. Τοιαῦται ἱστορίαι σταυροφόρων νυμφευομένων εἰς τὴν Ἀνατολήν, πιστευόντων ὡς ἀποθανοῦσαν τὴν γυναῖκά των, ἢ λησμονούντων αὐτὴν, καὶ ἀνευρισκόντων αὐτὴν ζῶσαν εἰς τὴν ἐπιστροφὴν των, ἐνῶ ἔφερον πλησίον των ἄλλην γυναῖκα, τὴν ὁποίαν ἐνυμφεύθησαν ἐπὶ τῆς σταυροφορίας, τοιαῦται, λέγω, ἱστορίαι ἀπαντῶνται εἰς τοὺς διηγηματικούς τοῦ μεσαιῶνος ὑπὸ διάφορα σχήματα. Ἡ τῆς ἱστορίας τοῦ Γιλίωνος καταστροφὴ εἶναι ἡ ἠθικωτέρα· ἀλλ' οὐχ ἦττον τὸ συμβάν παρίσταται ἀλλόκοτον, ἐμφαίνει δὲ τὴν σύγχυσιν, τὴν ὁποίαν αἱ ὑπὸ τῶν σταυροφόρων συνδεθεῖσαι σχέσεις μεταξὺ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ἐπέφερον εἰς τὸν βίον, εἰς τὰς τύχας καὶ εἰς τὰς ιδέας τοῦ ἀνθρώπου τοῦ μεσαιῶνος.

Ἐτερον παράδειγμα τῶν παραδόξων τυχῶν τούτων ἀπαντῶμεν εἰς τοῖς διηγήμασι, τὰ ὁποῖα ἐπλασεν ἡ παράδοσις, ἀρυσθεῖσα ὕλην ἐκ τῆς σταυροφορίας τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου, ἐπιλεγομένου Ἁγίου. Τοῦτο λέγων, ἐννοῶ τὴν ἱστορίαν

τοῦ Ἰωάννου Τριστᾶνος, υἱοῦ αὐτοῦ τούτου τοῦ Λουδοβίκου, γεννηθέντος ἐπὶ τῆς πρώτης σταυροφορίας τοῦ βασιλέως, κλαπέντος ἐκ τοῦ λίκνου αὐτοῦ ὑπὸ τινος δούλης, καὶ ἀνατραφέντος εἰς τὴν Ἰερουσαλὴμ τοῦ Μωάμεθ. Ἐκ τῶν χριστιανῶν παίδων, οἵτινες ἀνετράφησαν ὑπὸ μωαμεθανῶν ἡγεμόνων, τινὲς τῶν ὁποίων ἐπανεύρισκον ἐνίοτε τοὺς χριστιανούς αὐτῶν γονεῖς, ἀποδεικνύεται, ὅτι ὁ Βολταῖρος δὲν ὑπῆρξε ῥωμαντικώτερος τῆς ἱστορίας καὶ τῶν μυθιστορημάτων τοῦ μεσαιῶνος, ἐπινοήσας τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ζαΐρας, τραγωδίας αὐτοῦ.

Συνέβη εἰς τὸ Δαμιάτον, ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς μάχης, ἦν συνεκρότησεν ὁ Ἅγιος Λουδοβίκος ἐν Μανσούρῃ. Ἡ βασίλισσα εἶχε μείνει εἰς τὴν πόλιν· καταληφθεῖσα ἐξ ὠδίνων τοκετοῦ, ἐγέννησε μετὰ τέσσαρας ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ὠραῖον υἱόν, τὸν ὁποῖον ἠθέλησε νὰ ὀνομάσῃ Ἰωάννην, εἰς μνήμην τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Τὸ βρέφος εἶχεν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ του ὤμου σταυρὸν ἐρυθρὸν, εἰς σημεῖον ὅτι ἐγεννήθη ἐπὶ τῆς σταυροφορίας· ἀλλὰ μία τῶν κυριῶν τῆς βασιλείσεως τῷ ἔδωσε τὸ ἐπώνυμον Τριστᾶν (Λυπίων), εἰς μνήμην τῶν πόνων, τοὺς ὁποίους ὑπέστη ἡ μήτηρ του τίκτουσα αὐτό. Ὅταν ἤκουσε τὸ ἐπώνυμον τοῦτο ἡ βασίλισσα, ἀπεκρίθη: «Καλὸν τὸ ἐπώνυμον· μὲ ἀρέσκει· εἴθε δὲ καὶ νὰ μὴ φανῇ ὑποδεέστερος τοῦ ἀνδρείου Τριστᾶνος ἐκεῖνου! (α) Ἄν ὁ Θεὸς θέλῃ, θὰ τὸν θρέψω διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ πατρός του διὰ τοῦ ἰδίου μου γάλακτος.» Ἐγαλοῦχει λοιπὸν ἡ βασίλισσα τὸ τέκνον αὐτῆς. Μίαν νύκτα, αἱ γυναῖκες, αἵτινες περιεποιοῦντο τὴν μητέρα καὶ τὸ βρέφος, θελήσασαι ἵνα ἡ βασίλισσα κοιμηθῇ ἡσυχώτερον, μετέφερον τὸ παιδίον εἰς ἄλλον τινὰ θάλαμον, τὸ ἀπέθεσαν ἐντὸς λίκνου καὶ τὸ ἀπεκόμεσαν· ἔπειτα, ἀφοῦ ἀπεκοιμήθη τὸ βρέφος, ἔκλεισαν τὴν θύραν, καὶ, ἐπιστρέψασαι εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς βασιλείσεως, ἀφήκαν τὸ παιδίον κατὰμονον. Ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἐκεῖνου παλατίου εὐρίσκετο δούλη τις Σαρακηνή, κατάσκοπος τοῦ σουδάν· αὕτη προσεποιεῖτο τὴν χριστιανὴν. Εἶχεν ἔλθει εἰς τὴν Εὐρώπην, κατάρθωσε νὰ εἰσαχθῇ μεταξὺ τῶν ἄλλων δουλῶν τῆς βασιλείσεως, εἰς τὴν ὁποίαν πολὺ ἤρεσκε, καὶ συνώδευσεν αὐτὴν εἰς τὴν Αἴ-

(α) Οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ ἥρωε τῶν μυθιστορημάτων τῆς Σ τ ρ ο γ γ ὕ λ η ς Τ ρ α π ἔ ζ η ς (Table-Ronde.)

γυπτου. Αὕτη ἡ δούλη ἐγνωστοποιεῖ εἰς τὸν σουδάν πάντα ὅσα ἐπραττεν ὁ βασιλεὺς, ἡ βασίλισσα καὶ οἱ μεγιστᾶνες. Ἰδοῦσα λοιπὸν, ὅτι τὸ παιδίον ἀφέθη κατάμονον, καὶ βεβαιωθείσα, ὅτι ἠδύνατο γὰρ τὸ κλέψῃ καὶ γὰρ τὸ παραδώσῃ εἰς τὸν σουδάν, ὅστις θὰ τὴν ἀντήμειβε δαφιλῶς, τὸ ἤρπασε, τὸ ἀπήγαγε, καὶ θέτουσα αὐτὸ εἰς τὸν μαστὸν πάσης γυναικὸς, τὴν ὁποίαν ἀπήντα, ἀφίχθη εἰς τὸ Κάϊρον. Ἀφοῦ αἱ γυναῖκες ἐτελείωσαν πᾶσαν νυκτερινὴν ὑπηρεσίαν τῆς βασιλίσσης, μία ἐξ αὐτῶν ἐπέστρεψεν εἰς τὸν θάλαμον ὅπου εἶχον μεταφέρει τὸ βρέφος, καὶ μὴ εὐροῦσα αὐτὸ, ἐκάλεσε τὰς συντρόφους τῆς κράζουσα: « Ἀλλοίμονον εἰς ἡμᾶς! ἐχάθη τὸ παιδίον μας! — Πῶς εἶναι δυνατόν! ἀπεκρίθησαν αἱ ἄλλαι· βέβαια κἀνεὶς ἐκ τῶν τοῦ παλατιοῦ θὰ τὸ ἐπῆρε διὰ γὰρ παίξῃ μὲ ἡμᾶς, καὶ ἀληθῶς ἐκάμαμεν μεγάλην ἀνοησίαν γὰρ τὸ ἀφήσωμεν οὕτω κατάμονον.» Τὸ ἀνεζήτησαν λοιπὸν πανταχοῦ, ἀλλ' οὐδεὶς ἐγίνωσκε περὶ τοῦ παιδίου. Τόσος ἐγίνε θόρυβος, ὥστε ἀκούσασα ἡ βασίλισσα ἠρώτησε τί συνέβη. « Μῆπως, εἶπεν, ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν οἱ Σαρακηνοὶ, καὶ ἤλθον εἰς χεῖρας μετ' αὐτῶν οἱ ἡμέτεροι; Ἄν ἔχασα τὸν κύριόν μου, τετέλεσται δι' ἐμὲ εἰς τὸ ἐξῆς πᾶσα χαρὰ. Ἀνήσυχος εἶμαι καὶ διὰ τὸ τέκνον μου. Ποῦ εἶναι αἱ θεράπαιναι μου; καὶ διατί μὲ ἀφῆσαν μόνην κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον;» Ἀκούσασα τὰς φωνὰς τῆς βασιλίσσης αἱ γυναῖκες ἔτρεξαν καὶ εἶπον εἰς αὐτήν: « Δέσποινα, φεῦ! τί εἶναι καὶ κράζετε τοιουτοτρόπως;» Ἀλλὰ κόρη τις ἄπειρος, ἐκεῖ παρευρισκομένη, ἤρχησε γὰρ τῇ διηγήται τίνι τρόπῳ τὸ παιδίον κατέστη ἀφαντον. Ἡ βασίλισσα ἐλειποθύμησεν ἐπὶ τῆς κλίνης τῆς, ἀκούσασα τὸ συμβάν· ἀφοῦ δὲ συνῆλθεν, ἔβαλε φωνὴν καὶ εἶπεν: « Ἅγιε Ἰωάννη Βαπτιστά μου, σὺ μίαν ἡμέραν θὰ μοὶ ἀποδώσῃς τὸ τέκνον, τὸ ὁποῖον ἐβάπτισα εἰς τὸ ὄνομά σου! Σὺ ἔχε το ἕως τότε ὑπὸ τὴν ἀγίαν σκέπην σου!» Μετὰ πολλὰ ἔτη, ἡ βασίλισσα ἐπανεῖδε τὸ τέκνον τῆς, καὶ ἐπλήσθη χαρᾶς· ἀλλ' ὁ πατήρ του οὐδέποτε τὸ ἐπανεῖδεν.»

Αὕτη ἡ σκηνὴ τῆς ἀρπαγῆς εἶναι ὠραία καὶ συγκινητικὴ, καὶ ὁ βίος δὲ τοῦ Τριστᾶνος ἐν τῷ συναξαρίῳ δὲν εἶναι ὑποδεέστερος τῆς ἀρχῆς ταύτης. Ἀνατραφεὶς ὑπὸ τοῦ σουδάν ὡς ἰδιός του υἱός, κατέστη ἐκ νεότητος αὐτοῦ πολεμιστῆς μέγας καὶ ἀκλιμος. Καταστρέφει τὸν τῆς Δαμασκοῦ βασιλέα, ἐκστρατεύσαντα κατὰ τοῦ σουδάν· διότι ἡ μεταξὺ Καίρου καὶ Δαμασκοῦ, ἡ με-

ταξὺ Αἰγύπτου καὶ Συρίας πάλῃ ὑπάρχει αἰώνιος. Ἐπειτα, ἄγων ἑκατοντακισχιλίους Σαρακηνοὺς, ἀποβαίνει εἰς Βρίνδας καὶ εἰσβάλλει εἰς τὸ βασίλειον τῶν δύο Σικελιῶν. Κάρολος ὁ Ἄνδεγαυῖας, ἀδελφὸς τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου, ἐκστρατεύει κατ' αὐτοῦ· θεῖος κατὰ ἀνεψιοῦ συμπλέκονται εἰς τρομερὰς μάχας. Τέλος συμφωνοῦσι γὰρ λύσσει διὰ μονομαχίας τὴν ἔριν αὐτῶν. Ἡ μονομαχία διαρκεῖ πολλὰς ὥρας, καὶ διακόπτεται ὑπὸ μεγάλης καταγιγῆδος, κατ' ἣν ἄγγελος Κυρίου, ἐξ οὐρανοῦ καταβάς, ἀποκαλύπτει εἰς τοὺς διαμαχομένους τὴν συγγενειάν των. Ὁ Τριστάν, ἅμα μαθὼν ὅτι εἶναι υἱὸς τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου, παραιτεῖ τοὺς Σαρακηνοὺς καὶ ἀπέρχεται εἰς Ῥώμην, ὅπου ὁ Πάπας τῷ δίδει τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν. Ἐκεῖθεν Κάρολος ὁ Βαλαισίου (Valois) ὀδηγεῖ τὸν Τριστᾶνα εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς τοὺς Παρισίους, καὶ λέγει εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Φίλιππον τὸν Τολμηρόν, ὅτι ὁ Τριστάν ἦτο ὁ ἀδελφός του ὁ πρεσβύτερος. Ὁ Φίλιππος θέλει τότε γὰρ παραχωρήσῃ τὸ σκήπτρον εἰς αὐτὸν, ἀλλ' ἡ βασίλισσα μήτηρ των καὶ οἱ μεγιστᾶνες ἐναντιοῦνται κατὰ τοῦτο. « Πῶς θέλετε, εἶπεν εἰς τὸν Κάρολον τῆς Ἄνδεγαυῖας ἡ βασίλισσα, γὰρ κηρυχθῆ ὁ υἱός μου ἐκπτωτος τῆς βασιλείας! — Μάρτυς μου ὁ Θεὸς, ἀπεκρίθη ὁ Κάρολος τῆς Σικελίας, ἐκ Θεοῦ ἔγνω, ὅτι τὸ πρᾶγμα ἔχει ὡς λέγω.» Καὶ τότε διηγήθη εἰς τὴν βασίλισσαν πάντα, ὅσα τῷ εἶχεν ἀποκαλύψει ὁ ἄγγελος. « Σὺ πιστεύω, εἶπεν ἡ βασίλισσα· ἀλλ' ὅμως ἡ καρδία μου δὲν θὰ πεισθῇ, ὅτι ὁ Τριστάν εἶναι ὁ υἱός μου, ἀν δὲν μοὶ δοθῶσι βεβαιότερα περὶ τούτου σημεῖα, γνωστὰ εἰς ἐμέ. — Ἐξετάσατε λοιπὸν, δέσποινά μου, εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῆς Σικελίας· πράξατε καθὼς ἐπιθυμεῖτε, ἐπειδὴ πρέπει πάντοτε γὰρ γίνεται τῶν γυναικῶν ἡ εὐχαρίστησις.» Τότε ἡ βασίλισσα ἐκάλεσε τὸν Ἰωάννην Τριστᾶνα, καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν: « Ἐὰν εἶται ὁ υἱός μου, θὰ τὸ ἶδω, διότι ὁ Ἰωάννης μου εἶχεν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ του ὤμου ἓνα σταυρὸν ἐρυθρόν. — Μὰ τὴν ζωὴν μου, ἀνέκραξεν ὁ Ἰωάννης Τριστάν, τὸν ἔχω ἀκόμη αὐτὸν τὸν σταυρὸν, καὶ δύνασαι γὰρ τὸν ἴδῃς εὐκρινῶς.» Γυμνώσας δὲ συγχρόνως τοὺς ὤμους τοῦ ἐνώπιον τῆς βασιλίσσης καὶ ἐνώπιον ὄλων τῶν μεγιστάνων, τοῖς ἔδειξε τὸν σταυρὸν τοῦ ὤμου του. Ὅταν τὸν εἶδεν ἡ βασίλισσα, ἐσκίρτησεν ἡ καρδία τῆς, ἠύλόγησε τὸν Θεόν, καὶ ἄρασα πρὸς τὸν οὐρανὸν τὰς χεῖρας, « Τῶντι, εἶπεν, αὐτὸς εἶναι ὁ υἱός μου

ὁ Τριστάν, ὅστις μοι ἠρπάγη ὅταν ἤμεθα εἰς τὸ Δαμιάτιον.» Ὅλοι τότε οἱ περιστῶτες ἀπένειμον τιμὴν πρὸς τὸν Τριστᾶνα, καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας εἶπεν εἰς αὐτόν: «Τὸ βασιλεῖον τῆς Γαλλίας ἀνήκει εἰς σέ, οὐδὲ θέλω τοῦ λοιποῦ ἐγὼ ν' ἄρχω λάβε αὐτό. Τοῦτο θέλει ὁ Θεὸς καὶ ὁ νόμος.» Ἀπεκρίθη ὁ Τριστάν πρὸς τὸν βασιλέα Φίλιππον: «Μὰ τὸν Θεὸν, οὐδὲν πράττω, ἐὰν πρὶν δὲν κρίνωσι καὶ ἀποφασίσωσιν οἱ δώδεκα τῆς Γαλλίας πατριῖοι.» Συνελθόντες λοιπὸν οὗτοι, ἀμέσως ἔκριναν ὁμοφώνως, ὅτι τὸ βασιλεῖον ἀνήκει εἰς τὸν Τριστᾶνα, διότι αὐτὸς ἦτο ὁ πρεσβύτερος, καὶ οὐδεμία κρίσις ἠδύνατο νὰ τὸ ἀφαιρήσῃ ἐξ αὐτοῦ. «Ἄρχοντες! εἶπεν ὁ Τριστάν, συμφωνῶ μετὰ τῆς κρίσεώς σας, ἀλλ' ὑπάρχει ἄλλος τις λόγος, καὶ οὗτος ἰσχυρός. Δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ πρεσβύτερος, ἀλλ' ὁ νεώτερος ἀληθῶς, ἐπειδὴ μόλις πρὸ δύο μηνῶν δὲν ἐγίνωσκα τὸν Θεὸν, οὐδὲ τὸν νόμον του. Ὡς τε, κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, ὁ ἀδελφός μου εἶναι πρεσβύτερος ἐμοῦ, καὶ ἐνταῦθα, ἐν πλήρει συνελεύσει, ἀφίνω εἰς αὐτὸν τὸ βασιλεῖον τῆς Γαλλίας, μεθ' ὅλων τῶν παραρτημάτων ὡς μόνον δὲ ζητῶ παρ' αὐτοῦ δῶρον, νὰ μὲ βοηθήσῃ πρὸς κατάκτησιν τοῦ βασιλείου τῆς Ταρσοῦ.»

Διατὶ δὲ ὁ Τριστάν ἐξέλεξε τὸ βασιλεῖον τῆς Ταρσοῦ, παρὰ τόσα ἄλλα κράτη ἀλλοπίστων, ἅτινα ἠδύνατο νὰ κατακτήσῃ; Καὶ τοῦτο χαρακτηριστικὸν τῆς ἱστορίας τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Οἱ κίνδυνοι, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχε περιέλθει ἡ χριστιανικὴ Ἀρμενία, δηλαδή ἡ τοῦ Ταύρου, ἐκίνουν τῆς Εὐρώπης τὸ διαφέρον ὑπὲρ αὐτῆς κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν· καὶ διὰ τοῦτο ἐν ἔτει 1333, Ἰωάννης ὁ ΚΒ' Πάπας ἐκήρυττε σταυροφορίαν ὑπὲρ ταύτης τῆς Ἀρμενίας, ὑποκυφάσης ὑπὸ τὰ ὄπλα τοῦ σουδᾶν τῆς Αἰγύπτου, τῷ 1374.

Ἀνεφέρα τὸ συναξάριον τοῦ Τριστᾶνος, υἱοῦ τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου, ὡς τελευταῖον παράδειγμα τῶν τυχῶν, τὰς ὁποίας αἱ σταυροφορίαι εἰσήγαγον εἰς τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων τοῦ μεσαιῶνος, εἴτε ἡγεμόνων, εἴτε ἰδιωτῶν. Εἰς τὸν εἰκοστὸν τρίτον τόμον τῆς Φιλολογικῆς ἱστορίας τῆς Γαλλίας (*Histoire littéraire de la France*) ἐκφράζεται ἐν προοιμίῳ ἡλύπη, ὅτι, ἐντὸς τῶν μύθων καὶ παραδόσεων τοῦ μεσαιῶνος, ὀλίγιστα ἀπαντῶνται διηγήματα ἔχοντα σχέσιν μετὰ τῶν σταυροφοριῶν. Οὐδ' ἡ ἱστορία περιέχει λεπτομερείας πολλὰς περὶ τῶν τυχῶν

τῶν ἀνθρώπων τοῦ καιροῦ ἐκείνου· ὥστε μόνον εἰς τὰ μυθιστορήματα καὶ τὰ συναξάρια εἶναι χρεῖα νὰ ζητήσωμεν τὰ ἔχνη τῶν μεταβολῶν, τὰς ὁποίας προεθέμην νὰ καταδείξω. Σπεύδω νὰ προσθέσω, ὅτι οὐδόλως θεωρῶ τὰς μεταβολὰς ταύτας ὡς μίαν τῶν ἱστορικῶν αἰτιῶν τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος, ἀλλ' ὡς συντεινούσας κατὰ τινα τρόπον ἵνα μὴ καταντήσῃ πάλιν ἡ Ἀνατολὴ ξένη ὀλωσδιόλου πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τῆς Δύσεως. Ἡ Ἀνατολὴ, ἀνοιχθεῖσα ὑπὸ τοῦ πολέμου, καὶ ἐχμεταλλευθεῖσα τολμηρῶς ὑπὸ τοῦ ἰταλικοῦ ἐμπορίου, καὶ ἐπισκεπτομένη ὑπὸ τῶν ἐξαποστόλων, βουλομένων ἵνα κατηγήσῃ τοὺς ἀπίστους καὶ τοὺς εἰδωλολάτρους, καὶ φοβερά πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν παραλίων καὶ πρὸς τὸ θαλάσσιον ἐμπόριον, ἕνεκα τῶν ἀφρικανῶν τῆς Βαρβαρίας καὶ πολὺ μᾶλλον ἕνεκα τῶν Τούρκων, ὧν οἱ στόλοι μαστίζουσι τὸ Ἀρχιπέλαγος καὶ τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας, ὧν οἱ στρατοὶ ἐμποιοῦσι τρόμον εἰς ὅλην τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην, ἡ Ἀνατολὴ ἀπτεται ὄχι μόνον τῶν μυστικοσυμβουλίων τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν ἐμπορικῶν γραφείων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐστίας τῶν οἰκογενειῶν. Αἱ ἀνατολικαὶ περιπέτειαι εἰσδύουσιν ἐν τῇ εἰμαρμένῃ τῶν Δυτικῶν. Οἱ ναῦται, οἱ ἐμποροὶ, οἱ δούλοι, οἱ ἐξωμόται, οἱ ὁδοιπόροι, οἱ ἐξαπόστολοι, ὅλοι εἶναι δεσμοὶ μετὰ τῆς Ἀνατολῆς, οὐδέποτε συντριβέντες ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῶν σταυροφοριῶν. Αὕτη ἡ ἕξις τῶν ἀπωτέρων τυχῶν καὶ ἰδεῶν ἀποβαίνει ἐν ἐκ τῶν προτερημάτων καὶ μία ἐκ τῶν δυνάμεων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου. Ἄς εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι μεγάλη ὑπάρχει διαφορὰ μετὰ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν, οἵτινες τρέφουσι τὴν ἰδέαν τοῦ ν' ἀποδημήσωσιν εἰς ἀπωτέρους τόπους, καὶ τῶν καθημένων αἰεῖποτε εἰς τὰ ἴδια καὶ καταλυόντων τὸν βίον οἴκαδε. Προσθετέον, ὅτι ὁ πολιτισμὸς τὰ μέγιστα ὠφελήθη ἐκ ταύτης τῆς κλίσεως καὶ συνηθείας τοῦ ἀνοίγειν τὰ κεκλεισμένα τοῦ κόσμου μέρη. Ἐπὶ τῶν σταυροφοριῶν, οἱ πατέρες ἡμῶν δὲν ἐγίνωσκον εἰσέτι νὰ τρέπωσι τοὺς ἀνατολικούς λαοὺς εἰς τὸν χριστιανισμὸν ἄλλως πως, εἰμὴ διὰ τῆς βίας· καὶ ἐὰν τις ἐλάλει εἰς αὐτοὺς περὶ ἀνεξιθρησκείας, θὰ ἐξελαμβάνετο ὡς αἰρετικὸς καὶ ἄπιστος. Εἰς οὐδενὸς τὸν νοῦν ἀνέβαινεν, ὅτι ἔδει ὁ λόγος καὶ ἡ πειθὴ πρὸς μεταβολὴν θρησκείας· αὕτη ἡ ἰδέα ἐπῆλθε μετὰ τὴν κακὴν ἐκβασιν τῶν σταυροφοριῶν.

Ἐτι δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, ποσάκις ἤκουσα ἀνθρώπους

πυθνανομένους εἰς τίνα ἀνήκουσιν ἄρα γε οἱ τῆς Τουρκίας χριστιανικοὶ λαοί; Εἰς τὴν Ῥωσσίαν, εἰς τὴν Αὐστρίαν ἢ εἰς τὴν Γαλλίαν; Καὶ ὅταν ἀπεκρίνεται τις εἰς αὐτούς: «Οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι ἀνήκουσιν εἰς ἑαυτούς,» ὅποιον γέλωτα διήγειρεν! ὅποιαν εἰρωνείαν διὰ τὸ τοιοῦτον ὄνειρον! Ἄλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἡ ἰδέα ὅτι καὶ πρὸς τὸν μωαμεθανισμόν ὠφείλετο ἡ ἀνεξιθρησκεία, καὶ ἡ ἔτι νεωτέρα ἐκείνη, ὅτι οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς εἶχον τὸ δικαίωμα γὰρ ἦναι ἀνεξάρτητοι καὶ νὰ ποιῶσιν οἰανδήποτε ἤθελον χρῆσιν τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν, αἱ δύο αὐταὶ ἰδέαι, αἱ ἀποκλείουσαι τὸν ἐγωϊσμόν τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς φιλοδοξίας, διεδόθησαν καὶ διαδίδονται εἰσέτι εἰς τὰ πνεύματα. Πέποιθα ὅτι ἡ ἕξις τοῦ εὐρύνειν καὶ ἐκτείνειν τὴν ἰδίαν τύχην, τὸν ἴδιον ὀρίζοντα, τὰ αἰσθήματα, τὰς ἰδέας, συνέτεινε εἰς τὴν αἰσίαν ἐπίτασιν τῶν νέων τούτων τοῦ πολιτισμοῦ δογμάτων. Ὁ στοχασμός, ὅτι ὑπάρχουσιν εἰς τὴν ὑφήλιον οὐκ οἶδα πόσοι λαοὶ ἀπώτατοι, ἴσως μὴ σκεπτόμενοι ὡς ἡμεῖς, μᾶς ἀποσπᾶ ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν. Τὸ ἀπωτέρω μᾶς ἔλκει πρὸς αὐτὸ ἵνα πορευθῶμεν, καὶ ὅταν πορευθῶμεν μᾶς ἐμποιεῖ σέβας. Ταύτην τὴν ἰδέαν τοῦ ἀπωτέρω, τὴν εἰσαχθεῖσαν εἰς τὴν Εὐρώπην μετὰ τὰς σταυροφορίας ἐν τῷ κόλπῳ τῶν κρατῶν, ἐν τῷ κόλπῳ τῶν οἰκογενειῶν, ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, ἐπειράθη νὰ καταδείξω, σημειῶν τὴν μυστικὴν αὐτῆς ἐνέργειαν καὶ κίνησιν, καὶ ἀνάγων τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος, ἥτοι εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς νέας Εὐρώπης, ἧτις σχηματίζεται μετὰ τὴν ἐποχὴν τῶν σταυροφοριῶν.

SAINT-MARC GIRARDIN.

(Μετάφρασις Α. Σ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ.)

ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

ΕΝ Τῃ ΑΡΧΑΙΑ ΠΟΙΗΣΕΙ.

Η ΜΗΔΕΙΑ.

Παρά τῷ ἡδυμόλπῳ Εὐριπίδῃ, ὅστις ἐπὶ τοσοῦτον ἐθεωρήθη πολέμιος τοῦ γυναικείου φύλου ὥστε καὶ μισογύνῃς ἐπεκλήθη παρὰ τῶν ἀρχαίων, εὐφύεστατα δὲ παρὰ τοῦ Σοφοκλέους ἐσκώφηθη, εἰπόντος ὅτι «Εὐριπίδης μισεῖ τὰς γυναῖκας μόνον ἐν ταῖς τραγωδίαις αὐτοῦ,» δύναται τις νὰ σταχυολογήσῃ τὰ πλεῖστα, ἂν ὅχι τὰ κάλλιςα, πρότυπα τῆς γυναικείας ἀρετῆς. Ἀπαντῶνται μὲν, εἶναι ἀληθῆς, ἀκόλαστοι Σθενέβοιαι, καὶ ἀσελγαίνουσαι Φαῖδραι καὶ μαινόμεναι Μήδειαί, ἀλλὰ παρ' αὐταῖς ἀναλάμπουσιν ἀγλαώτερον, ὡς ἐκ τῆς ἀντιπαράθεσως, καλλιπάρθενοι Ἴφιγένειαί καὶ Μακαρίαί, ἐνάρετοι Ἄνδρομάχαι, φίλανδροι Ἀλκήστιες, φιλάδελφοι Ἡλέκτραι, μυρία μυρίων ἀρετῶν ὑποδείγματα. Ἀλλὰ καὶ παρ' αὐταῖς ἐκεῖναις ταῖς Φαῖδραις καὶ ταῖς Μηδείαις ὁ κύκνος τῆς τραγικῆς ποιήσεως ἡδυνήθη νὰ ὑποδείξῃ διὰ τῆς πάλης, ἣν συγχροτοῦσι κατὰ τῶν κακῶν αὐτῶν παθῶν, ὅτι τὰ ἴχνη τῆς ἀρετῆς ἐκεῖνης, ἧτις ἐνυπάρχει φύσει ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γυναικός, ὅτι τὸ ζώπυρον τοῦ καθήκοντος, ὅπερ ἐπιβάλλει εἰς τὴν γυναῖκα αὐτὴ ἡ φύσις αὐτῆς, δὲν ἀπεσβέσθη ἐντελῶς, ἀλλὰ καὶ νικώμενον ἔτι ὑπὸ τῶν κακῶν παθῶν διασώζει τὸ εὐγενὲς καὶ ὑψηλόν, δι' ἃ πολλοὶ τῶν νεωτέρων ἐθαυμάσασα τὴν γυναῖκα, ὁ μὲν λέγων αὐτὴν τὸ τελειότερον τῶν ἐπὶ γῆς δημιουργημάτων, ὁ δὲ ποιητικώτερον ἀποφαινόμενος, ὅτι ὁ μὲν ἀνὴρ εἶναι τὸ πεζογράφημα, ἡ δὲ γυνὴ τὸ ποίημα τοῦ Θεοῦ.

Τῶνόντι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὁ μὲν ἀνὴρ ἀντιπροσωπεύει τὸν νοῦν, ἡ δὲ γυνὴ τὴν καρδίαν· τούτου ἕνεκεν καὶ αἱ ἀρεταὶ καὶ αἱ κακίαι ἀμφοτέρων ἐπαισθάνονται τῆς διαφορᾶς ταύτης. Πᾶσα παρεκτροπὴ τῆς γυναικός, καλῶς ἐξεταζομένη, προέρχεται ἐκ καταχρήσεως τῶν εὐγενῶν ὀρμῶν τῆς καρδίας· πᾶσα παρεκτροπὴ

τοῦ ἀνδρὸς φέρεי τὸν τύπον τῆς καταχρήσεως τῶν διανοητικῶν δυνάμεων. Καὶ τούναντίον, πᾶσα ἀρετὴ τῆς γυναικὸς εἶναι ἀρετὴ τῆς καρδίας, πᾶσα ἀρετὴ τοῦ ἀνδρὸς εἶναι ἀρετὴ νοός. Ἀπόδειξεις τῆς ἀληθείας ταύτης μυρίας παρέχεται ἡ παγκόσμιος ἱστορία, μυρίας δὲ καὶ οἱ τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου ἀναδιφήσαντες ποιηταὶ καὶ μυθιστοριογράφοι ἀρχαῖοί τε καὶ νεώτεροι ἐν τοῖς ἑαυτῶν συγγράμμασι δίδουσιν. Ἐκ τούτων ἐπιτραπήτω νὰ παραστήσω ὑμῖν μίαν τῶν καταπληκτικωτέρων εἰκόνων τοῦ Εὐριπίδου, τὴν βασιλόπαιδα τῆς Κολχίδος Μῆδειαν, τὴν τρομερὰν ἐκείνην γυναῖκα, ἥτις, εἰ καὶ διὰ τοσοῦτων αἱμάτων τὰς χεῖρας αὐτῆς βάψασα, ἀλλ' ὅμως ἀποσπᾶται, οὕτως εἶπειν, ἂν μόνον τὴν συγγνώμην, ἀλλὰ καὶ τὴν συμπάθειαν ἡμῶν, καὶ καταδεικνύει τὴν ἀλήθειαν τοῦ λογίου, δι' οὗ ὁ ἡμέτερος Ἰησοῦς ἔδωκε τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν εἰς γυναῖκα πολλὰ φαῦλα πράξασαν. «Ἀφείωνται, εἶπεν, αἱ ἁμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαί, ὅτι ἠγάπησε πολὺ.»

Ὁ Ἔρωσ, ὁ παῖς ἐκεῖνος, ὅστις ἔχει τοσαύτην καλλονὴν ὄσσην καὶ πονηρίαν, ὁ τύραννος θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων, ὡς εἶπεν ὁ Εὐριπίδης ἐν τῇ Ἀνδρομέδᾳ, τὰ βέλη τοῦ ὁποίου οὐδὲ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἀφροδίτης ἐφείδοντο, ἐγένετο ὁ αἴτιος πάντων τῶν κακῶν καὶ πάντων τῶν κακουργημάτων τῆς Μηδείας. Νεᾶνις περικαλλῆς ἡ Μῆδεια, ἔζη ἀμέριμνος καὶ ἡσυχος ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ βασιλέως πατρός της, ὅτε οἱ ἥρωες τῶν Ἑλλήνων, ὑπὸ τοῦ Ἰάσονος ἀγόμενοι καὶ τῆς Ἀργούσ ἐπιβαίνοντες, ἐπεχείρησαν τὸν πρῶτον ἐκεῖνον πλοῦν πρὸς κατάκτησιν τοῦ ἐν Κολχίδι χρυσοῦ δέρατος. Ἡ Ἑλληνικὴ τόλμη καὶ ἡ Ἑλληνικὴ καλλονὴ, αἵτινες ἐπὶ χιλιάδας ἐτῶν κατέπληξαν καὶ καταπλήττουσι τὴν οἰκουμένην, κατέπληξαν καὶ τὴν καρδίαν τῆς ταλαίνης βασιλόπαιδος, καὶ παλμοὶ ἔρωτος πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐκστρατείας Ἰάσονα ἐγεννήθησαν κατὰ μικρὸν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς. Ὑπὸ τοῦ ἔρωτος τούτου ἀλοῦσα ἡ Μῆδεια παρέβη καθήκοντα ἱερά, προέδωκε τὸν πατέρα, τὴν πατρίδα, καὶ κατέστησε τὸν κύριον τῆς καρδίας αὐτῆς κύριον καὶ τοῦ χρυσοῦ δέρατος. Ὁ ἔρωσ αὐτῆς δὲν ἔσθη μέχρι τούτου· ἐπιβάσα μετὰ τοῦ Ἰάσονος τῆς Ἀργούσ, κατέλιπε τὸ πατρῶον ἔδαφος, καὶ δὲν ἐδίστασεν, ὅπως σώσῃ τὸν ἔραστὴν ἀπὸ τῆς καταδιώξεως τοῦ Αἰήτου, νὰ κατακόψῃ εἰς τεμάχια τὸν ἀδελφόν της Ἀψυρτον, καὶ νὰ ρίψῃ αὐτὸν εἰς τὴν θά-

λασσαν. Ἴδου εἰς ὁποίας φρικώδεις παρεκτροπὰς δύναται νὰ φέρῃ ἡ κατάχρησις τοῦ φίλτρου παρὰ τῇ γυναικί, ὅταν ἡ γυνὴ αὕτη δὲν τύχῃ ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων χρηστῆς ἀγωγῆς καὶ παιδεύσεως, ἀλλὰ βάρβαρος, ὡς ἡ Μῆδεια, καὶ βαρβάρως τετραμμένη, καταγίνεται εἰς γοητείας καὶ τερατουργίας, ἥτοι, ταῦτὸν εἶπειν κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐποχὴν, εἰς παιδαριώδεις ἀνοησίας.

Ἄλλ' ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος, κρίνω καλὸν ν' ἀνοίξω μίαν μικρὰν παρένθεσιν. Ἀνέγνων ἐσχάτως γνώμην σοφοῦ τινος Εὐρωπαίου, λέγοντος, ὅτι ὁ ἀνὴρ χάνει τόσον πολὺ παρὰ τῇ γυναικί ὅπταν κλαίῃ ἐνώπιον αὐτῆς ὅπως τὴν συγκινήσῃ, ὥστε τὰ δάκρυα ταῦτα δικαίως δύνανται νὰ λογισθῶσιν ὡς ὕδωρ, χρησιμεῦον πρὸς ἀπόσβεσιν τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ ἔρωτος. Ἡ γνώμη αὕτη, κατ' ἐμὲ τοῦλάχιστον, εἶναι ὀρθοτάτη, καὶ ἰδοὺ ὁ λόγος. Ἡ γυνὴ ἀγαπᾷ τὸν ἄνδρα ὡς ἄνδρα, ὡς ὃν ἀνόμοιον αὐτῇ κατὰ τὴν φύσιν, καὶ οὐχὶ ὡς γυναῖκα, ὡς ἔχοντα τὰς ἀδυναμίας τῆς γυναικειᾶς φύσεως. Ἴσως τοῦτο τὴν εὐχαριστεῖ πρὸς στιγμὴν καὶ κολακεύει τὴν φιλαυτίαν της· ἴσως ἐκ πρώτης ὄψεως βλέπουσα τὴν ταπεινώσιν ταύτην χαίρει ἐνδομύχως, διότι βλέπει ἐξασφαλιζόμενον τὸ κράτος αὐτῆς· ἀλλὰ τὴν πρώτην ἐκείνην εὐχαρίστησιν διαδέχεται μετ' οὐ πολὺ ἡ περιφρόνησις, ἥτις εἶναι τὸ καίριον τραῦμα τοῦ ἔρωτος. Τοῦτ' αὐτὸ δυνάμεθα κατ' ἀντίστροφον λόγον νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τοῦ ἀνδρὸς ὡς πρὸς τὴν γυναῖκα. Ἐφ' ὅσον ὁ ἔρωσ τῆς γυναικὸς πρὸς τὸν ἄνδρα περιορίζεται ἐντὸς τοῦ θελκτικοῦ καὶ ἐπαγωγῶ γυναικειοῦ χαρακτήρος, ἐφ' ὅσον, δηλαδή, ὁ ἔρωσ οὗτος τῆς γυναικὸς ἐκδηλοῦται δι' ἄκρας ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως, ἐφ' ὅσον ἡ ἐρῶσα γυνὴ προσπαθεῖ ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας τοῦ ἀνδρὸς, προσφέρουσα ἐν ἀνάγκῃ θῦμα καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῆς ζωὴν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὁ ἔρωσ τοῦ ἀνδρὸς πρὸς αὐτὴν διαμένει ἰσχυρὸς, μετέχων σεβασμοῦ ἅμα καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς αὐτήν. Ἄλλ' ἅμα ὡς ἡ γυνὴ ὑπερβῇ τὰ ὅρια τῆς φύσεως αὐτῆς, ἅμα ὡς χάριν τοῦ ἐρωμένου ἀντικειμένου προβῇ εἰς παρεκτροπὰς ἀνωτέρας τοῦ χαρακτήρος αὐτῆς, ἅμα ὡς διαπράξῃται χάριν αὐτοῦ ἐγκλήματα καὶ κακουργήματα, τότε τὸ ἐν τῶν συστατικῶν τοῦ ἔρωτος, ὁ πρὸς αὐτὴν σεβασμὸς, ἀποσβέννυται ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον γεννᾶται εἰδὸς τι ἀποτροπιᾶσεως, καθ' οὗ δὲν δύναται νὰ παλαίσῃ οὐδ' ἡ εὐγνωμοσύνη, οὐδ' ἡ στοργή.

Τούτου ἔνεκεν, κατὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ὁ λεγόμενος εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς ἐπὶ τοσοῦτον παρεμόρφωσε τὰ ἦθη τῶν ἀνθρώπων, ὥστε αἱ μὲν γυναῖκες ἀπὸ ἀφωσιωμένων συντρόφων ἀπέβησαν δεσπύζουσαι βασιλίδες, οἱ δὲ ἄνδρες κατέστησαν μικροῦ δεῖν νέοι Ἡρακλεῖς, νήθοντες παρὰ τοὺς πόδας τῆς Ὀμφάλης, βλέπομεν μετ' ἐκπλήξεως τοσαῦτα ἔρωτος συνοικέσια λαμβάνοντα κάκισον τέλος· καὶ πολλοὶ τῶν φιλοσοφούντων, βλέποντες τὸ παράδοξον τοῦτο καὶ μὴ ἐννοοῦντες τὴν αἰτίαν αὐτοῦ, κατήντησαν νὰ παραδεχθῶσιν, ὅτι τὰ κατὰ συνθήκην ἢ ἐκ προξενιάς, ὡς λέγομεν, συνοικέσια, εἶναι πολὺ προτιμότερα τῶν ἐξ ἔρωτος. Τὸ κατ' ἐμὲ, θεωρῶν τὴν τελευταίαν ταύτην γνώμην ὡς αὐτόχρημα βλασφημίαν κατὰ τοῦ ἔρωτος, κατὰ τοῦ θεοῦ ἐκείνου, ὅστις παρὰ τοῖς ἡμετέροις προγόνοις ἐνομιζέτο γενάρχης τοῦ παντός, κατὰ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου αἰσθήματος, ὅπερ ἀπὸ βαθμίδος εἰς βαθμίδα, ὡς εἶπεν ὁ Σωκράτης, προάγει ἡμᾶς μέχρι τῆς ἐπιγνώσεως καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ ὑπερτάτου ἀγαθοῦ, διατείνωμαι μόνον ὅπερ καὶ ἀνωτέρω εἶπον, ὅτι, ὅπως ὁ ἔρωτος διατελεῖ ἀναλλοίωτος καὶ ἀπαραμείωτος, πρέπει νὰ περιβάλληται ἐν ἐκάστῳ φύλῳ τὸν οἰκείον αὐτοῦ χαρακτήρα, προστατευτικῆς μὲν στοργῆς παρὰ τῷ ἀνδρὶ, ἀφωσιωμένου δὲ φίλτρου παρὰ τῇ γυναικί. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Ὁ Ἰάσων ἠγάπησε βεβαίως καὶ αὐτὸς τὴν Μῆδειαν, διότι, κατὰ φυσικὸν τινα νόμον, ὁ ἀνάπτων τὸ πῦρ τοῦ ἔρωτος ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἄλλου ἀδύνατον νὰ μὴ αἰσθανθῆ πολὺ ἢ ὀλίγον, θάσσον ἢ βράδιον, τὴν θερμότητα αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐν τῇ Μῆδειᾳ δὲν εὔρε τὴν δειλὴν ἐκείνην καὶ δειλήμονα παρθένον, ἐκείνην, ἣν περιέγραψαν τοσοῦτον περιπαθῶς οἱ ἡμέτεροι ποιηταί, καὶ πρὸ πάντων ὁ Ὅμηρος ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Ναυσικίας· δὲν εὔρε τὴν Ἑλληνίδα κόρην, ἣτις σὺν τῇ παρθενίᾳ τοῦ σώματος διετήρει ἄσπιλον καὶ ἀμόλυντον τὴν πολὺ ὑπερτέραν παρθενίαν τῆς ψυχῆς, ἣτις ἐπεσπᾶτο τὸν ἔρωτα διὰ τοῦ γλυκέος θελγήτρου, τῆς ἀρετῆς, κατὰ μικρὸν καὶ οἰονεὶ σαγηνεύουσα τὴν καρδίαν, ἀλλὰ κόρην ἀρρένωπόν, ἀπὸ πολλοῦ ἤδη τὴν παρθενίαν τῆς ψυχῆς ἀπολέσασαν, ἐρῶσαν τυφλῶς καὶ πυρωδῶς, προκαλοῦσαν τὸν ἔρωτα καὶ οὐχὶ ἐμπνέουσαν αὐτὸν, ἀναρπάζουσαν πρὸς στιγμὴν τὰς αἰσθήσεις, ἀλλὰ μὴ δυναμένην νὰ μονιμοποιήσῃ τὸν ἔρωτα ἀνδρός.

Ἴσως ἐρωτήσῃ τις, τοῦ λόγου περὶ τῶν δύο τούτων ἐρώτων προκειμένου, τοῦ κατὰ μικρὸν γεννωμένου καὶ τοῦ ἀχαριαίου, πότερος τῶν ἐρώτων τούτων εἶναι προκριτώτερος ἢ ἀληθής. Ἀπέχων τοῦ ν' ἀποφανθῶ περὶ τοῦ δυσχεροῦς τούτου ἀντικειμένου, περιορίζομαι εἰς μικράν τινα παράθεσιν τοῦ ἔρωτος πρὸς τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ποίησιν.

Πολλάκις βεβαίως πορευθέντες εἰς τὸ θέατρον ἢ εἰς μουσικὰς συναυλίας, κατεκλήθησατε τὰς ἀκοάς σας δια τε τῆς Ἰταλικῆς καὶ διὰ τῆς Γερμανικῆς μουσικῆς. Εἶναι βέβαιον, ὅτι ἀκούοντες τὰς σοφὰς συμφωνίας τοῦ Μαγερβέερ ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ῥιχάρδου Βάγνερ, κατεπλάγητε, καὶ ἡ παταγώδης μεγαλοπρέπεια τῆς μουσικῆς, αἱ σοφαὶ καὶ ἀδόκητοι ἀπὸ τῆς ὑπάτης εἰς τὴν νῆτην καὶ ἀπὸ ταύτης πάλιν εἰς τὴν ὑπάτην καταβάσεις καὶ ἀναβάσεις, ἐξῆραν τὸν νοῦν ὑμῶν καὶ ἀνήρπασαν τὰς αἰσθήσεις. Πολλάκις πάλιν ἀκούοντες τὰς ἰταλικὰς ἁρμονίας τοῦ Βελλίνη, φέρ' εἶπεν, ἢ τοῦ Ροσσίνη, δὲν κατεπλάγητε μὲν ἴσως, αἱ αἰσθήσεις ὑμῶν δὲν ἀνηρπάγησαν, ὁ νοῦς ὑμῶν δὲν ὑπέστη τὴν ἔξαρσιν ἐκείνην, ἣν ἐμποιοῦσιν αἱ ἑκτακτοὶ ἐκεῖναι τύρβαι τοῦ γερμανικοῦ συσῆματος, ἀλλ' ἠσθάνθητε βεβαίως τὴν καρδίαν ὑμῶν ἠδέως καμπτομένην, καὶ ἀντὶ τοῦ ρίγους καὶ τῆς ἀνατριχιάσεως, ἅπερ πολλάκις ἐμποιεῖ ἡ γερμανικὴ μουσικὴ, ὑπέστητε γλυκυτέραν τινα συγκίνησιν, καὶ δάκρυα γλυκύθυμα πολλάκις τὰς παρειὰς ὑμῶν κατέβρναν. Ἐξήλθετε τοῦ θεάτρου, κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίστασιν αἰσθανόμενοι εἰδός τι διανοητικῆς καρώσεως, κάματόν τινα προξενηθέντα ἐκ τοῦ ὅτι ὁ μὲν νοῦς ὑμῶν ἐξέστη, ὁ δὲ θαυμασμὸς ὑμῶν ἐκουράσθη ἐκ τοῦ ἀκουσματος τῆς ὑψηλῆς μὲν καὶ μεγαλοπρεποῦς, ἀλλ' ἀνίσου καὶ ἀνωμάλου ἐκείνης μουσικῆς· κατὰ δὲ τὴν δευτέραν περίστασιν τερψίθυμόν τινα καὶ διαρκῆ πάσχοντες βεμβασμὸν, καὶ ἔχοντες ἔναυλον εἰσέτι εἰς τὴν ἀκοὴν τὴν ἡρεμον ἐκείνην ἁρμονίαν, ἣτις οὐδὲν παρουσιάζει τὸ ἀπροσδόκητον, ἀλλὰ δονεὶ ἠδέως πάσας τὰς χορδὰς τῆς καρδίας διὰ τῆς μεμετρημένης καὶ βεβαθμολογημένης, οὕτως εἶπεν, ἁρμονίας αὐτῆς.

Αὐτὸ τοῦτο ἀκολουθεῖ καὶ εἰς τὰς δύο σχολὰς τῆς δραματικῆς ποιήσεως, τὴν κλασικὴν καὶ τὴν ῥωμαντικὴν. Ἐκεῖ μὲν τὸ μέτρον, ἡ ἁρμονία, ἡ προϊούσα δέσις τοῦ ποιήματος, ἡ βαθμηδὸν ἀναπτυσσομένη καὶ φθάνουσα εἰς τὸ κατακόρυφον σημεῖον,

ἐν ᾧ ἐπέρχεται ἡ λύσις, πλοκή, πάντα ταῦτα συντελοῦσιν ὅπως ἐφελκύσωνται τὸν οἶκτον καὶ τὸν ἔλεον, ὅπως κάμψωσι καὶ τὰ μυχιαίτατα ἐλατήρια τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας. Ἐνταῦθα δὲ αἱ ἀπροσδόκητοι μεταβάσεις ἀπὸ αἰθερίου ὕψους εἰς τὸ πεζότατον σημεῖον, ἡ τεχνήσασα μὲν ἀλλ' ἀναρμόνιος συναρμογὴ χαρακτήρων καὶ θέσεων ἀνομοίων καὶ διεστρωσῶν, καταπλήττουσι μὲν τὴν φαντασίαν, ἐξαντλοῦσι τὸν τρόπον, ἀλλ' ἐν μέσῳ πάσης ταύτης τῆς διαταράξεως τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ τῶν διανοητικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, ἡ καρδία παρίσταται ἀπαθῆς τρόπον τινὰ θεατῆς, μηδεμίαν συγκίνησιν ἐπαιθανομένη.

Τοιοῦτος καὶ ὁ ἔρωσ ὑπὸ τὴν διπλῆν ἔποψιν, ὑφ' ἣν εἶδομεν αὐτὸν ἀναπτυσσόμενον. Καὶ καθὼς εἰς τὴν μουσικὴν, καθὼς εἰς τὴν ποίησιν, οὕτω καὶ εἰς τὸν ἔρωτα, τὸ μὲν μέτρον, ἡ ἡρεμος ἐκείνη ἁρμονία, καθιστᾷ αὐτὰ ἰσχυρὰ τῆς καρδίας θέλκτρα, διαρκῶς πληροῦντα αὐτὴν, τὸ δὲ σφοδρὸν καὶ ἀφαρπακτικὸν, ἐξάρματα στιγμιαία τῆς φαντασίας καὶ τῆς διανοίας, μικρὸν ἢ ἥμιστον ἐπὶ τὴν καρδίαν ἐπιδρῶντα.

Οἱ πρόγονοι ἡμῶν, οἵτινες ὑπὲρ πάντα τὰ ἄλλα ἔθνη ἠγάπησαν τὴν ἁρμονίαν καὶ οὐδέποτε παρεξέβησαν τολμηρῶς τῶν ὁρίων αὐτῆς, ἐτήρησαν αὐτὴν ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτῶν· καὶ μάλιστα πικρῶς ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους κατακρίνεται ὁ νεωτερίσας ὅπως οὖν Εὐριπίδης, διότι παρέστησεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς πάθη ἐκρυπτα, οἷα τὰ τῆς Μηδείας καὶ Φαίδρας, καὶ ἐνέδυσσε τοὺς ἥρωας αὐτοῦ, ὡς τὸν Τήλεφον καὶ ἄλλους, διὰ πιναρῶν ἐνδυμάτων ἀναξίων τῆς τε σκηνῆς καὶ τῶν ἠρώων. Παρ' αὐτοῖς λοιπὸν ὁ ἔρωσ, ὁ ἀγνὸς λεγόμενος ἢ πλατωνικὸς ἔρωσ, ὁ ἔρωσ, ὃν ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἀντικατέστησε δι' ἀγγέλου φύλακος, ἦτο ἡρεμος καὶ γλυκύθυμος τῆς ψυχῆς συγκίνησις, παρορμῶσα τὸν ἐρῶντα εἰς θυσίας ὑπὲρ τοῦ ἐρωμένου ἀντικειμένου, θυσίας ὅμως εὐγενεῖς, οὐχὶ δὲ σφοδρὸν πάθος, ἀποτυφλοῦν τὸν ἐρῶντα καὶ παρορμῶν αὐτὸν μέχρι τῆς διαπράξεως στυγερῶν ἐγκλημάτων. Τοιαύτη τοῦλάχιστον φαίνεται ἡ ἀγωγή τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἑλληνίδων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὡς φαίνεται παρὰ τῷ Ὀμήρῳ καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς ἄλλοις ποιηταῖς.

Ἐν τῇ ἀγωγῇ ταύτῃ ἀνατραφεῖς καὶ ὁ Ἰάσων ἐπόμενον ἦτο, ἅμα τῇ διαπράξει τῶν στυγερῶν ἐκείνων κακούργημάτων τῆς Μηδείας, νὰ ἠσθάνετο ἀποτροπιάσιν τινα, ἣν ὅμως τὸ κατ' ἀρχὰς

κατέπολέμει ἡ εὐγνωμοσύνη αὐτοῦ πρὸς αὐτὴν καὶ ἡ σκέψις, ὅτι ταῦτα πάντα τὰ κακούργηματα διεπράξατο ἡ Μηδεία χάριν αὐτοῦ. Ἄλλ' ἡ Μηδεία δὲν περιέστειλεν εἰς ταῦτα καὶ μόνα τὰ κακούργηματα αὐτῆς. Ἐλθοῦσα εἰς τὴν πατρίδα τοῦ συζύγου αὐτῆς μετ' αὐτοῦ, ἐξεδικήθη ἀπηνῶς τὸν ἄρπαγα τοῦ θρόνου τοῦ Ἰάσονος Περίαν, καὶ ἔδωκε νέαν ἀφορμὴν ἀποτροπιάσεως εἰς τὸν Ἰάσονα ἐναντίον αὐτῆς· καὶ ὅμως ἡ Μηδεία ἐπράξε καὶ τὸ κακούργημα τοῦτο χάριν αὐτοῦ. Πλὴν τοιαύτη ἡ ἀνθρωπίνη καρδία! Τὸ κακούργημα μισεῖται καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐκείνου, ὑπὲρ οὗ διαπράττεται· τολμᾷ δ' εἰπεῖν, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κακούργος ψυχὴ αἰσθάνεται ἀπέναντι κακούργιας, ἣν διέπραξεν ἴσως ἢ ἤθελε διαπράξει περιστάσεως δοθείσης, ὅταν βλέπη αὐτὴν διαπραττομένην ὑπ' ἄλλου, ἀποτροπιάσιν, καταμαρτυροῦσαν τὴν εὐγενῆ καταγωγὴν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Τούτου ἕνεκεν οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιάται ἐμέθυον τοὺς Εἰλωτας, ὅπως προφυλάττωσι τοὺς νέους διὰ τῆς θέας ἐκείνης ἀπὸ τῆς μέθης. Ἐπιτρέψατέ μοι δὲ, πρὸς ἀπόδειξιν τούτου, νὰ διηγηθῶ ἀνέχδοτόν τι, ὅπερ ἀνέγνων δὲν ἐνθυμοῦμαι οὔτε ποῦ οὔτε πότε.

Εὐγενῆς τις ἱππότης καὶ πλούσιος ἠράσθη περικαλλοῦς καὶ ἐναρέτου νεάνιδος· ἐπειδὴ δὲ οὗτος πολλὰ εἶχε πλεονεκτήματα φυσικὰ καὶ ἐπίκτητα, ὁ ἔρωσ ταχέως ἐγένετο ἀμοιβαῖος, καὶ, μηδενὸς ὑπάρχοντος κωλύματος, οἱ δύο νέοι ταχέως ἐνουμφεύθησαν. Οἱ πρῶτοι μῆνες τῆς συζυγίας παρήλθον ἐν τῇ ἡδύτητι τῶν πρώτων ἐρωτικῶν διαχύσεων, καὶ τὸ μέλλον τοῦ ὑμεναίου προσιωνίζετο αἰσιώτατον. Ἀλλὰ μετὰ τινα καιρὸν ἡ νεαρὰ γυνὴ ἀνακαλύπτει δύο μεγίστας ἐλλείψεις παρὰ τῷ συζύγῳ αὐτῆς· ἦτο χαρτοπαίκτης εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν, καὶ εἶχε τὸ πάθος τοῦ μονομαχεῖν. Ἡ δυστυχὴς γυνὴ προσπαθεῖ διὰ θωπειῶν, διὰ παρακλήσεων, διὰ θαλερῶν δακρύων νὰ ἀποτρέψῃ αὐτὸν ἀπὸ τῶν μεγάλων ἐκείνων ἐλαττωμάτων· ἀλλ' εἰς μάτην. Πᾶσαι αἱ προσπάθειαι αὐτῆς ναυαγοῦσιν ἀπέναντι τῆς ὀλεθρίας ἐξέως· ὁ σύζυγος ὑπόσχεται μὲν τὴν διόρθωσίν του, ἀλλὰ τὴν ἐπαύριον λησμονεῖ τὴν ὑπόσχεσιν καὶ ἐπαναλαμβάνει τὰς συνηθείας του. Ἡ γυνὴ κατελήφθη ἐπὶ τέλους ὑπὸ φρικώδους ἀπελπισίας, σαλευομένη πάντοτε μεταξὺ τοῦ φόβου μὴ μονομαχίας τις ἀφαρπάσῃ τὸν σύζυγόν της, ἢ κακῆ τύχῃ ἐν τῷ χαρτοπαίχνῳ καταστρέψῃ αὐτόν. Ἐν τοιαύτῃ διέκειτο κατασπᾶσει, ὅτε

μίαν τῶν ἡμερῶν, ἀναγινώσκουσα βιβλίον, εὔρεν ἐν αὐτῷ τὸ ἀκόλουθον συναξάριον:

« Ὁ Βεελζεβούλ, ὁ ἀρχὸν τῶν δαιμόνων, ἠγγόει μέχρι τινὸς τὴν φοβερὰν αὐτοῦ ἀσχημίαν. Ἀλλὰ μεταβάς ποτε εἰς Βενετίαν καὶ ἰδὼν Ἐνετικὸν κάτοπτρον, ἔλαβε περιέργειαν καὶ ἐσωπτρίζετο ἐν αὐτῷ· τότε δὲ πρῶτον ἐννοήσας τὴν φρικαλέαν του ἀσχημίαν, ἀπεφάσισε νὰ διορθῶσῃ αὐτὴν ὅσον τὸ δυνατόν. »

Ἡ νεαρὰ γυνή, ἀναγνοῦσα ταῦτα, ἔλαβεν ὡσεὶ ἔλλαμφοθεῖσα αἰφνιδίαν ἀπόφασιν. Τὸ ἐσπέρας ἐπρόκειτο νὰ δοθῇ συναναστροφὴ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς. Οἱ προσκεκλημένοι ἦσαν πολλοὶ, καὶ ἐν αὐτοῖς οὐκ ὀλίγοι οἱ χαρτοπαικτοῦντες· ἐτέθησαν δὲ τράπεζαι τοῦ χαρτοπαιγίου, καὶ εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν παρακαθήσας ὁ σύζυγος ἐπαίξε. Μετὰ μικρὸν ἡ γυνὴ εἰσῆλθεν εἰς τὸν θάλαμον, καὶ ἐπορεύθη κατ' εὐθείαν εἰς τὴν τράπεζαν, ἐν ἣ ἐκάθητο ὁ σύζυγος αὐτῆς. Ἡ γυνὴ ἤρξατο παίζουσα καὶ αὐτῇ, καὶ καταθέτουσα χολοσσιαίας ποσότητος ἐπὶ ἐνὸς χαρτίου, ἐκφράζουσα δὲ τοσοῦτον ζωηρῶς τὴν εὐχαρίστησιν, ἣν ἠσθάνετο, ὥστε ὁ σύζυγος αὐτῆς ἔμεινε κατάπληκτος. Βλέπων τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἐλάττωμα παρὰ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ ἐμυσάχθη, ἀπεστράφη αὐτὸ, καὶ λαβὼν κατ' ἰδίαν τὴν γυναϊκά του, ἠθέλησε νὰ συμβουλευθῇ αὐτήν· ἀλλ' ἐκείνη ἐξηκολούθει ἐκφράζουσα ζωηρῶς τὴν εὐχαρίστησίν της, μέχρις ὅτου ὁ σύζυγος ἐξαφθεῖς τῇ εἶπεν, ὅτι νυμφευόμενος αὐτὴν ἠλπίζεν, ὅτι ἐνυμφεύετο κόρην ἀγνήν καὶ ἀθάναν, οὐχὶ δὲ κατεχομένην παρὰ τοιοῦτου τρομεροῦ ἐλαττώματος. — Καὶ λοιπὸν, εἶπεν ἡ νεαρὰ γυνή, κρίνετε τὸ ἐλάττωμα τοῦτο τοσοῦτον μισαρὸν; — Τὸ μισαρῶτατον πάντων. — Ἀλλὰ τότε πῶς περιπίπτετε εἰς αὐτό; Ὁ σύζυγος εὐρέθη περιπεπλεγμένος. Ἀγαπητέ μου σύζυγε, εἶπε τότε ἡ νεαρὰ γυνή, εὐτυχῶς δὲν ἔχω τὸ ἐλάττωμα τοῦτο, ἀλλὰ σὲ ἔβλεπον μεθ' ὅλας τὰς παρακλήσεις μου περιπίπτοντα εἰς αὐτό, καὶ ἠθέλησα νὰ σὲ σώσω, καταδεικνύουσα σοὶ διὰ τοῦ παραδείγματός μου πόσον εἶναι μισαρὸν. Τοιοῦτον, φίλτατε σύζυγέ μου, εἶναι καὶ τὸ ἄλλο σου ἐλάττωμα, καὶ προετιθέμην ὁμοίαν καὶ εἰς ἐκεῖνο νὰ κάμω δοκιμὴν. Ἦδη, σύζυγέ μου, πείθεσαι εἰς ἐμέ; ἀπαρνεῖσαι τὰ ἀξιοθρήνητα ἐλαττώματά σου, ἐπαυξάνων τοιοτοτρόπως τὴν πρὸς σὲ ἀγάπην μου; . . — Ὡ! εἶσαι ἄγγελος! ἀπήντησε δακρυρρόων ὁ σύζυγος· σοὶ ὑπόσχομαι νὰ πράττω τοῦ λοιποῦ ὅ,τι καὶ ἂν θέλῃς, ἐκτὸς μόνον ἂν μὲ διατά-

ξης νὰ μὴ σὲ ἀγαπῶ. . . Ἀλλὰ πῶς συνέλαβες αὐτὴν τὴν ιδέαν; — Ἀνάγνωθι, σύζυγέ μου, εἶπεν ἡ νεαρὰ γυνή, δίδουσα πρὸς αὐτὸν τὸ συναξάριον τοῦ διαβόλου, καὶ βλέπουσα αὐτὸν προσεκτικῶς. Ὁ σύζυγος ἀνέγνω, καὶ στραφείς πρὸς αὐτὴν, «Φιλτάτη μου, εἶπεν, ἐχρημάτισας πρὸς ἐμὲ τὸ κάτοπτρον τοῦ διαβόλου· συναινεῖς λοιπὸν ὥστε τοῦ λοιποῦ, ἀκούων τὰς συμβουλὰς σου καὶ ἀπομιμούμενός σε, ν' ἀποβῶ καὶ ἐγὼ κάτοπτρον ἀγγέλου;» Τὰ χεῖλη τῶν δύο συζύγων συνηνώθησαν, ἡ οἰκιακὴ εἰρήνη ἀποκατέστη, καὶ τοῦ λοιποῦ οὐδὲν νέφος ἐσκίαζε τὸν αἶθριον οὐρανὸν τοῦ ὑμεναίου ἐκείνου.

Τὸ ἐπιμύθιον τοῦ ἀνεκδότου τούτου εἶναι προφανές. Ὡς ἐν τῷ κατόπτρῳ βλέποντες τὰς σωματικὰς ἡμῶν ἐλλείψεις, προσπαθοῦμεν νὰ διορθώσωμεν αὐτάς, οὕτως ὀφείλομεν νὰ βλέπωμεν παρὰ τοῖς ἄλλοις τὰς ἠθικὰς ἡμῶν ἐλλείψεις καὶ ἀσχημίας, καὶ νὰ προβαίνωμεν εἰς διόρθωσιν αὐτῶν.

Ἀλλ' ἰδοὺ ἡμεῖς καὶ πάλιν μακρὰν τῆς Μηδείας, καὶ ἴσως ἐξαντλοῦμεν τὴν ὑπομονὴν τῶν ἀναγνοστών. Ἐπανέλθωμεν λοιπὸν εἰς τὸ προκείμενον. Μετὰ τὸ κατὰ τοῦ Πελίου κακούργημα τῆς Μηδείας, ὁ Ἰάσων καὶ αὐτῇ, ἐξωσθέντες ἐκ τῆς Ἰωλκοῦ, καταφεύγουσιν εἰς Κόρινθον, ὅπου ἐβασίλευεν ὁ Κρέων, ἔχων θυγατέρα περικαλλῆ καὶ ὠραίαν γάμου. Ὁ Ἰάσων ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπεστρέφετο τὴν σύζυγον διὰ τὰ κακούργηματα αὐτῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀντιπαραβάλλων τὴν ἀγνήν καὶ ἀμόλυντον Ἑλληνίδα, τὴν θυγατέρα τοῦ Κρέοντος, πρὸς τὴν βάρβαρον ἐκείνην γυναῖκα, ἧς ὁ ἔρωσ ἐξεδηλοῦτο διὰ κακούργημάτων, ἴσως δὲ καὶ σαγηνευθεὶς ἐκ τῆς βασιλικῆς αἰγλης, ἀποφασίζει, προδοὺς τὴν Μηδεῖαν, μητέρα ἄλλως τε τῶν δύο αὐτοῦ τέκνων, νὰ νυμφευθῇ τὴν Ἑλληνίδα! Ἡ Μηδεῖα, λαβοῦσα τὴν κεραυνοβόλον ταύτην εἰδήσιν, μαινεταὶ καὶ, ὡς λέαινα τοὺς σκύμνους ἀφαιρεθεῖσα, ἐξέρχεται ἐκ τοῦ οἴκου, πολλὰ καταρωμένη καὶ ἑαυτὴν καὶ τὸν ἄνδρα καὶ τοὺς παῖδας. Αἱ συνεταὶ συμβουλαὶ τῆς τροφοῦ αὐτῆς δὲν ἴσχυσαν νὰ κατασθέσωσι τὰ ζέοντα ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῆς πάθη· ἐπικαλεῖται τοὺς θεοὺς κατὰ τοῦ συζύγου αὐτῆς, κατὰ τῆς νεαρᾶς Γλαύκης, καὶ ὡς πεपुरακτωμένος σίδηρος διέρχεται τὴν καρδίαν αὐτῆς ὁ πατήρ, ἡ πατρίς καὶ ἡ στυγερά μαιφονία τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς Ἀφύρτου. Παραπονεῖται πρὸς τὰς Κορινθίας γυναῖκας, οἰκτείρουσα τὴν ἐν γένει τύχην τοῦ γυναικείου φύλου, καὶ ἐπικαλοῦ-

μένη τὸν θάνατον. «Κορινθιαὶ γυναῖκες! λέγει μετὰ σπαραξικαρδίου ὕφους, ὑμεῖς μὲν ἔχετε καὶ πατρίδα, καὶ πατρικοὺς οἴκους, καὶ βιωτικὰς ἀπολαύσεις, καὶ φίλους· ἀλλ' ἐγὼ ἢ παναθλία ἔρημος, ἄπατρις ἐξυβρίζομαι ὑπὸ τοῦ ἀνδρός μου, κλαπεῖσα ἐκ βαρβάρου γῆς, μὴ ἔχουσα οὔτε μητέρα, οὔτε ἀδελφόν, οὔτε συγγενῆ, εἰς ὃν νὰ καταφύγω κατὰ τὴν παροῦσάν μου συμφορὰν.» Πάρακαλεῖ δὲ τὰς Κορινθίας γυναῖκας, ἂν ποτε εὖρη τρόπον ὅπως ἐκδικηθῆ τὸν σύζυγόν της, νὰ σιωπήσωσι καὶ νὰ μὴ τὴν προδώσωσιν. Ἄλλ' ἰδοὺ καταφθάνει ὁ Κρέων, ὅστις διατάσσει τὴν Μήδειαν νὰ φύγη ἀμέσως, λαμβάνουσα μετ' αὐτῆς τὰ δύο τέκνα της, πρὶν ἢ τὴν ἀποβάλλῃ αὐτὸς ἐκ τῆς χώρας. Κλαίουσα ἡ τάλαινα Μήδεια ἐρωτᾷ τίνος ἕνεκα ἡ τόση σκληρότης· ἀλλ' ὁ Κρέων τὴν ἀπαντᾷ, ὅτι ἡ μαγικὴ της τέχνη πολλὰς δυστυχημάτων τῶ δίδει ὑπονοίας. Διαμαρτύρεται ἡ Μήδεια περὶ τῆς ἐγκαρτερήσεώς της, περὶ τῶν ἀγαθῶν της προθέσεων, κλαίει, θρηνηεῖ, ὀλοφύρεται, γονυκλινῆς ἰκετεύει τὸν Κρέοντα, πλὴν τὰ πάντα εἰς μάτην· ὁ Κρέων μένει ἀδυσώπητος. Τότε ἡ Μήδεια, προσπεσοῦσα εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, λέγει ταῦτα:

« Ἄφες με τοῦλάχιστον σήμερον μόνον νὰ μείνω ἐδῶ, διὰ νὰ φροντίσω περὶ τῆς φυγῆς ἐμοῦ καὶ τῶν τέκνων μου, ἀφοῦ ὁ πατήρ των οὐδαμῶς περὶ αὐτῶν φροντίζει. Οἴκτειρον τὰ ἀθῶα αὐτὰ βρέφη! καὶ σὺ εἶσαι παίδων πατήρ, καὶ ἐπόμενον εἶναι νὰ αἰσθανθῆς συμπάθειαν πρὸς αὐτά. Τὸ κατ' ἐμὲ, δὲν μοὶ μέλει δι' ἐμμαντήν, ἀλλὰ κλαίω διὰ τὰ ἀθῶα ταῦτα βρέφη. »

Ὁ Κρέων συγκινεῖται εἰς τοὺς λόγους τούτους, καὶ, ἐνδίδων εἰς τὴν παρακλήσιν, ἀποσύρεται. Ἄλλ' ἡ ἔξαψις τῆς Μηδείας ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον σημεῖον. Ἀποσυρθέντος τοῦ Κρέοντος, ἡ λύσσα αὐτῆς διὰ τὴν ταπείνωσιν, ἣν ὑπέστη, ἐκρήγγυται διὰ τῶν ἐξῆς λέξεων:

« Ἄβυσσος κακῶν πανταχόθεν· τίς θὰ ἀντείπη; Ἄλλὰ δὲν ἐτελείωσεν ἀκόμη τὸ πρᾶγμα, ὄχι, ὄχι! θὰ δοκιμάσωσι πολλὰ ἀκόμη οἱ νεόνυμφοι, καὶ πολλὰ θὰ ὑποφέρωσιν αἱ πενθεραὶ. Νομίζετε, ὅτι, ἂν δὲν εἶχον κἀνὲν κέρδος ἢ κἀνένα σκοπὸν, θὰ ἐθώπευόν ποτε αὐτόν; ὄχι, οὔτε θὰ τὸν ἐχαιρέτων κἀν, οὔτε θὰ ἠπτῶμην τῆς χειρός του. Ὁ ἀνόητος! ἔφθασεν εἰς τόσην μωρίαν, ὡς τε ἐνῶ ἡδύνατο νὰ καταστρέψῃ τὰ σχέδιά μου ἐξορίζων με ἀμέσως, μὲ ἀφῆκε νὰ μείνω ἐδῶ σήμερον τὴν ἡμέραν ταύτην, καθ

ἣν τρεῖς τῶν ἐχθρῶν μου θὰ καταστήσω νεκροὺς, τὸν πατέρα, τὴν κόρην, καὶ τὸν σύζυγόν μου. Ἄλλ' ἔχω πολλὰ θανατώσεως μέσα, καὶ ἀπορῶ ποῖον ἐξ αὐτῶν νὰ μεταχειρισθῶ· νὰ βάλω ἄρᾳ γε πῦρ εἰς τὰ δωμάτια των, ἢ, ἐμβᾶσα κρυφίως εἰς τὸ δωμάτιον ὅπου εἶναι ἐστρωμένη ἡ νυμφικὴ των κλίνη, νὰ χύσω τὸ φάσγανον εἰς τὰ στήθη ἀμφοτέρων; Ἄλλ' ἐὰν συλληφθῶ καθ' ὃν καιρὸν εἰσέρχομαι; ὦ! τότε θὰ γείνω ἀποθνήσκουσα, ἀντικείμενον, γέλωτος εἰς τοὺς ἐχθροὺς μου. Ὅχι! καλλίτερον τὸ μέσον, τὸ ὁποῖον γνωρίζω καλῶς· νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσω διὰ φαρμάκων. »

Ἄλλὰ σκέπτεται πάλιν ἡ Μήδεια, ὅτι δὲν θὰ εὖρη καταφύγιον πουθενά, ταῦτα πράττουσα, καὶ διανοεῖται πῶς νὰ ἐξασφαλίσῃ πρῶτον ἑαυτήν. Μετὰ μικρὸν παρουσιάζεται ὁ Ἰάσων καὶ, προλαμβάνων τὰς σκληρὰς ἐπιπλήξεις τῆς Μηδείας, ἐπιπλήττει πρῶτος αὐτὸς λέγων, ὅτι αἱ ἀνόητοι αὐτῆς κατὰ τοῦ Κρέοντος ὕβρεις καὶ κακολογίαι ἐπήνεγκον τὴν ἐξορίαν της, καὶ προσπαθεῖ νὰ τὴν δυσωπήσῃ λέγων, ὅτι θὰ ἐξακολουθεῖ ἀγαπᾶν αὐτὴν καὶ ὅτι θὰ φροντίσῃ ὅπως μὴ φύγη ἀχρήμων καὶ ἐνδεῆς. Ἄλλ' ἡ Μήδεια μαινομένη ἐξυβρίζει αὐτόν, τῶ ἀναμιμνήσκει, ὅτι αὐτὴ τὸν ἔσωσε, ὅτι ἐπρόδωκε τὸν πατέρα καὶ τὴν πατρίδα, ὅτι ἔθαψε τὰς χεῖράς της εἰς αἵματα· καταμέμφεται πικρῶς αὐτὸν ὡς προδίδοντα οὐχὶ πλέον τὴν συζυγικὴν του πίστιν, ἀλλὰ πολὺ πολυτιμότερον, τοὺς παῖδας αὐτοῦ, καὶ ἐξακολουθεῖ λέγουσα: «Τώρα ποῦ νὰ ὑπάγω; εἰς τὸν πατρικόν μου οἶκον, τὸν ὁποῖον προέδωκα ὡς καὶ τὴν πατρίδα μου χάριν σοῦ; Ἄ! εἰς τὰς τάλαιπῶρους Πελιάδας; πόσον ὠραῖα θὰ μὲ ὑπεδέχοντο, ἐμὲ τὴν φονεύσασαν τὸν πατέρα των! Δυστυχῶς τοιαύτη ἡ θέσις μου· εἰς μὲν τοὺς φυσικοὺς φίλους μου ἔγεινα ἐχθρά, καὶ ὅσους δὲν ἔπρεπε νὰ κακοποιήσω χάριν σοῦ τοὺς ἔχω ἐναντίους· διὰ ταῦτα δὲ καὶ σὺ μὲ ἔκαμες μακαρίαν ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα. Τί θαυμάσιον καὶ σεβαστὸν σύζυγον ἔχω ἢ τάλαιπῶρος, ἀφοῦ ἐκδιώχομαι ἔρημος φίλων, μόνη μετὰ μόνων τῶν τέκνων μου! καλὸν αἶσχος εἰς τὸν νεόνυμφον τὸ νὰ πλανῶνται ἀνέστιοι καὶ πτωχοὶ οἱ παῖδες καὶ ἡ σώτερα αὐτοῦ. ὦ θεέ μου! σὺ ἔδωκας σημεῖα εἰς τοὺς ἀθρώπους διὰ νὰ διακρίνωσι τὸν χρυσοῦν ἀν' ἧναι κίβδηλος· ἀλλὰ διατί δὲν ἔδωκας τοιαῦτα σημεῖα, ὅπως γνωρίζεται καὶ ὁ κακὸς ἀνὴρ; »

Ὁ Ἰάσων προσπαθεῖ νὰ δικαιολογηθῇ λέγων, ὅτι ἀπ' ἐναντίας

αὐτὴ ὀφείλει χάριτας εἰς αὐτὸν, διότι ἔφερεν αὐτὴν ἀπὸ τῆς βαρ-
 βάρου γῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἀπέκτησε δόξαν· ἀλλ' ἐννοῶν,
 ὅτι αἱ προφάσεις αὗται ἦσαν ἀσθενεῖς, λέγει, ὅτι ἀκριβῶς νυμ-
 φεύεται ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν τύχην αὐτῆς τε καὶ τῶν τέκνων
 αὐτῆς· ἀλλ' ἡ Μήδεια ἀπαντᾷ ἀμέσως, ὅτι, ἂν προϋτίθετο τοῦτο,
 ἔπρεπε νὰ τὴν πείσῃ καὶ οὐχὶ νὰ προβῇ δολίως. Μετὰ πολλὰς
 τοιαύτας ἀντεγκλήσεις, οἱ δύο σύζυγοι ἀποχωρίζονται.

Ἡ Μήδεια, ἐξασφαλίσασα καταφύγιον εἰς τοῦ βασιλέως τῶν
 Ἀθηῶν Αἰγέως, ἀποκαλύπτει πρὸς τὰς Κορινθίας γυναῖκας
 τοὺς μαιφόνους αὐτῆς σκοποὺς, ὅπως διὰ μὲν τῶν φαρμάκων
 κατασρέψῃ τὴν κόρην καὶ πάντα, ὅστις ἐγγίσῃ αὐτὴν, αὐτὴ δὲ,
 φονεύσασα τοὺς παῖδας πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ Ἰάσονος, φύγῃ. Αἱ
 γυναῖκες τὴν ἀποτρέπουσι τοῦ σκοποῦ τούτου, ἀλλ' αὐτὴ μένει
 ἀμετάθετος, καὶ προσκαλεσαμένη τὸν Ἰάσονα, προσποιεῖται, ὅπως
 ἐξαπατήσῃ αὐτὸν κάλλιον, μεταμέλειαν διὰ τοὺς πικροὺς λόγους,
 οὓς εἶπε πρὸς αὐτόν. Ὁ Ἰάσων ἐξαπατᾶται καὶ, πολλὰ πρὸς αὐ-
 τὴν ὑποσχεθεὶς, ἀποσύρεται, λαβὼν πρῶτον παρ' αὐτῆς ὡς δῶρον
 διὰ τὴν νύμφην τὸν ὀλέθριον πέπλον καὶ χρυσότευκτον ζέφανον.

Τὸ ἥμισυ τῆς ὀλεθρίας ἐκδίκησεως τῆς Μήδειας ἐξεπληρώθη-
 μένει τὸ ἕτερον ἥμισυ, ἡ σφαγὴ τῶν τέκνων αὐτῆς. Μετακαλεῖ-
 ται τὰ τέκνα· φρικώδης πόλεμος συγκροτεῖται ἐν τῇ καρδίᾳ αὐ-
 τῆς· ἡ λύσσα τῆς ἐκδίκησεως παλαίει μανιωδῶς κατὰ τοῦ μη-
 τρικοῦ φίλτρου.

« ὦ τέκνα, τέκνα! ἀνακράζει ἡ Μήδεια, εἰς ἣν ὁ Ἰάσων ὑπε-
 σχέθη, ὅτι θὰ ἀποκαταστήσῃ αὐτὸς τὰ τέκνα· σεῖς μὲν ἔχετε πό-
 λιν καὶ οἶκον, ἐν ᾧ θὰ κατοικήσητε, καταλιπόντες ἐμὲ τὴν ἀθλίαν
 καὶ πάντοτε ἐστερημένοι μητρὸς· ἐγὼ δὲ ἀπέρχομαι φύγας εἰς
 ἄλλην πόλιν πρὶν νὰ σᾶς χαρῶ, πρὶν γὰρ σᾶς ἴδω εὐδαιμόνας,
 πρὶν ἢ φροντίσω τὰ τοῦ γάμου σας καὶ τὴν νυμφικὴν σας κο-
 σμήσω κλίνην. Ταλαίπωρος ἐγὼ! ὦ τῆς ἀθλίας μου τύχης. Ἀλλὰ
 μὲ ἄλλας ἐλπίδας σᾶς ἔθρεψα, τέκνα μου· μὲ ἄλλας ἐλπίδας
 ἐμόχθουν, καὶ κατεφαγῶθην ἀπὸ τοὺς κόπους, καὶ ὑπέφερα τό-
 σους πόνους εἰς τὴν γέννησίν σας· εἶχον ἐλπίδας ἢ ταλαίπωρος
 πολλὰς εἰς ὑμᾶς, ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ μὲ γηροκομήσητε, καὶ ὄ-
 ταν ἀποθάνω θὰ εὐπρεπίσητε τὸ σῶμά μου, ζηλωτὴν καθιστῶν-
 τές με εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλὰ τώρα ἀποβαίνουσιν εἰς
 μάτην πᾶσαι αἱ γλυκεραὶ μου φροντίδες· διότι ἐστερημένη ἡμῶν,

οἰκτρὸν καὶ λυπηρὸν θὰ διαγάγω βίον, οἱ δὲ γλυκεῖς σας ὀφθαλ-
 μοὶ δὲν θὰ ἀτενίσωσι πλέον εἰς τὴν μητέρα σας. Φεῦ, φεῦ! τί μὲ
 βλέπετε, τέκνα μου; τί γελᾶτε τὸν πανύστατόν σας γέλωτα;
 ὦ! ὦ! τί νὰ πράξω; Ἐκλείπει ἡ καρδία μου, ἅμα ὡς εἶδα τὸ χα-
 ρωπὸν τῶν τέκνων μου ὅμμα· ὄχι, δὲν θὰ δυνηθῶ νὰ τολμήσω·
 εἰς τὸν ἀνεμὸν τὰ πρῶτά μου σχέδια! Θὰ συμπαράλάβω ἐκ τῆς
 χώρας ταύτης τοὺς παῖδάς μου· τίς ἢ ἀνάγκη, διὰ νὰ λυπήσω
 τάχα διὰ τοῦ θανάτου αὐτῶν τὸν πατέρα των, νὰ ὑποστῶ ἐγὼ
 διπλοῦν μαρτύριον; Ὅχι, ὄχι! ἐρρέτωσαν τὰ σχέδιά μου! »

Τὸ μητρικὸν φίλτρον ἀφίκετο εἰς τὸ κατακόρυφον αὐτοῦ ση-
 μεῖον· ἡ δυστυχὴς Μήδεια ἀσπάζεται μετὰ θαλερῶν δακρύων τὰ
 τέκνα αὐτῆς, ὧν ὁ ἀγαθὸς δαίμων φαίνεται ἐκνικήσας. Ἀλλὰ
 πικρὰ ἀνάμνησις διέρχεται τὸ πνεῦμα αὐτῆς· ἀνανήφει, οὕτως
 εἶπειν, ἐκ τῆς μέθης τῆς μητρικῆς στοργῆς, ἐν ἀκαρεὶ διέρχον-
 ται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῆς τὰ παθήματα, αἱ πρὸς αὐτὴν πε-
 ριφρονήσεις, ἡ ἀγνωμοσύνη τοῦ Ἰάσονος, ἡ αἰσχρὰ ἐξορία τῆς,
 καὶ ἡ δίψα τῆς ἐκδίκησεως καταλαμβάνει αὐτὴν μετὰ διπλασίας
 μανίας.

« Ἀλλὰ τί πράττω; λέγει· θέλω νὰ παράσχω γέλωτα, ἀφί-
 νουσα ἀβλαβεῖς τοὺς ἐχθροὺς μου; Ποτέ, ποτέ! πρέπει νὰ τολ-
 μήσω . . . Ὑπάγετε, τέκνα μου, εἰς τὴν οἰκίαν. . . »

Ἀλλ' ἡ φωνὴ τοῦ μητρικοῦ φίλτρου ἀντηχεῖ καὶ πάλιν εἰς τὰ
 ὦτα αὐτῆς, καὶ διασχίζονται καὶ αὐθις τὰ μητρικά της σπλάγχνα:

« Μὴ, ὦ σκληρὰ πάθη, μὴ πράξῃτε ταῦτα· ἄφες αὐτὰ, τα-
 λαίπωρε γύναι! φεῖσθητι τῶν τέκνων σου· ἐκεῖ μετ' ἐμοῦ ζῶντα
 θὰ εὐφραίνωσι τὴν καρδίαν. . . Ὅχι! μὰ τοὺς καταχθονίους τοῦ
 Ἄδου θεοὺς, ποτέ δὲν θὰ γείνη τοῦτο, ν' ἀφήσω, ἐγὼ τοὺς παῖ-
 δάς μου νὰ καθυβρίζωνται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν μου. Ἐξ ἅπαντος
 εἶναι πεπρωμένον νὰ γείνη τοῦτο καὶ ἀναπόφευκτον. Καὶ ἡ μὲν
 βασιλόπαις νύμφη, βάλλουσα τὸν στέφανον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ
 τὸν πέπλον περιβαλλομένη, θ' ἀποθάνῃ εἶμαι βεβαία· ἐγὼ δὲ
 θ' ἀπέλθω τὴν παναθλίαν ὁδόν. Θέλω ν' ἀσπασθῶ τὰ τέκνα μου·
 δότε, τέκνα μου, δότε τὴν δεξιάν σας χεῖρα εἰς τὴν μητέρα ὅπως
 τὴν ἀσπασθῇ. Ἀγαπηταὶ μοι χεῖρες, φίλταται κεφαλαί, εὐγενὲς
 σχῆμα καὶ πρόσωπον τῶν τέκνων, εὐδαιμονεῖτε, ἀλλ' ἐκεῖ ἐπάνω
 εἰς τοὺς οὐρανοὺς· τὴν ἐδῶ εὐδαιμονίαν ὁ πατήρ σας τὴν ἀφή-
 ρεσεν. ὦ γλυκεῖα ὄφεις, ὦ ἀπαλὸν πρόσωπον, ὦ ἡδίστη τῶν τέ-

κνων μου πνοή, υπάγετε, υπάγετε· δὲν δύναμαι πλέον ν' ἀτενίσω εἰς ὑμᾶς, τὰ κακὰ μὲ καταβάλλουσι. Καὶ γνωρίζω μὲν πόσον τρομερὰν θὰ πράξω κακουργίαν, ἀλλὰ τὸ πάθος ὑπερnick τὰς σκέψεις μου. »

Κρίνω περιττὸν νὰ ἀναλύσω τὴν μονωδίαν ταύτην τῆς Μηδείας, μονωδίαν, ἧς τραγικωτέρα καὶ παθητικωτέρα παρ' οὐδενὶ ἴσως τῶν τραγικῶν ποιητῶν, ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων, ἀπαντάται· μονωδίαν, ἐν ἧ ἀπεικονίζεται τοσοῦτω πιεσῶς καὶ φυσικῶς ἡ τρομερὰ πάλη τοῦ μητρικοῦ φίλτρου κατὰ τῆς δίψης τῆς ἐκδικήσεως. Ἐκαστος ἐξ ὑμῶν δὲν χρήζει λόγων, ὅπως ἐκτιμῆσῃ κατ' ἀξίαν καὶ θαυμάσῃ τὸν μέγαν ἡμῶν ποιητὴν.

Μετὰ μικρὸν καταφθάνει ἄγγελος πρὸς τὴν Μηδειαν, ἀναγγέλλων εἰς αὐτὴν, ὅτι ἡ κατὰ τῆς Γλαύκης καὶ τοῦ Κρέοντος ἐκδίκησις τῆς Μηδείας ἐπληρώθη, καὶ ὅτι ὁ Ἴάσων ζητεῖ ὅπως τὴν φονεύσῃ. Ἡ Μηδεία μεθύσκειται τότε, καὶ κορυβαντιώσα ἀνακράζει:

« Φίλοι γυναῖκες! ἀπεφάσισα νὰ φονεύσω ἰδίᾳ χειρὶ τοὺς παιδᾶς μου, καὶ ἔπειτα νὰ φύγω ἐντεῦθεν διὰ νὰ παραδώσω αὐτοὺς εἰς ἄλλην δυσμενεστέραν χεῖρα ὅπως τοὺς φονεύσῃ. Ἐξ ἅπαντος εἶναι ἀνάγκη ν' ἀποθάνωσιν· ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἀνάγκη, θὰ τοὺς φονεύσω ἐγὼ ἢ ἰδίᾳ, ἢ τις τοὺς ἐγέννησα. Ἐμπρὸς, καρδιά μου, ὀπλίξου! Τί βραδύνω; τί δὲν πράττω τὰ δεινὰ μὲν, ἀλλ' ἀναγκαῖα κακὰ; Ἐμπρὸς, τάλαινα χεῖρ μου, λάβε τὸ ξίφος, λάβε, πάτησον τὴν λυπηρὰν τοῦ βίου βαθμίδα, καὶ μὴ κακισθῆς μηδὲ ἀναμνησθῆς τῶν φιλότατων σου τέκνων, οὐδὲ πῶς τὰ ἐγέννησας· λησμόνησον τὴν βραχεῖαν ταύτην ἡμέραν τὰ τέκνα σου, ἔχεις καιρὸν νὰ τὰ θρηγῆς ἔπειτα· διότι καὶ ἂν τὰ φονεύσῃς, ἀλλ' ὅμως εἶναι τέκνα σου, δυστυχῆς δ' εἰμὶ γυνή. »

Καὶ ὡς μαινὰς λαβοῦσα τὰ τέκνα αὐτῆς, εἰσέρχεται εἰς τὸν οἶκον καὶ, κωφεύουσα πρὸς τοὺς κλαυθμυρισμοὺς αὐτῶν, φονεύει αὐτὰ, καὶ κορεννύει ἡ ταλαίπωρος τὴν ἐκδίκησίν τῆς, κατασχίζουσα τὰ σπλάγχνα τῆς.

Τὰ περαιτέρω θεωρῶ περιττά. Ὁ χαρακτήρ τῆς Μηδείας ἐξεικονίζεται μέχρι τούτων θαυμασίως, θαυμασίως δ' ἐπίσης καὶ ὁ τοῦ Ἴάσονος. Γυνὴ βάρβαρος, μηδεμιάς τυχούσα ἀγωγῆς, εἰς παιδαριώδεις γοητείας τὰς παιδικὰς καὶ νεανικὰς αὐτῆς διελθοῦσα ἡμέρας, πλήρης τρομερῶν καὶ φρικωδῶν παθῶν, κατανικῶντων τὰς

ὀλίγας φυσικὰς αὐτῆς ἀρετὰς, μολύνασα τὰς χεῖρας δι' ἀδελφικῶν αἱμάτων, προδοῦσα πατρίδα καὶ πατέρα, ἀλλὰ κρύπτουσα πάσας ταύτας τὰς κακίας ὀπίσθεν τοῦ μεγάλου αὐτῆς πρὸς τὸν Ἴάσονα ἔρωτος, — τοιαύτη ἡ Μηδεία. Ἄνῆρ, ἐλληνοπρεπῶς μὲν τεθραμμένος, ἀλλὰ κυριευθεὶς ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἐπιτυχίας, ἦν ὑπεδείκνυεν αὐτῷ ὁ ἔρωτος τῆς Μηδείας, ἐρασθεὶς πρὸς στιγμὴν ὡς ἐκ τῆς εὐγνωμοσύνης, ἀλλ' αἰσθανθεὶς μετὰ μικρὸν ἀποτροπίαςιν πρὸς τὸν βάρβαρον καὶ μαιφόνον ἐκεῖνον χαρακτῆρα, προδοὺς ἔπειτα τὴν Μηδειαν χάριν βασιλικῶν γάμων, — τοιοῦτος ὁ Ἴάσων.

Ὁ μῦθος οὗτος τῆς ἀρχαιότητος, ὃν τοσοῦτον λαμπρῶς διετραγώδησεν ἡ θελξίμυθος καὶ καλλικέλαδος ἀηδὼν τῆς τραγικῆς ποιήσεως, πολλὰ καὶ σήμερον εἰς τὴν ἡμετέραν κοινωνίαν δύναται νὰ παράσχῃ μαθήματα. Ὁ μῦθος οὗτος φαίνεται λέγων πρὸς μὲν τοὺς ἄνδρας, ὅτι ὁ γάμος δὲν εἶναι ἀγοροπωλησία, δὲν εἶναι στάδιον, ἐν ᾧ διαπληκτίζονται τὸ πάθος καὶ τὸ συμφέρον· ὅτι ὁ συνδέσας τὴν τύχην αὐτοῦ μετὰ τῆς τύχης γυναικὸς, τὰ πάντα ὑπὲρ αὐτοῦ προδοῦσης, ἔχει ἱερά πρὸς αὐτὴν καθήκοντά· πρὸς δὲ τὰς γυναῖκας, ὅτι ἀνωτέρω τοῦ ἔρωτος ἴσταται ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος καὶ τῶν γονέων, τὸ καθήκον, ὅπερ ἡ προδοῦσα ἀδύνατον νὰ μὴ προδοθῇ καὶ αὐτὴ ἐπὶ τέλους. Ἐὰν πρὸς τὰς στυγεράς ταύτας εἰκόνας, ἐὰν πρὸς τὸν βάρβαρον καὶ μαιφόνον καὶ τοῦ καθήκοντος προδοτικὸν χαρακτῆρα τῆς Μηδείας ἡ Ἑλληνὶς γυνὴ ἀντιπαραβάλλῃ τὰς μεγάλας ὑπὲρ τοῦ καθήκοντος θυσίας τῶν μεγάλων Ἑλληνίδων γυναικῶν, τῆς Ἰφιγενείας σφαγιαζομένης ὑπὲρ τῆς πατρίδος, τῆς Μακαρίας προσαγομένης ἐκουσίως εἰς τὸν βωμὸν χάριν τοῦ οἴκου αὐτῆς, τὴν Ἀντιγόνην χάριν τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης θαπτομένην, πάντα ἐκεῖνα τὰ εὐγενῆ τοῦ καθήκοντος ὑμῆματα, ἀδύνατον τότε νὰ μὴ θεωρήσῃ καύχημα, ὅτι κατάγεται Ἑλληνὶς, καὶ νὰ μὴ κρίνῃ καθήκον τῆς, ὅπως μιμηθῇ τὰ πρότυπα ἐκεῖνα, ὥστε οὐ μόνον νὰ λέγῃται, ἀλλὰ καὶ νὰ ᾄται πράγματι Ἑλληνὶς.

Σ. Ι. ΒΟΥΤΥΡΑΣ.

ΠΕΡΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩΝ

Ἡ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ.

Α΄.

Ἡ κατὰ τὸν ἡμέτερον αἰῶνα τάσις τοῦ συνεταρισμοῦ εἶναι καταπληκτικὴ καὶ ἐξαισία. Τολμῶ εἰπεῖν, ὅτι τὸ πλεῖστον γόητρον τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν μεγάλην ταύτην ἀρχήν. Αἱ πρόοδοι τῆς ναυτιλίας, τοῦ ἐμπορίου, τῶν ἐπιστημῶν, τῶν τεχνῶν, τῆς οἰκονομολογίας, τοῦ δημοσίου πλούτου, αἱ διάφοροι ἐπιστημονικαὶ ἢ τεχνικαὶ ἀνακαλύψεις, αἱ εἰς ἀγνώστους χώρας περιηγήσεις, ἡ σύστασις βιομηχανικῶν καταστημάτων, ἡ ἀνάπτυξις τῶν γραμμάτων, ἡ διάδοσις τοῦ πολιτισμοῦ, ὁ φωτισμὸς λαῶν βαρβάρων,—ταῦτα πάντα ὀφείλονται εἰς τὸν συνεταρισμόν.

Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος εἶναι φύσει κοινωνικὸς, ἐπειδὴ τὸ εἰς οὐδεὶς εἶναι μία τῶν ἀναντιρρήτων ἀληθειῶν, μόνον διὰ τοῦ συνεταρισμοῦ, μόνον διὰ τῆς συστάσεως ἑταιριῶν ἐπιτυγχάνονται τὰ μεγάλα ἔργα, ἐκτελοῦνται οἱ μεγάλοι σκοποί. Δι' ἑταιριῶν καθιδρύνονται Ἀκαδημαῖαι, δι' ἑταιριῶν τὸ ἰνδικὸν ἐμπόριον εἰς πᾶσαν τὴν Εὐρώπην ἐξαπλοῦται, δι' ἑταιριῶν ἡ Μεσόγειος συγκοινωνεῖ διὰ τοῦ Σουέζ μετὰ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, δι' ἑταιριῶν ἀρχαῖοι μαργαρίται ἀνασκαλεύονται καὶ μεγάλην λαμβάνει ἐπίδοσιν ἢ ἐπιστήμη τῆς ἀρχαιολογίας, δι' ἑταιριῶν προσηλυτίζονται εἰς τὸν χριστιανισμόν λαοὶ νομάδες καὶ βάρβαροι, δι' ἑταιριῶν κατορθοῦνται τὰ ὀσημέραι πληθυνόμενα μεγάλα ἔργα τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ.

Θραύσατε τὴν εὐεργετικὴν τοῦ συνεταρισμοῦ ἄλυσιν, διαλύσατε τὰ ἐξ ὧν συνίσταται οὗτος στοιχεῖα, καὶ μετ' οὐ πολὺ θὰ ἰδῆτε τὴν Εὐρώπην ὄλην νεκρὰν καὶ παντέρημον, θὰ παραστήτε

μάρτυρες γενικῆς καὶ ὀλεθρίας ἀδρανείας, θὰ κατοπτεύσητε ἐπὶ τέλους, ὅτι μόνη ἡ τῶν ἀνθρώπων κοινωνία καὶ ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνάθροισις ἀποτελεῖ τὴν μεγάλην τῆς ἀνθρωπότητος ἀποσολήν.

Δὲν σκοπῶ ἐνταῦθα νὰ περιγράψω ἐν γένει τὸν συνεταρισμόν· μυριάδες σελίδων εἰς ἀπάσας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας ἐγράφησαν περὶ αὐτοῦ, καὶ τὸ θέμα εἰσέτι διατελεῖ ἀνεξάντλητον, καθόσον ἀνεξάντλητά εἰσι καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῦ συνεταρισμοῦ. Ἀπλῶς θέλω συρράφει ὀλίγα τινὰ σκαλαθύρματα περὶ φιλολογικῶν ἢ ἀκαδημαϊκῶν συνεταρισμῶν, καθόσον, καὶ ὑπὸ τὴν ἀπλουστάτην ταύτην ἐποψιν, τὸ ἀντικείμενον εἶναι καὶ πάλιν πλούσιον, καὶ ἴσως ἀπῆται καὶ πολυμάθειαν κρείττονα, καὶ νοῦν κριτικώτερον καὶ πλειότερον χρόνου διάστημα.

Β΄.

Οἱ φιλολογικοὶ συνεταρισμοί, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀκαδημαῖαι ἢ Σύλλογοι, τοσαύτην ἐπίδοσιν ἔλαβον κατὰ τοὺς νεωτέρους αἰῶνας, ὥστε ἐν γένει εἰς αὐτοὺς ὀφείλεται πᾶσα ἡ ἀνάπτυξις τῶν γραμμάτων, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Ὅμᾶς φιλόλογων ἢ φιλοσόφων, συνεργομένη ἐπὶ τὸ αὐτὸ, σκέπτεται μετ' ἀπαθείας πῶς εἶναι δυνατόν νὰ λυθῆ τὸ δεῖνα φιλολογικὸν ζήτημα, καταπολεμεῖ ὁ εἰς τοῦ ἑτέρου τὴν γνώμην, συζητεῖται ποικιλοτρόπως τὸ ζήτημα, καὶ οὕτω, συνδυαζομένων τῶν γνώσεων ἐκάστου σοφοῦ, ἀποτελεῖται ὁ πυρὴν ὁ περιέχων τὴν ἀλήθειαν τοῦ ζητήματος. Τὸ προνόμιον τοῦ λύειν ζητήματα δὲν χαίρουσι μόνον οἱ πολιτικοί· τούτου εὐμοιροῦσι καὶ οἱ φιλόλογοι. Ἐκεῖνοι σκοτοδινῶσιν εἰς τὴν λύσιν ἀνατολικῶν καὶ γαλλογερμανικῶν καὶ ἀγγλαμερικανικῶν ζητημάτων· ἔχουσιν ὁμῶς καὶ οἱ ὀπαδοὶ τῶν Μουσῶν ζητήματα ὀμηρικὰ, ζητήματα ἀλεξανδρινὰ, ζητήματα δωδωναῖα, ζητήματα ἐμπορικὰ, ζητήματα γεωλογικὰ, ἀστρονομικὰ, φυσικὰ, χημικὰ. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ἀπαιτεῖται κριτικώτερος νοῦς εἰς τοὺς φιλόλογους ἢ εἰς τοὺς διπλωμάτας, μεθ' ὅσα καὶ ἂν καυχώμενοι λέγωσιν οἱ τελευταῖοι οὗτοι, ὅτι ἕκαστος ἐξ αὐτῶν κρύπτει εἰς τὴν κεφαλὴν του καὶ μίαν Παλλάδα.

Ὁ φιλολογικὸς κόσμος εὐρύνεται βαθμηδόν, καὶ νέους ἀνακαλύπτει ὀρίζοντας ἀχανεστέρους καὶ φωτεινοτέρους. Ἐδῶ οἱ

ἀρχαιολόγοι ἀνασκαλεύουσι τὰς ἑλληνικὰς ἢ ῥωμαϊκὰς γαίας, καὶ ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως ἑνὸς ἀγγείου, νομίσματος ἢ ἀναγλύφου, ἐρμηνεύουσι τὴν φύσιν τοῦ δεῖνος ἢ δεῖνος ζητήματος, ἐξηγοῦσι τὸν δεῖνα ἢ δεῖνα συγγραφέα, καὶ λύουσι ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν φιλολογικὴν ἀπορίαν των. Ἐκεῖ οἱ παλαιοντολόγοι σκάπτουσι τὴν γῆν μέχρι τοῦ κατωτέρου στρώματος, καὶ ἐκ τῆς εἰς τὴν δεῖνα ἢ δεῖνα ἤπειρον ἀνακαλύψεως ἑνὸς μαμμοῦθ, μεγαθηρίου ἢ παραδόξου τινὸς ἰχθύος, ἐξάγουσι ποικίλα ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα. Ἀλλαχοῦ φιλόλογοι φιλέλληνες τὴν τῶν προγόνων ἡμῶν δόξαν ὄνειροπολοῦσι, καὶ, τὰ συγγράμματα αὐτῶν κατατρώγοντες, ἐκπληροῦσιν ἐν μέρει τὸν μέγαν σκοπὸν τοῦ εὐκλεοῦς γόνου τῆς Χίου, τὴν ἀναζωπύρωσιν, δηλονότι, τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Ἐκαστος ἐπὶ τέλους ὀπαδὸς τῶν Μουσῶν συνεταιρίζεται μετ' ἄλλων αὐτοῦ συναδέλφων, ἵνα ζωτικωτέρας ἀληθείας ἐκ τῶν ἀγῶνων καὶ τῶν ἐργασιῶν του ἀρυσθῇ.

Γ.

Ἄλλ' ἄρα γε τὸ πνεῦμα τῶν νεωτέρων Ἀκαδημιῶν ὀφείλεται εἰς τὸν νεώτερον εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν, ἐνῶ ἡμεῖς τε καὶ ἄλλοι πολλάκις ἐπανελάβομεν, ὅτι ὁ πολιτισμὸς οὗτος, ἐφ' ᾧ ἐναβρύνονται οἱ Εὐρωπαῖοι, εἶναι γνήσιος Ἑλληνικός, εἶναι ἀνταύγεια καὶ ἀντανάκλασις ἐκείνου; Καὶ ἐνταῦθα αἱ χρυσαῖαι προγονικαὶ σελίδες σπεύδουσιν εἰς ἀπόδειξιν τῶν λόγων ἡμῶν.

Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα τὰ πάντα συνέλαβε, καὶ κατενόησεν ὅλα ἐκεῖνα τὰ συστατικὰ στοιχεῖα, ἢ ἀνάπτυξις τῶν ὁποίων ἐμέλλε νὰ γεννήσῃ ἡμέραν μίαν τὸν νεώτερον τοῦτον πολιτισμὸν. Δὲν ἐκαλλιέργησε μόνον τὰ γράμματα, δὲν ἐκληροδότησεν εἰς ἡμᾶς τοὺς νεωτέρους συγγραφεῖς μόνον καὶ λείψανα πλουσίας διανοητικῆς πανδαισίας, δὲν ἐμόρφωσε ποιητὰς καὶ φιλοσόφους εἰς ταῦτα μόνα δὲν περιωρίσθησαν οἱ ἡράκλειοι τῶν προγόνων μας ἄθλοι. Ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνισμὸς ποικίλα ἕτερα ἠδύοσμα ἀνθη ἀνεδήσατο ἐπὶ τοῖς κροτάφοις αὐτοῦ, καὶ πολλὰς ἑτέρας ἐκδουλεύσεις τῇ καθόλου ἀνθρωπότητι παρέσχε. Μόνη ἢ ὑπαρξίς τῶν ἀμφικτυονικῶν συνεδρίων, ἐν οἷς τὸ Πανελλήνιον ὄλον συνείρεχτο καὶ συνεσκέπτετο περὶ τῆς προαγωγῆς καὶ ὤσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀρκεῖ νὰ πείσῃ ἡμᾶς ὅπόσον οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι

εἰσέδυσαν καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ συνεταιρισμοῦ, τὸ ὁποῖον ζητοῦσι νὰ σφετερισθῶσιν οἱ νεώτεροι Σμίθ καὶ Κόλβερτοι καὶ Κονδιλλάκ, πρωτοβουλίας ἐκδούλευσιν πωλοῦντες.

Ὁ κοινωτισμὸς τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων ἐμαρτύρει, ὅτι ἐγεννήθησαν ὄντως κοσμοπολίται, προωρισμένοι ν' ἀνάψωσιν ἀπαξ τὴν δᾶδα τοῦ πολιτισμοῦ, δι' οὗ κατεσελάγισεν οὗτος τὴν Εὐρώπην ὀλόκληρον. Ἀγοραὶ, καὶ Λέσχαι, καὶ Ποικίλαι Στοαί, φιλολογικὰ ἢ πολιτικὰ ἢ φιλοσοφικὰ συνεντευκτήρια μαρτυροῦσιν οὐ μόνον τὸ συνεταιριστικὸν τῶν ἀνδρῶν πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ τὴν τότε τοῦ λαοῦ κυριαρχίαν ὡς καὶ τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ θέλησιν, τὴν σχεδὸν ἐλλείπουσαν παρά τισιν ἐκ τῶν νεωτέρων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Ὁ Ὅμηρος, τὸ πιστὸν τοῦτο ἀπεικόνισμα τῶν ἡρωικῶν χρόνων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, πολλάκις διὰ τοῦ ποιητικῆς αὐτοῦ χρωστήρος κατέδειξεν ἡμῖν τὸν λαὸν συνερχόμενον ἀγορῆν δε ἢ ε τε λέσχην, καὶ σκεπτόμενον περὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων.

Δ.

Ἄλλὰ ταῦτα πάντα ὠχριῶσιν ἀπέναντι τοῦ σεμνοῦ ἴδρυτοῦ τῶν νεωτέρων Ἀκαδημιῶν, τοῦ δαιμονίου Πλάτωνος. Ἐκεῖνος πρῶτος, μιμηθεὶς τὸν διδάσκαλόν του Σωκράτην, ὅστις δὲν ἴδρυσεν μὲν σχολὴν ἰδίαν, ἀλλ' εἰς ἐργαστάσια καὶ ἐρμογλυφεῖα καὶ λέσχας ἐδίδασκε τὰ φιλοσοφήματα αὐτοῦ, ἀνίδρυσεν ἐν τῷ Κεραμεικῷ Ἀκαδημίαν μεγαλοπρεπῆ, ἐν ᾗ ἐξετύλισσε μεταξὺ πολλῶν ἄλλων τὸν μίτον τῶν φιλοσοφικῶν αὐτοῦ ἰδεῶν.

Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Πλάτωνος, κειμένη ἰδίως ἐπὶ τοῦ Κεραμεικοῦ, περιεστοιχίζετο ὑπὸ ἀτμοσφαιρας λίαν νοσερᾶς, ὅπου τὰ ἔλη ἐπεπόλαζον, καὶ αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, πίπτουσαι ἐπὶ τῶν βορβορωδῶν ἐκείνων λιμνῶν, ἀπετέλουν παράδοξον ἐπίθεσιν χρυσαυγῶν ἀντανάκλασεων πρὸς ἀναθυμιῶσαν καὶ νεκράν, οὕτως εἰπεῖν, ὑδατώδη ἐπιφάνειαν.

Ἄλλὰ τὴν ἑλλειψιν τῆς φύσεως ἀνεπλήρωσεν ἡ τέχνη. Ὁ Κίμων διέταξε τὴν ἀποξήρανσιν τῶν ἐλῶν, καὶ, καθαρισθείσης τοιουτοτρόπως τῆς ἀτμοσφαιρας, ἐκτίσθη καλλιπρεπὲς καὶ καλλιθέμεθλον τὸ ὠραῖον ἐκεῖνο Λύκειον ἢ Γυμνάσιον, συνέστη κῆπος εὐθαλῆς καὶ ἀνθοστόλιστος, ἐφυτεύθησαν βρύα, ἐλαῖαι,

ἄμπελοι, ἐπισιχάζουσαι διὰ τῶν δροσερῶν αὐτῶν φυλλάδων τὸ ἥλιοκαὸς τοῦ Κεραμεικοῦ δάπεδον, διέλυσαν αἱ ἥλιακαὶ ἀκτῖνες τὰ βορβορώδη νεφίδια καὶ τὰς λιμνικὰς ἀναθυμιάσεις, καὶ ἡ χώρα ἐκείνη ἐστολίσθη ὡς καλλίμορφος καὶ ξανθόκομος νύμφη, παραδοχοῦσα τὴν ἔλευσιν τοῦ ἀγαθοῦ νυμφίου, τοῦ δαιμονίου Πλάτωνος.

Ἄποϊον φαινόμενον τοῦτο Ἑλληνικῆς ἀφελείας καὶ σοβαρότητος ἅμα! Ὁ Πλάτων, κατανοήσας ὅποϊον πρόσωπον ἐμελλε νὰ διαδραματίσῃ ἐν τῇ κρινοστεφεῖ τῆς φιλοσοφίας κονίστρα· ὁ Πλάτων, ἐμπνευσθεὶς τὰς ἱεράς ἐκείνας φιλοσοφικὰς ἀληθείας, καθ' ὧν συνετριβή καὶ αὐτὸς ὁ τῆς σοφιστείας δεινὸς ἀνεμοστρόβιλος· ὁ Πλάτων, συγκινηθεὶς ὑπὸ τῶν ἱερῶν ἐκείνων τῆς δημοκρατίας ζωπύρων, τὰ ὅποια ὡς πυριφλεγεῖς σπινθηρες διέκαιον τὰ στήθη αὐτοῦ· ὁ Πλάτων, εὐαγγελισθεὶς τὰς ἀγίας τῆς ἰσότητος, τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἀρχάς, ἀπέφυγε τὴν τύρβην τῆς πολιτείας, ἀπέφυγε τὸν πολὺν ὄρυμαγδὸν τοῦ πλήθους, ἀπέφυγε τὰ πάθη καὶ τὸν ἀκάθεκτον σάλον τῶν πολιτικῶν κομματαρχῶν, καὶ εἰσεχώρησεν εἰς τὴν ἀγνὴν ἐκείνην τοῦ Κεραμεικοῦ φύσιν, καὶ τοὺς ἀχανεῖς καὶ καλλιχρῶμους τοῦ στερεώματος θόλους ἐζήτησεν ὡς ἀντανάκλασιν τῶν φιλοσοφιῶν αὐτοῦ, καὶ ἀπονοσφισάμενος πάντα ὑλιστὴν καὶ ἀναίσθητον καὶ ἀφιλόσοφον, προσέλαβεν ἀγαθοὺς συνεταιίρους, τοὺς ἐπιστημοτέρους σχεδὸν τῶν Ἀθηναίων, μεθ' ὧν συνεζήτησε διάφορα φιλοσοφικά ζητήματα ἐν τοῖς εὐσκίσις δρυμῶσι τοῦ Ἀκαδήμου θεοῦ.

Ἰδοὺ τὸ πνεῦμα τὸ Ἑλληνικὸν ἐν ἀπάσῃ αὐτοῦ τῇ ἰδιοφυίᾳ. Ἰδοὺ ὁ Ἑλληὴν φιλόσοφος, φιλοσοφῶν ἐν τῇ παρθένῳ φύσει. Ἰδοὺ ὁ ἀναμορφώσας τὴν φιλοσοφίαν, ὁ κληροδοτήσας τοὺς νεωτέρους ἀνεκτιμήτους θησαυροὺς, ἀπὸ τῶν δασῶν τοῦ Κεραμεικοῦ ἐξάγει τοὺς καλλιρρόους τῆς εὐγλωττίας του χειμάρρους.

Ἄποϊον παρήγορον μάθημα! ὅποιοι θησαυροὶ παραδειγμάτων δι' ἡμᾶς τοὺς νεωτέρους Ἑλληνας, τοὺς πάσχοντας ὑπὸ τῆς δεινῆς ἐκείνης ἐπιδημίας, ἣτις ὀνομάζεται πιθηκισμός· δι' ἡμᾶς, τοὺς ξενομανεῖς, ἀλλὰ καὶ τῶν ξένων σφάγια γιγνομένου· δι' ἡμᾶς, τοὺς ἐκτινάσσοντας τὴν κόνιν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἀφελείας, καὶ δηλητηριαζομένους ὑπὸ τῆς ἐχεπευκοῦς ἐκείνης τῶν ξένων ἀνηθικότητος· δι' ἡμᾶς, τοὺς μὴ συναισθανθέντας εἰσετέ, ὅτι μόνον τὸν πολιτισμὸν, τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστή-

μας τῶν Εὐρωπαίων, ὀφείλομεν νὰ μελετῶμεν καὶ νὰ σπουδάζωμεν, οὐχὶ δὲ τὰ ἤθη των, διότι εἰσὶν ἄνευ ἠθῶν, οὐχὶ τὴν οἰκογενειακὴν συμπεριφορὰν των, διότι στεροῦνται τοιαύτης, οὐχὶ τὴν πολυτέλειάν των, διότι εἶναι σημεῖον φθίσεως, οὐχὶ τὸ ἐπάρατον ἐκεῖνο *libertinage*, διότι ἀπειλεῖ νὰ μολύνη τὸν ἀγνὸν καὶ ἀηλιδωτὸν ἡμῶν ἑλληνισμόν, τὸν ἑλληνισμόν τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ Λυκούργου, τὸν ἑλληνισμόν τοῦ Ὀδυσσεύς καὶ τῆς Ναυσικάας, τὸν ἑλληνισμόν τοῦ Πίνδου καὶ τῆς Ὀσσης!

Πέπρωται χεῖρες ἑλληνικαὶ ὀδόφραγμα νὰ ἀνεγείρωσι μεταξὺ τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ; Πέπρωται τάφος νὰ κατακρύψῃ τὴν προγονικὴν μας ἀφελείαν; Πέπρωται πέλαγος πιθηκισμοῦ νὰ καταπνίξῃ εἰς τὸν βυθὸν του τὰς προγονικὰς ἡμῶν ἀρετάς; Ἀλλὰ θαρρῶμεν εἰς τὴν νέαν τῶν Ἑλλήνων γενεάν, θαρρῶμεν εἰς τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν πρὸς τοὺς προγόνους ἡμῶν ἀγάπην αὐτῶν, ἕνεκα τῆς ὁποίας οὐδὲν, ἀπολύτως οὐδὲν, θὰ διασπάσῃ τοὺς ἀρχαίους ἀπὸ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων.

Ἦδὴ ἐπὶ τὸ προκείμενον. Πρὶν δ' ἐγκαταλείψωμεν τὴν Πλατωνικὴν Ἀκαδημίαν, περιγράψωμεν δι' ὀλίγων ἐνταῦθα πῶς ἡ ἑλληνικὴ μεγαλοφυΐα παρέσχε ταύτην συμβολικῶς. Οἱ ἀρχαῖοι παρίστανον τὴν Ἀκαδημίαν ὑπὸ τὸ σχῆμα γυναικὸς, ὠρίμου ἡλικίας καὶ σοβαροῦ χαρακτήρος. Τὴν κεφαλὴν τῆς χρυσοῦν ἐκόσμη στέμμα, τὸ δὲ σῶμά της ποικιλόχρους μανδύας. Ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ χειρὶ καλλίφωνον ἐκράτει λύραν, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ δροσοστάζουσαν ἀνοδοδέσμην ἐκ δάφνης, ἰων, κισσοῦ καὶ μύρτου, φυτῶν ποιητικῶν, ἀναπαριστώντων τὴν ἡρωϊκὴν, τὴν λυρικὴν καὶ τὴν βουκολικὴν ποίησιν. Ἐκ τῆς ἀνοδοδέσμης ἐκρέμαντο δύο βόιαι, σύμβολα εἰκονικὰ τῆς ἐνώσεως. Ἐκάθητο ἐπὶ χλοανθοῦς γηλόφου, ἐπὶ θρόνου κεκοσμημένου κλάδοις κέδρου καὶ ἐλαίας, εἰκονίζοντων τὴν ἀθανασίαν καὶ τὴν εἰρήνην, τοὺς δύο στυλοβάτας τοῦ ἀνθρωπίνου προορισμοῦ. Παρὰ τοὺς πόδας τῆς ἔκειντο βιβλία καὶ ὄργανα μουσικὰ, ἀναγγέλλοντα τὸ ἐπάναγκες τῆς ἀρμονίας εἰς τὰς τέχνας, καὶ ἴσως ἴσως εἰκονίζοντα τὴν γαλήνιον τῆς ψυχῆς ἀρμονίαν.

Ἐπίτρεψόν με, ἀναγνώστα, νὰ μὴ παρατρέξω ἐν σιγῇ τὴν ζωηρὰν ταύτην εἰκόνα. Ἴδε τὴν Ἀκαδημίαν, ὡς ἄλλην θεὰν Ἀθανασίαν, ἐπὶ θρόνου χρυσοστεφοῦς ἐδρεύουσαν· ἴδε τὰς λευκομαρμάρους αὐτῆς χεῖρας κρατούσας λύραν, ἣτις ἐξεικονίζει τὴν

φιλοσοφικήν ἐκείνην λύραν, ἧς οἱ ἤχοι, ἀρμονικῶς ἐκχεόμενοι, ἐνθουσιῶσι τὴν ψυχὴν τοῦ βροτοῦ, καὶ, ὡς ἐπὶ πτερύγων Πηγάσου, μεταφέρουσιν αὐτὸν ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ στερεώματος ἀγνώστων κόσμων, ἐν οἷς κατοπτεῦει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐπλάσθη ἵνα ἔρπη ἐπὶ τῆς γῆς, ὅτι ὁ τάφος ἐκείνος καὶ αἱ πένθιμοι ἐκείναι ἰτέαι δὲν εἶναι τοῦ θνητοῦ τὸ τελευταῖον κατάντημα, ἀλλ' ὅτι νέα ὑπαρξίς, εὐγενεστέρα, ἀναμένει αὐτόν. Ἴδε τὴν ἀνοδοδέσμη, αἱ ἐκ τῆς ὁποίας καταρρέουσαι σταγόνες δρόσου ἀνακουφίζουσι τὰ θυμαλγῆ στέρνα τοῦ φιλοσοφοῦντος, ἐν μέσῳ τῶν ποικίλων αὐτοῦ θεωριῶν καὶ τῶν περιπλόκων φιλοσοφιῶν του. Ἴδε ἐπὶ τέλους εἰς τοὺς πόδας τῆς κείμενα τὰ βιβλία, ἐν οἷς λαμβάνει σάρκα ὁ τοῦ ἀνθρώπου λόγος, καὶ μεταδίδεται εἰς τὰς μεταγενεστέρας γενεάς. Παρ' αὐτοῖς κείνται ὄργανα μουσικῆς, διότι, μὰ τὴν ἀλήθειαν, καὶ αὐτὴ ἡ ψυχὴ τοῦ φιλοσόφου δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ μία λύρα, ποτὲ μὲν μελωδικούς ἐκχέουσα ἤχους, ποτὲ δὲ κακοφώνους καὶ ἄνευ ἀρμονίας· οἱ πρῶτοι ἀναπαριστῶσι τὰς φιλοσοφικὰς ἀληθείας, οἱ δεῦτεροι τὰς φιλοσοφικὰς στρεβλώσεις.

ὑπὸ τοιοῦτον πνεῦμα συνέλαβον οἱ ἀρχαῖοι τὴν ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος καθαγιασθεῖσαν Ἀκαδημίαν.

Τὴν Πλατωνικὴν Ἀκαδημίαν διεδέξατο ἡ τοῦ Καρνεάδου, ἡ τοῦ Ἀρκεσιλάου, ἡ τοῦ Φίλωνος, ἡ τοῦ Ἀγτιόχου. Ἀλλ' ἐκείνη εἶναι ὁ τηλαυγέστερος τῶν Ἀκαδημιῶν φάρος, ἐκείνη ἡ ἄσθεστος λαμπάς τῶν νεωτέρων φιλολογικῶν συνεταιρισμῶν, ἐκείνη τὸ ἀριπρεπέστερον σέμνωμα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνισμοῦ, ἐκείνη ἡ ζωηροτέρα εἰκὼν τοῦ κοινωνισμοῦ καὶ τοῦ φιλοσυνεταιρισμοῦ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Ε.

Ἴνα ἀνεύρωμεν ἑτέραν ἑλληνικὴν Ἀκαδημίαν μετ' ἐκείνην τοῦ Πλάτωνος, πρέπει νὰ λησμονήσωμεν καὶ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ Κεραμεικόν, καὶ νὰ στρέψωμεν τὸ βλέμμα ἡμῶν πρὸς τὴν κλασικὴν τῆς Ἀλεξανδρείας γῆν, παρὰ τὰ καλλιῆροα τοῦ Νείλου νάματα καὶ τὰς αἰωνοβίους τῶν πυραμίδων σκιάς.

Ὁ κεντρικὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀστὴρ εἶχεν ἤδη ἐπισκισθῆ τὸ ὄνομα τῶν Ἀθηνῶν ἐκ μόνου τοῦ παρελθόντος καὶ τῶν ἀναμνήσεων ἐδανείζετο τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Ἑλληνισμὸς

ἦν καὶ πάλιν μέγας, ὁ δὲ τῆς Προνοίας ἀκατάβλητος δάκτυλος ὤθησε τὴν δύναμιν αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἀλεξανδρείαν. Ἀπέθανον μὲν ἤδη οἱ Πλάτωνες καὶ οἱ Ἀριστοτέλεις, ἀλλ' ἐγεννήθησαν οἱ Πλωτῖνοι καὶ οἱ Ἀμμώνιοι καὶ οἱ Ἀρίσταρχοι. Ἡ Ἀλεξανδρινὴ ἐποχὴ ἀναντιρρήτως εἶναι μία ἐκ τῶν κλεινοτέρων σελίδων τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, καθόσον οὐ μόνον τὰ ἑλληνικὰ γράμματα νέαν ἐπίδοσιν ἔλαβον, οὐ μόνον διαωνίσθησαν τὰ ἀριστουργήματα τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων χάρις εἰς τοὺς κριτικούς τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ ἐπιστῆμαι ἐπιμελῶς ἐκαλλιεργήθησαν. Ἐὰν πρέπει νὰ πιστεύσωμεν συγγραφεῖς τινας, ἡ καλλιτεχνος τῆς νεωτέρας χημείας μήτηρ, ἡ ἀλχημία, χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς, καὶ οὐχί, καθ' ὅ οἱ συναξαρισταὶ διίσχυρίζονται, ἀπὸ Ἑρμοῦ τοῦ Τρισεμέστου, περιβάλλοντες τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν δι' ὄντως μυθώδους περιβλήματος.

Ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ θεωρεῖ ὡς σημαioφόρον αὐτοῦ Πτολεμαῖον τὸν Σωτῆρα. Νικητὴς ἐν τῇ στρατιωτικῇ δυνάμει, ἠθέλησε νὰ γίνῃ καὶ νικητὴς ἐν τοῖς γράμμασιν. Ὡμοίασεν ὡς πρὸς τοῦτο τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον, ὅστις τὰς ὑλικὰς αὐτοῦ προόδους συνεδύαζε πάντοτε μετ' ἐκπολιτιστικῆς δυνάμεως, γενόμενος οὕτως ὁ κυριώτερος ἀγωγὸς τῆς διαδόσεως τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Τοιοῦτος ὢν ὁ Πτολεμαῖος, συνέστησε τὸ περίφημον ἐκεῖνο Μουσεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον προσεκάλεσε πάντας τοὺς Ἑλληνας σοφοὺς, συγκροτήσαντας τοιοιτοτρόπως περιφανῆ Ἀκαδημίαν. Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἀνέπτυξε τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας, συνεκινῶναι μεθ' ὅλων τῶν τότε σοφῶν, καὶ διαφόρους μετ' αὐτῶν ἀντήλασεν ἰδέας, καὶ οὕτως ὑπῆρξεν ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Νείλου ὁ φάρος τῆς ἐπιστήμης, δι' οὗ ὠδηγήθησαν αἱ νεώτεραι Ἀκαδημίαι εἰς εὕρεσιν διαφορῶν ἀληθειῶν.

ΞΤ.

Μετὰ τὴν Ἀλεξανδρινὴν Ἀκαδημίαν, ἀναγκαζόμεθα νὰ διέλθωμεν παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις. Ἀλλὰ πρὶν χαιρετίσωμεν τὸ ὑπερήφανον Οὐατικόνον, φωνὴ ἐκ τάφου ἐξερχομένη κραυγάζει, ὅτι τὸ Ῥωμαϊκὸν στοιχεῖον, προωρισμένον ἵνα ὑποχωρήσῃ ὡς πρὸς

τὰ γράμματα τοῖς ἄλλοις λαοῖς, περιωρίσθη εἰς τὸν στρατιωτικὸν θρίαμβον καὶ τὰς δάφνας τῶν στρατιωτικῶν λογχῶν. Ἡ φωνὴ αὕτη εἶναι ἡ τοῦ κορυφαίου τῶν Ῥωμαίων ποιητῶν Οὐργιλίου, τοῦ ἀντλήσαντος τὰ ζωτικώτερα τῆς Αἰνείαδος του Σοίχαια ἐκ τῶν διδύμων γόνων τῆς Ὀμηρικῆς Μούσης.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἐλούσθησαν εἰς τὰ νάματα τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας· ὁ τε Βιργίλιος καὶ ὁ Ὀράτιος εἶναι οὐραὶ τῶν φωτεινῶν ἐκείνων κομητῶν, τοῦ τυφλοῦ Μαιονίδου καὶ τοῦ ὑψιπέτου Πινδάρου. Ὁ Σενέκας ἠθέλησε ν' αὐτοχειροτονηθῆ δραματικὸς ποιητής. Ἐλαβε λοιπὸν ἐνώπιόν του τὸν Σοφοκλέα, ἠθέλησεν ἀφ' ἑνὸς νὰ τὸν μιμηθῆ καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ τὸν ἀντιγράψῃ, ἀλλὰ μόνον τὸν ἐστρέβλωσε καὶ οὐδὲν πλέον· μάρτυς ὁ Οἰδίπους τοῦ Σενέκα, παραβαλλόμενος πρὸς τὸν τοῦ Σοφοκλέους. Ἡ φιλοσοφία τῶν Ῥωμαίων εἶναι ὁ ἐπικουρισμὸς, καταλληλότατος πρὸς τε τὸ τρυφηλὸν καὶ τὴν φιληδονίαν αὐτῶν. Ἐν γένει ὁ Ῥωμαϊκὸς πολιτισμὸς εἶναι μὲν ἀντίγραφον τοῦ ἑλληνικοῦ, ἀλλ' ἀντίγραφον ἑλεεινὸν καὶ ἥττον τῆς ἀληθείας.

Ὅπωςδὴποτε, ὑπὸ τὸν Μαικήναν ἀπαντῶμεν Ἀκαδημίαν τινὰ σοφῶν, οἵτινες ἐσχόπουν μὲν τὴν διάδοσιν τῶν γραμμάτων, ἀλλὰ κυρίως ἐνετρέφον εἰς ἐπικουρείους ἡδονάς. Ὁ αἰὼν τοῦ Αὐγούστου δύναται νὰ παραβληθῆ πρὸς τὸν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ὡς πρὸς τὴν αὐλοκολακίαν τῶν συγγραφέων. Ἐρποντες οὗτοι περὶ τὸν θρόνον, ἤντλουν ἐκ τῆς μεγαλοφυΐας αὐτῶν θυμιάματα πρὸς τὸ στέμμα καὶ τὴν μοναρχίαν. Ὁ ἀνθάμιλλος τοῦ Δημοσθένους Κικέρων ὠνειροπόλει τὴν πλατωνικὴν τοῦ Κεραμεικοῦ Ἀκαδημίαν. Ὄνόμασε λοιπὸν τὸν ἐν Πουζόλη (Puzzele) οἶκόν του Ἀκαδημίαν, καὶ κατέστησεν αὐτὸν συνεντευκτήριον τῶν διαφόρων φίλων του. Ἐκεῖ, ὡς λέγεται, συνέγραψε τὰ Ἀκαδημαϊκὰ ἐρωτήματα, τὸ περὶ φύσεως τῶν θεῶν σύγγραμμά του καὶ τὰ ἐξ βιβλία τῆς Δημοκρατίας αὐτοῦ.

Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ τῶν Ῥωμαίων Ἀκαδημίαι.

Z.

Κατὰ τὸν μεσαιῶνα, εἶδος ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας θεωροῦμεν τὸν οἶκον τοῦ Φωτίου. Ὁ ἱερός Φώτιος εἶναι οὐ μόνον ὁ διασώ-

σας τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τοῦ ἀπειλοῦντος τότε αὐτὴν παπικοῦ πνεύματος, ἀλλὰ συνάμα εἶναι καὶ ὁ ἀναγεννήσας τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἀναζωπυρῆσας τὴν δύναμιν τοῦ ἑλληνισμοῦ, καὶ περιβαλὼν τὸν χριστιανισμὸν διὰ τοῦ σεμνοῦ ἐκείνου ἐνδύματος τῶν ἑλληνικῶν χαρίτων.

Ἔστενε τὸ Βυζάντιον ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου. Πυκνὴ σκοτόμαινα ἠπέιλει νὰ ἐπισκιάσῃ αὐτό· φοβερὰν ἢ εἰκονομαχίαν ἤρε τὴν κεφαλὴν. Ἀκαλαρῖεῖται ποταμοὶ αἵματος κατέκλυζον τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Ἰταλίαν. Αὐτὰς τὰς σάρκας τῆς αὐτοκρατορίας κατεσπάραττον οἱ σκληροὶ ἐκεῖνοι θρησκευτικοὶ διωγμοί. Ὁ δὲ Λέων, ἵνα στυγιώτερον τὸ ὄνομά του καταστήσῃ, κατέκαυσε φεῦ! καὶ αὐτὰς τὰς δημοσίους βιβλιοθήκας, διὰ νὰ τιμωρήσῃ φρικαλεώτερον τοὺς ἀπειθοῦντας εἰς αὐτὸν εἰκονοκλάστας. Γράμματα καὶ ἐπιστῆμαι κατεδιώχθησαν, ἐσίγησαν τάφου σιγὴν αἱ Ἑλληνίδες Μοῦσαι, νεκρόπολις τὸ Βυζάντιον κατέστη. Ἐδῶ μελανειμονοῦσαι ψυχαὶ τῶν θυμάτων ἐπτερύγιζον εἰς τὰς χρυσονεφέλους τῆς Ἀθανασίας χώρας, ἐκεῖ νέφη καπνοῦ μελανὰ ἀναθρόσκοντα ἐσχότιζον τὴν ἀτμοσφαῖραν· καὶ ἦν ἐκεῖνος καπνὸς τῶν πυρπολουμένων συγγραμμάτων, καὶ ἦν ἡ τέφρα ἐνδόξων σκιῶν περιβλέπτων νεκρῶν, καὶ ἦν ἡ σοφία τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς τέφραν καὶ κόνιν ἐνσεσαρκωμένη. Χεῖρες ἑλληνικαὶ Ἑλληνας συγγραφεῖς ἐπυρπόλουν, καὶ τελλιμμένη τῆς ἱστορίας ἡ Μοῦσα ἔγραφε τὰς βδελυρὰς ταύτας σελίδας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Παρήλθεν εἰς αἰὼν, αἰὼν θρησκευτικῶν, φιλολογικῶν, ἐπισημονικῶν διωγμῶν. Παρήλθε μία ἑκατονταετηρὶς καταδίκης διὰ τὰς Μούσας, καταδίκης διὰ τὰ γράμματα, καταδίκης διὰ τὸν πολιτισμὸν. Ἐμελλεν ἐπὶ τέλος ν' ἀναφανῆ εἰς τὸ Βυζάντιον ὁ πολυμαθὴς τῆς Μυριοβίβλου συγγραφεὺς, ὅστις, διασπῶν τὴν σκοτόμαιναν ἐκείνην καὶ τὸν ἄδυτον τῆς δεισιδαιμονίας καὶ τῆς τρομοκρατίας γνόφον, φιλομειδῆς ἠσπάσατο τὰς Ἑλληνίδας Μούσας, καὶ ἀποκατέστησεν εἰς τὴν κλεινὴν τοῦ Βυζαντίου πόλιν τὸν ἀπόπατριν καὶ φυγαδευθέντα ἑλληνικὸν πολιτισμὸν.

Ἐὰν καυχώμεθα διὰ τοὺς Ἰουστινιανούς καὶ τοὺς Ἡρακλείους, οὐχ ἥττον ὀφείλομεν νὰ ἐναβρυνώμεθα καὶ διὰ τὸν μέγαν Φώτιον, ὅστις, ἀχώριστον ἐν τῇ καρδίᾳ του καταστήσας τὸν χριστιανισμὸν ἀπὸ τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὴν θρησκείαν ἀπὸ τῆς πατρί-

δος, ἔσωσε διὰ τῆς εὐεργετικῆς δεξιᾶς του καὶ ταύτην καὶ ἐκείνην. Συνενωθεὶς μετὰ τοῦ ἰσχυροῦ τότε ἐν τῇ βασιλικῇ αὐλῇ Βάρδα, προσεκάλεσεν εἰς τὸ Βυζάντιον ἅπαντας τοὺς τότε σοφοὺς, καὶ εἰς τὴν προτέραν εὐκλείαν ἐπανάφερε τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, τὰ οὕτω σκληρῶς ἐκφαυλισθέντα ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ μητραλοίου Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου.

Καὶ ἤδη αἱ μὲν στοαὶ τῆς Μαγναύρας ἀντήχουν ὑπὸ τῆς σοβαρᾶς φωνῆς τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, ὁ δὲ αἶκος τοῦ Φωτίου ἦν ἀληθῆς Ἀκαδημία.

Η.

Ἐνῶ ταῦτα ἐτελοῦντο ἐν Βυζαντίῳ, ἡ Εὐρώπη, ἐκ τοῦ βυθοῦ αὐτῆς σεισθεῖσα ἔνεκα τῶν ἐπελθόντων βαρβάρων σιφῶν, ἐπέπολαζεν ἐν μέσῳ τοῦ βαθυδίνου τῆς ἀμαθείας ὠκεανοῦ, μέχρις ὅτου Κάρολος ὁ μέγας ἤναψε τὸν σπινθῆρα τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἀναντιρρήτως ἡ φιλομουσία τοῦ νέου τούτου Μαικήνου δὲν ἠδυνήθη ν' ἀπαλλάξῃ τὴν Ἑσπερίαν ἀπὸ τῶν τότε ἐπικρατουσῶν προλήψεων. Οἱ ἀλχημικοὶ δὲν ἔπαυον νὰ ἐκζητῶσι τὸ φιλοσοφικὸν ὠὸν ἢ τὴν παγκόσμιον πανάκειαν, δι' ἧς ἀφ' ἐνὸς μὲν θὰ συντελέουν ἵνα βρέξῃ χρυσίον καὶ ἄργυρον ὁ οὐρανός, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἵνα ἐκλίπῃ ἐκ τοῦ μικροσκοπικοῦ τῆς γῆς πλανήτου τὸ εἶδεχθὲς τῆς νόσου φάσμα, καὶ ἡ αἰωνιότης τοῦ οὐρανοῦ μεταβιασθῇ ἐπὶ τῆς γῆς. Οἱ ἀστρολόγοι ἀφ' ἐτέρου διενυχτέρευον ἐν ὑπαίθρῳ, ἀνέμενον τὴν ἐμφάνισιν τῶν ἀστέρων, καὶ, ὀδηγούμενοι ἐξ αὐτῶν, προσήρχοντο σοβαροὶ καὶ ἀγέρωχοι οἱ γεννάδαι, καὶ τῷ μὲν προήγγελον θάνατον, τούτῳ ἐρωμένας, ἐκείνῳ θησαυροὺς, τοῖς βασιλεῦσι νέας ἐπικρατείας, καὶ ἄλλοις ἄλλα. Οἱ δὲ μάγοι . . . ὦ! ἐκεῖνοι ὑπερέβησαν πᾶν ὄριον αἰδοῦς τε καὶ πιθανότητος. Ὁ μὲν συνέλεγε νυκτὸς σταγόνας δρόσου, καὶ ἐπώλει αὐτὰς ὡς δάκρυα τῆς Ἥους, ἐξαλείφοντα ἀπὸ τῶν παρεῖων τὰς ρυτίδας, καὶ διαιωνίζοντα τὰ ρόδα καὶ τὰ κρῖνα τῆς σφριγώσης νεότητος· ὁ δὲ περιήρχετο τὰ κοιμητήρια, καὶ τὰ μὲν τῶν λιμνῶν ἀθύρματα ἐκ τῶν ἀντανακλάσεων τῆς σελήνης μετεμόρφου εἰς νύμφας, τὰς σκιάς τῶν δένδρων ἐξελάμβανεν ὡς βρυκόλακας καὶ καλικαντζάρους, τὸν δὲ συριγμὸν τοῦ ἀνέμου ὡς μουσικὴν ἁρμονίαν τῶν ἑναερίων πνευμάτων.

Ἐκεῖνος ἐξηγεῖ τὰ ὄνειρα, ὁ ἄλλος ἐξασχεῖ τὴν λεκανομαντείαν, τρίτος ἐπὶ τῆς σιλπνῆς τῶν ὀνύχων του ἐπιφανείας προμαντεύει τὸ τέλος τοῦ κόσμου, τέταρτος προφητεύει διὰ τῆς νομισματομαντείας θυέλλας καὶ καταγίδας· ἐν γένει ἡ ἀσθένεια τοῦ πνεύματος αὐξάνει, οἱ ἱερεῖς ἰεπωφελοῦνται ἐκ τῆς ἀμαθείας τοῦ λαοῦ, ὁ παπισμὸς περιβάλλεται τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν, καὶ ἡ πρόληψις χωρεῖ πρὸς τὰ πρόσω.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἡ Εὐρώπη ὁμοιάζει νεκρόπολιν. Οἱ δυνάσται ἐξασκοῦσι τὴν τυραννίαν ἐπὶ τῶν λαῶν, ἡ τρομοκρατία αὐξάνει, ὁ σκοπὸς τῆς θρησκείας παραμορφοῦται, τὰ μοναχικὰ τάγματα αὐξάνουσιν, αἱ δεισιδαιμονίαι πληθύνονται. Οὐδεμία φωνὴ ἀναμορφωτοῦ ἀκούεται· σιγῶσι τὰ πάντα, καὶ ὁ πέπλος τοῦ θανάτου ἐξαπλοῦται πανταχοῦ.

Τότε ἀναφαίνεται Κάρολος ὁ μέγας. Συνίστησιν οὗτος Ἀκαδημίαν σοφῶν, οἷς ἐντέλλεται τὴν σπουδὴν τῆς γραμματικῆς, τῆς ὀρθογραφίας, τῆς ῥητορικῆς, τῆς ποιήσεως, τῆς ἀστρονομίας καὶ τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν. Δὲν ἀρνούμεθα, ὅτι ὁ Κάρολος μᾶλλον οἰστρηλατεῖτο ὑπὸ τοῦ θρησκευτικοῦ ἔρωτος, ἢ ὑπὸ πάσης ἄλλης πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας τάσεως. Ἰδίαις λέξεσιν ἔλεγεν, ὅτι ἐπρωτίμα νὰ γνωρίζῃ κατὰ βάθος τοὺς τέσσαρας οὐρανομήκεις Εὐαγγελιστάς, ἢ τὰ δώδεκα βιβλία τῆς Οὐίργιλιανῆς Αἰνείαδος. Παραδεξάμενος δὲ ἰσότητα μετὰξὺ πάντων τῶν ἀκαδημαϊκῶν, καὶ ἐντειλάμενος αὐτοῖς ἵνα ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἀντὶ παντὸς ἄλλου προνομίου υἰοθετήσῃ ἀνὰ ἐν ἀρχαῖον ὄνομα, ἐνῶ οὗτος μὲν ὠνομάζετο Ὀμηρος, Πίνδαρος ἐκεῖνος, ὁ ἄλλος Αὐγουστίνος, αὐτὸς ἱκανοποιῶν τὸν θρησκευτικὸν ζῆλόν του ὠνομάσθη Δαυὶδ.

Ὅπως δὴποτε ὁ πολιτισμὸς ἐπολιτογράφησεν ἤδη τὸν Κάρολον εἰς τὸν κατάλογον τῶν σηματοφόρων αὐτοῦ, καὶ ἡ Εὐρώπη πᾶσα βαθεῖαν τῷ ἀνδρὶ ὀφείλει εὐγνωμοσύνην.

Θ.

Μετὰ ἕνα αἰῶνα, Κάρολον τὸν μέγαν διαδέχεται ὡς πρὸς τὰς ἀναμορφωτικὰς ιδέας Ἀλφρέδος ὁ μέγας ἐν τῇ Μεγάλῃ Βρετανίᾳ.

Ὁ Ἀλφρέδος ὑπῆρξεν εἰς ἐκ τῶν μεγαλοφυστέρων τῆς τότε

Εὐρώπης μοναρχῶν, ἀφ' ἐνός μὲν πολιτικῶς μεταρρυθμίσας καὶ παγιώσας τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ἀφ' ἐτέρου διανοητικῶς δοξάσας τὴν κλασικὴν ἐκείνην τῆς ἐλευθερίας γῆν. Ὁ Ἀλφρέδος εἶχεν ὡς σύνθημα, ὅτι ἡ ἐλευθερία τῶν Ἀγγλῶν ἔπρεπε νὰ συμβαδίξῃ μετὰ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἰδεῶν των. Σύνθημα τοῦτο ἄξιον διὰ τοὺς εὐκλεεῖς υἱοὺς τῆς δεσποίνης τῶν θαλασσῶν, σύνθημα ἀναμιλλώμενον πρὸς τὴν εὐνομουμένην Μεγάλην Βρεττανίαν, σύνθημα ἱκανὸν ὡς κορωνὶς νὰ κοσμήσῃ τὰ ἔθνη τοῦ πνεύματος, οὐχὶ τὰ ἔθνη τῆς ὕλης. Τοῦτο ἐσέβοντο οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, τοῦτο ἐτίμησαν καὶ τιμῶσιν οἱ Βρεττανοί. Ὁ δ' ἔκ πρωτοβουλίας ἐφαρμόσας αὐτὸ τοῖς Ἀγγλοσάξοσιν ὤφειλε βεβαίως ν' ἀνασκαλεύσῃ τὴν τέφραν τῆς τῶν γραμμάτων ἀναπτύξεως, καὶ ν' ἀνάψῃ τὸν ἄσβεστον φάρον τοῦ πολιτισμοῦ, ὅστις μέχρι τῆς σήμερον ἐξακολουθεῖ λάμπων κατάφωτος, ἐνῶ ἐκεῖ παρὰ τὸν Ῥῆνον γοερῶς εἰσέτι ἡ ἐλευθερία στενάζει, καὶ θρηνηδοῦσιν αἱ δι' αἱμάτων ἐξαγορασθεῖσαι ἀρχαὶ τοῦ 1789. Συνέστησε λοιπὸν ἀφ' ἐνός μὲν Ἀκαδημίαν, βιβλιοθήκην πλουσίαν, καὶ ἀφ' ἐτέρου τὸ περίφημον τῆς Ὁξφόρδης πανεπιστήμιον.

Ἐν μέσῳ τῆς παχυλῆς ἐκείνης πλάνης, τῆς διαβουκολούσης τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ἐν μέσῳ τῶν πάντοτε θρασυνομένων ἀγυρτῶν καὶ ἀπατεῶνων, ἡ φωνὴ τῆς ριζικῆς ἀναμορφώσεως, ἡ φωνὴ τῆς παλιγγενεσίας καὶ ἡ καλλιφωνος τῆς ἀναγεννήσεως σάλπιγξ ἤχησεν ἀπὸ τῶν πανεπιστημίων τῆς Ὁξφόρδης, τῆς Κανταβρυγίας καὶ τῶν γερμανικῶν πόλεων. Ἐνῶ κατὰ τὸν μεσαιῶνα τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γαλλίας ἐξωστράκιζε μακρὰν τῶν διψῶντων φῶς Ἑλληνικῆς παιδείας μαθητῶν τὰς θεσπεσίας τοῦ Πλάτωνος συγγραφάς, οἱ σοφοὶ τῶν ἀγγλικῶν καὶ γερμανικῶν πανεπιστημίων εἰργάζοντο ἀνευδότως ὑπὲρ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, πλανώμενοι μὲν ἐν τισὶν ἴσως, ἀλλ' ὅπως δήποτε ἐγκαινίζοντες τὸ μέγα δρᾶμα τοῦ πεντεκαιδεκάτου αἰῶνος.

Τιμὴ εἰς τὸν Ἀλφρέδον, τὸν ἰδρυτὴν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ὁξφόρδης, διότι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης προοιμιάζετο ὁ μέγας ἀγὼν, ὁ καταλήξας εἰς ἐν κοινὸν σύμπλεγμα, τοῦ Λουθήρου καὶ τοῦ Καλβίνου ἀφ' ἐνός, τοῦ Νεύτωνος καὶ τοῦ Γαλιλαίου ἀφ' ἐτέρου.

I.

Ἐνῶ ἐν μὲν Γαλλίᾳ Κάρολος ὁ μέγας ἀνίδρυσεν τὴν Ἀκαδημίαν αὐτοῦ, καὶ ὁ Ἀλφρέδος περιέβαλε τοὺς σοφοὺς τῶν πανεπιστημίων, οἱ Μαῦροι τῆς Ἰσπανίας, ἔχοντες ὡς ἀρχηγέτην τὸν μεγαλοφυῆ Χαροῦν-ἄλ-Ρεσιδ, συνίστων καὶ οὗτοι Ἀκαδημίας ἐν Γρενάδῃ καὶ ἐν Κορδοῦῃ.

Οἱ Μαῦροι, ἐγκαταστάντες εἰς μέρη, ἐν οἷς, ὡς φερ' εἰπεῖν, ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐπτερύγιζον εἰσέτι αἱ σκιαὶ τῶν ἀποθανόντων ἐνδόξων ἀνδρῶν, εὐρόντες βιβλιοθήκας, αἴτινες τόσους φιλοσοφικοὺς ἔκρυπτον μαργαρίτας, ἐμελλον ἐπὶ τέλος νὰ ἤλεκτρισθῶσι καὶ οὗτοι ὑπὸ τῶν γραμμάτων, καὶ διαφλεχθῶσι ὑπὸ τῶν ζωπύρων τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐνῶ ἡ Ἀλεξανδρινὴ φιλοσοφία ἀριθμεῖ μετὰ αὐτῶν οὐκ ὀλίγους μαθητὰς καὶ θιασῶτας, οἱ ἀρχαῖοι ἐπίσης φιλόσοφοι εὐρίσκουσι παρὰ τοῖς Μαύροις μελετητὰς καὶ διερμηνεῖς. Οὗτοι μελετῶσι καὶ μεταφράζουσιν εἰς τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν τὸν φιλόσοφον Ἀριστοτέλην, τὸν μαθηματικὸν Εὐκλείδην, τὸν γεωγράφον Πτολεμαῖον, καὶ τοὺς ἰατροὺς Γαληνὸν καὶ Ἱπποκράτην.

Ὅποιον κίνηθρον τῆς ἐθνικῆς τοῦ Ἑλληνος ὑπερηφανείας; Τὰ ἑλληνικὰ συγγράμματα ἐφιστῶσι τὴν προσοχὴν τῶν βαρβάρων, καὶ ἀπασχολοῦσι τὰς πολυτίμους ὥρας τῶν σοφῶν αὐτῶν. Ὁ ἀρχαῖος ἑλληνισμὸς πνέει ζωὴν, πνέει ζώπυρον, πνέει πῦρ τῆς ἀθανασίας· νεκροὺς ἀπαντᾷ καὶ ζωογονεῖ αὐτοὺς, βαρβάρους ἀπαντᾷ καὶ ἐκπολιτίζει, ἀπαντᾷ λίθους καὶ συγχινεῖ αὐτούς.

Ἐστω τοῦτο πρὸς ἀνακούφισιν τῶν μυρίων τοῦ Ἑλληνος ἀλγῶν, καὶ ἀναψυχὴν ἀπὸ τῶν δηλητηριωδῶν ἐκείνων βελῶν, εἰς τὰ ὅποια καθ' ἑκάστην ἀτρόμητον προβάλλει στήθος. Ἐστω τοῦτο ὁ πυρὴν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ὑπερηφανείας, καὶ μὴ ἀποδειλιώμεν τὸ προγονικὸν «βραδέως σπεύδειν» ἔχοντες ὑπ' ὄψιν, ἐλπίσωμεν, ὅτι ἐλεύσεται ἡμᾶρ ὅτε ὁ νέος Ἑλληνισμὸς θέλει καταλάβει τὴν δέουσαν αὐτῷ θέσιν. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Οἱ Μαῦροι, φωτισθέντες ἤδη ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν συγγραφεῶν, ἤρξαντο ἐπιδιδόμενοι θαυμασίως καὶ εἰς τὰς τέχνας καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας. Ἡ ἀστρονομία, χάρις εἰς αὐτοὺς, πλουτίζεται ὑπὸ νέων ἀνακαλύψεων· κατεσκευάζουσιν ἀστεροσκοπεῖα, τὰ ὅποια

προμηθεύουσιν ὑπὸ γιγαντωδῶν ὀργάνων. Παρατηροῦσι τὴν πλαγιότητα τῆς ἐκλειπτικῆς, τοὺς κομήτας, τὰς ἡμερίας, αὐτὰς τὰς ἡλιακὰς κηλίδας. Εἷς μάλιστα ἐκ τῶν σοφῶν αὐτῶν ἀκαδημαϊκῶν, ὁ Θεβίτ-βέν-Καρρήχ, πρῶτος ἐφαρμόζει τὴν ἀλγεβραν εἰς τὴν γεωμετρίαν. Τὰς ἰατρικὰς αὐτῶν σχολὰς μεταβάλλουσι εἰς νοσοκομεῖα. Αἱ μηχανικαὶ ἐπιστῆμαι λαμβάνουσι πλείστην ὄσιν ἐπίδοσιν παρ' αὐτοῖς. Λέγεται, ὅτι αὐτὸς ὁ Χαρουν-ἄλ-Ρεσιδ ἀπέστειλεν εἰς τὸν Κάρολον τὸν μέγαν ὠρολόγιον, τοῦ ὁποῦ ὁ περίπλοκος μηχανισμὸς ἐκίνησεν εἰς θαυμασμὸν τοὺς σοφοὺς τῆς αὐλῆς τοῦ εὐρωπαϊοῦ μονάρχου.

Ἄλλ' οἱ σοφοὶ τῶν Μαύρων, ὑπέικοντες εἰς τὸν βῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, περιπίπτουσιν εἰς πολλὰς παραδοξολογίας. Γνωστὸν δὲ εἶναι, ὅτι ἡ μαγεία, ἡ ἀστρονομία, καὶ ἡ ἀλχημία εὐρίσκουσι παρ' αὐτοῖς θερμούς ὑπερασπιστάς. Ὅπως δὲ ποτε, αἱ ἀραβικαὶ ἀκαδημαῖαι συνετέλεσαν καὶ αὐταὶ εἰς τὴν μεγάλην τῶν γραμμάτων ἀναγέννησιν.

ΙΑ'.

Τὸ 1325 συνέστη ἐν Γαλλίᾳ ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἀνθεστηρίων. Βεβαίως οὐδὲν ἐκ τῶν νεωτέρων ἐθνῶν δύναται νὰ καυχηθῆ, ὡς τὸ ἡμέτερον, ἐπὶ τῇ δημοτικῇ ποιήσει. Ὡς ὁ ἀρχαῖος Ἕλληνας ἤρξατο ἀπὸ τῆς ἐπικῆς τοῦ Ὀμήρου ποιήσεως, οὕτω καὶ ὁ νεώτερος ἀπὸ τῆς ἀφελοῦς ἐκείνης ποιήσεως, ἧτις ὀνομάζεται δημοτικῇ. Ἐν τούτοις καὶ ἡ γαλλικὴ ποίησις ἔσχε τὴν δημοτικὴν αὐτῆς ποίησιν, ψαλεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀφελῶν ἐκείνων τῆς φύσεως τέκνων, τῶν τρουβαδούρων. Ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ταύτῃ συνημιλλῶντο λοιπὸν οὗτοι, ἀναμένοντες τὸ πολῦτιμον τοῦ Παρνασσοῦ γέρας. Ὀνομάσθη δὲ Ἀκαδημία τῶν Ἀνθεστηρίων, διότι ὁ βραβευόμενος ἐν τῷ ἀγῶνι ὡς γέρας ἐλάμβανε χρυσῆ ἄργυρᾶ ἄνθη, τῆς δροσερᾶς Χλωρίδος στεφούσης τοὺς μουσολῆπτους ἀγωνιστάς.

Εἶναι ἄξιον σημειώσεως, ὅτι δι' Ἀκαδημίας ἀνεζωπυρήθη ἡ βραχύνειος καὶ μολιέριος ποίησις. Ἐντεῦθεν ἐννοοῦμεν ὅπως ἡ σύστασις τοιούτων Ἀκαδημιῶν ἐπῆρέασε τὴν ταχύτεραν τοῦ πολιτισμοῦ διάδοσιν, καὶ ἀνεκαμίνευσεν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν ἐτοιμόσθεστον τῶν γραμμάτων τέφραν.

ΙΒ'.

Ἐφθάσαμεν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην καὶ κοσμοσωτήριον ἐποχὴν, ἧτις ὀνομάσθη «Ἐποχὴ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων.» Ἴδου ἐνῶ προσηγῶς χαιρετῶμεν τὸν γλυκὺν αὐγερινὸν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὁ νοῦς ἡμῶν ἀνέρχεται ἐπὶ τοῦ τελευταίου Παλαιολόγου, ἡρωϊκῶς πεσόντος ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ Βυζαντίου.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου οἱ σοφοὶ αὐτοῦ, καταφυγόντες εἰς Ἰταλίαν, ἀνεγέννησαν ἐκεῖ τὰ γράμματα καὶ ἀπεπεράτωσαν τὸ ἔργον τοῦ Δάντου, τοῦ Πετράρχου καὶ τοῦ Βοκκαχίου.

Ἐξῶν τότε ἐν Ἰταλίᾳ οἱ Μέντικοι, νέοι οὗτοι Περικλεῖς, Αὐγουστοὶ καὶ Μαικήναι, οἵτινες ἐν τῷ προσώπῳ τῶν βυζαντινῶν σοφῶν ἐνόμισαν, ὅτι ἀνεῦρον ἄλλους τῆς κοινωνίας ἀναμορφωτάς, καὶ ἐξήντησαν τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν πρὸς τὴν τελείαν τῶν γραμμάτων ἀναγέννησιν.

Ἐν Φεβέρῳ τότε, ἐν Νεαπόλει, ἐν Βενετίᾳ, ἐν Φλωρεντίᾳ, συνέστησαν Ἀκαδημίας, καὶ πρῶτιστον αὐτῶν μέλημα ὑπῆρξεν ἡ καλλιέργεια τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων. Ἐκτοτε τὸ φῶς προέβη, ἤρξαντο ἐπισκιαζόμεναι αἱ προλήψεις, καταρρέουσα ἡ θεοκρατία, πίπτων ὁ φεουδαλισμὸς, κατερειπούμενη ἡ ἀγυρτία.

Χάρις εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς σοφοὺς, χάρις εἰς τὰς συστάσας Ἀκαδημίας, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ἦσαν πλέον σιγῶντες νεκροί· ἐξῆλθον ἐκ τῶν τάφων αὐτῶν, ἐλάλησαν πρὸς τὴν ἀναγεννωμένην Εὐρώπην, καὶ προσηγῶς ἐμειδίασαν εἰς τὸν νέον αὐτῆς πολιτισμὸν.

Ἐνῶ ἡ Ἑσπερία ἵστατο εἰς τὸ χεῖλος τοῦ βαράθρου αὐτῆς, ἡ χεὶρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὴν ἐκράτησε, καὶ ἐκτοτε ἐνεκαινίσθη ὁ καταπληκτικὸς ἐκεῖνος τῆς Εὐρώπης πολιτισμὸς, τὸν ὁποῖον ἰδίως θαυμάζομεν εἰς τὸν ἡμέτερον αἰῶνα.

ΙΓ'.

Μεταβῶμεν ἤδη εἰς τὰς νεωτέρας Ἀκαδημίας, ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'.

Ὅτι δι' ἡμᾶς εἶναι ὁ αἰὼν τοῦ Περικλέους, ὅτι διὰ τὴν Ῥώμην ὁ αἰὼν τοῦ Αὐγούστου καὶ βραδύτερον ὁ αἰὼν τοῦ Λέοντος Ι',

τὸ αὐτὸ διὰ τοὺς Γάλλους εἶναι ὁ αἰὼν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Τότε ὡς ἀπὸ βαθέος ὕπνου ἐγρηγοροῦσα ἡ Γαλλία, ἔσχισε τὰ σπάργανα τῆς νηπιακῆς αὐτῆς κοιτίδος, ἐξῆλθε τοῦ νεοφύτου αὐτῆς κάλυκος, καὶ ἀνδρωθεῖσα ἀνῆλθεν εἰς τὸν κολοφῶνα τοῦ ἑαυτῆς πολιτισμοῦ. Τότε διεσκεδάσθησαν τὰ καλύπτοντα τὸν ὀρίζοντα αὐτῆς νέφη, καὶ ὡσεὶ διὰ μαγικῆς τινος ράβδου ἀνεφάνησαν οἱ Βολταῖροι, οἱ Βοαλῶ, οἱ Κορνήλιοι, οἱ Μολιέροι, οἱ Ρουσσῶ, οἱ Πουσσέν, οἱ Ρισχελιέ, οἱ Βαβάν, οἱ Κονδαί, ἔξοχοι ποιηταί, ἔξοχοι στρατηγοί, ἔξοχοι ἐγκυκλοπαιδισταί. Τότε ἐκυψαν τὸν αὐχένα των ἀπέναντι τοῦ Κορνηλίου καὶ τοῦ Ρακκίνα οἱ τουρβαδοῦροι, καὶ ἡ γαλλικὴ ποίησις ἐξηυγενίσθη, ἀναρρίχθηθεῖσα εἰς τὰς χλοανθεῖς δειράδας τοῦ Ἑλληνικοῦ Παρνασσοῦ. Τότε ἡ γλῶσσα τῶν Γάλλων, ὡς ἡ ἡμετέρα νῦν, ἀπέβριψε τὸν ἀρχαῖκόν καὶ βαρβαρόμικτον τύπον αὐτῆς, καὶ περιεβλήθη τὸν λεπτοφυῆ μαנדύαν τῆς νεωτέρας γαλλικῆς φιλολογίας. Τότε ἐν τῇ Γαλλίᾳ εὐρίσκετο πᾶν ὅ,τι ὠραῖον, πᾶν ὅ,τι ὑψηλόν, πᾶν ὅ,τι μέγα. Ἡ ἠθικολογία διὰ τοῦ Ρουσσῶ, τὸ δρᾶμα διὰ τοῦ Κορνηλίου, ἡ σάτυρα διὰ τοῦ Βοαλῶ, ἡ φιλοσοφία διὰ τοῦ Βολταίρου, ἡ καλλιτεχνία διὰ τοῦ Πουσσέν, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ τειχοποιία διὰ τοῦ Βοβάν — ταῦτα πάντα ἐτελειοποιήθησαν εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμόν, καὶ ἔθηκαν οὕτω τὴν χρυσοῦν σφραγίδα ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ τούτου αἰῶνος.

Τότε ὑπὸ τὴν εὐεργετικὴν καὶ φιλόμουσον δεξιάν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. συνέστη καὶ τὸ Γαλλικὸν Πανεπιστήμιον (Institut), τὸ ὁποῖον θαυμάζομεν ἔτι καὶ σήμερον. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ τότε Ἀκαδημία περιωρίζετο εἰς μόνην τὴν λεξικογραφίαν, καθ' ὅσον ὡς πρὸς μὲν τὰς πολιτικὰς ἐπιστήμας ἐκωλύετο ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ὡς πρὸς δὲ τὰς ἠθικὰς ὑπὸ τοῦ κλήρου.

ΙΔ'.

Ἦλθομεν ἐπὶ τέλους εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους. Μὴ ἐπιθυμῶν πλειότερον νὰ ἐπεκταθῶ, θέλω προσθέσει ὀλίγα τινά, καθ' ὅσον οὐδεὶς ἀγνοεῖ τὰς συγχρόνους Ἀκαδημίας, οἷον τὴν ἐν Γαλλίᾳ, διηρημένην εἰς Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν, Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιγραφῶν, τὴν ἐν Λονδίῳ Βασιλικὴν Ἑταιρίαν, τὰς ἐν Πητρούπολει καὶ Μόσχᾳ Ἀκαδημίας καὶ τὴν ἐν Μαδρίτη.

Ὅ,τι κυρίως δύναται νὰ ἐπισπάσῃ τὴν προσοχὴν ἡμῶν καὶ ν' ἀπορρόφησῃ ὀλοκλήρους ὥρας, εἶναι ὁ πρὸ διετίας περίπου συστάς ἐν Παρισίοις Σύλλογος πρὸς διάδοσιν καὶ ὑποστήριξιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων. Ὅταν βλέπωμεν ἄνδρας σοφοὺς, οἷοι οἱ Πατῖνοι, οἱ Εἰχθαλ, οἱ Ἐγγεροι, οἱ Brunet de Presle, οἱ Γιραρδῖνοι, καὶ ἡ λοιπὴ τῶν φιλελλήνων χορεία, μετὰ τοσοῦτου ζήλου νὰ ἐπιμελῶνται τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, νὰ μεταφράζωσι καὶ σχολιάζωσι τοὺς ἀρχαίους ποιητάς· ὅταν βλέπωμεν αὐτοὺς ἐπαναστάτην ὑψοῦντας σημαίαν ἐναντίον τοῦ ἐρασμικοῦ ιδιώματος, καὶ προσηνωῶς χαιρετίζοντας τὴν νεοελληνικὴν ἡμῶν γλῶσσαν, ὁ νοῦς ἡμῶν ἀνέρχεται εἰς τὸν μέγαν ἐκεῖνον ἄνδρα, ὃν ἐγέννησεν ἡ καλλιτεχνος Ἑλλάς, τὸν σοφὸν Κοραῆν. Φρονοῦμεν, ὅτι ἅπας οὗτος ὁ ζήλος, δι' οὗ οἱ νῦν φιλέλληνες καλλιεργοῦσι τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, εἶναι ὁ σπόρος, ὃν ἐκεῖνος ἐφύτευσε, ζήσας ἐν Παρισίοις περὶ τὴν ἡμίσειαν περίπου ἑκατονταετηρίδα, καὶ ἀγαπήσας ὡς τὴν ἑαυτοῦ πᾶτριν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους.

Ναί, τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἀναλαμβάνουσι τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν εὐκλειαν, καὶ μετ' οὐ πολὺ οἱ σοφοὶ τῆς Γαλλίας οὐ μόνον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τὴν φιλολογίαν θὰ καλλιεργῶσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν νεωτέρων, καθ' ὅσον, ἐὰν μὴ ἄλλο τι, ἔχομεν τοῦλάχιστον ποίησιν αὐτοτελῆ, ποίησιν ἐθνικὴν, ποίησιν πρωτότυπον, ποίησιν ἐστεμμένην ὑπὸ τῶν γνησίων τοῦ Παρνασσοῦ ῥόδων, ποίησιν ἀνθραμιλλωμένην πρὸς τὴν τῶν Εὐρωπαίων, καὶ ἐν τισιν ὑπερτεροῦσαν ἴσως τὰ τῶν νεωτέρων πρὸ πάντων ποιήματα.

Φιλολογικοὶ συνεταιρισμοὶ καὶ Ἀκαδημαῖοι ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλλάδι χρονολογοῦνται μόλις ἀπὸ μιᾶς περίπου τριακονταετηρίδος. Καὶ ἀναφέρει μὲν ὁ Γερμανὸς Γερβίνος, ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Θεοτόκη, τοῦ Βούλγαρη, τοῦ Βαρβάκη, τοῦ Ρίζου ὑπῆρχεν ἑταιρία τις Φιλομούσων, ἀλλὰ, ζητήσαντες λεπτομερείας περὶ αὐτῆς, οὐδὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὕρωμεν.

Ἐν Ἀθήναις ἤδη, ἐκτὸς τῆς ἀνιδρυομένης Ἀκαδημίας, ὑπάρχει ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία, ἡ Ἑταιρία τῶν φίλων τοῦ λαοῦ, οἱ σύλλογοι Ἀττικὸς Κύκλος καὶ Παρνασσός. Τὸ καθ' ἡμᾶς, αἱ Ἀθηναὶ ἤδη ἐξεπλήρωσαν τὸ καθήκον αὐτῶν ὡς πρὸς τοὺς φιλολογικοὺς συνεταιρισμοὺς, καθ' ὅσον καὶ Ἀκαδημίαν

κέκτηνται, καὶ Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρίαν, καὶ δυάδα συλλόγων, καὶ, ὅπερ τὸ σπουδαιότερον, Ἑταιρίαν φίλων τοῦ λαοῦ.

Ἡ σύστασις τοιαύτης Ἑταιρίας εἶναι ὄντως καύχημα διὰ τὰς Ἀθήνας, καθ' ὅσον ἡ ἡμετέρα μεγαλόπολις οὐδὲν εἰσέτι βῆμα χάριν τοῦ λαοῦ ἐποίησε, περιορισθεῖσα εἰς ὕψη δημοσίων μαθημάτων, εἰς ἃ ὁ ἡμέτερος λαὸς βαρυκοεῖ.

Ἡ Κωνσταντινούπολις ἀριθμεῖ τρία φιλολογικὰ συνεντευκτήρια: τὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον, τὸν Ἱατρικὸν Σύλλογον, τὴν Λέσχην Μνημοσύνην, καὶ τὸν Ἑλληνικὸν Σύλλογον τῶν Ἐφήβων. Τὰ σωματεῖα ταῦτα ὁσημέραι καθίστανται ἐπιωφελέστερα· θαρρῶμεν δ' ἐπ' αὐτὰ, καθ' ὅσον «τάχ' αὔριον ἔσεται ἄμεινον.»

Τελευτῶντες εὐχόμεθα ἵνα, ὡς οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνας ὑπῆρξαν ἰδρυταὶ τῶν φιλολογικῶν συνεταιρισμῶν, οὕτω καὶ οἱ νεώτεροι Ἑλληνας καθέξωσι τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὸ εἶδος τοῦτο μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων τῆς Εὐρώπης κρατῶν.

Β. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ.

ΠΕΡΙ ΑΛΧΗΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΧΗΜΙΣΤΩΝ.

Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθείας, διήλθε πρῶτον διὰ τῆς πλάνης, δοκιμασθὲν εἰς αὐτὴν ὡς εἰς λυδίαν λίθον. Ἐὰν καταρώμεθα τὰς ἐπὶ πολὺν χρόνον βαυκαλισάσας τὸν ἀνθρώπον δεισιδαιμονίας καὶ προλήψεις, ἐὰν θεωρῶμεν αὐτὰς ὡς ἓνα τῶν ἰσχυροτέρων μοχλῶν τῆς μεσαιωνικῆς στασιμότητος καὶ ἀδρανείας, ὀφείλομεν νὰ σεβασθῶμεν τὰς προλήψεις τῆς ἐπιστήμης, καθ' ὅσον αὐταὶ ἐχρησίμευσαν ὡς λίθινος καὶ ἀρραγῆς γέφυρα πρὸς τὴν μεγάλην τῆς ἀληθείας λεωφόρον, ἐπὶ τῆς ὁποίας βαδίζοντες ἡμεῖς οἱ νεώτεροι μονοουκ σχεδὸν ἀπροσκόπτως προβαίνομεν πρὸς τὴν ταχύτεραν ἀνακάλυψιν πλείστων ὄσων ἐπιστημονικῶν ἀληθειῶν, δι' ὧν νέοι ὀρίζοντες ἡμῖν διανοίγονται, καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν νέα θαυμάσια, ὡς ἀπὸ Δουρείου ἵππου, ἐξέρχονται ἀπὸ τῆς μικρᾶς ἐκείνης, ἀλλὰ τελεσιουργοῦ λέξεως, ἣτις ὀνομάζεται φύσις.

Τίς οἶδεν ἐὰν τὴν σήμερον οἱ ἱεροφάνται τῆς Ἀστρονομίας Ἐρσχελλοὶ καὶ Ἀραγῶ, ἤθελον ἀποκαλύπτει ἡμῖν τοὺς πολυτίμους μαργαρίτας τοῦ ἀστερόεντος οὐρανοῦ, τὴν ὑπαρξιν νέων κόσμων, καὶ τοὺς ἀναλλοιώτους νόμους τῶν οὐρανίων σωμάτων, εἰ μὴ ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα τάξις ἀνθρώπων, ποταποὺς καὶ προληπτικούς ἐχόντων σκοποὺς, διενυκτέρευον ἐν ὑπαίθρῳ καὶ ἐμελέτων τὴν κίνησιν τῶν οὐρανίων ἀστρων; Τίς οἶδεν ἐὰν οἱ νεώτεροι Ἀσκληπιάδαι, οἱ τῶν σωμάτων ἰητῆρες, ἤθελον ἐπὶ τοσοῦτον ἀναπτύξει τὴν ἀνθρωποσώτειραν τέχνην τοῦ ἀρχαίου Ἀσκληπιοῦ, ἐργαζόμενοι ἀνενδότως ὑπὲρ αὐτῆς καὶ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ ρωμαϊκόν: *mens sana in corpore sano*, εἰ μὴ ἡ ὑπὸ πάντων καταπτυσσομένη μαγεία τοσαῦτα ἀνεκάλυπτε βότανα, τιθεῖσα οὕτω τὸ πρῶτον θεμέλιον πρὸς ἀνίδρυσιν τῆς νεωτέρας ἱατρικῆς; Τίς οἶδεν ἐπὶ τέλους εἰ ἡ τοσαύτας ἀνεκτιμήτους εὐεργεσίας παρασχοῦσα τῷ πρακτικῷ βίῳ χημεία, ὁ

πιστὸς οὗτος καὶ ἀπαραίτητος δορυφόρος τῆς τε ἰατρικῆς καὶ πασῶν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἡ θελκτικὴ τῶν Βερζελίων καὶ Λαβοαζιέρων ἐπιστήμη, ἣ θέλεν ὑπάρχει νῦν ἐν τοιαύτῃ ἀναπτύξει, εἰ μὴ ἀρχαῖοι μύσται τῆς παγκοσμίου πανακειίας καὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ λίθου ἐτίθουν τὰς πρώτας αὐτῆς βάσεις;

Ἐπιστημονικαὶ ἄρα προλήψεις ἐβοήθησαν ἀπάσας τὰς φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας· ἐπιστημονικαὶ προλήψεις ἀπήλλαξαν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἀπὸ τῶν παχυλῶν τῆς ἀμαθείας κευθμῶν· καὶ αἱ ἐπιστημονικαὶ προλήψεις ἔστρωσαν σεβαστὰ παρ' ἡμῖν, ὡς ἐνσπείρασαι τοὺς πρώτους σπόρους τοῦ καλλιγόνου θαλλοῦ τῶν νεωτέρων τῆς ἐπιστήμης ἀληθειῶν.

Τούτων ἕνεκα ἡμεῖς ἀνελάβομεν μικρά τινα νὰ δημοσιεύσωμεν σκαλαθύρματα περὶ τῆς Ἀλχημίας καὶ τῶν Ἀλχημιστῶν, καίτοι ἐκ προτέρου ὁμολογοῦμεν τῷ ἀναγνώστῃ, ὅτι πόρρω ἀπέχομεν τῆς περὶ τὰ τοιαῦτα εἰδικότητος.

Α'.

Ὁ μοχλὸς, δι' οὗ οἱ ἀκάματοι ἀλχημικοὶ κατέβαλον τοσούτους διὰ τὴν ἐπιστήμην ἀγῶνας, ὑπῆρξεν ἡ ἔμφυτος εἰς τὸν ἄνθρωπον φιλοκέρδεια, ἣτοι ἡ μεταποίησις τῶν μετάλλων εἰς ἀργυρον καὶ χρυσόν. Ἐν φαῦλον αἶσθημα τοῦ ἀνθρώπου, μία ἀκόρεστος ὁρμὴ τῆς φιλοχρηματίας, ὥθησε τοὺς ἀλχημικοὺς εἰς ἀγῶνας ὀλοκλήρων αἰῶνων, ἀγῶνας παραπλησίους τῇ πομφόλυγι, τῆς ὁποίας τὸ οἶδμα διασπᾶ ἐπὶ τέλους ἀσθενῆς ἀνέμου πνοή.

Βλέποντες τὰς ἀναριθμήτους καὶ περιέργους μεταβολὰς, τὰς ὁποίας ὑφίστανται τὰ μέταλλα ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἀπλουςέρων συνθηκῶν, ἐνόμισαν, ὅτι δύνανται νὰ παραγάγωσιν ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τῶν σωμάτων βαθεῖάν τινα τροποποίησιν, καὶ οὕτως ἀνακαλύψωσι τὸν τρόπον, δι' οὗ ἐμελλον νὰ ἱκανοποιήσωσι τὸν πυρῶδη τῶν καρδιῶν αὐτῶν πόθον, τὴν ἐκ πάσης ὕλης κατασκευὴν πολυτίμων μετάλλων. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν τὸ πρόβλημα τοῦτο δὲν ἔλαβε τόσον μεγάλην σπουδαιότητα· ἀλλ' εἰς παρόμοιον ζήτημα ἡ ἀνθρωπίνη περιέργεια ἐμελλεν ἐκ βαθέων νὰ κεντηθῇ, παραλόγως νὰ διεγερθῶσι τὰ ἀνθρώπινα πνεύματα, παχυλωτέρα νὰ διαχέηται ἡ πλάνη, καὶ ταχύτερον νὰ βαυκαλίζεται ἡ φιλοκέρδεια τῶν εὐπίστων. Δέκα καὶ πέντε παρῆλλον αἰῶνες, καὶ οὐ-

δεμῖα ἀκτὶς ἀληθείας ἐπέλαμψε. Δέκα καὶ πέντε αἰῶνες κατέβρευσαν ἐκ τῆς κλειψύδρας τῆς αἰωνιότητος, καὶ ὁμως οὐδεμία φωνὴ κατὰ τῆς ἀγυρτίας ἤκούσθη. Δέκα καὶ πέντε αἰῶνες ἐθεῶντο τὴν ἐπὶ τῶν πνευμάτων ἀπόλυτον τῆς ἀλχημίας κυριαρχίαν, χωρὶς τὸ πένθιμον τοῦ θανάτου αὐτῆς σήμαντρον νὰ ἤχησθαι. Πρῶτον ἡ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος καταγωγὴ αὐτῆς, καὶ δεύτερον τὰ θέλγητρα τῶν ὑποσχέσεών της, κατόρθωσαν πυκνὴν σκοτομαινὰ νὰ διαχύσωσι περὶ τοὺς ψευδεῖς αὐτῆς σκοπούς.

Οἱ ἀλχημιστᾶι, ἵνα πλείονα περιάψωσι βαρύτητα εἰς τὴν ἐπιστήμην των, ἀνήγαγον τὰς ἀρχὰς της εἰς τὰς πρώτας ἡλικίας τῆς ἀνθρωπότητος· ἡ ἀρχαία Αἴγυπτος ἐνομίσθη ὡς ἡ γενέτειρα αὐτῆς πατρίς. Ἄλλ' οἱ πλείστοι περὶ ἀλχημίας πραγματευθέντες συγγραφεῖς συμφωνοῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀποδιδόντες παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς σοφοῖς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιστήμης «τοῦ φιλοσοφικοῦ λίθου.» Τὰ πρῶτα ἀλχημικὰ συγγράμματα τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων ἀνάγονται εἰς τὸν ἑβδομον αἰῶνα. Ἄλλ' ἐπειδὴ θεωρεῖται ὡς βέβαιον, ὅτι οἱ Ἕλληνες σοφοὶ εἶχον συνεχῶς ἀνταπόκρισιν μετὰ τῆς ἀλεξανδρινῆς σχολῆς, ἐξάγουσιν ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ἀλχημία ἐκαλλιεργήθη ταύτοχρόνως καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Αἰγύπτῳ· ἡ δὲ κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα καταστροφὴ τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν Ἀράβων διέκοψεν ἐπὶ καιρόν τινα τὴν σειρὰν τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν. Ἄλλ' ἀποκατασταθέντων ἅπαξ τῶν κατακτητῶν, ἡ δὰς τῶν ἐπιστημῶν ἀνήφθη καὶ πάλιν, οἱ δ' Ἀραβες, ἐξακολουθήσαντες τὰς μελέτας τῆς ἀλεξανδρινῆς σχολῆς, παρεδόθησαν μετὰ ζήλου εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐρμητικῆς φιλοσοφίας. Μετ' οὐ πολὺ ἡ ἀλχημία κατέστη κοινὴ ἐπιδημία παρ' ὅλοις ἐκείνοις τοῖς ἔθνεσι, παρ' οἷς οἱ Ἀραβες ἔστεψαν διὰ δάφνης τὰ νικητήρια ὄπλα των. Κατὰ τὸν ὄγδοον αἰῶνα εἰσέδυσσε μετ' αὐτῶν εἰς Ἰσπανίαν, ἣτις ἐν ὀλίγοις ἔτεσιν ἀπέβη ἡ κεντρικωτέρα ἐστία τῶν ἀλχημικῶν ἐργασιῶν. Ὅποτε δὲ ἡ ἀραβικὴ κυριαρχία ἐξουδενώθη ἐν Ἰσπανίᾳ, ἡ ἀλχημία νέαν ἔλαβεν ὥσιν εἰς αὐτὸ τὸ ἔδαφος τῆς τότε βαρβάρου Δύσεως. Ὁ Ἀρνῶλδος δὲ Βιλλενέβ, ὁ Ραῦμόνδος Λούλλιος, ὁ Ρογῆρος Βάκων ἐξήντησαν τὰς μελέτας τῶν ἀλχημιστῶν Ἀράβων. Τὰ ἀναριθμητὰ συγγράμματα τῶν διασήμων τούτων ἀνδρῶν, ἡ αἶγλη τοῦ ὀνόματος καὶ ἡ τῆς ζωῆς των φήμη διέδωκαν ἀστραπηδὸν ἐν Εὐρώπῃ τὸν σπινθῆρα τῆς ἀλχημίας. Ἦδη, κατὰ τὸν

ΙΕ' αἰῶνα ἡ ἀλχημία ἦν κοινή κατὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην. Ὁ ΙΖ' αἰὼν εἶδε τὸ ἀπόγειον σημεῖον τοῦ θριάμβου αὐτῆς· ἀλλ' ἐκ τῶν ἐργαστασίων καὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν σοφῶν περιελθοῦσα εἰς χεῖρας τοῦ ὄχλου καὶ τῶν καταπτύστων ἀγυρτῶν, προητοίμασε τὴν παρακμὴν τῆς.

Καὶ ἤδη οἱ σημαιοφόροι τῆς νεωτέρας χημείας, οἱ προάγγελοι τῆς λήθης τοῦ φιλοσοφικοῦ ὠοῦ καὶ τῆς παγκοσμίου πανακειίας, ἐχώρισαν τὴν ἐπιστήμην ἀπὸ τῶν χημειῶν καὶ τῆς ἀπάτης, προδιέγραψαν τὴν καθαρῶς ἐπιστημονικὴν αὐτῆς τροχίαν, καὶ ἡ τέως ὡς σκοπὸς αὐτῆς θεωρουμένη μεταλλικὴ μεταποιήσις ἐν μοίρᾳ ἐτέθη Καρὸς.

Οὕτως ὁ περιηγητὴς ἕως οὗ ἀνέυρη τὴν ποθουμένην πόλιν, διὰ φαράγγων καὶ βράτων διέρχεται, ἐρήμους καὶ στενωποὺς διαβαίνει, κάθιδρος δὲ, κεκμηκῶς καὶ ἐξηντλημένος διορᾷ ἐπὶ τέλους ἀνατέλλουσαν τὴν ἀκτίνα τοῦ τέρματος τῆς περιουσίας αὐτοῦ. Οὕτως ὁ γεωργὸς ἕως οὗ πείραν τὴν ἀρώσιμον ἄρουραν καταστήσῃ, πολλοὺς ἀγῶνας καταβάλλει καὶ ἀναριθμήτους ὑφίσταται πόνους. Οὕτω καὶ οἱ ἀλχημιστᾶι, εἰς ματαίαις ἐλπίδας ἐξαντλήσαντες τὴν ζωὴν των, ἐμελλον εἰς τοὺς ἀπωτάτους αὐτῶν ἀπογόνους νὰ κληροδοτήσωσι τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας.

Ἄλλὰ καιρὸς νὰ μελετήσωμεν τὰς θεμελιώδεις τῆς ἀλχημίας ἀρχὰς, καὶ τὰς ἰδιότητας τοῦ φιλοσοφικοῦ λίθου.

Β'.

Ἐπὶ δύο θεμελιωδῶν ἀρχῶν ἐστηρίζετο ἡ ἀλχημία: ἐπὶ τῆς θεωρίας τῆς συνθέσεως τῶν μετάλλων, καὶ τῆς γενικεύσεως αὐτῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Συστατικὰ δὲ τῶν μεταλλικῶν σωμάτων, κατὰ τοὺς ἀλχημιστὰς, ἦσαν ὁ ὑδράργυρος καὶ τὸ θεῖον· ἡ διάφορος δὲ ἀναλογία αὐτῶν παρὰ τοῖς διαφόροις μετάλλοις παρήγαγε τὴν διαφορὰν τῶν μετάλλων. Ὁ χρυσοῦς, φέρ' εἰπεῖν, δὲν διαφέρει τοῦ κασσιτέρου, ἢ διότι ἐν μὲν τῷ χρυσῷ ὁ ὑδράργυρος πλεονάζει, ἐν δὲ τῷ κασσιτέρῳ τὸ θεῖον. Τὰ δύο δὲ ταῦτα συστατικὰ τῶν μετάλλων διέφερον τοῦ κοινοῦ ὑδραργύρου καὶ τοῦ θείου· διότι ὁ μὲν τῶν ἀλχημιστῶν mercurius ἦν αὐτὸ τοῦτο τὸ στοι-

χεῖον τῶν μετάλλων καὶ ἡ αἰτία τῆς αἴγλης καὶ τοῦ ἐλατοῦ αὐτῶν, τὸ δὲ sulphur ἦν τὸ εὐφλεκτον τῶν μετάλλων στοιχεῖον.

Συνέπεια δὲ τῆς θεωρίας ταύτης ὑπῆρξε τὸ δυνατόν τῆς μεταποιήσεως τῶν μετάλλων. Διότι ἀφοῦ τὰ στοιχεῖα τῶν μετάλλων ἐνομίσθησαν ἅπαξ ὡς ὄντα τὰ αὐτὰ, ἐξήγαγον ὡς συμπέρασμα, ὅτι εἶναι δυνατόν δι' ἀναλόγων ἐνεργειῶν νὰ μεταποιηθῇ ὁ μόλυβδος εἰς χρυσόν!

Πρὸς σχηματισμὸν δὲ ἐνὸς μετάλλου ἤρκει ἡ ἀνακάλυψις τοῦ σπόρου αὐτοῦ. Κατὰ συνέπειαν δὲ τῆς θεωρίας ταύτης, ἀπεκάλεσαν οἱ ἀλχημιστᾶι ὡδὸν ἢ ὠδὸν φιλοσοφικὸν (ovum philosophicum) τὸ ἀγγεῖον, τὸ περιέχον τὰς ὑλας τὰς πρὸς διεκπεραίωσιν τοῦ μεγάλου ἔργου!

Κατὰ τοὺς ἀλχημιστὰς ἄρα, ὄλαι αἰ οὐσίαι τοῦ ἀνοργάνου κόσμου ἦσαν πεπρωκισμένα ὑπὸ εἶδους τινὸς ζωῆς. Ὡς τὰ ἐνόργανα ὄντα, οὕτω καὶ αἱ ἀνόργανοι οὐσίαι ἀναπτύσσονται ἐν τοῖς κόλποις τῆς γῆς, καὶ μεταβαίνουν ἀπὸ ἀτελοῦς καταστάσεως εἰς ἐντελεστέραν. Χαρακτήρ δὲ οὐσιώδης τῶν μὲν ἀτελεστέρων εἶναι ἡ εἰς τὰς ἐξωτερικὰς αἰτίας ὑποχώρησις των, καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ ἀλλοίωσις αὐτῶν· τῶν δὲ ἐντελεστέρων, ἡ ἀντίστασις καὶ τὸ ἀναλλοίωτον. Ἡ δὲ τελειοποίησις αὐτῆ τῶν μετάλλων ἦν συνέπεια τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐπιβροῆς τῶν οὐρανίων σωμάτων· ἀλλ' ἡ ἐνέργεια αὐτῆ ἦν βραδεῖα, ὡς ὀλοκλήρους αἰῶνας ἀπαιτοῦσα.

Καὶ κατὰ τινὰς μὲν τῶν ἀλχημιστῶν, τὸ ὕστατον ὄριον τῆς προόδου τῶν ἀνοργάνων σωμάτων ἦν ἡ εἰς ἄργυρον ἢ χρυσόν μετατροπὴ αὐτῶν· κατ' ἄλλους δὲ, ἡ συνέχεια τῆς μεταποιήσεως ἦν αἰωνία, καὶ ἐπομένως τὰ μέταλλα, ἐξευγενιζόμενα εἰς τὸν τελειότερον βαθμὸν των, ἐπανεπιπτον πάλιν εἰς τὴν ἀτελεῖα κατάστασιν των. — Ἡ τελευταία αὐτῆ θεωρία παρομοιάζει τὴν φιλοσοφίαν τῶν ἰδεϊστῶν τῆς ἀρχαιότητος, οἵτινες παρεδέχοντο τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου ἀεννάως ἐνεργοῦσαν καὶ ἐν μὲν τῇ ἀνιούσῃ αὐτῆς ἐνεργείᾳ τὰ εὐγενέστερα ὄντα δημιουργοῦσαν, ἐν δὲ τῇ κατιούσῃ τὰ ὑποδεέστερα.

Ἡ θεωρία λοιπὸν τῆς συνθέσεως τῶν μετάλλων ἐγέννησε τὰς περὶ μεταποιήσεως αὐτῶν ἐλπίδας τῶν ἀλχημιστῶν. Κατ' αὐτοὺς, ἡ φιλοσοφικὴ κόνις ἢ ὁ φιλοσοφικὸς λίθος, τιθέμενος εἰς συνάφειαν μετὰ τῶν εὐτελῶν μετάλλων, μεταποιεῖ αὐτὰ εἰς χρυσόν.

Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ λίθου τούτου ὀφείλεται τοῖς ἀλχημικοῖς τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος. Καὶ ἄλλοι μὲν θεωροῦσιν αὐτὸν ὡς σῶμα στερεὸν, διαφανές, εὐλύγιστον καὶ εὐδιάβρηκτον· ἄλλοι δὲ ἀποδίδουσιν εἰς αὐτὸν χροιάν μὲν ἀγρίου μήκωνος, ὁσμὴν δὲ θαλασσίου ἄλατος. — Τρεῖς δὲ κυρίας ιδιότητας εἶχεν ὁ λίθος οὗτος: τὸ μεταβάλλειν τὰ εὐτελῆ μέταλλα εἰς ἄργυρον καὶ χρυσόν, τὸ ἰατροῦειν τὰς ἀσθενείας, καὶ τὸ παρατείνειν τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν πέραν τῶν φυσικῶν ὁρίων· αἱ δύο τελευταῖαι ιδιότητες ἀνεκαλύφθησαν μόλις κατὰ τὸν II' αἰῶνα. Τελευταία δ' αὐτοῦ ιδιότης, κατὰ τινὰς τῶν ἀλχημιστῶν, ἦν καὶ τὸ κατασκευάζειν τεχνητῶς πολυτίμους λίθους, οἷον ἀδάμαντας, ἀνθρακας κλπ.

Μέχρι τοῦ II' αἰῶνος οἱ ἀλχημικοὶ ἀπέδιδον τῷ φιλοσοφικῷ λίθῳ τὰς τρεῖς ἀνω ρηθείσας ιδιότητες. Ἀλλὰ τῷ αἰῶνι τούτῳ προώριστο ὅπως νέαν παραδοξωτάτην γεννήσῃ χίμαιραν· διότι ἐφαντάσθησαν οἱ ἀλχημικοὶ, ὅτι ὁ φιλοσοφικὸς λίθος χαρίζει εἰς τὸν κατέχοντα αὐτὸν νοῦν καὶ σοφίαν καὶ ἀρετὰς, καὶ ἐκσπᾶ ἐκ τῆς καρδίας τὴν ρίζαν τῆς ἀμαρτίας! Κατὰ συνέπειαν δὲ τῆς ἀρχῆς ταύτης διίσχυρίσθησαν, ὅτι ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι σοφοὶ κατεῖχον τὸν λίθον τοῦτον, πρῶτος δὲ ὁ Ἀδάμ. ἔλαβεν αὐτὸν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Δημιουργοῦ. Εἰς τοσοῦτο δὲ μωρίας ἀφίκοντο, ὥστε διίσχυρίσθησαν, ὅτι ὁ Θεὸς ὑπόσχεται τὸν φιλοσοφικὸν λίθον εἰς ὅλους τοὺς καλοὺς χριστιανούς!

Προέβησαν δὲ εἰς τὸν διίσχυρισμὸν τοῦτον οἱ ἀλχημικοὶ, διότι εἰς πᾶσαν ἐργασίαν τῶν ἐπεκαλοῦντο τὴν θείαν ἀντίληψιν. Ὡς δευτέραν δ' αἰτίαν τῆς μωρίας τῶν ταύτης θεωροῦμεν καὶ τὴν ἐξῆς, ὅτι ἐπειδὴ οὐδεὶς τῶν ἀλχημιστῶν ἠδυνήθη τῇ ἀληθείᾳ νὰ εὔρῃ τὸν φιλοσοφικὸν λίθον, διὰ τοῦτο, διὰ τῆς φαντασίας τῶν προβαίνοντες, ἀπέδωκαν πλείστας ὄσας θαυμασίας ιδιότητας εἰς τὸν λίθον τοῦτον.

Εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἀλχημικῶν πλανῶν οὐ μικρὸν συνετέλεσε καὶ ἡ μαγεία. Γνωρίζομεν, ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ ἀλχημικοὶ ἐπίστευον εἰς τὰς ἀστρολογικὰς ἐπιβροὰς, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπομεν. Ἐπίσης γνωρίζομεν, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐρμητικῆς φιλοσοφίας, τὰ μέταλλα, καὶ μετ' αὐτῶν καὶ ὀρυκτολογικαὶ τινες οὐσίαι, ἀφιερώθησαν εἰς τοὺς ἑπτὰ τοῦ οὐρανοῦ πλανήτας. Εἰς τὸν Κρόνον, φέρ' εἰπεῖν, ἀφιέρωσαν τὸν μόλυβδον, τὸν λιθάργυρον, τὸν ἀχάτην καὶ ἄλλας παρομοίους οὐσίας· εἰς τὸν Δία, τὸν κασ-

σίτερον, τὸ κοράλλιον, τὴν σανδαράχην, τὸ θεῖον· εἰς τὸν Ἄρην, τὸν σίδηρον, τὸν μαγνήτην, καὶ τοὺς πυρίτας· εἰς τὸν Ἥλιον, τὸν χρυσόν, τὸν ὑάκινθον, τὸν σάπφειρον, καὶ τὸν ἀνθρακα· εἰς τὴν Ἀφροδίτην, τὸν χαλκόν, τοὺς μαργαρίτας, τὸν ἀμέθυστον, τὸ σάκχαρον, τὸν ἄσφαλτον, τὸ μέλι, τὴν σμύρναν, καὶ τὸ ἀμμωνιακόν ἄλας· εἰς τὸν Ἑρμῆν, τὸν ὑδράργυρον, τὸν σμάραγδον, τὸ ἤλεκτρον, τὸν λίβανον, τὴν μαστίχην· εἰς τὴν Σελήνην τέλος, τὸν ἄργυρον, τὴν ὑαλον, καὶ τὴν λευκίτιδα γῆν. Καὶ οἱ Βυζαντινοὶ λοιπὸν καὶ οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Ἀράβες, μύσται ὄντες τῆς ἀστρολογίας, ἐμελλον βεβαίως ν' ἀναμείξωσι μετὰ τῆς ἐρμητικῆς τέχνης καὶ τὰς ἀστρολογικὰς θεωρίας τῶν. Ἀλλὰ τὰ ἀραβικὰ συγγράμματα, ἀνήκοντα εἰς τὰς πρώτας ἐποχὰς τῆς ἐρμητικῆς τέχνης, δὲν ἠδύναντο νὰ ἐξασκήσωσι μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἀλχημίας· βραδύτερον ὁμως πάντες παρεδέξαντο τὴν ἐπὶ τοῦ ὑλικοῦ κόσμου ἐνέργειαν τῶν ἀοράτων ὄντων.

Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως, ὅτι ἡ μαγεία κατὰ τὸν μεσαῖωνα διηρέθη εἰς λευκὴν μαγείαν καὶ εἰς μέλαιναν μαγείαν, καθ' ὅσον οἱ ἀλχημιστὰι ἐπεκαλοῦντο τὸν Θεὸν ἢ τὸν διάβολον μετὰ τῶν ἐναερίων πνευμάτων.

Ἀλλὰ καθῆκον ἡμῶν θεωροῦμεν ὅπως προσθέσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι αἱ μωρίαὶ αὗται εἰσὶ προϊόντα τῶν ἀλχημικῶν ἀγυρτῶν καὶ οὐχὶ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, ὧν τὰ ὀνόματα φωτοβολοῦσιν ἐν τοῖς συγγράμμασι τῆς ἀλχημίας.

Ἰδῶμεν ἤδη τὰ κυριώτερα μέσα τῶν ἀλχημιστῶν πρὸς παρασκευὴν τοῦ φιλοσοφικοῦ λίθου.

Γ'.

Ἐχοντες ἀριάδνειον μῖτον, ἀβλαβεῖς ἐξερχόμεθα ἐκ τῶν λαβυρινθῶν. Ἡ ὀδοιπορικὴ ράβδος σώζει τὸν περιγητὴν ἀπὸ τῶν ἀδιεξόδων ἀτραπῶν· ἡ δὲ ναυτικὴ πυξὶς καταδαμάζει τὸ θαλάσσιον σοιχεῖον, καὶ ὑπεκφεύγει τὴν δίνην τῆς Χαρύβδews καὶ τῆς Σκύλλης. Ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀλχημικῶν συγγραμμάτων τίς διασώσει ἡμᾶς, καὶ τίς ὀδηγήσει ἡμᾶς ἐν τῷ λαβυρινθῶδει αὐτῶν δαιδάλῳ;

Ὁ ἀναλαμβάνων ἵνα μελετήσῃ τὰς συγγραφὰς τῶν ἀρχαίων ἀλχημικῶν, καὶ μετέπειτα ζητῶν νὰ χαρακτηρίσῃ τὸ προϊόν τοῦ

δείνος ἢ δεινός ἀλχημικοῦ, μίαν καὶ μόνην λέξιν θ' ἀναφωνήσῃ: ἀσάφεια! Πρῶτον μὲν μὴ δυνάμενοι νὰ ἐννοήσωσι καὶ χωνεύσωσιν, οὕτως εἰπεῖν, τὰς περὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ λίθου θεωρίας αὐτῶν, καὶ δευτέρον φοβούμενοι μὴ ἐπιφέρωσι βίαιον κλονισμόν εἰς τὴν κοινωσίαν, ἀναγγέλλοντες γεγωνοφώνως τὴν εὑρεσιν μέσων πρὸς ἀνακάλυψιν χρυσοῦ καὶ πρὸς ἐκδίωξιν τῆς μυσαρᾶς πενίας, καὶ εἰς τὸ ἐπάρατον τῶν τριῶν προθέσεων σύμπλεγμα, τὸ **Ave, Salve!** ἀναφωνοῦντες, κατέφυγον εἰς τὸν μέσον ὄρον, νὰ περικαλύψωσι τὰς θεωρίας αὐτῶν διὰ τοῦ σκοτεινοτέρου, ὅσον τὸ δυνατόν, πέπλου καὶ τῶν μυστηριωδεστέρων ἐκφράσεων.

Ἐκαστος ἤδη ἐννοεῖ, ὅτι εἰς οὐδὲν τῶν ἐρμητικῶν φιλοσόφων σύγγραμμα δυνάμεθα νὰ ἀνεύρωμεν πῶς οἱ τῆς ἀλχημίας ἱεροφάνται προπαρεσκευάζον τὸν φιλοσοφικὸν λίθον. Πρὸς τὴν προετοιμασίαν αὐτοῦ ἄλλος μὲν λέγει: «**Λάβε ἕκ τινος ἀγνώστου οὐσίας ὅποιανδήποτε καὶ ἀνθελήσης ποσότητα. (Recipe aliquid agnotum quantum volueris.)**» Ὁ ἀλχημικός ἐνταῦθα ὑπερέβη τὸν πνευματικὸν ἰησοῦίτην, ὅστις εὐκρινέστερον διδάσκει τὸν ἐξομολογούμενον πῶς νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ψυχικὴν αὐτοῦ σωτηρίαν, καθ' ὅσον ἐκεῖνος μὲν ἀφίνει εἰς τὴν διάθεσιν τὸν ἀναγνώστην αὐτοῦ νὰ λάβῃ ὅ, τι θέλει καὶ ὅσον θέλει καὶ νὰ κατασκευάσῃ τὸν φιλοσοφικὸν λίθον, ἐνῶ οὗτος προσδιορίζει τὸν ἀπαιτούμενον ἀριθμὸν τῶν ἤχων τοῦ τρίγκ-τράγκ πρὸς ἀπολύτρωσιν τῶν μερόπων ἀπὸ τῆς ἀθύσσου τῆς ἀμαρτίας! Ἄλλος ἀλχημιστὴς ὁμιλεῖ περὶ τῆς προπαρασκευῆς τοῦ φιλοσοφικοῦ λίθου ὡς ἑξῆς: «**Λάβε ὑδράργυρον καὶ στερεοποίησον αὐτὸν μετὰ τῆς μαγνησίας ἢ τοῦ θείου, ἢ τοῦ ἀφροῦ τοῦ ἀργύρου, ἢ τῆς ἀσβέστου, ἢ τῆς στυπτηρίας, ἢ μεθ' ὅποιοι οὐδήποτε ἄλλου καὶ ἀνθελήσης.**» Παρ' ἄλλω δὲ, ὅπερ καὶ τὸ γελοιότερον, εὐρίσκομεν μίαν καὶ μόνην λέξιν: «**Λάβε**» Ἐν γένει ἡ μεγαλοφυΐα τῶν ἀλχημιστῶν εἶναι καταπληκτικὴ, καθ' ὅσον οὗτοι δεν παίζουσι διδάσκουσι περὶ τῆς παγκοσμίου πανακειᾶς διὰ τοῦ «**Λάβε . . .**»—**Λάβε** λοιπὸν καὶ σὺ, ἀναγνώστα, ὑπομονὴν καὶ ἀκολούθει με.

Αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν εἰσὶν ἀλλόκοτα καὶ παραδοξώτατα. Τοιαῦτα, φερ' εἰπεῖν, εἰσὶν ἡ **Χημικὴ ἀποκάλυψις**, αἱ **Δώδεκα κλειδες** τῆς φιλοσοφίας, τὸ **Μυστικὸν κάτοπτρον**, ἡ **Βίβλος** τοῦ φωτός, ὁ **Ἀληθής**

θησαυρὸς τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ὁ Ἀρχαῖος πόλεμος τῶν ἱπποτῶν, ὁ Ἑρμητικὸς θρίαμβος, ἡ Βίβλος τῶν δώδεκα πυλῶν, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια.

Ἐξ ὅλων δὲ τούτων μία καὶ μόνη ἐξάγεται ἀλήθεια, ὅτι κατ' ἀρχὰς ὁ φιλοσοφικὸς λίθος ἐζητήθη ἐν τοῖς μετάλλοις, καὶ πρὸ πάντων ἐν τῷ ἀρσενικῷ καὶ ἐν τῷ ἀντιμονίῳ· πλὴν πᾶσαι αἱ ἐπὶ τῶν μετάλλων ἔρευναι τῶν ἀλχημιστῶν ἀπέβησαν ἄγονοι καὶ ἀλυσιτελεῖς. Τούντεῦθεν ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν ἑαυτῶν ἐπὶ τῶν ἀλάτων, καὶ ἰδίως ἐμελέτησαν τὸ νίτρον, καὶ ἐζήτησαν ἀκριβῶς τὰς διαφορὰς αὐτοῦ ἰδιότητος. Μὴ ἀρκεσθέντες εἰς τὴν δευτέραν ταύτην μελέτην, ἐνησχολήθησαν μετέπειτα ἐπὶ τῶν φυτῶν. Οἱ Ἕλληνες ἰδίως ἔλαβον ὑπ' ὄψιν τὸ χελιδόνιον, ἕνεκα τῆς χροιάς αὐτοῦ, παραπλησίας οὐσης πρὸς τὸν χρυσόν. Κατὰ τὸν **ΙΗ'** αἰῶνα ὁ φιλοσοφικὸς λίθος ἐζητήθη καὶ εἰς ζωϊκὰς οὐσίας.

Ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος ἀγωγός, δι' οὗ ἔμελλον τὰ μέταλλα νὰ ἐξευγενισθῶσιν, ἔμελλεν ἐπὶ τέλους νὰ ἐρευνηθῆ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι. Ἀνέλυσαν τὴν σάρκα, τὰ ὀστά, τὸ αἷμα, τὸν σιελόν, τὰς τρίχας! Ἐπὶ τέλους τὸν ἐξολοθρευτὴν τῆς πενίας ἐζήτησαν καὶ ἐν τῷ γάλακτι τῶν γυναικείων μαστῶν, τὸ ὅποιον ὠνόμασαν γάλα τῶν παρθένων. Ἄλλοι τολμηρότεροι ἠθέλησαν ν' ἀνεύρωσι χρυσόν εἰς αὐτὰ τὰ καταμήνια τῶν γυναικῶν, εἰς αὐτὰ εἰσέτι τὰ οὖρα!!

Κλείσωμεν τὸ κεφάλαιον τοῦτο, καθ' ὅσον ἐτέρων χιμαιρῶν ἐκθεσις μᾶς ἀναμένει. Καὶ δὴ προβῶμεν.

Δ'.

Ἐλθωμεν ἤδη εἰς τὰς πρακτικὰς τῆς ἀλχημίας ἐρέυνας, περιοριζομένας εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ ἀλκαλίου, (alcaest) τῆς παλιγγενεσίας, καὶ τοῦ ἀνθρωπίσκου.

Τὸ ἀλκάλιον εἶναι τὸ ἰδανικὸν τῶν καταμηνίων, τὸ κατ' ἐξαιρέσιν συνδιαλυτικόν, ὁ ρευστοποιῶν ὅλα τὰ σώματα ἀγωγός. Ἀνάγουσιν αὐτὸ εἰς τὸν Παράκελσον, ἦτοι κατὰ τὸν **ΙΣ'** αἰῶνα. Ὁ Βανελμῶντος ὠνόμασεν αὐτὸ κατ' ἀρχὰς μὲν ὕδωρ, εἶτα δὲ πεπευρακτωμένον ὕδωρ, ὕσερον ὕδωρ τοῦ ἄδου, καὶ τελευταῖον ἄλας, ἄλλως τε τὸ εὐτυχέστερον καὶ τὸ τελειότερον

τῶν ἀλάτων· τὸ μυστικὸν δὲ τῆς προπαρασκευῆς του ὤρισεν ὡς ὑπέρτερον τῶν ἀνθρώπινων δυνάμεων. Ἡ εἰς τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀποκάλυψις τοῦ θαυμασίου τούτου ρευστοῦ τῷ Θεῷ μόνον ἀπόκειται· αὐτὸς δὲ ὁ Βανελμῶντος τὸ κατέσχε μὲν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸ διατηρήσῃ ἐπὶ πολὺν χρόνον.

Τοιαύτη ἄρα παγκόσμιος διαλυτικὴ οὐσία ἐμελλε νὰ συνταράξῃ τὰ κάρηνα ὄλων τῶν ἀλχημιστῶν, οἵτινες κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα καὶ κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ ΙΗ' μετ' ἐνθέρμου ζήλου ἐζήτησαν τὸ ἀλκάλιον.

Ὁ ὑπερμεσῶν ὁμῶς ΙΗ' αἰὼν ἐθήκε τέρμα εἰς τὰς τοῦ ἀλκαλίου ἐρεύνας. Ὁ Κόπνεϋλ ἐσκέφθη, ὅτι ἐὰν τοῦτο ὑπῆρξε πραγματικῶς ποτε, ἦν ἀδύνατον νὰ τὸ διατηρήσωσι, διότι, ὡς διαλυτικὸν ὄλων τῶν οὐσιῶν, ὄφειλεν ἐπίσης νὰ διαλύσῃ καὶ τὸ εἰς ὃ ἐμπεριείχετο ἀγγεῖον. Ἡ σκέψις αὕτη ἀπετερμάτισε πάσας τὰς εἰς αὐτὸ ἐνασχολήσεις τῶν ἀλχημιστῶν.

Ἐλθωμεν ἤδη εἰς τὴν παλιγγενεσίαν. Κατὰ τοὺς φαντασιοκόπους ἀλχημικοὺς, αὕτη εἶχε τὴν τέχνην τοῦ ἀναγεννᾶν τὰ φυτὰ ἐκ τῆς κόνεως τῶν, καταμαγεύουσα ὄλων τῶν ἐπιπολαίων τὰς φαντασίας καὶ τῶν κατ' ἐπιφάνειαν μόνον ἕκαστον ἀντικείμενον μελετώντων. Ὁ Δισράελος μάλιστα ἐξυμνεῖ τὰ θαυμάσια ἔργα τῆς παλιγγενεσίας, «τῆς ἀναγεννητρίας ταύτης τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων,» ἢ «τῆς εἰκόνας τῆς ἀθανασίας,» ὡς ἰδίως ἀποκαλεῖ αὐτήν. Κατ' αὐτὸν λοιπὸν, ἐπειδὴ οὐδὲν ἐν τῇ φύσει ἀπόλλυται καὶ τὸ πᾶν εἶναι συνέχεια τῆς ἀναγεννήσεως, εὐκόλως δύναται τις ν' ἀναγεννήσῃ τὴν κόνιν τοῦ ὑπὸ τοῦ πυρὸς καταστρεφομένου ρόδου καὶ ζῶν οὕτω εἰς ἀπλήν κόνιν νὰ ἐμφυσήσῃ· ἀλλὰ τὸ ἀναγεννώμενον τοῦτο ρόδον ἔσται λεπτότερον τοῦ φυσικοῦ ρόδου, τὸ λεπτὸν φάντασμα του. Περὶ δὲ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀναγεννήσεως, πιστεύει, ὅτι οἱ νεκροὶ ἐπιζῶσι, καὶ ὅτι ἐκ τῶν εἰς τὴν γῆν θαπτομένων λειψάνων ἐξέρχονται αἶσθαι καὶ τὰ φαντάσματά των, ἐξ ὧν πολλάκις καταπλήσσονται καὶ πτοοῦνται οἱ διερχόμενοι νυκτὸς διὰ τῶν νεκροταφείων, ὡς μαρτυρεῖ ἡ αὐθεντικὴ ἱστορία.

Ἐὰν δέ τις ἤδη ἐρωτήσῃ ἡμῖν, τί λοιπὸν ἦν ἡ παλιγγενεσία αὕτη, ἦν μὲ τοιαῦτα κοσμητικὰ κοσμοῦσιν οἱ τῆς ἀλχημίας διδάσκαλοι, θὰ τῷ ἀπηντῶμεν, ὅτι οὐδὲν ἦν ἕτερον ἢ ἀγυρτία παχυλῆ, δεισιδαιμονία ἐξώλης. Τίνα ἄλλην ἀπόδειξιν ζητοῦμεν,

Μήπως δὲν ἠκούσαμεν πάντες ὑπὸ τῶν ὀπισθοδρομικῶν γραϊδίων, ὅτι πᾶς τις, νυκτὸς ἐκ νεκροταφείου διερχόμενος, θέλει ἀπαντήσῃ καθ' ὁδὸν τὰς σκιὰς καὶ τὰ φαντάσματα τῶν τεθνεώτων; Τίνα ἄλλην καταπληκτικωτέραν συγγένειαν μεταξὺ τῶν δημῶδων προλήψεων καὶ τῆς χιμαίρας πιστευσῆς ἀλχημίας, δυνάμεθα νὰ εὔρωμεν;

Ἴδου δὲ καὶ ἡ φυσικὴ ἐξήγησις τῆς παλιγγενεσίας.

Ἡ ἀρχὴ ταύτης ὑπῆρξε βεβαίως ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῶν φυτῶν, ὧν ἡ κόνις, διαλυομένη ἐν τῷ ὕδατι, ἐναποτίθησι κρύσταλλα σχήματος δενδροειδοῦς. Καθ' ὅλον τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἡ εἰς τὰ τῆς παλιγγενεσίας ἀποτελέσματα πίστις σταθερὰ διετηρεῖτο καὶ ἀκμαία. Οἱ ἀλχημικοὶ ἔσπειρον εἰς τὴν γῆν φυτικὴν κόνιν, καὶ, ὡς τοῦ θαύματος! φυτὸν θαλερόν μετ' οὐ πολὺ ἀνεβλάσκει. Ὅλον δὲ τὸ μυστήριον αὐτῶν ἦν τὸ ἐντιθέσθαι κρύφα πλησίον τῆς κόνεως καὶ σπόρους τινὰς τοῦ ἄνθους, ἐξ οὗ ἦν ἡ κόνις.

Πλεῖστοι λοιπὸν ἀλχημικοὶ κατάρθουν νὰ παραγάγῃ φαινόμενον ἀρκούντως περιέργον, ὅπερ σήμερον ἀπλούστατον ἡμῖν φαίνεται. Γνωστὸν βεβαίως εἶναι, ὅτι ἐὰν λάβωμεν τὴν κόνιν φυτοῦ τινος ἢ τὰ προϊόντα τῆς ἀποτεφρώσεως ὀργανικῆς τινος οὐσίας, πλουσίας εἰς ὄρυκτά ἅλατα, καὶ ἰδίως εἰς τὸ χλωρυδρικό του ἀμμωνίου, εἰς τὸ θεῖον, τὸ ἀνθρακικὸν ἅλας τοῦ ἀμμωνίου καὶ θερμάνωμεν αὐτήν, τότε τὰ ἅλατα ταῦτα, συμπυκνούμενα εἰς τὰ ψυχρὰ μέρη τοῦ ὄργανου, κρυσταλλοῦνται, λαμβάνοντα σχήματα δενδροειδῆ, καὶ τὰ κρύσταλλα ταῦτα, περιέργως συνδεόμενα, δύνανται νὰ παρουσιάσωσι μέχρι βαθμοῦ τινος τὴν εἰκόνα φυτοῦ τινος.

Περὶ δὲ τοῦ ἀνθρωπίσκου πρῶτος ὁ Ἀμάτος Λυσιτανὸς ὠμίλησε. Βεβαίως, ὅτι εἶδεν ἐν τινι ληκύθῳ μικρόν τι ἀνθρωπάριον, μῆκος ἔχον ἑνὸς δακτύλου, ὅπερ ὁ Ἰούλιος Κάμιλλος κατεσκεύασε διὰ τρόπων ἀλχημικῶν. Ὁ Παράκλσος ὑποστηρίζει, ὅτι οἱ Πυγμαῖοι, οἱ Φαῦνοι, οἱ Σάτυροι ἐγεννήθησαν ὑπὸ τῆς ἀλχημίας, ἀναφέρει δὲ τὸν τρόπον, δι' οὗ παράγονται οἱ ἀνθρωπίσκοι καὶ πλάσσονται οἱ νέοι Προμηθεῖς. Ἐν τοσοῦτω αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἀλχημικοὶ κατέβαλλον τὸν ἀλλόκοτον τοῦτον μῦθον. Ἡ κατασκευὴ τοῦ ἀνθρωπίσκου κατετάχθη ὑπὸ τοῦ Κοῦνκεν εἰς τὰ ὄλως ἀπίθανα καὶ ἀδύνατα.

Ἐμαρτύρουν δὲ οἱ ἐκ τῶν ἀλχημικῶν ἀγύρται, ὅτι ὁ ἀνθρωπίσκος κατασκευάζεται εἰς τὰ οὖρα τῶν παίδων· ὅτι εἶναι κατ' ἀρχὰς ἀόρατος, καὶ ὅτι τρέφεται τότε ὑπὸ οἴνου καὶ ῥοδοστάγματος· ὅτι ἀδύνατός τις φωνῇ ἀναγγέλλει τὴν γέννησίν του. Ἐπὶ τέλος δὲ οὗτοι, εἰσάγοντες ἐν τῇ ληκύθῳ ὡς ἀριά τινα ἐλεφάντινα, ἐδείκνυον τοῖς ἀνθρώποις τὸν ἐλλείψει φροντίδων καὶ ἀναπαύσεων ἀποθανόντα ἀνθρωπίσκον!!

Ε΄.

Λάβωμεν ἤδη τὴν ἀλχημίαν ὑπ' ὄψιν ὅπως διάφορον τῆς προηγουμένης. Ναί, ὑπῆρξε μὲν πηγὴ τῆς πλάνης καὶ τῶν δεισιδαιμονιῶν, ἐβαυκάλισεν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα μὲ χιμαίρας, καὶ ἐξήντησε τὴν ζωτικότητα τῆς πνευματικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργείας εἰς οἰκτρὰς ματαιοπονίας· οὐχ ἦττον ὅμως παρήγαγεν ἀποτελέσματα λίαν σπουδαῖα καὶ λυσιτελεῖ ὅσον ἀφορᾷ τὴν μόρφωσιν τῶν νεωτέρων φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν. Ἐπιτραπήτω δὲ ἡμῖν — ὅπως καὶ ἔχει πραγματικῶς, — νὰ ὀνομάσωμεν αὐτὴν μητέρα τῆς νεωτέρας χημείας καὶ τῆς πειραματικῆς λεγομένης μεθόδου, ἥτις μετ' ὀλίγους αἰῶνας, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Βάκωνος, τοῦ Γαλιλαίου καὶ τοῦ Καρτεσίου, ἐμελλε νὰ γίνῃ πηγὴ τοσοῦτων σπουδαίων ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν ὀφείλομεν νὰ ἀποστερήσωμεν τοὺς τελευταίους τούτους ἀνδρας τῆς ὑπερτάτης εὐγνωμοσύνης, ἣν παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις δρέπονται, πᾶσαν δὲ τὴν ἀξίαν τοῖς θιασώταις τῆς ἀλχημίας ν' ἀποδώσωμεν, οἵτινες ἐκ περιστάσεως μόνον προήχθησαν εἰς τοιαύτην ἀνακάλυψιν. Εὐγνωμονήσωμεν λοιπὸν τοὺς ἀλχημικοὺς ὡς εἰσαγαγόντας τὴν παρατήρησιν εἰς τὴν σπουδὴν τῶν φυσικῶν φαινομένων, ἀλλ' οὐδέποτε θεωρήσωμεν αὐτοὺς ὡς μορφωτὰς τῆς νεωτέρας φιλοσοφικῆς μεθόδου, ἥτις ἐμελλε μετὰ πολλοὺς αἰῶνας νὰ μεταμορφώσῃ τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον, καὶ πλεῖστα ὅσα ἐπιστημονικὰ θαυμάσια νὰ ἐξηγήσῃ.

Παροδικὸν δὲ τι ρίπτοντες βλέμμα ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτέρων τῆς ἐργατικῆς τέχνης διδασκάλων, μανθάνομεν, ὅτι αὐτοῖς ἀνήκει μέγα τι μέρος τῶν ἀνακαλύψεων αἵτινες τὴν νεωτέραν συνέστησαν χημείαν. — Ὁ ἀρχαιότερος συγγραφεὺς τῆς ἐρμητικῆς σχο-

λῆς ἐγκατέλιπεν ἐν ταῖς συγγραφαῖς αὐτοῦ ἀξιολογωτάτας καὶ ἀκριβεστάτας περιγραφὰς τῶν συνηθεστέρων μετάλλων, οἷον τοῦ σιδήρου, τοῦ χαλκοῦ, τοῦ μολύβδου, τοῦ ὑδραργύρου καὶ τοῦ ἀργύρου, ὡς καὶ περὶ τοῦ θείου καὶ τοῦ ἀρσενικοῦ. Ὁ αὐτὸς προσδιώρισε τὴν προπαρασκευὴν τοῦ νιτρικοῦ ὀξέως καὶ τοῦ βασιλικοῦ ὕδατος, ὡς καὶ τὴν διαλυτικὴν ἐνεργείαν τοῦ μὲν πρώτου ἐπὶ τῶν μετάλλων, τοῦ δὲ δευτέρου ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ, τοῦ ἀργύρου καὶ τοῦ θείου.

Ὁ δὲ Ἄραψ Ῥαζῆς ἀνεκάλυψε τὴν προπαρασκευὴν τῆς ῥακῆς. Εἰς αὐτὸν δὲ, ὡς καὶ εἰς τὸν Ἀβὲν Γουεφίθ, πολλὰ ὀφείλει καὶ ἡ ἰατρικὴ. Εἰς δὲ τὸν μέγαν Ἀλβέρτον ὀφείλεται ἡ προπαρασκευὴ τῆς καυστικῆς ποτάσεως, ἡ μετ' ἀκριβείας περιγραφὴ τοῦ καθαρισμοῦ τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ὁ προσδιορισμὸς τῆς συνθέσεως τοῦ κινναβάρους, ἡ φανέρωσις τοῦ ἀποτελέσματος τῆς θερμότητος ἐπὶ τῆς φυσικῆς καταστάσεως τοῦ θείου, καὶ ἄλλαι σπουδαῖαι ἀνακαλύψεις.

Καὶ εἰς τὸν Ῥαῦμουῆνδον δὲ Λούλλιον, οὗ ἡ εὐρύνοια ἐνηγαλίθη ὅλας τὰς διακλαδώσεις τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, οὐκ ὀλίγας ἀνακαλύψεις ὀφείλει ἡ ἐπιστήμη. Τοιαῦται δ' εἰσὶν ἡ προπαρασκευὴ τοῦ ἀνθρακίτου τῆς ποτάσεως, ἡ τελειοποιητικὴ μέθοδος τῆς ἐκκαθάρσεως τοῦ ἀργύρου, ἡ προπαρασκευὴ τοῦ ὑδραργύρου κλπ.

Τῷ Ῥογήρῳ Βάκωνι ἡ Φυσικὴ πολλὰ ὀφείλει, ἀνακαλύψαντι τὴν φυσικὴν ἀνάλυσιν τῆς ἐνεργείας τῶν φακῶν καὶ τῶν κυρτῶν ὕαλων, τὰς πρὸς χρῆσιν τῶν πρεσβυώπων διόπτρας, τοὺς ἀχρωματικούς φακοὺς, καὶ λοιπὰς ἀνακαλύψεις.

Τῷ Βασιλείῳ Οὐαλεντίνῳ ὀφείλονται αἱ εἰς τὸ ἀντιμόνιον σπουδαῖαι ἀνακαλύψεις. Αὐτὸς ὡσαύτως περιέγραψε πολλὰς χημικὰς σκευασίας, οἷα εἰσὶν ἡ τοῦ χλωρυδρικοῦ ὀξέως καὶ ἡ τῆς ῥακῆς. — Οὕτω λοιπὸν πρὶν τῆς Ἀναγεννήσεως οἱ ἀλχημικοὶ ἐγνώριζον ἤδη νὰ ἐξατμίζωσι τὸν ὑδράργυρον, νὰ καθαρῖζωσι τὸ οἰνόπνευμα, νὰ κατασκευάζωσι τὸ θεϊκὸν ὄξύ, νὰ προπαρασκευάζωσι τὸ βασιλικὸν ὕδωρ καὶ διάφορα εἶδη αἰθέρων, καὶ τοσαύτας ἄλλας εἶχον γνώσεις, ὅσας καὶ ἡ νεωτέρα ἔτι παραδέχεται χημεία.

Ὁ δὲ Βανελεμῶντος ἀνεκάλυψε μίαν τῶν σπουδαιότερων τοῦ αἰῶνός του ἐφευρέσεων, τὴν ὑπαρξίν τῶν ἀερίων. Ἐν δὲ τοῖς συγ-

γράμμασι τοῦ Ῥοδόλφου Γλάουπερ πολλαὶ ἀξιόλογοι περιγραφαὶ χημικῶν προϊόντων εὐρίσκονται. Ὁ τελευταῖος ἀλχημιστῆς Βέχερ προπαρασκεύασεν ἐπιστημονικὴν μεταβολήν, ἣτις, μετὰ τινα χρόνον, συνεπληρώθη ὑπὸ τοῦ διασήμου χημικοῦ Γεωργίου Στάχελ.

Ἰδοὺ αἱ κυριώτεραι τῶν ἀλχημιστῶν ἀνακαλύψεις, αἵτινες μεγάλως ἐβοήθησαν τὴν σύστασιν τῆς νεωτέρας χημείας. Ὡς πρὸς τοῦτο εἶναι ἄξιοι λόγων οἱ ἀλχημικοὶ, οἵτινες, εἰ καὶ δὲν εὗρον ὅ,τι ἐζήτησαν, ἐν τούτοις εὗρον ὅ,τι δὲν ἐζήτησαν.

ΞΤ΄.

Πρὶν ἢ προβῶμεν περαιτέρω, στῶμεν ἐπὶ στιγμὰς τινάς, ἵνα ρίψωμεν βλέμμα τι ἐπὶ τῶν ἀναφανέντων κατὰ τοὺς διαφόρους αἰῶνας ἀντιπάλων τῆς.

Εἰ καὶ ἡ ἀλχημία ἐπιστημονικὸν κατέστη δόγμα καὶ βαθείας ἀπέκτησε ρίζας, ἐντούτοις εἰς ἐκάστην ἐποχὴν σφοδρὸς ἀπήνησεν ἀντιπάλους, ὧν ἡ φωνὴ, ἄγονος κατ'ἀρχάς, ἐπέτυχεν ἐπὶ τέλους. Εἰς τὸν ΙΔ' αἰῶνα, ὅτε ἡ ἀλχημία ἤμαζε, πνεύματά τινα δριμὺν κατ' αὐτῆς διήγειρον πόλεμον. Ἰδίως ὁ ἐκ Λομβαρδίας Πέτρος ὁ Καλὸς, συντάξας κατὰ τὸ 1330 σύγγραμμα χημικόν, *Margarita pretiosa* (ὁ πολύτιμος μαργαρίτης) καλούμενον, ἐζήτησε διὰ συλλογισμῶν τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας ν' ἀναιρέσῃ τὰς ἀλχημικὰς δοξασίας. Καὶ ἡ ποίησις δὲ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος οὐκ ὀλίγα ἐξετόξευε βέλη κατὰ τῆς ἐρμητικῆς τέχνης. Ἰδίως αὕτη διὰ ζωηρῶν εἰκόνων ἐπαρουσίαζε τὴν μὲν φύσιν δεινῶς ἐπιπλήττουσαν τοὺς ἀλχημικοὺς διὰ τὰς ἀλόγους ματαιοπονίας, αἵτινες εἰς τὴν ἀνατροπὴν τῶν τῆς φύσεως νόμων ἔτεινον, αὐτοὺς δὲ συγγνώμην παρὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν ταραχθείσης φύσεως αἰτοῦντας. Ἄλλ' ἡ φωνὴ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος οὐδ' εἰσήλθε κἀν εἰς τὰ ὦτα τῶν ἀλχημικῶν.

Κατὰ τὸν ΙΣΤ' ὅμως αἰῶνα οἱ τῆς ἀλχημίας ἀντίπαλοι ἦσαν σφοδρότεροι καὶ ὀρμητικώτεροι. — Ὁ Θωμᾶς Ἐραστος διὰ δριμύων ἐπιχειρημάτων κατεπολέμησε τοῦ Παρακέλσου τὰς δοξασίας, ἀποδείξας τὸ ἀδύνατον τῆς τῶν μετάλλων μεταποιήσεως. Τοῦτον διεδέξατο, ὡς πρὸς τὸν κατὰ τῆς ἀλχημίας πόλεμον, ὁ Ἑρμᾶνος Κορρόγιγκιος, ὁ Οὐέρνερος Ῥόλφινκ καὶ ὁ σοφὸς Ἰη-

σουίτης Κίρχερ. Τὴν δ' ὑπὲρ τῆς ἀλχημίας συνηγορίαν ἀνέλαβεν ὁ Βέχερ, ὃν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταπέσωσιν οἱ ἀνωτέρω, καίτοι προτείνοντες αὐτῷ τὸν ἐξῆς συλλογισμόν: «Ἐὰν ἡ ἀλχημία ἦν πραγματικὴ τέχνη, ὁ Σολομῶν, ὁ κατέχων, κατὰ τὰς Γραφάς, τὴν σοφίαν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὤφειλε νὰ γνωρίζῃ αὐτήν. Ἄλλ' ὁ Σολομῶν ἀπέστειλε πλοῖα εἰς Ἐφυραν πρὸς ἀναζήτησιν χρυσοῦ· ἄρα δὲν κατέειχε τὸν φιλοσοφικὸν λίθον· ἄρα ἡ ἀλχημία δὲν ὑπάρχει.» Εἰς τὸν συλλογισμόν τοῦτον ὁ Βέχερ ἰσχυρὰ ἀντέταξεν ἐπιχειρήματα, καταδείξας, ὅτι ὁ Σολομῶν ἐγνώριζε μὲν τὸ μυστικὸν τῆς ἐρμητικῆς τέχνης, ἀλλ' ἕνεκα τῆς ὑψηλῆς σοφίας τοῦ δὲν ἠθέλησε νὰ διαδώσῃ αὐτό.

Ἄλλ' εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος οἱ τῆς ἀλχημίας ἀντίπαλοι ἐπληθύνθησαν, καὶ τὰ ἐπιχειρήματα αὐτῶν ἀρχούτως σπουδαίαν ἔλαβον ὄφιν. Τὸ δριμύτερον δὲ αὐτῶν βέλος ἦν τὸ ν' ἀνακαλύπτωσι τοὺς δόλους τῶν μεμνημένων ἀγυρτῶν, καὶ ἐκ τοῦ ὄνου ν' ἀφαιρῶσι τὴν λεοντίνην δορᾶν, κατὰ τὸν Αἰσώπιον μῦθον. Ἐκ τῶν πολλῶν δὲ συγγραμμάτων ἐντονωτέρας ἐνεποίησεν ἐντυπώσεις τὸ τοῦ Κ. Ζεοφροᾶ ὑπόμνημα, παρουσιασθὲν εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν τὸ 1722, ὑπὸ τὸν τίτλον: Οἱ ἀφορῶντες τὸν φιλοσοφικὸν λίθον δόλοιοι. Ἐν αὐτῷ ἀπαριθμεῖ τὰ ἀναριθμητὰ ἀπατηλὰ μέσα, ὅσα οἱ μεμνημένοι μεταχειρίζονται πρὸς κατάδειξιν τῶν ὑπ' αὐτῶν διῆχυριζομένων μεταποιήσεων, καὶ ἰδίως τοὺς τρόπους, δι' ὧν ἐξαπατῶσι τοὺς θεατὰς, ἐξάγοντες ἐκ διαφόρων μετάλλων, τὰ ὁποῖα εἶχον πληρώσει προηγουμένως χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, πλοῦτον ἀμύθητον, καὶ τὰ ὄμματα τῶν θεατῶν ἐκθαμβοῦντες. Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ἦν σφοδρὸς κτύπος κατὰ τῆς ἰδανικῆς ταύτης ἐπιστήμης, ἀποθαρρύνας πάντας τοὺς θερμούς αὐτῆς θιασῶτας.

Συμβεβηκὸς δέ τι, ἐν Ἀγγλίᾳ διαδραματισθὲν, ἠνοιξεν ἐπὶ πλεον τοὺς ὀφθαλμούς τοῦ δημοσίου, ὅπερ κατενόησεν ἐναργῶς τὴν τῶν ἀλχημιστῶν ἀγυρτεῖαν. Ὁ Ἰάκωβος Πρίζ ἦν ἰατρός ἐν Γυιλφόρδῃ, καὶ μετὰ ζήλου εἰς τὴν ἀλχημίαν κατεγίνετο· τὸ δὲ 1781 ἐφαντάσθη ὁ ἄθλιος, ὅτι ἠδυνήθη νὰ παραγάγῃ διὰ τεχνητῶν μέσων χρυσὸν καὶ ἀργυρον, καὶ οὕτω μεγάλην ἀπέκτησε φήμην καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1781, ὡς καὶ κατὰ τὸ 1782, ὡς ἐπιτήδειος χρυσοῦ κατασκευαστῆς· πολλὰ δὲ πειράματα ἐπιτυχέστατα ἐποίηε ἐνώπιον τοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ τὸ ἔτος 1783 ὑπῆρ-

ξεν ὀλεθριώτατον δι' αὐτόν. Ἡ ἐν Λονδίῳ Βασιλικὴ Ἑταιρία, ἧς καὶ ὁ Ἰάκωβος ἦν μέλος, ἠθέλησε νὰ ἐννοήσῃ τὸ μυστικὸν τοῦ περιφήμου τούτου ἀλχημιστοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ὑπεχρέωσεν αὐτὸν ὅπως ἐνώπιον δύο περιωνύμων χημικῶν ἐκτελέσῃ τὰ πολυχροτα αὐτοῦ πειράματα. Ἀλλ' ἐλθούσης τῆς ὥρας τῆς ἐκτελέσεως, ὁ Ἰάκωβος, συναισθανθεὶς τὴν ἀδυναμίαν του καὶ ἐννοήσας, ὅτι ἐν μιᾷ στιγμῇ ἐμελλε ν' ἀμαυρωθῇ ἅπαν τὸ γόητρον, ὃ εἰς διάστημα δύο ἐτῶν ἀπέκτησεν, ἐδηλητηριάσθη, καταδείξας μετὰ πάσης τῆς ἐναργείας τὴν οὐτιδανότητα τῆς τέχνης του.

Ἐνῶ δὲ ταῦτα συνέβαινον ἐν Λονδίῳ, ἕτερος δεινὸς περὶ τὰ ἀλχημικὰ ἐλάμβανε τῆς μωρίας του τὰ ἐπιχειρήματα εἰς τὴν ἀντίπεραν τοῦ Ῥήνου ὄχθην. Ὁ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἀλλῆς διδάσκαλος Σέμλερ, εἰς ἐκ τῶν δεινῶν ἀλχημιστῶν, ὁ δι' ἀπλοῦ ὕδατος χρυσὸν πολύτιμον κατασκευάζων, ὁ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τὸ μυστήριον τοῦ φιλοσοφικοῦ λίθου κατέχων, ἀπεδείχθη ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Κλάπρουθ ὡς νεφέλας ἐκδιώκων Ἰξίω. Καὶ αὐτοῦ λοιπὸν ἡ μυστικὴ ἀγυρτεία ἀνεκαλύφθη, καὶ ἤδη ἐν τε Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ οἱ ἀλχημικοὶ καὶ αἱ ἐργασίαι αὐτῶν κατέστησαν ἀντικείμενον τοῦ κοινοῦ σαρκασμοῦ καὶ τῆς δημοσίως χλεύης.

Ὁ τελευταῖος δὲ κατὰ τῆς ἀλχημίας κτύπος, τὸ τελευταῖον βέλος, ὅπερ ἐφόνησε τὸ ἀποτρόπαιον τοῦτο τέρας, τὸ συνταράξαν σφοδρῶς τὰ κάρηνα τῶν σοφῶν τῆς ἀνθρωπότητος, ἐξετόξευσε ὁ σοφὸς Λαβοαζιέρος, ὁ καθιδρύσας τὴν νεωτέραν χημείαν, ὁ ἀνακαλύψας τὴν ἀντιφλογογιστικὴν θεωρίαν, καὶ σαφῶς ἀποδείξας τὸ ἀδύνατον τῆς τῶν μετάλλων μεταποιήσεως, καὶ τελευταῖον θῦμα γινόμενος κατὰ τὸ 1794 τῆς αἰμοβόρου τοῦ Ῥοβεσπιέρρου ἀπανθρωπίας.

Ἰδωμεν ἤδη ὁποῖαν ἔλαβον ὑποδοχὴν οἱ ἀλχημικοὶ παρὰ τοῖς Πάπαις καὶ τοῖς μονάρχαις.

Z.

Τὸ 1317 ὁ Πάπας Ἰωάννης ΚΒ' ἐξέδωκε διάταγμα, δι' οὗ ἐπεβάλλετο πρόστιμον τοῖς ἀλχημισταῖς, ἐκηρύσσοντο ἄτιμοι οἱ εἰς τὴν ἐρμητικὴν ἀφοσιούμενοι τέχνην λαϊκοὶ, καὶ ἐστεροῦντο παντὸς ἀξιώματος οἱ μουσούμενοι εἰς αὐτὴν ἐκκλησιαστικοί· ἀλλὰ τοῦ διατάγματος τούτου ἡ ζωὴ ὑπῆρξε βραχυτάτη. Καὶ ὁ βασι-

λεὺς δὲ τῆς Γαλλίας Κάρολος Ε' ἐξέδωκε νόμον αὐστηρότατον ἐναντίον τῶν ἀλχημιστῶν, καὶ ἀπηγόρευσε παρὰ τοῖς ἰδιώταις τὴν κτήσιν ἀλχημικῶν ὀργάνων· ἀλλὰ σὺν τῇ τελευτῇ τοῦ Καρόλου ἐξέπνευσε καὶ ὁ νόμος του. Ὡσαύτως καὶ ὁ τῆς Ἀγγλίας Ἐρρίκος ὁ Δ' ἀπηγόρευσε τὴν εἰς τὴν ἐρμητικὴν τέχνην μύησιν· ἀλλὰ καὶ ὁ νόμος οὗτος τὴν τῶν προτέρων ἔλαβε τύχην. Αἰτία δὲ τῆς ταχείας παρακμῆς παντὸς κατὰ τῆς ἀλχημίας νόμου ἦν, ὅτι οἱ διάδοχοι καὶ οἱ κληρονόμοι τῶν τοὺς νόμους τιθέντων βασιλέων ἀνῆρουν αὐτοὺς, καὶ μάλιστα θερμοὶ ἐγίνοντο τῆς ἀλχημίας προστάται, διὰ τὸν ἀπλοῦστατον λόγον, ὅτι ἡ κατὰ τῆς ἀλχημίας καταφορὰ ἦν ἔργον τοῦ προκατόχου των. Μεταξὺ τῶν θερμότερων τῆς ἀλχημίας προστατῶν ὑπῆρξεν ὁ τῆς Γερμανίας αὐτοκράτωρ Ῥοδόλφος ὁ Β', ἀναβάς τὸν θρόνον τὸ 1374. Οὗτος κατ' ἀρχὰς μὲν μετὰ ζήλου κατεγίνετο εἰς τὰ τῆς ἐπικρατείας του πράγματα, καὶ μόνον ἐν ὥραις σχολῆς παρεδίδοτο εἰς μελέτην τῆς ἀλχημίας καὶ τῆς ἀστρολογίας· ἀλλ' ὅτε περιεπλάκη εἰς πόλεμον μετὰ τῶν Τούρκων, παρήτησε τότε τὰ διανοητικὰ καθήκοντά του, ἀναθέσας αὐτὰ εἰς τοὺς ὑπουργοὺς του, καὶ παρεδόθη ὀλοσχερῶς εἰς μελέτην τῆς ἀλχημίας, προσκαλέσας εἰς τὴν αὐλήν του τοὺς διασημοτέρους τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀλχημιστῆς, οἵτινες, ἐξ εὐγνωμοσύνης ὀρμώμενοι, ἀπεκάλεσαν αὐτὸν Ἐρμῆν τῆς Γερμανίας. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Σαξωνίας Αὐγουστος ἐνησχολεῖτο εἰς ἀλχημικὰς μελέτας, κλειόμενος ἐν τῷ ἐργαστασίῳ του, τὸ ὅποιον ὁ λαὸς οἶκον χρυσοῦ ὠνόμαζεν. Ἐπίσης πολλῆς ἔτυχον ὑπολήψεως οἱ ἀλχημιστῆται καὶ παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς Γερμανίας Λεοπόλδῳ Α', Φρειδερίκῳ Α' βασιλεῖ τῆς Πρωσίας, καὶ Φρειδερίκῳ Β', κατὰ τὸ τέλος τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου, ἐποχὴν, καθ' ἣν τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους εἰς ἀθλιεστάτην εὕρισκοντο κατάστασιν. Οὐ μόνον δὲ ἐν Γερμανίᾳ, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν ἐν τῷ μεσαιῶνι βασιλέων τῆς Εὐρώπης, ἡ ἀλχημία θερμῆς ἔτυχε προστασίας.

Ἀλλ' οἱ αὐτοκράτορες, κατὰ τὰ χρονικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐβοηθοῦντο μεγάλως ὑπὸ τῶν ἀλχημιστῶν, κατασκευαζόντων αὐτοῖς νομίσματα. Πῶς λοιπὸν ἐξηγεῖται τὸ κατ' ἐπιφάνειαν ἀνεξήγητον τοῦτο φαινόμενον; Πληρέστατα τοῦτο διερμηνεύεται, ὅταν ἐνθυμηθῶμεν τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Ἐρρίκον Γ', ὅστις,

βλέπων τὸ ταμείον του ἀραχνῶν πλήρες, κατὰ τὸν Κάτουλλον, προσεκάλεσε πάντας τοὺς ἐπισκόπους καὶ ἐκκλησιαστικούς, ὅπως κατασκευάσωσι δι' ἀλχημικοῦ μέσου χρυσόν, ἐπιλέγων μάλιστα εἰς αὐτοὺς, ὅτι, ἀφοῦ μετασχηματίζουσι τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, θέλουσι δυνηθῆναι νὰ μεταποιήσωσι καὶ τὰ εὐτελῆ μέταλλα εἰς χρυσόν. Ἀλλὰ τούτων μὴ ἀποκριθέντων εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ βασιλέως, ὡς ἀσεβήσαντος διὰ τὴν σύγκρισίν του, συνήλθον οἱ λαϊκοὶ καὶ κατεσκεύασαν χρυσᾶ νομίσματα, ὧν ὁ χρυσὸς κατ' ἐπιφάνειαν μόνον ἦτο χρυσός, καὶ τὰ ὁποῖα πρώτη ἡ Σκωτία ἀπεκήρυξεν ὡς κίβδηλα. Ταῦτά ἐποίουν καὶ ἐν Γαλλίᾳ· ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ἡ τῶν ἀλχημιστῶν ἀγυρτεία ἀνεκαλύφθη, καὶ ἰδίως ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Ἰωάννου δὲ Λάαζ.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀλχημία ἐν τε ταῖς χιμαίραις καὶ ταῖς εἰς τὴν ἐπιστήμην σπουδαίαις αὐτῆς ἐκδουλεύσεσιν.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ κλείσωμεν τὴν περὶ ἀλχημίας καὶ ἀλχημιστῶν μικρὰν ἡμῶν διατριβὴν, ὀφείλομεν ἵνα ὑπομνήσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι, πρὸς πείσμα τῶν φώτων καὶ τῆς προόδου τοῦ ἸΘ' αἰῶνος, ὑπάρχουσιν εἰσέτι πνεύματα ὀπισθοδρομικά, ἐκζητοῦντα μετὰ ζήλου τὸν ἀγωγὸν τῆς μεταποιήσεως τῶν μετάλλων. Ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ πρὸ πάντων ἐν τῇ κλασικῇ Γερμανίᾳ ζῶσιν οὐκ ὀλίγοι ἀλχημικοὶ, ὀνειροπολοῦντες τὰ κλέη τῶν κατὰ μεσαίωνα προγόνων αὐτῶν.

Τὸ καθ' ἡμᾶς, εὐχόμεθα αὐτοῖς καλὴν ὑπομονὴν, ἀνυπομόνως παραδοκοῦντες τὴν ἐπίτευξιν τῶν ἐργασιῶν των, ἵνα οὕτω μέλι καὶ γάλα βρέυσῃ ἐπὶ τῆς γῆς, μακρὰν δ' ἀποσκορακισθῇ τὸ μυσταρὸν φάσμα τῆς ἀναπαράδιᾶς.

L. FIGUIER.

(Ἐράνισμα καὶ διασκευή ΘΕΑΙΤΗΤΟΥ.)

Εἰς ΔΕΙΝΟΣ ΣΚΑΠΑΝΕΥΣ

ΤΗΣ ΠΑΠΩΞΥΝΗΣ.

Δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ ζήτημα, δὲν ὑπάρχει θέμα, περὶ οὗ νὰ ἐγράφησαν τοσαῦτα, ὅσον τὸ τῶν Παπῶν τῆς Ῥώμης. Πᾶς ὁ συνειδῶς ἐν ἑαυτῷ σπινθῆρα φιλελευθέρου αἰσθήματος, πᾶς ἐχθρὸς τοῦ τῆς συνειδήσεως ἐκβιασμοῦ ἔκρινε καθήκον ἀπαραίτητον νὰ ρίψῃ ὅσον ἐνεστι μέγαν λίθον ἐν τῷ τειάγει τοῦ Παπισμοῦ, ὅπερ δὲν ἔπαυσε μολύνον διὰ τῶν δηλητηριωδῶν αὐτοῦ ἀναθυμιάσεων τὸν ζεῖδωρον τῆς ἐλευθερίας ἀέρα. Ἐφ' ᾧ βλέπομεν τὴν πληθὺν ἐκείνην τῶν συγγραφεῶν, αἵτινες κατεπλημύρισαν τὰς εὐρωπαϊκὰς κοινωνίας, στηλιτεύουσαι τὰς Παπικὰς ὑπερβασίας, καὶ καταδεικνύουσαι τῷ κόσμῳ τὰς ἀσχημίας τῆς σεσαθρωμένης Ἀγίας Ἐδρας.

Ἀλλ' ἰδίως εἰς τῶν ὀγκωδῶν τούτων λίθων ἀναθέματος, ἀπὸ ὀκταετίας βαρὺς κατενεχθεὶς κατὰ τῆς Ποντιφικῆς Ἐδρας ὑπὸ φιλελευθέρου τινὸς τέκνου τῆς Ἰταλίας, διέλαθε τὴν προσοχὴν τῶν καθ' ἡμᾶς μεταφραστῶν, ὅσοι ἀξιεπαίνως πάνυ ἐνησχολήθησαν περὶ τὴν μεταγλώττισιν τῶν τοιαύτης φύσεως διαφωτιστικῶν, οὕτως εἰπεῖν, πονημάτων. Τοῦ βιβλίου τούτου, πρὸς ἐξαφάνισιν τοῦ ὁποίου, καίτοι ἐν Λονδίῳ ἐκτυπωθέντος, ἡ Ποντιφικὴ κυβέρνησις κατέβαλε πᾶσαν ἔμμεσον καὶ ἄμεσον προσπάθειαν, συγγραφεὺς εἶναι ὁ Κ. Πετροκέλλης Δελαγατίνης, βουλευτῆς, ἀνὴρ ἀκεραίου χαρακτῆρος, καὶ ἐκ τῶν σφόδρα ὑπερμάχων τῆς Ἰταλικῆς ἐνότητος.

Ὡς νύξιν πρὸς κατάληψιν τῆς ὅλης ὑποθέσεως τῆς βίβλου ταύτης κρίνομεν κατάλληλον νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα τὴν προτασσομένην αὐτῆς, προλόγου δίκην, ἐπιστολὴν τοῦ συγγραφέως πρὸς τὸν Ἐδμῶνδον Ἀβούτ, συγγραφεὰ ἐτέρου βιβλίου τῆς αὐτῆς φύσεως, καὶ τὴν εἰς ταύτην ἀπάντησιν τοῦ Γάλλου σατυρικοῦ. Ἡ μικρὰ αὕτη ἀλληλογραφία θέλει γνωστοποιήσῃ τῷ ἀναγνώστῃ ἐκ τῶν προτέρων τὸ πνεῦμα, ὑφ' οὗ ἐμφορούμενος ἀπεδύθη εἰς τὴν εὐγενῆ τοῦτον ἀγῶνα ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς.

Ἐν Λονδίῳ, τῇ 14 Ἀπριλίου 1860.

« Ἀγαπητὴ συνάδελφε,

» Καθ' ἣν ἐποχὴν ἐγράφετε τὸ ἐμβριθὲς καὶ τερπνὸν βιβλίον
 » σας περὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Ζητήματος, ἠναγκάσθητε νὰ
 » παραλείψητε πλείστα ὅσα γεγονότα, καθότι αἱ περὶ τύπου
 » διατάξεις τῆς χώρας, ἐν ἧ ἐγράφετε, οὐδὲν ἐπέτρεπον ὑμῖν
 » ὅπως δημοσιεύσητε αὐτά. Διαμένων εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου δύ-
 » νηται ἕκαστος νὰ εἴπῃ καὶ νὰ ἐκθέσῃ ἐλευθέρως τὰς ἰδέας
 » του, ἔρχομαι οὐχὶ ὅπως συμπληρώσω τὸ ἔργον ὑμῶν, ἀλλ'
 » ἵνα προσθέσω ἐν ἔτι ὀρόφωμα εἰς τὸ μεγαλοπρεπὲς οἰκοδό-
 » μημα, ὅπερ ἤρχήσατε. Ἄλλοι ἐπίσης θέλουν συμπληρώσει ἡ-
 » μᾶς, διότι τὸ θέμα τῆς κοινῆς ἡμῶν ὑποθέσεως εἶναι σχεδὸν
 » ἀνεξάντλητον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ σκοπὸς τοῦ πονήματός μου εἶναι
 » ὁ αὐτὸς μὲ τὸν τοῦ ὑμετέρου, ζητῶ τὴν ἀδειαν ὅπως ἐπιγρά-
 » ψω αὐτὸ Προεισαγωγὴν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Ζητήματος
 » τοῦ Κ. Ἀβούτ. (α)

» Ταῦτοχρόνως δράττομαι τῆς περιστάσεως ὅπως ἐκφράσω
 » τὴν μεγάλην εὐγνωμοσύνην, ἣν οἱ τε συμπατριῶταί μου καὶ
 » ἐγὼ ὀφείλομεν πρὸς ὑμᾶς, Κύριε, διότι ἀπεκαλύψατε γωνίαν
 » τινὰ τῆς εἰδεχθοῦς εἰκόνας τῆς Ποντιφικῆς Κυβερνήσεως. Οὐ
 » μόνον δὲ προσηρέγκατε πνευματικὰς πόνημα, πλήρες ἐννοίας
 » καὶ ὀρθῆς κρίσεως πολιτικοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ καὶ ἔργον ἀγαθὸν
 » καὶ εὐγενὲς διεπράξατε. Ἐξακολουθήσατε, Κύριε μου, ν' ἀνα-
 » πτύσσητε τὸ τόσῳ ἔξοχον καὶ τόσῳ ἀξιόλογον προτέρημά
 » σας πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν μεγάλων ἐθνικῶν ὑποθέσεων, ἐστὲ
 » δὲ ὑπερβέβαιος, ὅτι ἔχετε τὰς συμπαθείας τῶν τέκνων τῆς
 » πατρίδος τοῦ Κανάρη (β) καὶ τῆς τοῦ Δάντου.

» Δέξασθε, ἀξιότιμέ μοι Κύριε, τὴν εἰλικρινῆ διαβεβαίωσιν
 » τοῦ θαυμασμοῦ μου, καὶ τὰς ζῶντοτε εὐχαριστήσεις

τοῦ ὅλως ὑμῖν ἀφοσιωμένου

Φ. ΠΕΤΡΟΥΚΕΛΛΗ ΔΕΛΑΓΑΤΙΝΑ.

(α) Μετριοφρονῶν ὁ εὐγενὴς ἐκδότης ἀποκαλεῖ τὸ ἔργον τοῦ προεισαγω-
 γῆν, διότι ἄλλως ἤθελε προσβάλλει τὸ πόνημα τοῦ Κ. Ἀβούτ ὡς ἀτελὲς, ἀπο-
 καλῶν αὐτὸ συμπλήρωμα. Ἡμεῖς ὅμως, οἵτινες ἔχομεν λόγους ἀποχρῶν-
 τας διὰ νὰ μὴ εἴμεθα εὐνοϊκῶς διαθεθεμένοι πρὸς τὸν περιφανῆ συγγραφέα
 τοσοῦτων ἀνθελληνικῶν λιθέλλων, ἤττον ἀδρόφρονες φαινόμενοι, παραδεχόμεθα
 τὸ δεύτερον.
 Σ. Μ.

(β) Πιθανόν, ἂν οἱ γολῆς καὶ μισελληνισμοῦ μεστοὶ λιθέλλοι: Ἡ σύγχρο-
 νος Ἑλλάς καὶ ὁ Βασιλεὺς τῶν βουρῶν δὲν εἶχον συγγραφέα τὸν Ἐδ-
 μῶνδον Ἀβούτ.
 Σ. Μ.

Ἐν τοῖς Παραρτήρησις, τῇ 16 Ἀπριλίου 1860.

« Περιspoύδατε συνάδελφε,

» Τὴν στιγμὴν ταύτην ἔλαβον εἰς τὸ χωρίον μου τὴν προσ-
 » φιλεστάτην ἐπιστολήν, δι' ἧς μὲ ἐτιμήσατε. Ἡ ἀνάγνωσις αὐ-
 » τῆς συνεκίνησε βαθύτατα τὴν καρδίαν μου, πιστοποιήσατά με
 » ταῦτοχρόνως, ὅτι ἔχω ἓνα φίλον πλείοτερον ἐν τῷ κόσμῳ.
 » Παρακαλῶ ὑμᾶς ὅπως μεταχειρισθῆτε ἐλευθέρως πάντα τὰ
 » δικαιώματα, ἅτινα συνυπονοεῖ ὁ τίτλος οὗτος, τὸ δὲ βιβλίον
 » μου ὡς καὶ τοῦ ὀνόματός μου ποιήσατε ὅποιανδήποτε νομίσετε
 » καταλληλοτέραν χρῆσιν πρὸς τὸν μέγαν σκοπὸν μας. Μαχό-
 » μεθα, ὑμεῖς ὡς ἀξιωματικὸς ἐγὼ δὲ ὡς στρατιώτης, ἐναντίον
 » τῶν κοινῶν ἡμῶν ἐχθρῶν, καὶ δικαιούμεθα ὡς ἐκ τούτου ὅπως
 » θέσωμεν ἐν κοινῷ τὰς πολεμικὰς ἡμῶν προμηθείας. Γνωρίζω
 » κάλλιστα, ὅτι οὐδὲ τὸ ἡμισυ μέρος εἶπα ἐξ ὅσων ἔχει τις νὰ
 » εἴπῃ κατὰ τοῦ ἀρχαίου ἐχθροῦ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς ἀνθρω-
 » πότητος· ἡ ἔλλειψίς μου δὲ αὕτη ἐν μέρει μὲν ἀποδοτέα εἰς
 » τὴν ἀμάθειάν μου, κατὰ πλείστον ὅμως εἰς τὴν αὐστηρότητα
 » τῶν Γαλλικῶν νόμων. Ἴσως ἐφάνην ὑπὲρ τὸ δέον μετριάσας
 » τὰ πράγματα, καίτοι σκληρὰ πείρα μὲ ἐδίδαξεν, ὅτι δὲν ἐφά-
 » νην τόσον μέτριος πρὸς τὴν ἰδίαν μου πατρίδα.
 » Δὲν τολμῶ νὰ προσθέσω εἰμὶ Ἰταλός· καὶ ὅμως ἀπειρά-
 » κισ ἐπεθύμησα νὰ ἀνήκω εἰς τὸ Ἰταλικὸν ἔθνος, καὶ μάλιστα
 » τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν τῆς Βιλλαφράγκας.
 » Προσδέξασθε, Κύριε, μετὰ τῶν εἰλικρινῶν μου εὐχαριστιῶν,
 » τὴν ἐκφρασιν τῶν ἀδελφικῶν μου αἰσθημάτων.

Ὁλος ὑμέτερος

ΕΔΜΩΝΔΟΣ ΑΒΟΥΤ.

Ἐν τῷ λίαν περιέργῳ τούτῳ πονήματι ὁ Πάπας ἀποδεικνύε-
 ται ὡς πτώμα σεσηπὸς, κοιτόμενον ἐπὶ τοῦ καταλόγου τῶν ἀπη-
 γορευμένων βιβλίων (Index), γαλθανιζόμενον δὲ ὑπὸ τῆς Αὐ-
 στρίας. (α) Ἡ ἐξῆς περικοπή, νομίζομεν, ὅτι εἶναι ἀρκούσα πρὸς

(α) Ἀγαθὴ τύχη σήμερον καὶ ἡ τῆς Παπολάτρως Αὐστρίας, καὶ αὐτὴ ἡ
 Παποκρατομένη Ἰσπανία ἀπετάχθησαν ἀπὸ τινος πρὸς τὸν σκόλοπα τοῦτον,
 καὶ ἰδοὺ ὁ Πάπας ἀπογυμνωθεὶς ὡς ἐκ θαύματος τῶν δύο ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων
 αὐτοῦ προστατῶν. Ἐλπίζομεν, ὅτι καὶ ἡ φιλελευθέρα Γαλλία δὲν θέλει παρα-
 τείνει ἐπὶ πλέον τὴν ἀγωνίαν τῆς Ἰταλίας, καταδικάζουσα τὰς εὐγενεῖς αὐτῆς
 λόγῃς πρὸς φρούρησιν τοῦ τέρατος τῆς τυραννίας.

ἀπόδειξιν τοῦ τε ὕφους καὶ τῆς λεκτικῆς δεινότητος τοῦ διασήμου βουλευτοῦ, ὅστις πλειστάκις καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἰταλικῇ βουλήν κατεκεραύνησε τὸ Παπικὸν εἶδωλον, εἰς ὃ οἱ ἰσχυροὶ τῆς ἡμέρας χρυσὸν καὶ λίβανον καὶ σμύρναν ἀνερυθριάστως προσφέρουσιν:

« Ὡς ἡ πρὸς διάδοσιν τῶν Γραφῶν ἐταιρία διανέμει κατ' ἔτος ἑκατομμύρια ἀντιτύπων τῆς Ἱερᾶς Βίβλου, λίαν ὠφέλιμον δι' ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα θὰ ᾔητο, ἂν ἐξεδίδετο εἰς πλεῖστα ὅσα ἀντίτυπα τὸ Index τοῦτο, καὶ ἐγνωστοποιεῖτο εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Τὸ Index εἶναι τὸ ἰκρίωμα τῆς Παπωσύνης, ἢ εἰς θάνατον καταδίκη τοῦ Ῥωμαϊκοῦ καθολικισμοῦ. Τὸ νεκροταφεῖον τοῦτο τῆς διανοίας, ὁ ἅγιος Βαρβολομαῖος τῆς ψυχῆς, καταμαρτυρεῖ τῆς Παπωσύνης πλειότερον ἀπάντων αὐτῆς τῶν ἐγκλημάτων. Τὸ δόγμα τοῦ Βατικανοῦ εἶναι οἱ ἀντίποδες τῆς ἐπιστήμης, τοῦ ἐξευγενισμοῦ, τῆς προόδου· καταδικάζει τὴν φιλοσοφίαν, τὴν φιλολογίαν, τὰ μαθηματικά, τὴν ἀνατομίαν, τὴν ἀστρονομίαν, τὴν χημείαν, τὴν φυσικὴν, τὴν ἱστορίαν, τὰς ἠθικὰς ἐπιστήμας, τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν, ἐν μιᾷ λέξει, τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα.

« Πausάσης τῆς Παπωσύνης, ὁ Χριστιανισμὸς ἀνακαινισθῆσεται, καὶ θέλει δυνηθῆ νὰ ζήσῃ, συμφιλιούμενος μετὰ τῆς ἐπιστήμης, τῆς προόδου, τοῦ αἰῶνος, τέλος πάντων· τὸ δὲ σχίσμα ἐξαφανισθῆσεται. Ὅταν ὁ Πάπας ἴσταται ὀρθός, ὁ Χριστὸς τίθεται ἐν τῷ τάφῳ, καὶ ἡ λέπρα τῆς ἀδιαφορίας κατακτᾷ τὰς ψυχὰς. Ὅθεν τὸ ζήτημα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι τεθειμένον οὕτω: Οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἀνάγκη νὰ γίνῃ ἐκλογὴ μετὰ Χριστοῦ καὶ Πάπα, μετὰ ξὺ Θεοῦ καὶ Μαμωνᾶ.

« Ἡ Παπωσύνη λοιπὸν εἶναι ἡ λύμη τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ πολιτισμοῦ. Ὅπως ἐξορκίσωμεν τὸ μεσημβρινὸν τοῦτο δαιμόνιον, τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ἐστὼς ὅπου οὐ δεῖ, ἀνάγκη ἐλάχιστόν τι νὰ πράξωμεν: ἄς υποχρεώσωμεν τὴν Γαλλίαν νὰ ἐγκαταλίπη τὴν Ῥώμην, τὴν Αὐστρίαν νὰ μὴ ἐπεμβῆ ποσῶς, καὶ ἄς ἀφήσωμεν ἀντιμετώπους τὸν Πάπαν μετὰ τῶν Ἰταλῶν. Ἴδου ἡ μόνη εὐχερὴς λύσις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Ζητήματος, λύσις ἀπλουστάτη καὶ ἀποφασιστικὴ. Ἐὰν ἡ Εὐρώπη δὲν θελήσῃ νὰ λάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν ταύτην, ἡ Ἰταλία θέλει ἀναγκασθῆ νὰ λάβῃ αὐτήν, ὅταν ἡ μόρσιμος ὥρα σημανῇ. Εἶναι αἰσχος τῶνόντι μία δρᾶξ ὑπεραλπειῶν νὰ τολμᾷ νὰ

λέγῃ ἐν πλήρει ἸΘ' αἰῶνι εἰς ἔθνος συμπαγὲς καὶ πολυπληθές, οἶον τὸ τῆς Ἰταλίας: «Οὐχί! ὁ Πάπας εἶναι ὁ τοποτηρητὴς τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ γῆς, καὶ πᾶς ὁ χριστιανικὸς κόσμος ἐστὶ Παρίας, ἠναγκασμένος ἐκὼν ἀέκων νὰ κύπτῃ καὶ νὰ ἀσπάζεται τὸ σανδάλιον αὐτοῦ, πρὸς μείζονα δόξαν Θεοῦ!»

Οὐδέποτε μᾶλλον ἐχεπευκὲς βέλος ἀφέθη κατὰ τοῦ αὐτοχειροτονήτου ἀντιπροσώπου τῆς θεότητος. Προβαίνων ὁ συγγραφεὺς, ἔρχεται ἵνα, διὰ μυρίων ὅσων ἱστορικῶν γεγονότων, τῶν πλείστων συγχρόνων, συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῶν δεδουλωμένων ἐθνῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἡπείρου. Καὶ λοιπὸν ἀποδεικνύει, ὅτι ἐνῶ ἕκαστον ἔθνος, ἕκαστος ἡγεμὼν ἠσθάνθη κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον συμπαθείας ὑπὲρ τοῦ ἐνός εἴτε ὑπὲρ τοῦ ἐτέρου ἐκ τῶν ἀναξιοπαθούτων ἐθνῶν, τῶν ἀποπειρωμένων ὅπως ἀνακτησῶνται τὴν ἑαυτῶν ἐλευθερίαν, μόνος ὁ δεσμώτης πάσης ἐλευθερίας Πάπας ἀντέστη, μόνος αὐτὸς δὲν συνεκινήθη ἐπὶ τοῖς δεινοπαθήμασι τῶν πασχόντων λαῶν, ἀλλὰ καὶ συνησπίσθη μετὰ τῶν τυράννων αὐτῶν, καὶ συνετέλεσε πρὸς τὴν ἐπὶ μᾶλλον σύσφιγξιν τῶν δεσμῶν αὐτῶν. Τελευτᾷ δὲ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ Πάπας, ὅπως δὲν εἶναι Ἰταλὸς, καὶ διὰ πολλοὺς ἄλλους λόγους, καὶ διότι γράφει καὶ ὁμιλεῖ εἰς ξένην γλῶσσαν, τὴν Λατινικὴν, οὕτω δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποκαλεσθῆ Χριστιανός, ἔχων τοιαῦτα μισάνθρωπα αἰσθήματα.

Πλὴν ἀκούσωμεν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ἀπαγγέλλοντος τὸν προμερὸν αὐτοῦ φιλιππικὸν κατὰ τῆς μὴ βουλομένης συνιέναι Παπωσύνης. Τὸ ὕφος του εἶναι τόσο γλαφυρὸν, ὥστε οὐδέποτε βαρύνεται ὁ ἀναγνώστης διεξερχόμενος τὴν ἀρχοῦντως ὀγκώδη ταύτην συγγραφὴν:

« Πῶς εἶναι δυνατὸν ἡ Ἰταλία νὰ ἀγαπᾷ τὴν Παπωσύνην; Ἀνατρέξατε εἰς τὴν βιογραφίαν οἰουδήποτε ἐκ τῶν Παπῶν, εἴτε εὐφυοῦς, εἴτε ἠλιθίου, εἴτε ἀγίου, εἴτε πανούργου, πρίγκηπος ἢ μοναχοῦ, νέου ἢ γέροντος· θέλετε δίδει ἐν αὐτῇ ἓνα καὶ μόνον σκοπὸν, τὴν καταπάτησιν πάσης κοινωνικῆς συνθήκης. Ὁ Πῖος Θ' πράττει ὅ,τι ἔπραττε Γρηγόριος ὁ ΙΓ', καὶ ἐὰν οὗτος ἠγάπα τὸν οἶνον, Πῖος ὁ Θ' ἀγαπᾷ τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς αὐλικοὺς στολισμούς. Γρηγόριος ὁ ΙΓ' ἔπραττεν ὅ,τι Λέων ὁ ΙΒ', τὸ διαρκὲς πρόγραμμά του ἦν ἐξοστράκισις τῶν πατριωτῶν, κακίστη διαχείρησις τῆς δικαιοσύνης, διαιωνίσις τῆς ἀγχόνης, τυφλὴ ἀ-

φοσίωσις εἰς τὴν Αὐστρίαν· ἡ μόνη δὲ διαφορὰ μεταξύ τῶν δύο τούτων ἱεραρχῶν συνίστατο εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ Λέων καθήρει τοὺς ἀτίμους κληρικούς, ἐνῶ ὁ Γρηγόριος προεχειρίζεν αὐτοὺς εἰς Καρδιναλίους. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας, Πίος ὁ Θ' ἠκολούθησε πιστῶς καὶ ἀπαρεγκλίτως ἀπάσας τὰς φάσεις τῆς Παπwsύνης· ἀντέστη εἰς τὸν πόλεμον τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ 1848, ἐξώρισε τοὺς πατριώτας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1850 μέχρι τοῦ 1860, καὶ ἤδη λαμβάνει τὰ ὄπλα κατὰ τῆς ἐνότητος τῆς Ἰταλίας.

« Πῶς εἶναι λοιπὸν δυνατόν ἡ Ἰταλία νὰ στέργῃ τὴν Παπwsύνην, ἀφοῦ αὕτη προσκαλεῖ τὸν τυχόντα ξένον, εἴτε Ἰσπανὸν, εἴτε Αὐστριακὸν, εἴτε Γάλλον, ἵνα βοηθήσῃ αὐτὴν πρὸς καταπάτησιν τῆς Ἰταλικῆς ἐνότητος; Πῶς εἶναι δυνατόν ὁ Ἰταλὸς νὰ ἀγαπᾷ τὸν Πάπαν, ἀφοῦ οὗτος τῷ ἀφαιρεῖ τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἀξιοπρέπειαν, τὴν ἐξάσκησιν τῶν δικαιωμάτων, τὴν συνείδησίν του; Καὶ ὄντως ὁ σιδηροῦς τῆς Παπwsύνης κλοιὸς περιβάλλει καὶ περισφίγγει πανταχόθεν τὴν δυστυχή Ἰταλίαν· ὁ Πάπας ἐξευτελίζει τὸν ἄνδρα, διαφθείρει τὴν γυναῖκα, ὑβρίζει τὸν γέροντα, ἐκβιάζει τὴν τρυφερὰν ἡλικίαν, καὶ ἀφαιρεῖ πᾶν σπέρμα ἠθικῆς ἀπὸ τῆς καρδίας τοῦ παιδός. Καταισχύνῃ διὰ τὴν παρελθούσαν γενεάν, μάστιξ διὰ τὴν ἐνεστῶσαν, καὶ δηλητήριον διὰ τὴν μέλλουσαν! »

Μετὰ τοιαύτας φλογεράς ἐκφράσεις κατὰ τοῦ μορμολυκείου τῆς Παπwsύνης, ὁ φιλελεύθερος Συγγραφεὺς καταλήγει προοιωνιζόμενος, ὅτι, κατ'εὐτυχίαν τοῦ κόσμου, αἱ ἡμέραι τῶν Παπικῶν ὑπερβασιῶν εἰσὶν ἠριθμημέναι, καὶ ὅτι ἡ Ἰταλικὴ χερσόνησος ἀπαλλαγθήσεται οὐκ εἰς μακρὰν τοῦ τρομεροῦ τούτου ἐπιήλτου, ὅστις ἀπὸ τοσοῦτων αἰῶνων ἀπερρόφησε πᾶσαν αὐτῆς ζωτικὴν ἰκμάδα. Εἶθε αἱ εὐχαὶ αὐταὶ πραγματοποιηθῶσιν ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν, πρὸς ἰκανοποίησιν τῆς ὑψηλῆς δικαιοσύνης, ἣτις ἐθεσπίσατο νὰ ἀποδίδωνται τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ!

Ἐπειδὴ δὲ πᾶν εὐφυῶς γνωματεύει ὁ εὐφυῆς συγγραφεὺς τῆς ἐν λόγῳ βίβλου, ὅτι ἡ ἱστορία τῶν Παπῶν εἶναι ἡ ἱστορία αὐτῆς ταύτης τῆς Παπwsύνης, ἣς τινος τὸ αἰώνιον σύνθημα περιορίζεται εἰς ταύτας τὰς φράσεις: Ἐκφάυλισις τοῦ ἀτόμου, κατὰστροφὴ τῆς ἐθνικότητος· πρὸς τοῦτο δὲ,

ποικίλλει τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ κατὰ μέγα μέρος, παρατιθεῖς ἐν λεπτομερείᾳ τὰς βιογραφίας τριῶν ἐκ τῶν διασημοτέρων Παπῶν τῆς Ῥώμης, κρίνομεν καὶ ἡμεῖς καλὸν νὰ συμπληρώσωμεν τὴν σύντομον ταύτην κριτικὴν ἐπιστάσιαν, μεταγλωττίζοντες ἐλάχιστον ἐκ τοῦ ὅλου μέρος, τὰ ἀφορῶντα κεφάλαια τὴν βιογραφίαν τοῦ ἐνεστῶτος Ποντίφηκος. Ἐκ τούτων καὶ ἐξ ὅσων ἄλλων ἀποσπασμάτων θέλομεν καταχωρίσει ἴσως ἄλλοτε ἐν ταῖς στήλαις τῆς Ἐπταλόφου, σχηματίσει ὁ ἀναγνώστης σμικρὰν ἰδέαν περὶ τῆς ἀξίας τοῦ πονήματος τούτου.

Ο ΠΙΟΣ Θ' ΠΡΟ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΕΩΣ.

A.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἐργάτης τις κτενοποιὸς ἐν Βρεσκίᾳ τῆς Ἰταλίας, Ἀλβέρτος Μαστᾶς καλούμενος, μὴ ἐπαρκῶν εἰς τὰς βιωτικὰς αὐτοῦ ἀνάγκας, μετηνάστευσεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Σενεγάλης. Ἡ τύχη ἐμειδίασεν εἰς τὸν Ἀλβέρτον, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἡ οἰκογένεια Μαστᾶς σχεδὸν ἐκυριάρχει ἐπὶ τῆς πόλεως. Ἐξευγενιζομένη δὲ μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου, κατήντησεν ἀπὸ τῆς ἐργατικῆς περιωπῆς νὰ εἰσπηδήσῃ εἰς τὴν ἐπαρχιωτικὴν εὐγένειαν, καὶ ἰδοὺ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος εἰς γάμος τοῦ Μαρίου Μαστᾶ μετὰ τῆς ἐξ Ἀγκῶνος κομήσσης Φερρέτης πλείονα περιῆψε λαμπηδόνα εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην. Ἄλλος βλαστὸς τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ὁ Γιρόλαμος Μαστᾶ Φερρέτης, ἐνυμφεῦθη μίαν εὐσώματον, ὡραίαν καὶ καλὴν Ἰταλίδα, τὴν Αἰκατερίνην, ἔλκυσαν τὸ γένος ἐκ τῶν κομήτων τῆς Σαλάζης, καὶ ἐκ τοῦ γάμου τούτου γεννᾶται τὸ 1792 ὁ Ἰωάννης-Μάριος-Μαστᾶ-Φερρέτης, ὁ μέλλων κυριάρχης τοῦ Βατικανοῦ, ὁ μέλλων ἀντιπρόσωπος τοῦ Σωτήρος!

Ἐν Βολτέρρα, ὁ περιώνυμος ἀστρονόμος Ἰγκιράμης διηύθυνε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος τούτου γυμνάσιον, διάσημον διὰ τὸ ὅπερ κατὰ τῶν Ἰησοῦιτῶν ἐνέπνεε μῖσος, πιθανῶς ἐκ ζηλοτυπίας, ὡς ἐκ τοῦ συνταυτισμοῦ τῶν ἀρχῶν καὶ ἰδεῶν, κατὰ τὸ «κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει.» Εἰς τὸ γυμνάσιον τοῦτο ἐστάλη ὁ

Ἰωάννης Μάριος, ὅστις ἰσχνός, ἀσθενής καὶ μικρός, ἑπταετῆς ἤδη ἔπασχεν ὑπὸ ἐπιληψίας. Οἱ τὰς βιογραφίας τῶν διασήμων ἀνδρῶν δημοσιεύσαντες παριστῶσι συνήθως τοὺς ἥρωάς των ὡς ἐξαισία φαινόμενα ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας αὐτῶν· ἀλλ' ἐγὼ αἰσχύνομαι, διότι ὁ ἐμὸς ἥρωας πᾶν ἄλλο ὑπῆρξε παιδιόθεν ἢ ἑκτακτόν τι φαινόμενον.

Περὶ τὸ 1812 ἢ 1813 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρικὴν αὐτοῦ οἰκίαν, ἕνεκα τῆς ἐπαισθητῆς βλάβης τῆς υγείας του. Ἐν τῷ γυμνασίῳ εἶχε σπουδάσει ἀκροθιγῶς πῶς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Λατινικὴν· εἶχε δὲ κλίσιν εἰς ἀνάγνωσιν ποιητῶν, καὶ πολλάκις ἐνεσάρκωνε τὰς ψυχικὰς αὐτοῦ δόξνας εἰς στίχους οὐχὶ τόσο ἀτέχνους διὰ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ.

Ἡ πατὴρ αὐτοῦ ἀπετέλει κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μέρος τοῦ Ἰταλικοῦ βασιλείου. Ἐθριάμβευεν ὁ αἰὼν τοῦ Ναπολέοντος, καὶ αἱ πολεμικαὶ ἰδέαι ἐκυριάρχουν πανταχοῦ. Ὁ δὲ Ἰωάννης Μάριος, ὑπέικων εἰς τὸ κοινὸν ρεῦμα, ἔψαλε τὴν μάχην τῆς Αὐστρλίτισης, καὶ κατετάχθη μετὰ τῶν ἐλευθεροτεκτόνων (*francs maçons*.) Ἐξῆ βίον στρατιωτικόν, ἢ δὲ ψυχὴ του ἔκλινε πρὸς τὴν Γαλλίαν, θερμανθεῖσα ἐκ τῶν τεραστίων ἔργων τοῦ μεγάλου αὐτῆς στρατηγοῦ. Αἱ ἐπωμίδες, τὰ ὄπλα, ἡ ἵππασία ἦσαν τὰ θυμῆρη αὐτοῦ ὄνειρα· μόνον ὁ τῆς Ἀφροδίτης υἱὸς δὲν ἐμειδίασεν ἐπιχαρίτως εἰς αὐτόν. Καίπερ ὢν μουσικός, ποιητῆς, ἱππότης, καίπερ ἡ καλλονὴ αὐτοῦ ἦν ἐξαισία, ἐπήνθη δὲ ἐπὶ τῶν χειλέων αὐτοῦ τὸ μειδιάμα ἐκείνο, τὸ διανοῖγον ὄλας τὰς καρδίας, ἐν ποσοῦτῳ μίαν καὶ μόνην ἔσχεν ἐρωμένην, τὴν Λέαν, θυγατέρα μικρεμπόρου τινός, ἣτις ἠγάπησεν αὐτὸν περιπαθῶς, καὶ ἣτις ἐθυσίασε πρὸς χάριν αὐτοῦ τὰ πάντα, γονεῖς, νεότητα, τιμὴν καὶ ὠραιότητα.

Ἄλλ' ὁ Ἰωάννης Μάριος ἐγνώριζε νὰ χρησιμοποίῃ τὸν ἔρωτα τῆς Λένης, μεταχειριζόμενος αὐτὸν ὡς προσάναμμα εἰς τὴν ἀγέρωχον ζηλοτυπίαν τῆς θυγατρὸς τοῦ πρίγκιπος Ἀλβάνη, Ἐλένης. Ἡ Ἐλένη, ἔχουσα ὄλας τὰς χάριτας ὠραίας δεσποσύνης, ἠσθάνθη μὲν κατ' ἀρχὰς μικρὰν τινα συμπάθειαν πρὸς τὸν Μάριον, ἀλλ' ἐπειδὴ ὠνειροπόλει ἐπωμίδας, ὁ νοῦς της ἀφίπτατο εἰς τὸν πρίγκιπα Ἀλβάνη· ὁ δὲ μετ' αὐτοῦ ἔρωσ της ἔρριψε πέπλον λήθης εἰς τὰς συμπάθειας τοῦ ποιητοῦ Μαρίου, τοῦ ἐρωτύλου καὶ θηλυπρεποῦς Ἰωάννου. Ἦδη ἐλησμονήθη ὑπὸ τῆς Ἐλένης,

καὶ ἴσως κατέστη ἀντικείμενον χλεύης, ὅτε αὕτη προσέφερε τὴν καρδίαν της εἰς τὸν στρατιωτικὸν τῆς ἐκλογῆς της.

Καὶ ἔμεινε μὲν δι' αὐτὸν ἀντικείμενον παρηγορίας ἡ Λένη, ἀλλ' ὁ ἐγκυμονούμενος Πάπας ἐζήτηε ἔρωτα δραπετεύοντα καὶ οὐχὶ προσφερόμενον· ἡ δὲ ἀνία του αὕτη τὸν ἔρριψεν εἰς τὰς διασκεδάσεις, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰ τυχηρὰ παίγνια, ὅπου καὶ ἐθριάμβευσεν, ἵνα πληρωθῇ ἡ παροιμία ἢ λέγουσα, ὅτι ὁ χάνων εἰς τὸν ἔρωτα κερδαίνει εἰς τὸ χαρτοπαίγιον.

Οἱ καχόγλωσσοι τότε διέδωκαν πλείστας ὄσας φήμας διὰ τὰς μετὰξὺ ἀδελφῶν σχέσεις ἐν τῇ οἰκογενεῖα Μαστάη. Ἡ μετὰξὺ αὐτῶν συμπάθεια ἦν πλέον ἢ ἀδελφική, καὶ κατὰ συνέπειαν οὐχὶ ἄμοιρος ἐλέγχων. Αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Ἰωάννου Μαρίου ἦσαν ἐκ τῆς σχολῆς τῶν κομψευομένων, καὶ ὅταν ἐβαρύνοντο τοὺς ἰδίους αὐτῶν ἀδελφούς, διεσκέδαζον μετὰ τῶν Νεαπολιτῶν ἀξιωματικῶν, οἵτινες συνώδευον κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸν Μυράτην ἐν ταῖς Μαρκίαις.

B.

Περατωθείτης τῆς Ναπολεοντείου ἐποποιίας, ὁ Πίος Ζ' ἐπανερχεται εἰς Ῥώμην. Ἐλαβον τότε ὑπὸ σπουδαίαν ὄψιν τὸν Ἰωάννην Μάριον, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ τὸν ἀποστείλωσιν εἰς Ῥώμην, ὅπως διανύσῃ οἰονδήποτε στάδιον. Ἐν Ῥώμῃ ὁ Ἰωάννης Μάριος εἶχε δύο θεῖους, ἀρκούντως διαπρέποντας, παρὰ τοῖς ὁποίοις καὶ προσεκολλήθη. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐγένετο εἰς ἐκ τῶν κομψοπρεπεστέρων τῆς Ῥώμης νεανιῶν, καὶ ἡ εἴσοδος τῶν μάλλον ἀριστοκρατικῶν αἰθουσῶν ἦν ἐλευθέρη δι' αὐτόν. Αἱ γυναῖκες ἠρῶντο τὸν Μάριον καὶ ὁ Μάριος τὰς γυναῖκας, ἔπαιζε δὲ πολὺ καὶ πολὺ ἐκέρδαινε.

Μετὰ τὴν σύνοδον τῆς Βιέννης, ἐγένετο λόγος περὶ τῆς σωματοφυλακῆς τοῦ Πάπα, συνισταμένης ἐξ ὀγδοήκοντα ἱππέων, οἵτινες ἐξελέγοντο ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων οἰκογενειῶν· ἡ φρουρὰ αὕτη ἐστοίχιζεν εἰς τὸν λαὸν 60,000 σκούδων. Ὁ Ἰωάννης Μάριος ἠθέλησε νὰ καταταχθῇ ἐν αὐτῇ, καὶ ἤρξατο κινῶν πάντα λίθον ἵνα ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του· ἐν τέλει δὲ κατώρθωσε νὰ λάβῃ γραμματίον ὑποψηφίου, χορηγηθὲν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ καρδινάλιου Κονσάβη. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐγνώσθη, ὅτι ὁ Ἰωάννης

Μάριος-Μαστάης ἦν ἐπιληπτικός· καὶ ἐπειδὴ τὸ τοιοῦτο δὲν ἠὲ χαρίστησε τόσον τὸν καρδινάλιον, κατὰ συνέπειαν ὁ Μάριος διεγράφη. Τοῦτο ἦν κεραυνοβόλος εἰδήσις διὰ τὸν Μάριον, ἥδη ἐναθρυνόμενον ἐπὶ τῇ νέᾳ αὐτοῦ θέσει· ἰδίως δὲ ἡ Ολίβις αὐτοῦ καθίστατο δεινότερα, καθ' ὅσον ἅπαντα ἡ Ῥώμη ἐγίνωσκεν ἥδη, ὅτι ὁ Μάριος ἦν ἐπιληπτικός. Ἀπηλπτισμένος τότε, ἐσκέφθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν κοινωνίαν, καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ στάδιον τῆς ἱερατείας. Ἐν Ῥώμῃ ἡ ἱερατεία εἶναι ὀχετὸς διὰ πάσας τὰς κυβερνητικὰς θέσεις· ὁ δὲ Μάριος, δούς τὰς δεούσας πληροφορίας περὶ τῶν ἡθῶν αὐτοῦ, μετημφίεσθη εἰς ἀββᾶν, γενόμενος τοσοῦτω κομψοπρεπῆς ἀββᾶς, ὅσον ἦν καὶ κομψοπρεπῆς ἵππότης.

Ὁ Μαστάης ἤρξατο σπουδάζων τὴν ἐπιστήμην τοῦ δικαίου. Ἄλλ' ἐπειδὴ αἱ πρόσδοι αὐτοῦ ἠλαττοῦντο βαθμηδὸν, συνεργεῖα τοῦ θείου του εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαράνης. Ἐκεῖ νέαι τὸν ἐπερίμενον ὀδύνη ἐνεκα τῆς σκληραγωγίας, εἰς ἣν ἠναγκάσθη νὰ καθυποβληθῇ, καὶ τὴν ὁποίαν ὑπέφερε μετὰ σπανίας ἐγκαρτερήσεως, ἀναμένων τὸν προβιθασμόν του. Ἄλλ' ἐνῶ οὗτος ἦν ἔτοιμος, ἐγένετο καὶ αὖτις γνωστὸν τὸ πάθος αὐτοῦ, καὶ ἀπελύθη τῆς ὑπηρεσίας· μείνας δὲ ἄνευ προστασίας, τοσοῦτον ἀπηλίπισθη, ὥστε ὀλίγου δεῖν ἐλούετο εἰς τὰ κύματα τοῦ Τιβέρεως, ἂν εἰς ἐκ τῶν φίλων αὐτοῦ δὲν ἀνέστελε τὴν ὀδυνηρὰν ταύτην ἀπόφασιν, ὀδηγήσας αὐτὸν παρὰ τῶ πνευματικῶ Στοράκη, διατηροῦντι τότε πτωχοκομεῖον. Ἐκεῖ ὁ Μάριος εἰσῆχθη ὡς ἐπιμελητής, καὶ μετ' ὀλίγον ἀνέλαβε τὰς ἡνίας τῆς διευθύνσεως τοῦ καταστήματος.

Τότε ἀπὸ κομψοπρεποῦς καὶ θηλυμανοῦς ἀββᾶ προσεκτῆσατο τὴν σοβαρότητα ἐπαρχιακοῦ ἱερέως, μετὰ τῶν ἐνδυμάτων, τοῦ βίου καὶ τῶν ἐθίμων αὐτοῦ. Ἀπετάξατο δὲ πάσαις ταῖς ἀρχαίαις αὐτοῦ γνωριμίαις, ἐκτὸς μικρᾶς τινος χωρικῆς ἐβραίας, διαμενούσης ἐν τῇ συνοικίᾳ τοῦ Γκέτο.

Ὁ Ἰωάννης Μάριος, ἐξεληθὼν τοῦ γυμνασίου, εἶχε παραμελήσει τὰς σπουδὰς αὐτοῦ· ἀλλ' ἥδη ἐπεδόθη θερμότερον, πρὸ πάντων δὲ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ μαθήματα. Ἐν τῷ πτωχοκομείῳ ἡ νόσος του κατηνάσθη, καὶ ἀνέπτυξε πλείονα δραστηριότητα καὶ ἐνεργητικότητα· τοῦθ' ὅπερ ἦν θαῦμα διὰ τὸν Μάριον, εὐρισκόμενον τότε εἰς τὸ εἰκοστὸν τρίτον ἔαρ τοῦ βίου του.

Γ'.

Ἰδὼν ὁ Μάριος βελτιωθεῖσαν τὴν ὑγείαν του, καὶ ἐξασφαλίσθεις ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ περὶ τῆς ἐντελοῦς ἐξαφανίσεως τῆς νόσου αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἱεραρχίαν τοῦ κλήρου, καὶ χειροτονεῖται ἱερεύς. Κατὰ πρώτην δὲ φοράν ἐλειτούργησεν εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης, ὅπου παρευρέθησαν φίλοι τινὲς καὶ συμπατριῶται αὐτοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦν καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἐλθὼν ἐπίτηδες ἐκ Ῥώμης.

Εἰσελθὼν ἅπαξ εἰς τὸ προωρισμένον δι' αὐτὸν στάδιον, ἤρξατο κεντούμενος ὑπὸ ἀκράτου φιλοδοξίας. Ὁμίλει μετὰ πολλῆς εὐχερείας, καὶ ἡ ὁμιλία αὐτοῦ ἦν ζωηρὰ, συμπαθητικὴ, εἰκονικωτάτη. Ἡθέλησε λοιπὸν νὰ γίνῃ ῥήτωρ. Τὸ ῥητορικὸν αὐτοῦ στάδιον ἤρξατο διὰ μικρῶν διδασκῶν (servorini) ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Καρόλου, ἡ δ' ἐπιτυχία του ὑπῆρξε θαυμασία.

Ὁ Ὀδεσκάλης, ἀρχηγὸς καὶ προμηθευτὴς ἱεραποστόλων, μὴ ἐκλεγείς εἰσέτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καρδινάλιος, ἤκουσε νὰ ὁμιλῶσιν εὐνοϊκῶς ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου τούτου, καὶ ἐπεθύμησε νὰ τὸν γνωρίσῃ· ἐννοεῖται δὲ, ὅτι ἔμεινεν ὑπερευχαριστημένος ἐκ τε τῆς γνωριμίας καὶ ἐκ τῶν συγχινητικῶν αὐτοῦ διδασκῶν. Ἐπειδὴ δὲ συνέπεσε τότε ὁ καρδινάλιος Τεσταφερόντας νὰ ἀποταθῇ πρὸς τὸν Ὀδεσκάλην καὶ συντροφίαν πρὸς ἀποστολὴν λόχου ἱεραποστόλων ἐν τῇ ἐπισκοπῇ του, κατέταξαν ἐν τῷ λόχῳ τούτῳ, σχηματισθέντα τῷ 1849, καὶ τὸν Μαστάην, περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ὁποίου ἦσαν ἐκ τῶν προτέρων βέβαιοι. Τὴν φοράν ταύτην μετεωρίσθη εἰς τὰ ἀνώτερα τῆς ἐπιτυχίας του σημεῖα, ὑπὸ τῆς ὁποίας ἴσως δὲν ἐστέφθη καὶ ἡ δεινότερα ἐν τῷ θεάτρῳ πρωταγωνίστρια. Αἱ γυναῖκες ἰδίως κατελήφθησαν ὑπὸ σφοδροῦ πρὸς τὸν Πάτερ Μαστάην ἐνθουσιασμοῦ, ἰδίως δὲ αἱ ἐξομολογούμεναι ἔσπυρον, ὡς αἱ μυῖαι εἰς τὸ μέλι, εἰς τὸ ἐξαγορευτήριον αὐτοῦ. Ἐπεθύμουν νὰ τὸν ἀκούσωσι, νὰ τὸν ἴδωσι, νὰ τὸν ψηλαφήσωσι, ν' ἀναπνεύσωσι τὸν ἀέρα, τὸν ὁποῖον καὶ οὗτος ἀνέπνεεν. Ἡ Κυρία Σιμονσέλλη συνέλαβε δι' αὐτὸν πάθος πλέον ἢ ἰταλικὸν, πάθος σύννηθες εἰς τὸ κλῆμα τῶν μαύρων ἢ εἰς τοὺς τροπικούς· ἔτρεχε πρὸς τὸν νέον ἅγιον, ὡς εἰς ἀντικείμενον ἐλκυόμενον ἐκ τῆς βαρύτητος αὐτῆς. Ἡ δεσποσύνη Φερέττη, ἐπίσης συμπαθῆς ὡς ἡ Σιμονσέλλη, καὶ μέχρι μανίας φίλη τοῦ

μυστικισμού, προεφοίβασε δι' αὐτὸν τὰ πάντα, καὶ αὐτὴν εἰσέτι τὴν Παπικὴν τιάραν· ἀλλ' ἐγκαταλειφθεῖσα εἶτε μὴ δεόντως ἐκτιμηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀγίου πνευματικοῦ της, ἐκλείσθη, μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του, εἰς τὸ ἐν Γουβίῳ μοναστήριον, ὅπου ἐθρήνησε τὸν ἔρωτα αὐτῆς παραγνωρισθέντα.

Ἐν τῇ ἱερᾷ ἀποστολῇ του, ὁ Μαστάης ἐπρωτίμα τὰς νυκτερινὰς διδασκαλίας. Ἀληθῶς τὸ θέαμα τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἦν γραφικὸν καὶ εἰκονικώτατον. Ἐν μέσῳ τοῦ ἐρέβους τῆς ἐκκλησίας, ἐν μέσῳ τοῦ ἀμυδροῦ φωτός, τὸ ὁποῖον διέχεον τὰ ἐπὶ τοῦ βήματος ὀλίγα κηρία, πᾶς τις ἐθέλγετο βλέπων τὴν ὠχρὰν καὶ ὠραίαν μορφήν τοῦ ἱερολήπτου ῥήτορος. Ἐνέπνεεν εἰς τὸ σιωπηλὸν καὶ ἀπὸ τῶν χειλέων αὐτοῦ κρεμάμενον ἀκροατήριον τὸ πάθος καὶ τὴν ποίησιν, δύο τινὰ, ἅτινα διέφλεγον τὴν καρδίαν του. Καταπληκτικώτεραι ἦσαν αἱ νυκτεριναὶ αὐτοῦ διδασκαλαὶ ἐπὶ τῆς μεγάλης πλατείας. Τὰ παράθυρα ἦσαν κατάφωτα, ἐσπινθηροβόλουν δ' ἐν αὐτοῖς πρόσωπα ἐνθουσιῶντα. Ἡ πλατεία ἦν πλήρης ὄχλου ἐμπαθοῦς καὶ ἐνθουσιώδους. Ἡ πνοὴ τοῦ νέου ῥήτορος ἦν ζωὴ δι' ἅπαντα τοῦτον τὸν ὄμιλον. Ἡ μορφή τοῦ διδάσκοντος ἦτο ἐξαισία. Ἡ κόμη του ἦν ἐβρίμένη ὀπισθεν· ἡ φωνὴ του συμπαθητικὴ, ὁμοιάζουσα ἤχον μεταλλικόν· τὰ χεῖλη του ῥόδεια καὶ δροσόμενα, ἀφ' ὧν ἐπιπτον οἱ λόγοι ὡς μαργαρίται· αἱ χειρονομίαι του ζωηραὶ καὶ πλήρεις χάριτος. Ὁ Μαστάης δὲν ἐδίδασκε πλέον, ἐπαίξε μᾶλλον· ἐβύθιζε τὰς χεῖρας εἰς τὸ οἰνόπνευμα, ἵνα παραστήσῃ εἰς τοὺς ἀκροατάς του τὰς φλόγας τοῦ Καθαρτηρίου, καὶ, ἐκτελῶν ἄλλας τοιαύτης φύσεως τερατουργίας, ἐφαίνετο μᾶλλον ὡς ταχυδακτυλουργός.

Περατωθείσης ἐπὶ τέλους τῆς ἀποστολῆς του, ὁ Μαστάης ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην δαφνηστεφής, καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ὠραίου καὶ χρυσαυγοῦς μέλλοντος.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ὁ Μαστάης ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ εἰς τὴν Νεάπολιν. Ἐρωτύλη καὶ καλλιμόρφος ἡ ἀδελφὴ του Ἰσαβέλλα ἠρπάγη ἢ μᾶλλον ἠκολούθησεν εἰς Νεάπολιν τὸν ἔραστήν αὐτῆς, μετὰ τοῦ ὁποῖου διεβίωσεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπὶ τινὰ ἔτη· ἀκολούθως δὲ ἐγκαταλειφθεῖσα ἢ δυσαρεστηθεῖσα, διεζεύχθη τὸν ἔραστήν τοῦτον, καὶ περιέπεσεν εἰς τὴν δεινοτέραν ἀμηχανίαν. Περιελθοῦσα ἐπὶ τέλους εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τῆς συμφορᾶς αὐτῆς, ἔγραψε συγκινητικωτάτην ἐπιστολὴν πρὸς

τὸν ἀδελφόν της· τοῦθ' ὅπερ ἠνάγκασε τὸν Μαστάν να δράμῃ παρ' αὐτῇ ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι θὰ τὴν ἀποσπάσῃ ἐκ τῆς ἀθλιεστάτης αὐτῆς καταστάσεως διὰ τῶν παρηγόρων καὶ μελιχίων νοουθεσιῶν του.

Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν εἰς Ῥώμην ἐπιστροφὴν του, ὁ Πῖος Ζ' ἀπεράσισε ν' ἀποστείλῃ εἰς τὴν ἐν Ἀμερικῇ Χιλὴν πολιτικο-θρησκευτικὴν τινα ἐπιτροπὴν, ἧς ἀρχηγός ἦν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Μούζιος. Ὁ Μαστάης ἐζήτησε παρὰ τοῦ καρδινάλιου Δελαζέγγα τὴν θέσιν γραμματέως τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης. Διὰ τῆς ἰδιοφυοῦς αὐτῷ φιλοδοξίας ὠνειροπόλοι μακρὰ ταξείδια, διάπλουν ἐν τῷ ὠκεανῷ, τὸν τροπικὸν ἥλιον, νέον κόσμον, καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς φύσεως. Ὁ τοποτηρητὴς καρδινάλιος Ἀννίβας Δελαζέγγας, προβλέπων ἄρνησιν ἐκ μέρους τοῦ καρδινάλιου Κονσάλθβη, γραμματέως τῆς Ἐπικρατείας, ἐξητήσατο καὶ ἐπέτυχεν ἀμέσως παρὰ τοῦ Πίου Ζ' τὸν διορισμὸν τοῦ Μαστάη. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ Πῖος Ζ' ἀποθνήσκει, καὶ ὁ καρδινάλιος Δελαζέγγας, ὁ προστάτης τοῦ Μαστάη, χειροτονεῖται Πάπας.

Μετ' ὀλίγον ἢ συνοδίᾳ τῶν ἱεραποστόλων, μετὰ μακρὸν καὶ κοπιώδη διάπλουν, ἐφθασεν εἰς τὸν πρὸς δὴ ὄρον. Ὁ ἀββᾶς Μαστάης ἐδίδασκεν εἰς τοὺς αὐτόχθονας, καὶ διεδραμάτιζε τὸ σύνθηδες αὐτῷ πρόσωπον ῥήτορος τῆς νυκτός· ἀλλ' οἱ κάτοικοι τῆς Χιλῆς δὲν ἐφάνησαν τόσον ἐνθουσιώδεις ὡς οἱ τῆς Σενεγαλίας. Φυσικῶς λοιπὸν, ἡ θρησκευτικὴ ἀποστολὴ ἀπέτυχεν.

Ὁ Μαστάης ἐκίνησε πάντα λίθον ὅπως κατορθώσῃ νὰ ναυαγήσῃ καὶ αὐτὴ ἡ πολιτικὴ αὐτῆς ἀποστολή. Εἰσῆλθε λοιπὸν ἀμέσως ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀνωτάτης κοινωνίας τῆς Χιλῆς, καὶ διὰ μὲν τῆς ὠραίας αὐτοῦ μορφῆς κατέθελεξε καὶ πάλιν τὰς γυναῖκας, διὰ δὲ τοῦ τίτλου τοῦ κόμητος ἐθάμβωσε τοὺς εὐγενεῖς. Καὶ τότε ἤρξατο χλευάζων τοὺς τέως ἀντιζήλους του, θορυβῶν τοὺς πολιτικούς ἀνδρας, ἐξαγριῶν τὸν ἀνώτερον κληρὸν, καὶ διεγείρων πανταχοῦ ὑπονοίας ὡς πρὸς τὸν ὑποκεκρυμμένον τῆς ἀποστολῆς των σκοπὸν.

Μετὰ τοιαύτην τοῦ Μαστάη ἐπιτυχίαν, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Μούζιος, ἄνθρωπος θετικὸς, ἤρξατο νὰ ὁμιλῇ περὶ ἐπιστροφῆς, ἀποθαρρυνθεὶς κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῆς ἀποτυχίας, μετέπειτα δὲ καταληφθεὶς ὑπὸ τρόμου, καθότι οἱ μὲν αὐτόχθονες ἐπεθύμουν νὰ

Θέσωσιν ἐπὶ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν τὸν ἀμάραντον τοῦ μάρτυρος στέφανον, οἱ δὲ πολιτικοί, ὑποπτευθέντες τὴν ἀποστολὴν των, προπαρεσκευάζοντο ἵνα διώξωσιν αὐτούς. Ἐξ λοιπὸν μῆνας μετὰ τὴν ἀφίξιν αὐτῶν, ἐγκατέλιπον τὴν κατηραμένην ταύτην γῆν, καὶ ἀνεχώρησαν δι' Εὐρώπην.

Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν των, ὁ Λέων ΙΓ', πληροφορηθεὶς περὶ τε τοῦ θάρρους καὶ τοῦ πρὸς τὸν μαρτυρικὸν στέφανον ζήλου τοῦ νέου ἱεραποστόλου, προέτεινεν εἰς τὸν Μαστᾶν τὸ ἀξίωμα Ἱεράρχου· ἀλλ' οὗτος ἠρήθη. Τότε τῷ προσέφερε τὴν προεδρείαν τοῦ Πτωχοκομείου τοῦ Ἁγ. Μιχαὴλ ἐν Ρίπα, τὴν ὁποίαν καὶ ἐδέχθη (τῷ 1825). Ἐν τῇ νέᾳ αὐτοῦ θέσει ὁ Μαστᾶς ἀνέπτυξε δραστηριότητα μεμιγμένην ἐνίοτε μετ' αὐστηρότητος.

Τῷ 1827 ὁ Λέων ΙΒ' διώρισεν αὐτὸν ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Σπολέτου, τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος, καὶ ὑποψήφιον καρδινάλιον.

Δ.

Ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ θέσει ὁ ἀρχιεπίσκοπος Μαστᾶς ἐπέσυρε τὸ μῖσος καὶ τὴν δυσἀρέσκειαν ὅλου τοῦ κόσμου. Φύσει βίαιος καὶ μισαλλόθρησκος, σκληρὸς πάντοτε πρὸς τοὺς ὑποχειρίους του, ἀνέπτυξε ζῆλον ὅλως ἀπάδοντα πρὸς τὴν ἐποχὴν. Τοιαύτην δὲ διαγωγὴν ἐν γένει ἐπεδείξατο, ὥστε ὅτε ἐξεβράγη ἡ ἐπαναστάσις τοῦ 1831, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ. Ἐπράξεν ἐν τούτοις πολλὰ ἐλέη, εἰ καὶ καθ' ὑπερβολὴν φιλάργυρος. Ἄλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ ἀγαθοεργίαι του ἦσαν ὑβριστικαί· τοσοῦτον ἦν ἀπότομος. Ἐνθαῦρθεὶς ἐντοσούτῳ, ἐπανῆλθε μετ' ὀλίγον, ἵνα διαφθείρῃ τὸν Σερκονιάνην, μετὰ τοῦ ὁποίου ὁ Λουδοβίκος Ναπολέων ἐμελέτα τὴν κατάκτησιν τῆς Ρώμης. Τοῦ ἀρχηγοῦ τοιοῦτοτρόπως διαφθαρέντος, κατασάλεντων δὲ τῶν πρώτων φόβων, ὁ Μαστᾶς ἐδάμασεν ἐπὶ μικρὸν τὴν προπέτειαν τοῦ χαρακτήρος αὐτοῦ, καὶ ἐγένετο μετριοπαθέστερος. Τότε ἀνεμνήσθη τὰς ἰδέας τοῦ 1786, καὶ λατρεύων ἐσωτέρας ἀρχάς, τὰς ὁποίας δὲν ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ ἀριδῆλους, ἤρξατο προστατεύων τοὺς φιλελευθέρους, καὶ ἄλλους μὲν ἔσωσε, ἄλλους δ' ὑπέκλεψεν ἐκ τῶν παπικῶν ἱεροξεταστηρίων. Ἐν τοσοῦτῳ, ἵνα μὴ διεγείρῃ ὑποψίας, διέταξε νὰ ἐξορύξωσι τὰ ὄστα ἐνός ἐπαναστάτου, ἐνταφιασθέντος ὑπὸ τῶν γονέων αὐτοῦ ἐν γῇ ἱερᾷ ἀπ' ἐναντίας τῶν δια-

ταγῶν τοῦ Πάπα. Ἄλλ' ἡ οἰκογένεια τοῦ νεκροῦ ἐνεταφίασε καὶ πάλιν αὐτὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀπειλήσασα μάλιστα τὸν ἀρχιεπίσκοπον. Ὁ Μαστᾶς ἔμεινεν ἥτυχος, εὐχαριστηθεὶς, ὅτι ἀπεδείχθη εἰς τὴν Ρώμην ὡς μὴ συμμερίζομενος τὰ αἰσθήματα μελῶν τινων τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ.

Ἐντοσούτῳ, ἕνεκα τῶν ἀδελφῶν του, ἀναμιχθέντων ἐν τῇ ἐπαναστάσει, ὁ καρδινάλιος Τεσταφερράτας μετεχειρίσθη τὸν Μαστᾶν μετὰ μεγάλης δυστροπίας, ὅτε οὗτος ἀπῆλθεν εἰς συνάντησιν τοῦ μέχρι τῆς πόλεως Castellana, ἵνα προσενέγκῃ τὰς δεούσας φιλοφροσύνας εἰς τὴν Α. Σεβασμιότητα, ἐπανερχομένην ἐκ τοῦ περιφήμου Συνεδρίου, ἐκ τῶν κόλπων τοῦ ὁποίου νέος ἐξῆλθε Πάπας, ὁ Γρηγόριος ΙΓ'.

Ὁ νέος Πάπας ἐνόμισε κατ' ἀρχάς, ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μαστᾶς συνεμερίζετο τὰς φιλελευθέρους τῶν συγγενῶν του ἀρχάς, καὶ κατὰ συνέπειαν μετεχειρίσθη αὐτὸν κακῶς. Ἄλλ' ἀκολούθως πληροφορηθεὶς, ὅτι ὁ Μαστᾶς διεπραγματεύθη μετὰ τοῦ Σαρκονιάνη καὶ τὸν ἀπεμάκρυνε τῆς Ρώμης, λαβῶν δὲ προφανεῖς ἀποδείξεις, ὅτι ὁ Σαρκονιάνης ἠδύνατο νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Αἰωνίαν πόλιν καὶ νὰ αἰχμαλωτίσῃ ἅπαν τὸ Ἱερὸν Κολλέγιον, ἠσθάνθη ζωηρὰν πρὸς τὸν Μαστᾶν συμπάθειαν, καὶ ἠθέλησε νὰ τὸν ἀνταμείψῃ, διορίζων αὐτὸν καρδινάλιον καὶ ἐπίσκοπον Ἰμόλης.

Ἐν Ἰμόλῃ ὁ Μαστᾶς ἔδειξε τὴν αὐτὴν διαγωγὴν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐν Σπολέτῳ. Διέκοψε πᾶσαν σχέσιν μετὰ τῆς οἰκογενείας του, θεωρουμένης ὡς ἐπικινδύνου τῇ ἐκκλησιαστικῇ κυβερνήσει, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐσίγα ἐπὶ τῆς διαγωγῆς τῶν φιλελευθέρων ὡς ἐκ τούτου δ' ἐπέσυρε τὴν δημοτικότητα τοῦ λαοῦ. Πρᾶγμα παράδοξον! ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἰμόλης κατ' ἐπιφάνειαν ἦν ἀδυσώπητος πρὸς τὰς ἐλευθέρους διαγωγῆς κυρίας. Ἄλλὰ τοῦλάχιστον ἦν καὶ κατὰ τοῦτο ἀμεμπτος; Ἄλλοίμονον! ὄχι.

Ἐπισκεπτόμενος μοναστήριόν τι, ἀνήκον εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Φαεντίας, κείμενον δὲ ἐν μέσῳ τῶν ὀρέων, παρετήρησε καλογραϊάν τινα, ἣτις τοῦ συνεκίνησε τὴν καρδίαν. Εἶτε λοιπὸν ζηλοτυπῶν πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς Φαεντίας Φολικάρδην, εἶτε μὴ ἐπιθυμῶν νὰ ἔχῃ τόσον μακρὰν τὴν ἐρωμένην του, κατώρθωσε νὰ προσκολλήσῃ τὸ μοναστήριον εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἀρχι-

επισκοπήν, τοῦθ' ὅπερ παρώξυνε τὸν Φολικάρδην. Ἄλλ' ὁ ἔρωσ οὗτος ἐπέζησεν ἐν αὐτῷ μετὰ τῆς ἡλικίας του· ὁ Μαστάης, καὶ τὴν Παπικὴν τιάραν ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, δὲν ἐλησμόνησε τὸν ἔρωτά του. Ταξειδεύων ὁ Πίος Θ' κατὰ τὸ 1855 εἰς τὴν ἐπικράτειαν αὐτοῦ, ἀπῆλθεν εἰς ἐπίσκεψιν τῆς μοναχῆς, καὶ συνέφαγε μετ' αὐτῆς. Ἐννοεῖται δὲ, ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Φολικάρδης, ὅστις, βαρέως φέρων τὴν αὐθαίρετον ταύτην ἀρπαγὴν μέρους τῆς ἐπαρχίας του, ἐγνωστοποίησε πρὸς ἀντεκδίκησιν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ῥώμης τὰς μετὰ τῆς νέας μοναχῆς σκανδαλώδεις σχέσεις τοῦ Ἱεράρχου τῆς Ἰμόλης, κατεδιώχθη ἀπηνῶς μετὰ τῆς οἰκογενείας του, ἅμα τοῦ Μαστάη ἀναβάντος τὸν Παπικὸν θρόνον.

Ἡ Α. Σεβατιμότης λοιπὸν, ὁ Ἰωάννης-Μάφιος-Μασάης Φεβρέτης κατεῖχε τὴν ἐπισκοπικὴν ἑδραν τῆς Ἰμόλης, ὅταν παρουσιάσθη ἐν τῷ Συνεδρίῳ, ἐνθα ἐξελέγη Πάπας.

Ε΄.

Ὁ χαρακτήρ τοῦ Πίου Θ' εἶναι ἡ ἠπιότης· αὐτὴ ἀναγινώσκειται ἐπὶ τῆς μορφῆς του, ἐπὶ τοῦ μειδιάματος αὐτοῦ, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἤχου τῆς φωνῆς του. Ἐντοσούτω, ἔνεκα τῆς ὑπερβολικῆς ἀσταθείας του καὶ τῆς εὐαισθησίας τῶν νεύρων του, ἐνίοτε παραφέρεται μέχρι βιαίας ὀρμῆς. Ἡ ἠπιότης ἄρα αὐτῆ δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἀγγελικὴ. Τάσεις τινὲς ἀριστοκρατικαὶ, ἀδυναμία πρὸς τὰς ὠραίας τέχνας καὶ πρὸς πᾶν ὅ,τι ὠραῖον, μικρά τις ἀστάθεια καὶ κουφότης, νωχέλεια καὶ στασιμότης, ἰδοὺ οἱ λοιποὶ αὐτοῦ χαρακτήρες. « Ὁμοιάζω τὸν λίθον, λέγει ὁ Πίος Θ', μένω ὅπου πίπτω. » Προβλέπει τὸ κακὸν, ἀλλὰ, φοβούμενος μὴ περιπέσῃ εἰς τὸ χεῖρον, ἀπαθῶς θεωρεῖ τὴν ἐκπλήρωσίν του. Σκέπτεται ὑπερβολικῶς ἐπὶ τῆς φύσεως τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων καὶ τῆς ἠθικότητος τῶν ἀνθρώπων. Νεανίας, πιστεύει τὴν ὑπερτάτην πραγματικότητα τῶν ἡδονῶν· ἀλλὰ καὶ γεγηρακῶς ἤδη, πιστεύει εἰσέτι εἰς αὐτήν.

Ὁ Πίος Θ' εἶναι μάταιος ὡς οἱ ποιεῖται, καὶ ἀγαπᾷ τὴν πολυτέλειαν ὡς αἱ γυναῖκες· ἄλλως τε δὲ, ὁ τοποτηρητῆς τοῦ Σωτῆρος ἔχει πολλὴν πρὸς τὰς γυναῖκας ὁμοιότητα. Ἀστάθεια, περιέργεια, ἀπόλυτος ἀνάγκη τῆς πολυτελείας, ἔρωσ τῆς μετά-

ξης, τῶν ἀρωμάτων, καὶ τῶν ἀνθέων, ἀκόρετος πόθος παντὸς ὅ,τι λάμπει, ὅ,τι εἶναι βαρύτιμον, ἀρχετὴ φιληδονία, ἡ φαινομένη τῆς μορφῆς του φαιδρότης, ἡ ὑποκεκρυμμένη μελαγχολία του, — ταῦτα πάντα καθιστῶσιν αὐτὸν παρεμφερῆ πρὸς τὰς γυναῖκας.

Ὁ Πίος Θ' εἶναι ἡ ἑταῖρα τῆς Παπώσυνης. Ἡ νοημοσύνη αὐτοῦ οὐδ' ὕψος ἔχει, οὐδ' ἔκτασιν, ἀλλ' εὐχέρειαν. Οὐδὲν ἀνακαλύπτει, ἀλλ' ἐννοεῖ τὰ πάντα. Αἰσθάνεται μᾶλλον, παρ' ὅσον σκέπτεται. Ἀγαπᾷ τὰς ἀντιλογίας καὶ τὰς συζητήσεις, ὅποταν μάλιστα τὸ ἀντικείμενον τῶν συζητήσεων εἶναι γνωστὸν εἰς αὐτόν. Οὔτε μετὰ τῶν θεολόγων Παπῶν δύναται νὰ καταταχθῆ, ἀλλ' οὔτε μετὰ τῶν πολιτικῶν. Κυριολεκτικῶς δύναται νὰ καταταχθῆ μετὰ τῶν ὀκνηρῶν, ὅχι διότι δὲν ἔχει τάσιν εἰς τὸ ἀναμιγνύεσθαι ἐν ταῖς πολιτικαῖς ἢ θεολογικαῖς συζητήσεσιν, ἀλλὰ μᾶλλον διότι ταχέως ὀπισθοχωρεῖ ἀπέναντι τοῦ πρώτου παρουσιαζομένου κωλύματος· τὰ μικρότερα πράγματα ἐκπλήττουσιν αὐτόν.

Ὁ Πίος Θ', κεκτημένος ψυχὴν ἀρμονικωτάτην, ἀντιλαμβάνεται πάντων τῶν αἰσθημάτων, καὶ ἐπηρεάζεται ὑφ' ὅλων τῶν ἐντυπώσεων· ἀλλ' ἀδυνατεῖ ν' ἀντιστῆ εἰς τοὺς συλλογισμοὺς. Εἰς λογικὸς δύναται νὰ τὸν καταδαμάσῃ εὐκόλως, νὰ τὸν ῥίψῃ εἰς γενικὴν ἀποθάρρυνσιν. Τὸ γυναικεῖον ἰδίως φύλον ἐξασκεῖ ἐπ' αὐτοῦ μαγνητικὴν καὶ ἀκαταδάμαστον ἐπιβρόχην. Νεανίας ὢν, ἦν ἔρμαιον καὶ νευρόσπαστον τῶν γυναικῶν· ἐνήλιξ, διηυθέτει τὴν διαγωγὴν του κατὰ τὴν θέλησίν των· Πάπας, ὑπέκει εἰσέτι εἰς τὴν ἀκατάβλητον αὐτῶν δύναμιν.

Ἴδου πῶς ἐξηγεῖται ἡ ἀστάθεια ἐν τῷ βίῳ τοῦ Πίου Θ'. Τὰ πάντα ἐν αὐτῷ μετακινουῦνται· οὐδὲν μένει σταθερόν· αὐτὸ τὸ στάδιόν του στερεῖται τέρματος, στερεῖται σκοποῦ. Ἐν καὶ μόνον ἐνεργητικὸν σοιχεῖον ὑφίσταται ἐν τῇ φύσει ταύτῃ, — ἡ πῖσις· καὶ αὐτὴ δὲν ἀπορβέει ἐκ τοῦ συλλογισμοῦ, οὐδ' ἐπερείδεται ἐπὶ ἀρχῆς τινος ἀμετακινήτου, ἀλλὰ γεννᾶται ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος καὶ τρέφεται ἐκ τῆς καρδίας. Ὁ Πίος Θ' πιστεύει, ἀλλὰ κυρίως πιστεύει, ὅτι εἶναι ἀντιπρόσωπος τοῦ Σωτῆρος· ὑπὸ τὸ κράτος τοιαύτης πεποιθήσεως, ἐγένετο αἴτιος τοσούτων μεγάλων συμφορῶν διὰ τὴν Ἰταλίαν. Στερούμενος ἐνεργητικότητος, ξένος μεγάλων ἐπιχειρήσεων, δὲν ἀνυψοῦται αὐτὸς εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ

καταβιάζει τὸν Θεὸν εἰς τὸν πτωχὸν ἱερέα, καὶ παρασύρει αὐτὸν εἰς τὴν βορβορώδη κοίτην ἀνθρωπίνων παθῶν καὶ ἀνοησιῶν.

Ἄτιμος πρὸς τὸν λαόν, ὑποκριτὴς πρὸς τὴν διπλωματίαν, ἀπατεὼν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, προδότης πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ἀφοσιωμένος πρὸς τὴν Αὐστρίαν, πλὴν μὴ τολμῶν νὰ ὁμολογήσῃ τοῦτο, ἀνεμοδούλιον ἐν ταῖς χερσαὶ τοῦ Ἱεροῦ Κολλεγίου, συγκατετέθη εἰς ἀπάσας τὰς γελοιστασίας, ἅς τινὰς ἐξητήσαντο παρ' αὐτοῦ ὁ λαός, ἡ διπλωματία, οἱ Ῥωμαῖοι, ἡ Ἰταλία, ἡ Αὐστρία, τὸ Ἱερὸν Κολλέγιον· ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ ἀπέβη νευρόσπαστον, εἰς ὃ ἕκαστος ἔδωκε τὴν ἀρέσκουσαν αὐτῷ ράσιν.

Καταπαύω ἐνταῦθα. Τὸ Ῥωμαϊκὸν Ζήτημα τὴν στιγμὴν ταύτην ἐλκύει τὴν προσοχὴν τοῦ ἐξηυγενισμένου κόσμου, καὶ συγχυκᾷ τὰ ἐντόσθια τῶν ὑπεραλπειῶν· ἀλλ' ὅ,τι ἂν πράξωσιν οὗτοι, μεθ' ὅσα καὶ ἂν φλυαρήσωσιν, ἡ ἀλήθεια εἶναι μία καὶ ἀδιαφιλονείκητος: ὅτι ὁ Γαριβάλδης ἐφόνευσε τὸν Πίον Ἐγγατον!

Λυπούμεθα διότι ἠναγκάσθημεν νὰ μεταγλωττίσωμεν τὸ μέρος τοῦτο, τὸ ἀφορῶν τὸν νῦν Παπεύοντα, λίαν ἐλευθέρως καὶ, οὕτως εἰπεῖν, πετῶντι καλάμῳ, ὑπερσκελίσαντες λεπτομερείας τινὰς τοῦ πρωτοτύπου πλήρεις εὐφυΐας καὶ ἀξιοθαυμάστου εἰρωνείας. Εὐχόμεθα δὲ ὅπως τις τῶν ἡμετέρων δοκίμων μεταφραστῶν μετενέγκῃ τὸ περισπούδαστον τοῦτο πόνημα εἰς τὸ καθ' ἡμᾶς ἰδίωμα, μεθ' ἀπασῶν αὐτοῦ τῶν καλλονῶν καὶ τῆς ἀπαραμίλλου χάριτος, ἣτις ἐπιλάμπει εἰς πᾶσαν αὐτοῦ παράγραφον.

I. M. ΡΑΠΤΑΡΧΗΣ.

ΘΕΜΙΣΤΙΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ (*)

ΤΟΥ ΕΠΙΚΛΗΘΕΝΤΟΣ ΕΥΦΡΑΔΟΥΣ

ΠΕΡΙ ΦΙΛΙΑΣ.

Ἐπιτί τάχα, ὦ καλότυχοι, ἐάν τις διηγῆται πρὸς ὑμᾶς περὶ τῶν μεταξὺ Τρῶν καὶ Ἀχαιῶν ἐπισυμβάντων πολέμων, ἢ περὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἢ περὶ αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος, πόσα ἔπαθεν ἕνεκα τῶν ἐμφυλίων πολέμων, τούτους μὲν τοὺς λόγους ἀκούετε εὐχαρίστως καὶ καταγοητεύεσθε, καὶ ἀπαιτεῖτε μάλιστα τὰ τέχνα ὑμῶν νὰ μανθάνωσιν αὐτοὺς, ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Ἀχιλλέως, ὡσάν αὕτη νὰ ἦναι κατάλληλος πρὸς παιδαγωγίαν· νομίζετε δὲ, ὅτι ὅσων περισσοτέρων πολέμων τὴν ἱστορίαν γνωρίζουσιν, ὅσας περισσοτέρας ἰδιωτῶν ἔχθρας καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν προερχομένας συμφορὰς διδάσκονται, τοσοῦτω μᾶλλον φρονιμώτεροι θὰ γίνωσι; Περὶ φιλίας δὲ καὶ περὶ ἄλλων, ὅσα πράγματι ὠφελούσι τοὺς ἀνθρώπους, οὐδόλως φροντίζετε, καὶ οὔτε οἱ ἴδιοι θέλετε νὰ μάθετε, οὔτε τὰ τέχνα σας προτρέπετε. Καὶ ταῦτα, ἐνῶ τὴν μὲν ὀργὴν αὐτὸς ὁ περὶ τῆς ὀργῆς τοῦ Ἀχιλλέως γράφας ποιητὴς εὐχεται ν' ἀφανισθῇ παντάπασιν ἐκ τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων· χωρὶς δὲ φιλίας ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου καταντᾷ ἀηδῆς, καὶ ἂν πάντα τὰ λοιπὰ

(*) Ὁ Θεμιστιος ἐγεννήθη ἐν Πεισιδίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας περὶ τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χρ. Διδαχθεὶς δὲ παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Εὐγενίου τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἄλλην παιδείαν, ἐπορεύθη εἰς βασιλεύουσιν. Ὁπαδὸς τῶν Περιπατητικῶν γενόμενος, οὐχ ἤττον ἤφατο καὶ τῶν τοῦ Πλάτωνος λόγων. Ἐδίδαξεν ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τὰ 20 ἔτη, καὶ ἠύδοκίμησε σφόδρα. Ὁ αυτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, ὃς μεγάλως ἐτίμα αὐτὸν, τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας κόσμον καὶ ἀγλαΐσμα ἀποκαλῶν, τὸν ἐπεμφε μὲ ἰδιαιτέραν ἀποστολὴν εἰς Ῥώμην. Ἐπὶ δὲ τῶν ἐφεξῆς αυτοκρατόρων, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ, προήχθη εἰς τὰ ἀνώτατα τῆς πολιτείας ἀξιώματα, ἐπὶ τεσσαράκοντα ὅλους ἑνιαυτοὺς ἐν ἀρχαῖς καὶ ἀξιώμασι διατελῶν. Ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ συγγρόνων, διὰ τὴν χάριν καὶ δεινότητα τοῦ λόγου, ὀνομάσθη εὐφραδῆς, ὃ δὲ Ναζιανζηνὸς Γρηγόριος, ἐν τινὶ ἐπιστολῇ, ἀποκαλεῖ αὐτὸν λόγιον. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ διασώζονται τρεῖς καὶ τριάκοντα λόγοι, καὶ τινες παραφράσεις τῶν Ἀριστοτέλους συγγραμμάτων.

ἀγαθὰ συνοδεύουσιν αὐτόν. Καὶ βέβαια ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος νομίζει τὴν φιλίαν μικροῦ λόγου ἀξίαν, μοὶ φαίνεται, ὅτι αὐτὸς εἶναι μικροῦ λόγου ἀξίος· ὅστις δὲ πάλιν φρονεῖ, ὅτι αὐτὴ εἶναι πρᾶγμα εὐαπόκτητον, ἅς ἀκούσῃ τὸν ποιητὴν Θέογγιν, λέγοντα: « Ὀλιγίστους θὰ εὕρῃς φίλους, πιστοὺς διαμένοντας εἰς δεινὰς περιστάσεις. »

Τί λοιπὸν σᾶς παρακινεῖ νὰ ἀκούετε ἄνευ προθυμίας τοὺς τοιοῦτους πρακτικὴν ἔχοντας τὴν ὠφέλειαν λόγους; Μήπως ὑμεῖς μὲν, καθὼ φιλῆχοι, προσέχετε εἰς ὅ,τιδήποτε λέγῃ τις, καὶ ἀκούετε αὐτὸ εὐχαρίστως, πλὴν οἱ λέγοντες δὲν λέγουσι τὰ αὐτὰ, ἀλλ' ἄλλοι μὲν καταφεύγουσιν εἰς φορτικοὺς ἐπαίνους, ἄλλοι δὲ ἐξασκοῦσιν ἀπὸ τοῦ βήματος τὴν πρὸς τοὺς λόγους δεινότητά των, καὶ ἄλλοι, δι' ὠδῶν καὶ ἁσμάτων κατακρηλοῦντες, πληροῦσι τὰ ὑμέτερα ὦτα γλυκείας τινὸς καὶ τερπνῆς ἁρμονίας; ἀπ' ἐναντίας δὲ τοὺς λόγους, ἐξ ὧν ὠφελούμενος ὁ ἄνθρωπος ρυθμίζει τὸν βίον του, σᾶς ἀποστεροῦσιν οἱ καυχώμενοι ὅτι διατρέβουσι περὶ τὴν φιλοσοφίαν, καὶ νομίζοντες, ὅτι τοῖς ἀρκεῖ ἐὰν εἰς ἀπόκεντρόν τινα τόπον ψιθυρίζωσι περὶ φιλοσοφικῶν ὄρων καὶ ἀρχῶν εἰς τοὺς νεανίσκους, φεύγωσι δὲ, κατὰ τὸν δνειδισμόν τοῦ Καλλιχλέους, τὰ μᾶλλον συχναζόμενα μέρη τῆς πόλεως, καὶ τὰς δημοσίας συναθροίσεις, ὅπου, κατὰ τὸν μέγαν ποιητὴν, μορφοῦνται ἰδίως οἱ μεγαλοπρεπεῖς ἄνδρες.

Λοιπὸν τούτους μὲν ἅς ἀφήσωμεν νὰ μένωσιν ὅπου καὶ νὰ μένουν θέλουσι, τουτέστιν ἐν γωνίᾳ καὶ παραβύστῳ· ἡμεῖς δὲ ἅς προσαγάγωμεν τοὺς λόγους ἡμῶν εἰς τὸ φῶς, καὶ ἅς τοὺς συνειθίσωμεν νὰ ἐξακούωνται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θορύβου τοῦ συνηθροισμένου λαοῦ, βέβαιοι ὄντες, ὅτι ἐὰν ἦναι ἱκανοὶ νὰ ὠφελοῦσιν ἕνα ἕκαστον κατὰ μόνας, καὶ εἰς πολλοὺς συγχρόνως τὴν αὐτὴν θὰ προξενήσωσιν ὠφέλειαν. Οἱ λόγοι δὲν ὁμοιάζουσι τὰ φαγητὰ, ὅσα εἰς ἕνα εἴτε δύο ἀνθρώπους εἶναι ἀρκετὰ, περισσοτέρους δὲ συνδαιτυμόνας δὲν θὰ ἠδύναντο πλέον νὰ χορτάσωσιν· ἀλλ' εἶναι παρεμφερεῖς πρὸς τὰς ἀκτῖνας τοῦ μεγάλου Θεοῦ, αἵτινες ἐπίσης κατα φωτίζουσι μυρίους ὀφθαλμοὺς ὅπως καὶ τοὺς δύο. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Καλὸν εἶναι ὁ τῶν ἵππων ἐραστῆς νὰ γνωρίζῃ τὴν τέχνην, δι' ἧς δύναται νὰ διακρίνῃ τοὺς καλοὺς ἵππους ἀπὸ τῶν κακῶν, ὡς ἐπίσης καλὸν εἶναι καὶ εἰς τὸν φίλον τοῦ χρυσοῦ νὰ ἔχῃ τὴν

λίθον, ἐπὶ τῆς ὁποίας δοκιμάζουσι τὸν χρυσόν· οὐδεμίᾳ δὲ ἀμφιβολίᾳ, ὅτι καὶ βόας καλλιτέρους θὰ ἀπέκτα ὁ ἐξετάσας καὶ μαθὼν τὰ τῶν βοῶν, καὶ ὁ ναυτικός πλοῖον, καὶ ὁ κυνηγὸς κύνας. Πλὴν ἂν ἐρωτήσωσιν ἐμὲ, ὅστις εἶμαι ἀμαθὴς καὶ ἄπειρος τῶν τοιοῦτων πραγμάτων, καὶ οὔτε ἀγαπῶ αὐτὰ καθ' ὑπερβολὴν οὔτε ἠξεύρω νὰ κρίνω περὶ αὐτῶν, θὰ ἀπεκρινόμην, ὅτι ἐνὸς καὶ μόνου κτήματος εἶμαι ἐραστῆς, τῆς ἀληθινῆς καὶ ἀδόλου φιλίας. Ἐννοεῖται δὲ, ὅτι πολὺ περισσώτερον θὰ ἐπροτίμων νὰ ἔχω τοῦτο, παρὰ ἵππον Νισαῖον, (α) ἢ κύνα ἐκ τῆς Κελτικῆς, εἴτε τὰ πλούτη τοῦ Δαρείου, καὶ τὸν ἐν Κρήτῃ ταῦρον, καὶ τὴν ἀσπίδα τοῦ Ἀχιλλέως, τὴν ὁποῖαν ὁ Ὅμηρος περιέγραψεν ἔχουσαν ἐπ' αὐτῆς ὄλον τὸν οὐρανόν, τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, ἀντικρὺ δὲ τοῦ ἡλίου θάλασσαν καὶ γῆν, καὶ ἀνθρώπους γεωργοῦντας, καὶ γάμους τελοῦντας, καὶ δικαζομένους, καὶ πολεμοῦντας. Καὶ ὁμοῦς τοσοῦτω ποταπώτερον τῆς φιλίας ἦτο τὸ κτήμα ἐκεῖνο, κατὰ τὸν Ἀχιλλέα τοῦλάχιστον, ὥστε οὐδὲ μικρὸν ἀνεκουφίσθη ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν Πάτροκλον λύπης, ὅποτε ἡ μήτηρ του τῷ ἔφερε τὴν ἀσπίδα, ἀλλ' ἀπέβριψεν αὐτὴν ἵνα μὴ λυπήσῃ τὸν φίλον του, καὶ ἀφήσῃ αὐτὸν ἀνεκδίκητον.

Ἐπειδὴ λοιπὸν αἰσθάνομαι ἐν ἐμοὶ ἔρωτα πρὸς τὸ ὠραῖον τοῦτο κτήμα, ἐνησχολήθην εἰς τὸ νὰ συλλέξω ὅσον τὸ δυνατόν πλειότερα τῆς φιλίας δοκιμαστήρια, καὶ ὅπουδὴποτε εὐρεθῶ παρατηρῶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀνακαλύψω καὶ ἄλλον ἔχοντα τὴν αὐτὴν με ἐμὲ ἐπιθυμίαν. Καὶ τοιοῦτον βλέπω σὲ, ὦ κορυφαίε τῆς ὀμηγύρεως, τοῦ ὁποίου ἡ καρδία ὑπὸ τοσοῦτου σφοδροῦ πάθους καταλαμβάνεται πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦτο αἶσθημα, ὥστε ἐὰν τὸ ἀντικείμενον τοῦ πόθου ἡμῶν δὲν ἦτο ἡ φιλία, θὰ σὲ ἐζήλοτύπουν, ὅπως συμβαίνει μεταξύ τῶν ἀντεραστῶν. Καὶ ἐντοσοῦτω οἱ πλείστοι τῶν ἀγαπῶντων γυναῖκα ὠραίαν δι' αἵματος πολλάκις ἀποφασίζουσι περὶ τοῦ ἔρωτος αὐτῶν, ὡς καὶ οἱ φιλότιμοι οὐδέποτε παύουσι πρὸς ἀλλήλους περὶ τιμῆς μαχόμενοι· περὶ δὲ τοῦ περιμαχήτου πλούτου τίς ἀνάγκη καὶ νὰ εἴπωμεν ὁποῖων πολέμων παραίτιος γίνεται. Μόνον οἱ ἐρασταὶ τῆς φιλίας δὲν μάχονται πρὸς ἀλλήλους περὶ τοῦ κτήματος τούτου, ἀλλ' εὐθὺς συ-

(α) Οἱ Νισαῖοι ἵπποι, ἦσαν ὀνομαστοὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος αὐτῶν.

νεοοῦνται μεταξύ των, καὶ εὐρίσκουσιν ἐν εἰρήνῃ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀγάπης των.

Μέγα τῶντι εὐτύχημα εἶναι εἰς οἰονδήποτε ἰδιώτην νὰ γίνῃ κάτοχος τοῦ κτήματος τούτου· πολλῶ δὲ μᾶλλον εἰς ἐκεῖνον, ὅστις πολλῶν πόλεων ἐξουσιαστὴς εἶναι. Διότι ὁ ἔχων ἀνάγκην πολλὰ νὰ ἀκούῃ, πολλὰ δὲ νὰ βλέπῃ, καὶ περὶ πολλῶν συγχρόνως νὰ φροντίζῃ, εἰς τοῦτον ἀνεπαρκῆ εἶναι καὶ τὰ δύο ὧτα, καὶ οἱ δύο ὀφθαλμοί, καὶ τὸ σῶμα ἐν ὄν, καὶ αὐτὴ ἡ ἐνυπάρχουσα ἐν αὐτῷ ψυχὴ. Ἐὰν ὅμως ἔχῃ ἀφθονίαν φίλων, καὶ συνεχέστερον θὰ βλέπῃ, καὶ τὰ ἀπωθεν θὰ ἀκούῃ, καὶ τὰ μακρὰν θὰ γνωρίζῃ, καθὼς οἱ μάντιες, καὶ εἰς περισσότερα μέρη θὰ ἦναι παρῶν ταῦτοχρόνως, καθὼς οἱ θεοί. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ εὔρη τις τοιοῦτο ἀγαθόν, καὶ ἀφοῦ τὸ εὔρη, νὰ τὸ ἐπιδιώξῃ, καὶ ἀφοῦ τὸ θηρεύσῃ, νὰ γίνῃ κάτοχος αὐτοῦ; Ἄρα γε δὲν εἶναι ἀνάγκη, καθὼς οἱ κυνηγοί, καὶ ἡμεῖς πρῶτον πάντων νὰ διδασκῶμεν τὰ ἴχνη τοῦ θηράματος, καὶ νὰ μάθωμεν νὰ διακρίνωμεν τὰ σημεῖα, διὰ τῶν ὁποίων δὲν θὰ παρεκτραπῶμεν ἀνεπαισθήτως εἰς ἀπότομόν τινα κρημνόν, ὡς οἱ ἴχνηλατοῦντες τὰ θηρία; καθ' ὅσον μάλιστα καὶ εἰς τὸ κυνήγιον τοῦτο πολλὰ καὶ ποικίλα θηρία ὑπάρχουσιν, ἅτινα μιμοῦνται τὴν ἀληθῆ φιλίαν, καὶ ἰδίως τὸ πάντων ἐπιβουλότατον καὶ ἀγριώτατον θηρίον, τὸ ὁποῖον οἱ σημερινοὶ ἀποκαλοῦσιν ὑποκρισίαν. Τοιαύτη εἶναι ἡ πρὸς τὴν μίμησιν τῆς ψευδοφιλίας δολιότης τοῦ θηρίου τούτου, ὥστε πολλάκις καὶ μέχρι τῆς κοίτης αὐτοῦ εἶναι δυνατόν νὰ προβῆς, ἀπολέσας τὰ ἴχνη, καὶ φωνὴν πλήρη ὑποκρίσεως καὶ λόγον μεμαγευμένον νὰ ἀκούσῃς.

Φαίνεται τῶντι, ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἕκαστον τῶν ἀγαθῶν εἶναι κεκαλυμμένον μὲ κίνδυνον, οὐδὲν δὲ καλὸν κακοῦ ἀμικτον ἀπαντᾶται. Πολὺ ἄρα ὀρθῶς λέγει τῶν κωμικῶν τις, ὅτι « εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον οὐδὲν ἀγαθὸν φύεται, καθὼς δένδρον βλαστάγον ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ρίζης, ἀλλὰ πάντοτε πλησίον τούτου φύεται καὶ τὸ κακόν. » Καὶ τοῦτο εἶναι ἴσα ἴσα τὸ προξενοῦν τὴν καταστροφὴν τῶν περισσοτέρων, ὅτι δὲν δύναται νὰ διακρίνωσι τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ κακοῦ. Ἐφ' ᾧ παρακαλέσωμεν, ἐγώ τε καὶ ὑμεῖς, τὴν Ὀμηρικὴν Ἀθηναῖαν νὰ διασκορπίσῃ τρόπον τινα τὴν ἐπὶ τῶν ὀμμάτων μας κεχυμένην πολλὴν ἀχλὺν, ἵνα διακρίνωμεν εἰς τὰς μάχας, ὄχι πλέον θεὸν καὶ ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὴν

ἀληθῆ φιλίαν ἀπὸ τῆς πλαστῆς. Πρέπει λοιπὸν νὰ εἴπωμεν ὅσα καὶ ὅποια εἶναι τὰ γνωρίσματα ἐκείνου, τὸν ὁποῖον μέλλομεν ὡς φίλον ἡμῶν νὰ ἐκτιμήσωμεν. Καὶ λοιπὸν σὺν Ἀθηναῖαι καὶ χεῖρα κινήσωμεν, κατὰ τὴν παροιμίαν.

Πρῶτον πάντων ὁ δοκιμαζόμενος ἔστω φιλόστοργος, καὶ ὅσον τὸ δυνατόν καλῆς συμπεριφορᾶς πρὸς τοὺς συγγενεῖς καὶ οἰκείους του, ἔχων φύσει τὸ κέντρον τοῦτο, ὡς παραίτιον τῆς συνδέσεως τῆς φιλίας. Καὶ μή τις ὑπολάβῃ, ὅτι ἐξ αὐτοῦ τοῦ προοιμίου φλυαρῶ, προτρέπων τοὺς ἀκροατὰς νὰ γινώσκωσι, πρὶν δοκιμάσωσιν, ὅσα μόνον διὰ τῆς πείρας εἶναι δυνατόν νὰ γίνωσι γνωστά. Ἐστω πεπεισμένος ὁ τοιοῦτος, ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη μαντικῆς πρὸς τοῦτο· διότι οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν, κατὰ τοὺς ποιητὰς « ἐγεννήθη ἀπὸ δρυὸν παμπάλαιον, οὐδ' ἀπὸ πέτραν, » ἀλλ' ἕκαστος καὶ πατέρα ἔχει, καὶ μητέρα, καὶ ἀδελφόν, ἴσως δὲ καὶ ἄλλους συγγενεῖς. Ὅταν λοιπὸν θέλῃς νὰ γνωρίζῃς πῶς θὰ σὲ μεταχειρισθῇ ὁ ἄνθρωπος, τὸν ὁποῖον προτίθεσαι νὰ κάμῃς φίλον σου, πρέπει πρῶτον νὰ γνωρίσῃς πῶς ἐφέρεται πρὸς τὸν πατέρα του, ἢ πρὸς τὴν μητέρα του, εἴτε πῶς φέρεται πρὸς τὸν ἀδελφόν του, ἢ πῶς διάκειται πρὸς τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς συγγενεῖς του. Ἐὰν μὲν ἦναι πρὸς τούτους πρᾶος καὶ περιποιητικός, πρέπει νὰ εὐελπίζῃς καὶ δι' ἑαυτόν· ἐὰν δὲ δύστροπος καὶ ἐχθρὸς, πρέπει νὰ τὸν ἀποφεύγῃς, καὶ οὔτε κἂν νὰ τὸν πλησιάζῃς. Διότι ὁ πρὸς τοὺς ἐντὸς τοῦ οἴκου του κακὸς ποτὲ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ πρὸς τοὺς ἔξω καλός. Μετὰ ταῦτα ὀφείλεις νὰ ἐξετάζῃς, ἐὰν ἡ καρδιά του ἦναι πάντῃ ἀνεπίδεκτος εὐγνωμοσύνης. Διότι καθὼς ἡ γῆ ἀλλοῦ μὲν εἶναι ἄκαρπος, ἀλλοῦ δὲ ἀνταμείβει πιστῶς τὸν καταβαλόντα τὸν σπόρον, τοιουτοτρόπως καὶ ἐκ τῶν ψυχῶν αἱ μὲν εἶναι ἄγονοι, καὶ ἐπιλήσμονες τῶν εὐεργεσιῶν, καὶ πρὸς φιλίαν ἄχρηστοι, αἱ δὲ εἰσὶ πλήρεις προθυμίας πρὸς ἀπότισιν τοῦ εὐεργετήματος, ὅπερ τυχόν ἔλαβον. Δὲν πρέπει δὲ ἐξ ἀπαντος ν' ἀπαιτῶμεν τὴν ἀπόδοσιν τῆς χάριτος, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τοῦ εὐεργετηθέντος νὰ ἐξετάζωμεν, καὶ ἐὰν τὸ κατὰ δύναμιν ἀνταποδίδῃ πάντες δὲ δύναται βεβαίως νὰ ἐπαινώσῃ τὸν εὐεργετήσαντα, καὶ νὰ μνημονεύσῃ τὸ εὐεργετήμα. Διότι οὐδὲν πρᾶγμα συνδέει περισσότερο τὴν φιλίαν ὅσον ἡ εὐγνωμοσύνη, οὔτε καταστρέφει αὐτὴν ὅσον ἡ ἀχαριστία. Διὰ τοῦτο οἱ Περσικοὶ νόμοι τιμωροῦσι τὴν ἀχαριστίαν, ὡς διεγεί-

ρουσαν πρό πάντων τὸ μῖσος κατὰ παντός ἀχαρίστου. Ὅπου δὲ οὐδεὶς νόμος τιμωρεῖ τὴν ἀχαριστίαν, ἐκεῖ βεβαίως μισοῦσι μὲν ἀλλήλους οἱ ἄνθρωποι, δὲν δικάζονται δὲ, ἀλλὰ κρύπτουσι τὴν ἔχθραν ἐντὸς τῆς καρδίας των.

Πρέπει νὰ ἐξετάζωμεν ἀκόμη καὶ πῶς διάκειται τὸ θῆραμα ἡμῶν πρὸς τὰς ἡδονὰς καὶ τοὺς πολλοὺς κόπους, καὶ ἐὰν ἀποφεύγη μὲν τούτους, κυριεύεται δὲ ὑπ' ἐκείνων· διότι ἀνάγκη εἶναι πολλοὺς κόπους ν' ἀναλαμβάνωμεν, πολλῶν δὲ ἡδονῶν τὴν ἀπόλαυσι ν' ἀπαρνῶμεθα κατὰ τοὺς ὑπὲρ φιλίας ἀγῶνας. Διατί ἄλλο ἄρα γε κατέστη ἐνδοξος ὁ υἱὸς τοῦ Στροφίου Πυλάδης, παρὰ διότι, ἀντὶ τοῦ βασιλεύειν ἐν τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι, προὔτιμησε μᾶλλον τὰς μετὰ τοῦ Ὁρέστου ταλαιπωρίας; Προσέτι δὲ καὶ τοῦτο πρέπει κάπως νὰ ἐξετάζωμεν, ἐὰν ἦναι φθονερός ἢ ἀνώτερος φθόνου ὁ ἄνθρωπος. Ἡ ἐλπίζεις, ὅτι εὐχαρίστως ἤθελεν ἀποδεχθῆ τις διὰ φίλον του τὸν ἔχοντα ἐν τῇ καρδίᾳ του τὸ πάθος τοῦτο, τὸ ὁποῖον φύσει τοὺς μὲν πλησιέστατα αὐτοῦ ὄντας πολεμεῖ, ἀπὸ δὲ τῶν μακρὰν αὐτοῦ εὐρισκομένων ἀπέχεται; Προσέτι δὲ οὐδὲ τὸ ἐφεξῆς πρέπει νὰ παραλείψῃς, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, ὅταν μέλλῃς νὰ διακρίνης φύσιν ἐπιτηδεῖαν πρὸς φιλίαν καὶ μὴ, δηλονότι, μήτοι ἐνυπολανθάνῃ ἐν αὐτῇ ἐλάχιστον μέρος ἀνελευθερίας, καθότι ἡ μικρολογία εἶναι πάθος ἐναντιώτατον εἰς ψυχὴν μέλλουσαν νὰ συνάψῃ φιλίαν ἀληθινήν. Διότι βλέπομεν κάποτε τοὺς ὀνομαζομένους φίλους, ὅτι μέχρι μὲν τινος περιποιῶνται ἀλλήλους, καὶ συμπεριπατοῦσι καὶ συνδιατρίβουσιν ὁπόταν δὲ ἡ τύχη ρίψῃ μετὰ αὐτῶν κερμάτια τινα, καθὼς τὰ κυνάρια ἀποπηδῶντες δάκνουσι καὶ κατασπαράττουσιν ἀλλήλους.

Πλὴν δὲν ἀρκεῖ ὁ καλὸς φίλος νὰ ἦναι μόνον πρᾶος καὶ εὐγνώμων, ποσῶς δὲ φιλοχρήματος, οὔτε φθονερός· ἐὰν τὰς ἀρετὰς ταύτας ἔχη, πλὴν εἶναι φιλόδοξος καὶ ἐκδοτος εἰς τὸ πάθος τοῦ πρωτεύειν, ἀδύνατον ποτὲ νὰ γίνῃ εὐκολοκοινωνήτος. Τίς δὲ ἀγνοεῖ, ὅτι ὁ τοιοῦτος διὰ τὴν φιλοδοξίαν του οὐδόλως ἀνέχεται τὴν ἐκ τῆς φιλίας ἰσότητά; Ἀπέχωμεν λοιπὸν ἀπὸ τῶν ὑπερηφάνων καὶ τῶν ἀλαζόνων, καθότι ἡ φιλία ἀπαιτεῖ πολλὴν ἰσότητά, ὡς ἐπίσης καὶ ἀπὸ τῶν εὐερεθίστων καὶ θυμωδῶν. Διότι πῶς θὰ ἦτο κατάλληλος πρὸς συναναστροφὴν ἄνθρωπος μαινόμενος; καὶ ἡ ὀργή, κατ' ἐμὲ, εἶναι ὀλιγοχρόνιος μανία. Μετὰ ταῦτα δὲ τὸ ἐφεξῆς πρέπει νὰ ἐξετάζωμεν, ἐὰν δὲν κλίνῃ πολὺ

πρὸς τινα τῶν ὄχι τόσον ἀξιεπαίων ἐνασχολήσῃ, χαρτοπαίγγιον δηλονότι ἢ κύβους, εἴτε εἰς αὐτὴν τὴν μουσικὴν διότι ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ἔχει σφοδρὰν κλίσιν πρὸς ἓν ἐκ τῶν τοιούτων, οὗτος οὐδέποτε θὰ ἀγαπήσῃ πολὺ τῶν σπουδαιότερων τι, ἐπειδὴ αἱ ἐπιθυμίαι του, καθὼς ρεῦμα, ρέπουσι πρὸς τὸ κατωφερές.

Ἐπετα λοιπὸν ἐκ τούτων, ὅτι δὲν εἶναι εὐχερὲς νὰ εὐρωμεν ἄνδρα οὕτως ἀπὸ πάσης κακίας καθαρὸν, καθόσον ἡ ἀρετὴ φαίνεται ὅτι εἶναι καὶ χρυσοῦ σπανιωτέρα· εὐχῆς ἔργον δὲ θὰ ἦτο ἐὰν τις καὶ ἓνα μόνον τοιοῦτον ἐπὶ τέλους ἐπιτύχῃ νὰ εὐρῃ. Ὁ κάτοχος ἄρα τῆς ἐπιστήμης τοῦ ἐκλέγειν φίλους δὲν πρέπει νὰ ἦναι πολὺ φίλος, διότι ἐπειδὴ κέκτηται ὄχι ὀλίγους, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ μὴ δύναται τοὺς πλείστους ἐξ αὐτῶν νὰ μεταχειρισθῇ. Πρέπει νὰ ἔχη τις ὑπ' ὄψιν, ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι οὔτε εὐχαριστοῦνται εἰς τὰ αὐτὰ, οὔτε λυποῦνται διὰ τὰ αὐτὰ πράγματα, ἀλλ' οὔτε ὁμοίως εὐτυχεῖς ἢ δυστυχεῖς εἶναι· ἀλλ' εἰς τοῦτον μὲν ἄλλο, εἰς ἐκεῖνον δὲ ἄλλο εὐχαριστεῖ καὶ λυπεῖ, καὶ ὁ μὲν συνήθως εὐτυχεῖ, ὁ δὲ οὐδέποτε. Ἐρωτῶ λοιπὸν ἐκεῖνον, ὅστις ἀρέσκειται εἰς τὸ πλῆθος τῶν φίλων, ὅταν ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ φίλων οἱ μὲν χαίρουσιν, οἱ δὲ λυποῦνται διὰ τὰ αὐτὰ πράγματα, πότερον ἐξ αὐτῶν θὰ συγχαίρῃ ἢ θὰ συλλυπηθῆ; καὶ ὅταν ὁ μὲν ἐξ αὐτῶν θέλει νὰ συμμερίζηται αὐτὸς τὴν λύπην του, ὁ δὲ τὴν χαρὰν καὶ τὴν ἑορτὴν του, πρὸς πότερον θὰ πορευθῆ; Πολὺ δὲ μᾶλλον ἀρμόζει νὰ λέγωμεν τὸ τοῦ Ὀμήρου ἐπὶ τῶν φίλων ἢ ἐπὶ τῶν λαφύρων, ὅτι εἰς τοὺς φρονίμους τῶντι τὸ ὀλίγον εἶναι ἀγαπητόν. Ἄλλ' ἐπειδὴ δυσἀπόκτητα εἶναι τὰ καλὰ, καὶ οὔτε ἡμεῖς αὐτοὶ εἴμεθα ὅλως διόλου καθαροὶ κακίας, οὔτε ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους κρίνομεν, δὲν εἶναι ἔργον φρονήσεως νὰ ἀπορρίπτωμεν ὀλοσχερῶς οἰονδήποτε καὶ μικρὰν τινα κηλίδα ἔχοντα εἰς τὴν ψυχὴν, πρὶν ἐρευνησῶμεν μήτοι καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ περιπέσαμεν εἰς παρόμοιόν τι εἶδος μοχθηρίας. Διότι πᾶσα μὲν ἀρετὴ ὁμοιοῦται πρὸς ἑαυτήν, ἢ δὲ κακία οὔτε πρὸς τὴν ἀρετὴν εἶναι εὐμενῆς, οὔτε πρὸς αὐτὴν εὐάρεστος. Ὅθεν οὔτε ὀξύθυμος μὲ ὀξύθυμον θὰ ἐγίνετο φίλος, οὔτε νωθρὸς μὲ νωθρόν, οὔτε αὐθάδης μὲ αὐθάδῃ· ἐὰν ὅμως τὰ ἐλαττώματα ταῦτα συναναμιχθῶσιν, ἴσως καὶ ἄλλα ἤθελον γίνεαι ὑποφερτὰ μετὰ μετριότητος καὶ ἤθελον συγκερασθῆ. Διότι μὲ τὸν αὐθάδῃ ὁ ἀνάλγητος ἴσως εἶναι δυνατόν νὰ προσαρμωσθῆ, μὲ τὸν οἰηματίαν δὲ ὁ μικροπρε-

πῆς, μὲ τὸν ὑπερήφανον ὁ ποταπὸς, ὁ δὲ ὀκνηρὸς μὲ τὸν ὑπὲρ τὸ δέον ἐνεργητικόν· ἐπίσης εἶναι δυνατόν νὰ ὑπομένῃ καὶ φειδωλὸς τὸν πολυδάπανον, καὶ πρὸς φιλόδοξον εὐάρμοστος θάῃτο ὁ ἐπιθυμῶν πολὺ νὰ διάγῃ ἄγνωστος ἀπὸ τοῦ κόσμου. Τοιαῦται τινὲς ἦσαν καὶ αἱ τῶν προὑπαρξάντων ἐνώσεις, αἵτινες διὰ τοῦτο καὶ μόνιμοι ἦσαν, καὶ ἡ ἐνδοξος μνήμη αὐτῶν μέχρις ἡμῶν διασώζεται. Τὴν φιλίαν τοῦ Χαβρίου καὶ τοῦ Ἰφικράτους ὑμνοῦσιν· ἦν δὲ ὁ μὲν αὐτῶν ὀρμητικὸς καὶ δραστήριος, ὁ δὲ Χαβρίας δυσκίνητος, ὥστε ἐκεῖνος μὲν χαλινουῖ εἶχε χρεῖαν, οὗτος δὲ κέντρου· διὰ τοῦτο καὶ λίαν καταλλήλως συνηρμόσθησαν πρὸς ἀλλήλους. Ὁ δὲ Ὅμηρος ὄχι μόνον πόλεμον ἤξευρε νὰ ποιήσῃ, ἀλλὰ καὶ φιλίαν. Διότι τὸν Πάτροκλον ἐποίησε φίλον μὲ τὸν Ἀχιλλέα, τὸν μειλίχιον μὲ τὸν ὑπερήφανον· τὸν Σθένελον μὲ τὸν Διομήδην, τὸν μὲν ἀνεξίκακον, τὸν δὲ μὴ ἀνεχόμενον.

Ταῦτα λοιπὸν καὶ τὰ τοιαῦτα, καθὼς φαίνεται, πρέπει νὰ διακρίνῃ ὁ εἰδήμων τῆς ἐκλογῆς, καὶ τὰ μὲν ὕποδέχεται, τὰ δὲ ὕπορρίπτει. Κατὰ ποῖον δὲ τρόπον θὰ θηρεύσωμεν καὶ θὰ συλλάβωμεν τοὺς ἐκλεχθέντας; διότι βέβαια, ἀφοῦ εὕρωμεν τοὺς ἀνθρώπους, δὲν πρέπει νὰ τοὺς ἀφήσωμεν, ἀλλὰ κύκλω νὰ περιτρέχωμεν αὐτοὺς μετὰ πλείονος προθυμίας ἢ περὶ οἱ κυνηγοὶ τοὺς θάμνους, καθόσον μάλιστα καὶ τὸ θήραμα ἡμέρον εἶναι καὶ ὄχι ἄγριον, πρόκειται δὲ νὰ προνοήσωμεν οὐχὶ περὶ εὐτελῶν κρεάτων, ἀλλὰ περὶ τῆς μέχρι τελευτῆς συμβιώσεως. Ποῖα δίκτυα ἄρα θὰ στήσωμεν περὶ αὐτοὺς, ἢ ποῖον δόλωμα θὰ τοῖς προβάλωμεν, τὸ ὁποῖον μήτε θὰ τοὺς βλάψῃ ἀφοῦ τὸ γευθῶσι, μήτε θὰ προξενήσῃ εἰς αὐτοὺς ὑπουλον καὶ ἀπατηλὴν ἡδονήν, ἀλλὰ θὰ προσκολληθῇ ἀβλαβῶς καὶ θὰ τοὺς γοητεύσῃ ὠφελίμως; Καὶ τὰ μὲν θηρία καὶ τοὺς ἰχθύς οἱ ἄλιεις καὶ οἱ κυνηγοὶ συλλαμβάνουσι, προτείνοντες διάφορα δελεάσματα, μόνον δὲ τοῦτο τὸ ζῶον, ὁ φίλος, δελεάζεται ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ θηρεύοντος· διόπερ μάλιστα ὁ θηρευτὴς πρέπει νὰ ἦναι καλοκάγαθος, ὥστε ἀφοῦ γευθῇ τὸ θήραμα τὴν ἄγραν αὐτοῦ, νὰ προσκολλᾶται εἰς αὐτὴν καὶ νὰ μὴ ἀπολύηται πλέον εὐκόλως. Αὐτὸ δὲ τοῦτο καθιστᾷ καὶ τὴν ἐκλογὴν αὐτόματον. Διότι ὁ πλησιάζων εἰς τινὰ καὶ εὐχαριστούμενος ἐκ τῆς συναναστροφῆς αὐτοῦ, οὗτος εἶναι ὁ πρὸ πολλοῦ ἐπιζητούμενος· ὅστις δὲ δὲν θαυμάζει τὴν ἀρετὴν τοῦ μεθ' οὗ συναναστρέφεται, ἢ ἀποφεύγει νὰ ὁμολογήσῃ καὶ νὰ ἐπαινέσῃ

αὐτὴν, οὗτος ἢ ὡς ἀναίσθητος δέον νὰ ἀποφεύγηται, ἢ ὡς κακὸς νὰ μισῆται.

Εἴπωμεν ἤδη ἐν λεπτομερείᾳ ὁποῖα τινὰ πρέπει νὰ ὦσι τὰ ἀγκίστρα τοῦ κυνηγίου. Ἀνάγκη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μακρόθεν νὰ πλησιάζωμεν τοὺς φίλους, καθὼς τὰ πωλάρια οἱ δαμασταὶ, καθιστῶντες αὐτοὺς χειροθήεις κατὰ μικρὸν, καὶ ἀρχίζοντες ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἤθελον νομίσει τινὲς μικρὰ καὶ ποταπά· παραδείγματος χάριν, προσβλέποντες αὐτοὺς εὐμενῶς, καὶ ἐπιτηδεῖως συνδιαλεγόμενοι, καὶ καθήμενοι πλησίον των, καὶ τέλος ἀποδεικνύοντες, ὅτι εὐχαριστούμεθα νὰ βλέπωμεν καὶ νὰ ἀκούωμεν αὐτοὺς. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ εἰς τὰ συμπόσια, καὶ εἰς τὰ λουτρά, καὶ εἰς περιπάτους ἢ ὁδοιπορίας, εἴτε εἰς ἄλλας τινὰς συναναστροφάς, ἄς ἐπιζητῶμεν πάντοτε τόπον, ὅπου συνεχῶς καὶ εὐκόλως θὰ σχετιζόμεθα μετ' αὐτῶν. Καὶ ταῦτα μὲν φαίνονται, ὅτι δὲν εἶναι μεγάλα· πλὴν μὴ λησμονῶμεν, ὅτι πάντοτε τὰ μικρότατα εἶναι ἀρχαὶ τῶν μεγίστων. Ἐὰν δὲ δὲν ἐφοβούμην ἐγὼ τοὺς μέλλοντας νὰ μὲ περιπαίξωσι διὰ τὴν λεπτολογίαν μου, θὰ ἐγνωστοποιούην εἰς ὑμᾶς καὶ εὐτελέστερα τῶν ὄσων ἀπρηθμῆσα ἀνωτέρω μέσα κυνηγίου φιλίας. Καὶ τῶντι ἐὰν προσθέσω, ὅτι καὶ χειραψίαι, καὶ σφίγιμον τῆς χειρὸς τοῦ θηρευομένου, καὶ θλίψις τῶν δακτύλων, ἐναποταμιεύουσιν εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ κέντρον τι μελλούσης φιλίας, καλῶς γνωρίζω, ὅτι θὰ μὲ περιπαίξωσι τινες καὶ θὰ μὲ ἀποκαλέσωσι μικρολόγον. Πλὴν ἐγὼ βλέπω, ὅτι καὶ οἱ γονεῖς, ὅποταν ὑπεραγαπῶσι τὰ τέκνα των, ἐξ ὑπερβολικοῦ πάθους τύπτουσι καὶ δάκνουσιν αὐτά· φαίνεται δὲ, ὅτι πᾶν τοιοῦτον εἶναι σημεῖον διαθέσεως ὠθουμένης νὰ ἐνωθῇ μὲ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀγαπωμένου, διὰ δὲ τὸ ἀδύνατον, καταντῶσης εἰς τὸ σῶμα, καὶ διὰ τούτου θελούσης τρόπον τινὰ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν νὰ εἰσδύσῃ.

Δρατικώτατον ὁμῶς φάρμακον πρὸς κυνήγιον φιλίας πρέπει νὰ νομίζωμεν τὸν ἐπαινον, ἂν καὶ οἱ κόλακες πολὺ ὑποπτον κατέστησαν αὐτὸν, καθὼς καὶ οἱ μυροποιοὶ διαφθεῖρουσι τὸ εὐῶδες ἔλαιον, ἀμφοτέροι πρὸς ἀπάτην τῶν πελατῶν αὐτῶν. Ὅθεν πρέπει νὰ μεταχειρίζόμεθα αὐτὸν μετριῶς, καθὼς τὸν οἶνον, χωρὶς νὰ ὑπερβαίνωμεν οὔτε εἰς τοῦτον τοὺς ὄρους τῆς ἐγκρατείας, οὔτε εἰς ἐκεῖνον τῆς ἀληθείας. Σπανιώτατα δὲ πρέπει νὰ ἐπαινῶμεν παρόντα· διότι μόνον τοῦτο ἐξ ὄλων τῶν ἱατρικῶν ἐ-

νεργεῖ καὶ εἰσχωρεῖ δραστικώτερον, ὅταν προσφέρηται ἐμμέσως εἰς τὸν ἰατρευόμενον· διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἔπαινον, ὅταν γίνηται παρόντων αὐτῶν, οἱ ἄνθρωποι ὑποβλέπουσιν ὡς ἐπίβουλον καὶ ὑποπτον. Ὅθεν, κατὰ τὴν γνώμην μου, οἱ ἐπαινοῦντες κατ' οὐδὲν διαφέρουσι τῶν τοξευόντων· διότι καὶ τὰ βέλη, μακρόθεν ἀφιέμενα, εἶναι ἐντονώτερα ἢ ἐκ τοῦ πλησίον. Πρέπει δὲ νὰ προσάγωμεν ὄχι μόνον κατ' αὐτοῦ τοῦ θηρευομένου τὰς μηχανὰς ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐκείνους, οἵτινες, ἀφοῦ προκυριευθῶσι, θὰ διευκολύνωσιν εἰς ἡμᾶς τὸ ἔργον. Τὰ τέκνα ἄρα καὶ τοὺς ἀδελφούς καὶ τοὺς γονεῖς τοῦ φίλου ἀνάγκη νὰ εὐεργετήσωμεν καὶ νὰ περιποιώμεθα· καὶ ἐάν, κατὰ τὴν παροιμίαν, καὶ αὐτὸς ὁ κύων σαίνει τὸν περιποιούμενον αὐτὸν, πόσω μᾶλλον οἱ ἄνθρωποι εὐεργετούμενοι καθίστανται ἡμεροὶ καὶ τιθασσοὶ πρὸς τὸν εὐεργετούμενον; Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀγὼν εἶναι μέγας, καὶ τὸ θηρευόμενον οὔτε λαγῶδες εἶναι, οὔτε ἀγριόχοιρος, οὔδὲ ἐλέφας, ἀλλὰ τὸ εὐκολώτατον καὶ ἡμερώτατον πάντων τῶν ζώων, πρέπει νὰ μιμώμεθα ὡς πρὸς τὴν ἄγραν αὐτοῦ τοὺς ἐπιτηδεύουσιν κυνηγούς. Καὶ καθὼς ἐκείνοι, φασιανούς καὶ τρυγόνας τινὰς τιθασσεύοντες, διὰ τούτων τὰ ὀμόφυλα αὐτῶν καταγοητεύουσι, καὶ ἐκόντα τὰ προσελκύουσιν ἐπὶ τῶν ἰξῶν ἢ ἐντὸς τῶν βρόχων, οὕτω καὶ ἡμεῖς χρῆζομεν τῶν προαλωθέντων φίλων διὰ τοὺς μὴ εἰσέτι συλληφθέντας.

Καὶ ἤδη, εἰπωμέν τινα καὶ περὶ διατηρήσεως τῶν θηρευέντων· καθότι οὐδὲν τὸ ὄφελος ἐκ τῆς ἄγρας ἐκείνης, τὴν ὁποίαν, ἀφοῦ γίνωμεν κύριοι αὐτῆς, δὲν θὰ ἡδυνάμεθα νὰ κατέχωμεν. Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς λοιπὸν ὀφείλομεν νὰ φυλάττωμεν αὐτὴν ἀσφαλῶς, θέτοντες εἰς ἐνέργειαν τὸ μέσον ἐκεῖνο, δι' οὗ θὰ ἐπιτυχάνωμεν κάλλιστα· εἶναι δὲ τοῦτο τὸ κοινὸν συμφέρον, τὸ ὁποῖον διέπει τὰ πάντα εἰς τε τοὺς οἴκους καὶ τὰς πόλεις, ὡς καὶ εἰς τὰς λοιπὰς κοινωνικὰς σχέσεις, καὶ ἄνευ αὐτοῦ οὐδὲν τούτων εἶναι δυνατὸν νὰ προοδεύῃ. Τὰ πάντα ἐν τῷ κόσμῳ, ἐπιμελείας μὲν ἀπολαύοντα, βελτιοῦνται καὶ ὠφελιμώτερα καθίστανται αὐτά τε εἰς ἑαυτὰ καὶ εἰς τοὺς κεκτημένους αὐτά. Καλλίτερος, ἐπὶ παραδείγματι, καθίσταται ὁ ἵππος, καλλίτερος δὲ ὁ βοῦς, καλλίτερος ὁ κύων, ἐάν τὸν μὲν ἵπποκόμος, τὸν δὲ γεωργός, τὸν δὲ κυνηγός περιποιῆται· ἔλλειψις δὲ περιποιήσεως, οὐχὶ μόνον ἵππον καὶ κύνα, ἀλλὰ καὶ ἀσπίδα καὶ λύραν καὶ δρέπανον κα-

ταστρέφει. Τοιοῦτοτρόπως βέβαια καὶ τὴν φιλίαν ἢ μὲν ἐπιμελεία καλῶς διατίθῃσιν, ἢ δὲ ῥαθυμία ἀκροσφαλῆ καὶ σαθρὰν καθιστᾷ. Μὴ λοιπὸν νόμιζε, ὅτι μόνη ἢ οἰκία σου χρῆζει συνεχοῦς περιποιήσεως, εἰδὲ μὴ τάχιστα θέλει καταρρέυσει· ὁ δὲ φίλος, τὸν ὁποῖον ἀπέκτησας, δὲν ἔχει ἀνάγκη ἐπιμελείας πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ. Καὶ τὸ μὲν οἶκημά σου δὲν θὰ ἀφήσῃς βεβαίως ἀπεριποίητον, ἐάν κανὲν αὐτοῦ μέρος πάθῃ εἴτε ὑπὸ θυέλλης σφοδρᾶς, εἴτε ἐξ ὀρμητικοῦ ἀνέμου ἢ ἀφθόνου ὄμβρου· τὸν δὲ φίλον σου, ἐάν ὑπὸ λύπης ἢ νόσου καταληφθῇ ἢ ὑπ' ἄλλης τινὸς συμφορᾶς, θὰ ἐγκαταλείψῃς οὕτως, ὅπως τύχῃ; Καὶ μολοντοῦτο ὁ μὲν τοῖχος ἐάν κατακρημνισθῇ, ἢ μόνη λύπη σου θὰ ἦναι ἢ ἐκ τῆς πτώσεως αὐτοῦ προελθοῦσα ζημία· ἐνῶ ὁ φίλος, ἀμεληθεὶς, ὄχι μόνον καταστρέφεται, ἀλλὰ καὶ ἐχθρὸς γίνεται, καὶ ἐκ τῆς τοιαύτης μετατροπῆς τῆς φιλίας εἰς ἐχθραν συμβαίνουσι τὰ πλείοτερα κακὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

Ὡστε, ὅφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις πρέπει ν' ἀπορρίπτῃς τὴν ῥαθυμίαν, καὶ νὰ συμμετέχῃς κόπων, καὶ ἀγρυπνιῶν, καὶ κινδύνων, καὶ δαπάνης, χωρὶς μάλιστα πολλάκις ν' ἀναμένῃς νὰ προσκληθῆς, ἀλλὰ τρέχων αὐτεπάγγελτος καὶ προσπαθῶν ν' ἀναλαμβάνῃς τὸ κατάλληλον πρόσωπον πρὸς ἐκάστην τοῦ φίλου σου χρείαν, εἰς ἀσθενείας μὲν ἰατροῦ, εἰς δίκας δὲ συνηγόρου, εἰς ἀπάσας δὲ τὰς περιστάσεις συμβούλου καὶ συνεργοῦ. Γνωσὸν, ὅτι ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων πολλὴ ἀνισότης καὶ ἀνωμαλία ἐπικρατεῖ, ἢ δὲ ἀκριβῆς ὁμοιότης οὐδαμοῦ εὐρίσκεται· δὲν ἐννοῶ δ' ἐνταῦθα τὴν κατὰ τὰ πρόσωπα ὁμοιότητα, ἀλλὰ τὴν ἐξωτερικὴν, τὴν ἀφορῶσαν τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πενίαν, τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν ἀφάνειαν, δώρων τῆς τύχης, ἐξ ὧν οὐδὲ οἱ στενοὶ φίλοι ἐξ ἀνάγκης ἴσον μερίδιον ἀπολαμβάνουσι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ τὸ μείζον ἐμποιεῖ εἰς τὴν φιλίαν ὑπεροφίαν κατὰ τοῦ ἐλάσσονος. Ὅθεν ἐάν ἡ τύχη σὲ ἀναβιβάσῃ εἰς ὑψηλοτέραν περιωπῆν, ὀφείλεις καὶ τὸν φίλον σου νὰ συμπαρασύρῃς. Διότι ἐάν μείνῃ ὀπίσω, δὲν θὰ βλέπῃς αὐτὸν εὐκόλως μὲ τοὺς αὐτοὺς ὀφθαλμούς· ἐάν δὲ πάλιν σὺ μὲν ἐλκύῃς αὐτὸν πρὸς τὰ ἄνω, ἀνάγκη δέ τις ἀντεπισπᾶται αὐτὸν, πρέπει συχνὰ νὰ στρέφῃσαι ἄνωθεν πρὸς τοῦτον, βλέπων πάντοτε αὐτὸν μὲ τὸ αὐτὸ ὄμμα. Διότι ἐάν λεληθότως παρεισδύσῃ εἰς τὴν καρδίαν σου ἀλαζονία, ὅλα ἐκεῖνα τὰ δεσμὰ θὰ διαλύσῃ, καὶ θὰ σὲ ἀφήσῃ μετέωρον,

ὅπως συμβαίνει εἰς πλάστιγγα, τῆς ὁποίας ἐλαφρυνθείσης κατὰ τὸ ἐν μέρος, ἢ ἰσορροπία τοῦ ζυγοῦ ἀπόλυται.

Λοιπὸν ὁ μὲν τραγικός ποιητὴς τὸν ἀγαθὸν ἄνθρωπον, καὶ ἄγνωστον ὄντα, ἐπαινεῖ καὶ νομίζει φίλον· ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτο μὲν τὸ λόγιον ὡς λίαν ἄβρὸν παραδέχομαι, θὰ παρήνουν ὅμως εἰς τοὺς θέλοντας νὰ διατηρήσωσι τὴν φιλίαν νὰ συμπλέκωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν σφιγκτότερον τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις, καὶ νὰ νομίζωσι πολλοῦ λόγου ἀξίαν τὴν μετ' ἀλλήλων συναναστροφὴν. Φιλονεικίαν ὅμως καὶ τὸ εὐερέθιστον καὶ τὴν πάλην πρέπει μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ν' ἀποδιώκωσι καὶ ν' ἀποφεύγωσιν, ὡς σπέρματα ἔχθρας· διότι ἡ φιλία οὐδέποτε βλαστάνει μεταξύ ἀνταγωνιστῶν, ἀλλὰ μεταξύ συναγωνιστῶν. Διὰ τοῦτο μάλιστα οἱ μέλλοντες νὰ τηρήσωσιν ἀσφαλῶς τὰς φιλικὰς σχέσεις των ἀνάγκη νὰ μὴ εὐδοκιμῶσιν εἰς τὰς αὐτὰς ἐπιστήμας ἢ τέχνας, καθότι ἡ ὁμοιότης ἐξ ἀνάγκης προκαλεῖ τὴν ἀμίλλαν, καθὸ προξενούσα λεληθότως ἔρωτα τῶν αὐτῶν ἐπαίνων. Ἐὰν λοιπὸν ἡ τύχη σὲ συνάψῃ εἰς φιλίαν, ἢ ῥήτορα ὄντα μὲ ῥήτορα, ἢ ἱατρὸν μὲ ἱατρὸν, ἢ διδάσκαλον μὲ διδάσκαλον, μὴ φιλονεικεῖ πρὸς τὸν φίλον σου, μηδὲ ἔλεγε ἐκεῖνον ὡς κατώτερόν σου, ἀλλὰ μᾶλλον μέμφητι τὸν ποιητὴν Ἡσίοδον πολὺ μακρυνθέντα τῆς ἀληθείας διὰ τοῦ λογιῶν του «κεραμεὺς κεραμεὶ κοτέει, τέκτων τέκτωνι, καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ,» πάντοτε μὲν παραχωρῶν εἰς τὸν φίλον σου τὸ περισσώτερον τῆς δόξης, καὶ ἐὰν σοφώτερόν τι ἐπίστασαι, πάντοτε δὲ ἰστάμενος εἰς τὴν δευτέραν θέσιν τῆς τιμῆς, καὶ ἐὰν ἀκόμη καὶ ἡ πρώτη μᾶλλον σοὶ ἀρμόζει. Καὶ ἂν ταῦτα οὕτω πράξῃς, τότε δὲν θὰ θαυμάσωμεν πλέον ἐκείνους τοὺς λόγους, ἀλλὰ θὰ εἰπώμεν πρὸς τὸν πατέρα τῶν στίχων, ὅτι, ὦ θαυμάσιε καὶ αὐτοδίδακτε ποιητά, οὐχὶ ἡ ὁμοιότης τῶν τεχνῶν, ἀλλ' ὁ τρόπος τῶν ἀνθρώπων προξενεῖ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἔριδα. Διότι ἐὰν μὲν ἦναι κόσμιοι καὶ εὐκολοί, καὶ ἡ τέχνη των σπανιώτατα θὰ τοὺς παρακινήσῃ εἰς ἔριδας· εἶδὲ μὴ, καὶ τέχνη καὶ ἀτεχνία συμβαίνει νὰ γίνωνται δύσκολοι εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις τῶν τοιούτων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀναμάρτητον κείται ἔξω τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, οὔτε πείθομαι εἰς τοὺς ἐκ τῆς Ποικίλης Στοᾶς λέγοντας, ὅτι ἐγεννήθησάν ποτε μεταξύ τῶν ἀνθρώπων τινὲς σπουδαῖοι καὶ σοφοί, οἵτινες δὲν εἶναι πλέον ἄνθρωποι, ἀλλὰ πλάσματα τῆς φαντασίας αὐτῶν· (πολὺ δὲ ἀληθέστερον μοὶ φαίνεται τὸ ἐπί-

γραμμα, τὸ ἐπιγεγραμμένον εἰς τὸ δημόσιον νεκροταφεῖον τῶν Ἀθηναίων, καὶ κατὰ τὸ ὅποιον εἰς μόνους τοὺς θεοὺς ἀπονέμεται ἡ παντοδυναμία·) πρέπει ἄρα νὰ εἰπῶ καὶ περὶ τῶν μεταξύ φίλων γινομένων ἀμαρτημάτων τίνι τρόπῳ δυνάμεθα νὰ προλαμβάνωμεν αὐτὰ, καὶ πῶς νὰ τὰ θεραπεύωμεν ἐὰν θὰ συνέβαινον.

Ὁ φίλος κατ' οὐδὲν καὶ οὐδόλως ὅμοιος εἶναι μὲ τὸν κόλακα· κατὰ τοῦτο δὲ μάλιστα πόρρω αὐτοῦ ἀπέχει, καθ' ὅτι οὗτος μὲν ἀπάσας τὰς πράξεις σου ἐπαινεῖ, ἐκεῖνος δὲ δὲν θὰ σὲ συγχωρήσῃ ἐὰν σφάλῃς. Ὁ κόλαξ φροντίζει μόνον πῶς νὰ κερδαίνῃ, ἢ νὰ γεμίξῃ τὴν γαστέρα του διὰ τῆς διαγωγῆς του, καὶ δὲν θαυμάζει σὲ, ἀλλὰ τὰ πλοῦτη εἶτε τὴν πολιτικὴν δυνάμιν σου· ἄρα οὐδὲ φροντίζει τὸ παράπαν ὅπως καὶ ἂν διάκησαι κατὰ τὴν γνώμην, ἐπιθυμεῖ δὲ βεβαίως νὰ διάκησαι χεῖριστα, ὡς εαυτὸς ὅσον τὸ δυνατὸν περισσώτερον νὰ ὠφελῆται· ἐνῷ ὁ φίλος εἰς σὲ μόνον προσέχει, καὶ μόνον ὑπὸ σοῦ κατακυριεύεται, καὶ ἐπιθυμεῖ, ἐὰν ἦναι δυνατὸν, νὰ μὴ πάσχῃς οὐδὲν κακόν. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἰατρεύῃς αὐτὸν μετὰ πραότητος, μήτε πολλὰς, οὕτως εἰπεῖν, προξενῶν εἰς αὐτὸν ἀλγηδόνας, μήτε πολὺ ἐνδίδων· ἀλλὰ καθὼς οἱ ἱατροὶ, τὸ μὲν σιδηροῦν ἐργαλεῖον πολλάκις ἀφίνουσι, ἐπιπάσσοντες δὲ καὶ προσφέροντες ἱατρικά τινα, θεραπεύουσιν ἄνευ ἀλγηδόνων τὸ νόσημα, οὕτω καὶ σὺ ὀφείλεις νὰ ἰατρεύῃς τὸν φίλον σου. Δύνασαι μάλιστα, ἀντὶ καυτηριάσεων καὶ ἄλλων χειρουργικῶν ἐγχειρίσεων, νὰ μεταχειρίζησαι φάρμακα κατάλληλα πρὸς θεραπείαν αὐτοῦ. Τὰ δὲ φάρμακα ταῦτα εἰσὶ λόγοι πλήρεις εὐνοίας καὶ εἰλικρινείας· ὅχι οἱ γλυκεῖς καὶ πρὸς χάριν λεγόμενοι, διότι οὗτοι ἀπ' ἐναντίας τρέφουσι καὶ αὐξάνουσι τὸ νόσημα, ἀλλ' οἱ στρυφνοὶ καὶ ἀληθινοὶ καὶ πλήρεις παρρησίας, χωρὶς ὅμως σκοπὸν ὄνειδισμοῦ, ἀλλ' ἐν νοουθεσίᾳ καὶ ἐποικοδομήσει γινόμενοι, οἵτινες ἐπανορθοῦσι τοὺς νοουθετούμενους, χωρὶς νὰ τοὺς ὀνειδίζωσιν. Εἰς τοιαύτας δὲ περιστάσεις, καὶ ἐὰν γίνῃ ἀνάγκη σφοδρότητος, πρέπει νὰ προφυλάττηται μήπως μεταχειρισθῆς ἀκράτους καὶ δηκτικὸς λόγους, προσπάθει δὲ νὰ σύμμειγνύῃς εἰς αὐτοὺς ἠπιόντι καὶ εὐάρεσον, ὡς μέλι εἰς πικρὸν μὲν πλὴν ὠφέλιμον ποτόν· ὁ δὲ νοσῶν δὲν θ' ἀφήσῃ τότε οὔτε τὸ ἱατρικὸν δι' ἀηδίαν ν' ἀπορρίψῃ, οὔτε ὁ ἱατρὸς ν' ἀποπεμφθῇ. Ἰατροῦ δὲ ἀνικανότητα λέγω τὸ νὰ εὐρίσκη τοιαῦτα καὶ οὕτω παρεσκευασμένα τῶν νόσων βοηθήματα, ὥστε νὰ ἐρεθίζωσι τὰς

ἀσθενείας. Προσέτι δὲ οὐδὲ ἐκείνον ἐπιδοκιμάζω, ὅστις ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἀσθενοῦντα ἐλευθέραν χρῆσιν πάντων τῶν φαγητῶν καὶ ποτῶν, ἅπερ αὐξάνουσι καὶ ποικίλλουσι τὴν ἀρρώστιαν, γινόμενος οἰνοχόος ἢ μάγειρος ἀντὶ θεραπευτοῦ. Ἄρα οὐδὲ εἰς φιλίαν ἢ ὑπερβολὴ εἶναι καλὸν, διότι ἑκατέρα τῶν προειρημένων ὁδῶν φέρει ἡμᾶς εἰς ἄλλον τινὰ τόπον ἢ ὅπου ἔπρεπε νὰ καταλύσωμεν, ἢ μὲν αὐτῶν προάγουσα εἰς κολακείαν, ἢ δὲ καταντῶσα εἰς ἔχθραν.

Ἡ δὲ συκοφαντία πανταχοῦ ὅπου ἂν παρεισφρήση εἶναι δεινὸν καὶ πρόξενον πολέμου, καὶ πρὸς υἴὸν κατὰ πατρός καὶ πρὸς ἀδελφὸν κατ'ἀδελφοῦ, καὶ ἀδικεῖ συγχρόνως ἀμφοτέρους, καὶ τὸν ἐξαπατάμενον καὶ τὸν συκοφαντούμενον· τοῦτον μὲν, διότι πάσχει ἀδίκως, ἐκείνον δὲ, διότι τὸν ἀναγκάζει νὰ προβαίῃ εἰς βιαιοπραγίας. Μάλιστα δὲ φύσει εἶναι ἐχθρότατον καὶ ἐπιβουλότατον κατὰ τῆς φιλίας ὑπὲρ πάντα τὰ ἄλλα, καὶ ὅπου ἂν ἐννοήσῃ αὐτὴν εὐημεροῦσαν, παρεισδύουσα λαθραίως, ὑποσκάπτει κατὰ μικρὸν τὸν ἀπροφύλακτον καὶ ἀσθενῆ. Πρέπει λοιπὸν ν'ἀποτειχίζῃς (α) τὴν συκοφαντίαν, καὶ ν' ἀποκρούῃς αὐτὴν διὰ τῆς ἀπιστίας, ἀφοῦ οἰκοδομήσῃς περὶ τὰ ὧτά σου ἰσχυρὸν τὸ προφυλακτικὸν τεῖχος, ὥστε μακρόθεν ν'ἀποφεύγῃς τὰς ἐπιβουλάς αὐτῆς. Καὶ ὅταν μὲν πλησιάζῃ, ν' ἀποκλείῃς καὶ ν' ἀπωθῇς αὐτὴν μακρὰν σοῦ· ἐὰν δὲ ἐν ἀγνοίᾳ σου παρεισδύσῃ ἐντός σου, μὴ κρύπτῃς, μηδὲ διατήρῃς αὐτὴν, ἀλλ' ἐκφέρων εἰς τὸ φῶς ἔλεγγε αὐτὴν, καὶ τότε θὰ τὴν ἴδῃς ταραττομένην, καὶ ἀλλάσσοσαν τόνον φωνῆς, καὶ μὴ ἠξεύρουσαν τί νὰ εἴπῃ. Καὶ ἂν ἅπαξ τοῦτο πάθῃ, τοῦ λοιποῦ δὲν θὰ σὲ ἐνοχλήσῃ πλέον, καὶ οὐδὲ κἀνθὰ σὲ πλησιάζῃ. Ὅσοι δὲ τῶν ἀνοήτων εὐχαριστοῦνται εἰς τοὺς λόγους τῆς, ὅποταν τοῖς πλησιάζῃ, καὶ ἀνεπέτασαν προθύμως τὰς θύρας τῶν εἰς τοῦτο τὸ θηρίον, οἱ τοιοῦτοι παραφρονοῦσιν ἐξ αἰτίας τοῦ πάθους τούτου, καὶ κατ'οὐδὲν διαφέρουσι τῶν μαινομένων, μεθ' ὧν πολὺ ὁμοιάζουσι πᾶσαι αἱ πράξεις καὶ τὰ πάθη αὐτῶν. Φοβοῦνται μὲν καὶ ὑποβλέπουσιν οὐς παντάπασιν δὲν πρέπει, καθὼς οἱ προφυλαττόμενοι τὰ μικρὰ ποτάμια, ἢ καθὼς ὁ μενόμενος Ὁρέστης εἰς τὰς τραγωδίας, ὅστις βοᾷ κατὰ τῆς ἀδελφῆς του θεραπευούσης τὴν νόσον του· τὸ δὲ πάντων ἔλε-

(α) Ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν πολιορκουμένων, οἵτινες τοὺς πολιορκητὰς ἀποτειχίζουσιν.

εινότατον, ἐγείρουσιν ὄπλα καὶ κατὰ τῶν ἑαυτῶν φιλάτων, καὶ εὐχαρίστως θὰ ἐφόνεον αὐτοὺς, ὅπερ ἐπίσης λυσσῶντος ἔργον εἶναι καὶ ἄξιον τραγωδίας.

Αἰσωπον τὸν μυθοποιὸν τῶντι κατὰ πολλὰ καὶ ἄλλα ὠφέλιμον εἶναι νὰ μνημονεύωμεν, καὶ καθ' ὅσα περὶ διαβολῆς λίαν καταλλήλως ἔγραψε. Πάντοτε οὗτος ἐνδύει αὐτὴν μὲ τὸ σχῆμα τῆς ἀλώπεκος, ζώου δολίου καὶ ἀνάνδρου, παριστᾷ δὲ παγιδευόμενα ὑπ' αὐτῆς τὰ ἰσχυρότερα τῶν ζώων. Καὶ ἐπὶ τούτῳ ἔχω πρόχειρον σύντομόν τινα μῦθον, τὸν ὁποῖον ἐπιτρέφατέ μοι νὰ σᾶς εἴπω, χωρὶς νὰ μὲ μεμφθῆτε ὡς σοφιστὴν. Ταῦροι δύο ἦσαν ὁδηγοὶ μιᾶς ἀγέλης, βόσκοντες ὁμοῦ καὶ πολὺ ἀγαπώμενοι· ὁ λέων δὲ τὴν ἐνωσιν αὐτῶν ἐφοβεῖτο, καὶ οὔτε αὐτοὺς ἐτόλμα νὰ προσβάλῃ, οὔτε ἐξ αἰτίας αὐτῶν τὴν ἀγέλην. Κακῶς λοιπὸν διακείμενος ὑπὸ τῆς πείνης, προσέρχεται εἰς τὴν ἀλώπεκα καὶ συμμαχεῖ μετ' αὐτῆς. Αὕτη δὲ τόσον πολὺ πανοῦργος ἦτο καὶ ἐπιτηδεῖα, ὥστε, μεταχειρισθεῖσα τὰς δολοπλοκίας αὐτῆς, ἐνέβαλε τοὺς ταύρους εἰς διχνοίαν, καὶ κατ' ἀλλήλων ἠρέθισε, καὶ παρέδωκεν ἀμφοτέρους χωριστὰ εἰς τὸν λέοντα, θήραμα εὐκολόν καὶ εὐπρόσδεκτον. Ταῦτα κατώρθωσεν ἢ τοῦ Αἰσώπου Κερδῶ. Ἄλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων γεννῶνται τινὲς ἀλώπεκες, μᾶλλον δὲ ἀνθρωπάρια ποταπὰ καὶ ἀνελεύθερα, σύροντα ὀπισθέντων τὰς ἀλώπεκας. Τινὰ δὲ ἐξ αὐτῶν ἔλκουσιν ὀπισθεν ὄχι ἀλώπεκας, ἀλλὰ δράκοντας πλήρεις δεινοῦ καὶ φοβεροῦ δηλητηρίου, ἔρποντας ἡσύχως, καὶ κρυπτομένους ὑπὸ τὸ κάλυμμα τῆς εὐνοίας καὶ φιλανθρωπίας, τοὺς ὁποίους πρέπει ν' ἀποδιώκωμεν ὅσον τὸ δυνατόν μακρὰν, διότι πολλακίς γοητευόμεθα καὶ εὐφραινόμεθα ἐκ τοῦ δῆγματός των, ἐπειδὴ τὰ ἄκρα τῆς γλώσσης τῶν μόνον βλέπομεν, τὰ δὲ ἐντός δὲν θέλομεν νὰ διῶδωμεν. Τοὺς τοιοῦτους θέλω νὰ τοὺς παρομοιώσω πρὸς τὴν Σκύλλαν, εἰκόνα τῆς ὁποίας εἶδα εἰς πολλὰ μέρη, οὐχὶ τοιαύτην ὅμως ὁποῖαν ὁ Ὅμηρος διηγεῖται. Καθότι ὁ μὲν Ὅμηρος τίποτε ἄλλο δὲν λέγει περὶ αὐτῆς, εἰμὴ ὅτι τὸ τέρας διητᾶτο ἐντός σπηλαίου, καὶ εἶχεν ἐξ κεφαλᾶς καὶ δώδεκα χεῖρας. Ἄλλ' οἱ ἀγαλματοποιοὶ ἔτι μᾶλλον τερατώδη θέλουσιν αὐτὴν ἀπὸ μὲν τῆς κεφαλῆς μέχρι τῶν λαγόνων παριστῶσιν αὐτὴν παρθένον, ἀπὸ δὲ τῆς ὀσφύος καὶ κάτω εὐθὺς εἰς τέρας μεταβάλλουσι, μορφήν ἔχον ἀγρίων κυνῶν, οἵτινες, ὀρθὰς τὰς κεφαλὰς καὶ ὠπλισμένας μὲ τρεῖς σί-

χους ὀδόντων ἔχοντες, ζητοῦσιν ἰσάριθμον βοράν. Ἐκ τούτων λοιπὸν ἐξάγω ὡς συμπέρασμα, ὅτι ὁ Ὅμηρος δίδει νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι ὁ μὲν φρόνιμος καὶ πολυμήχανος γνωρίζει αὐτὴν ὄλην ἀκριβῶς, καὶ δὲν τὸν καταγοητεύουσι τὰ ἄνωθεν τοῦ τέρατος, ἀλλ' εἶναι πάντοτε παρατεταγμένος καὶ ὠπλισμένος κατ' αὐτοῦ, καὶ ἔτοιμος εἰς μάχην· ὅσοι δὲ τῶν ἀνθρώπων δὲν λάβωσι τὰ προφυλακτικὰ μέτρα των, κατακυριεύονται ὑπ' αὐτοῦ. Ὅστις λοιπὸν δὲν φρονεῖ, ὅτι ὁ Ὅμηρος ταῦτα ὑπαινίττεται, ἀλλὰ βλέπει μόνον τὸ φαινόμενον τῆς ἀλληγορίας, οὗτος, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, καίτοι ἰδὼν τὴν Σκύλλαν, μόνον τὸ γυναικεῖον αὐτῆς μέρος παρατηρεῖ, τοὺς δὲ κύνας δὲν κατώρθωσε νὰ ἴδῃ. Πῶς λοιπὸν δυνάμεθα νὰ προφυλαχθῶμεν καὶ νὰ διακρίνωμεν πρόσωπον ἀληθῆς φιλίας, καὶ πάλιν πρόσωπον πανουργίας ὑποκριμένης εὐνοίας; Θέλετε, διὰ νὰ μὴ σᾶς ἐνοχλῶ ἐπὶ μᾶλλον διὰ συμβόλων καὶ σημείων, ἐφαρμόσας ἐπὶ τοῦ λόγου μῦθον τινὰ, ν' ἀφήσω ὑμᾶς αὐτοὺς νὰ διακρίνητε τὰ ὑποδεικνυόμενα;

Διηγεῖται ὁ Πρόδικος, ὅτι ἐνῶ ὁ Ἡρακλῆς, ἐξεληθὼν τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας, ἐκάθητο εἰς μεμονωμένον τινὰ τόπον, καὶ ἐσυλλογίζετο ποῖαν ὁδὸν ἀκολουθήσας, θὰ ἠδύνατο νὰ διαγάγῃ τὸν βίον ὅσον τὸ δυνατόν ἀριστα, ἐφάνησαν εἰς αὐτὸν δύο γυναῖκες, ἐξ ὧν τὴν μὲν Ἀρετὴν ἐκεῖνος ὀνομάζει, τὴν δὲ Κακίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἑκατέρα αὐτῶν εἶπε τὰ ἀγαθὰ τῆς, καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἀπεφάσισε νὰ λάβῃ τὴν Ἀρετὴν ὁδηγὸν του, παραλαβοῦσα αὐτὸν ἐκεῖνη, τῷ εἶπεν: « Ἀκολουθεῖ μοι, ἵνα πεισθῆς κάλλιον, ὅτι ἀρίστην ἐποίησας ἐκλογὴν. » Ὁδηγεῖ λοιπὸν αὐτὸν εἰς ὑψηλὸν τινὰ τόπον, κείμενον ὑπεράνω εὐρείας καὶ ἀναπεπταμένης πεδιάδος, ὅπου ὑπῆρχον δύο κορυφαί, αἵτινες μακρόθεν ἐφαίνοντο ὅτι κατέληγον εἰς μίαν καὶ μόνην· ἀλλ' ἡ Ἀρετὴ, ὀδηγήσασα τὸν Ἡρακλέα πλησιέστερον, τῷ ἔδειξεν, ὅτι αἱ κορυφαί πλείστον ἀπέχουσιν ἀπ' ἀλλήλων, καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν: « Ἡ μία ἐκ τῶν κορυφῶν τούτων, ἡ πρὸς δεξιὰ, ὀνομάζεται ἱερὸς τόπος τῆς Φιλίας, τῆς ἐμῆς ἀδελφῆς καὶ συνοπαδοῦ· ἡ δὲ ἑτέρα, ἡ πρὸς ἀριστεράν, εἶναι κατοικία τῆς Ὑποκρίσεως, θεότητος συντρόφου τῆς Κακίας. Πρόσελθε λοιπὸν πλησίον, καὶ ἐξέτασον τὴν φύσιν ἑκατέρου τῶν τόπων, μήπως μακρόθεν ἐκλάβῃς αὐτοὺς ὡς ἓν. » Καὶ εὐθὺς προσέταξε τὴν Φρόνησιν νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, καὶ νὰ ἐπιδεικνύῃ εἰς αὐτὸν καὶ νὰ ἐξηγῆται τὰ καθέ-

καστα. Ἐδείκνυε λοιπὸν ἐκεῖνη τοὺς μὲν πρόποδας ἀμφοτέρων τῶν λόφων πολὺ ὁμοίους, καθόσον ἐκαλύπτοντο ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀνθέων καὶ τῶν αὐτῶν φυτῶν· κατὰ τοσοῦτο δὲ μόνον διέφερον, καθ' ὅσον τὰ μὲν ἀνθὴ τοῦ ἐνὸς ἦσαν ἀειθαλῆ, τοῦ δ' ἐτέρου ἅμα ἐβλάστανον εὐθὺς καὶ ἐμαραίνοντο. Ἐρῆε δὲ ἐξ ἑκάστου λόφου καὶ νᾶμα ὕδατος ψυχροῦ καὶ διαυγοῦς· ἀλλὰ τοῦ μὲν ἐνὸς τὰ ὕδατα δι' ὄλου τοῦ βείθρου ἦσαν γλυκέα καὶ νόστιμα, τὰ δὲ τοῦ ἐτέρου εἰς τὸν γευόμενον κάτωθεν μὲν γλυκύτερα ἐφαίνοντο, πλησίον δὲ τῆς πηγῆς ἦσαν πικρά καὶ δηλητηριώδη, προξενοῦντα σπασμὸν καὶ ζάλην εἰς τοὺς ὅσοι ἐξαπατηθέντες ἐπιπνον.

Καὶ αὐτὰς τὰς κορυφὰς τῶν λόφων ἐδείκνυεν ἡ Φρόνησις ὅτι δὲν ἦσαν πλέον ὁμοίαι, ἀλλὰ παντάπασι διέφερον ἀλλήλων· ἐπίσης δὲ καὶ τὴν πρὸς δεξιὰ πρώτην κορυφὴν, οὔσαν σύσκιον ἀπὸ ἄλση δένδρων ἀειθαλῶν κυπαρίσσου καὶ δάφνης, καὶ πλήρη φυτῶν εὐκάρπων. Περιέπνεον δὲ ἐπ' αὐτῶν λεπταὶ αὔραι, κατὰλληλοι πρὸς τροφήν καὶ αὔξισιν τῶν φυομένων, οὐχὶ δὲ σφοδραὶ καὶ τοιαῦται, ὥστε νὰ κατασυντρίβωσι καὶ νὰ ἐκριζώωσιν αὐτά. Λίαν ἀθόρυβος ἡσυχία καὶ εὐφροσύνη ἐπεκράτει εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον, καὶ ἐφαίνοντο ὀλίγιστοι ἀνθρωποι, προσερχόμενοι καὶ ἀναχωροῦντες μὲ φαιδρὸν πρόσωπον. Ἐπὶ τοῦ ἀνωτάτου τῆς κορυφῆς ἐκάθητο παρθένος εὐειδῆς μὲν, ὄχι ὅμως καὶ καλλίμορφος, πλήρης ἀρχαϊκοῦ καὶ ἀθητικοῦ κάλλους, ὅποια εἶναι τὰ ἀγάλματα τῆς παλαιᾶς τέχνης, τὰ ὅποια χρόνου καὶ ὀφθαλμῶν ἀκριβεστέρων χρήζουσιν ἵνα θαυμασθῶσιν ἐπαξίως. Ἦτο δὲ ἐνδεδυμένη λευκὴν καὶ ἀτημέλητον στολὴν ἐκ διαφανῶν καὶ λεπτῶν ἱματίων, ὥστε καὶ πολλὰ μέρη τοῦ σώματός τῆς διεφαίνοντο. Ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχὴ αὐτῆς ἦν φανερωτέρα τοῦ σώματος· διότι τὸ μὲν βλέμμα αὐτῆς ἦν ἀπλοῦν καὶ θαρρᾶλέον, τὸ δὲ μείδιμα σταθερὸν καὶ ἀμετάτρεπτον. Ἐὰν δὲ τις σεβασθεὶς καὶ θαυμάσας αὐτὴν πλησιάζῃ, δὲν προτείνει αὐτῷ χρυσίον ἢ ἀργύριον, ἀλλ' ὑπόσχεται νὰ τὸν καταστήσῃ ὠραιότερον καὶ μεγαλύτερον, πολλακίς δὲ διπλάσιον καὶ τριπλάσιον. Ὁ Ἡρακλῆς λοιπὸν ἐθαύμασεν αὐτὴν, καὶ παρεκάλεσε ἵνα τῷ γείνη ἴλεως· ἠρώτησε δὲ τὴν Φρόνησιν, τίνες ἦσαν αἱ πλησίον αὐτῆς ἰσάμεναι γυναῖκες, αἱ τόσον ὠραῖαι καὶ πρέπουσαι ὀπαδοὶ τῆς θεᾶς. « Αὐτὴ μὲν, εἶπεν ἡ Φρόνησις, ἡ τὸ πολὺ φῶς κρατοῦσα καὶ ἐπὶ τοῦ

ἀδάμαντος καθημένη, εἶναι ἡ θυγάτηρ τοῦ Διὸς Ἀλήθεια. Αὕτη δὲ, ἢ ἐπ' αὐτῆς τὴν κεφαλὴν κλίνουσα καὶ ἐπαναπαυομένη, ὀνομάζεται μὲν Εὐνοία, μεταχειρίζεται δὲ αὐτὴν ἡ θεὰ εἰς ὄλας τὰς ὑπηρεσίας τῆς ὡς διάκονον αὐτῆς. Τὸ δὲ παιδίον ἐκεῖνο, τὸ ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ σοβαρώτερον, τὸ δεδεμένον τὰς χεῖρας μὲ χρυσᾶ δεσμὰ, εἶναι ὁ Ἔρως, ὁ ὑπουργὸς τῆς Φιλίας. Δὲν ἔχει δὲ οὔτε πτερὰ, οὔτε βέλη, διότι οὔτε νὰ πετᾷ θέλει, καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ ἀναίμακτον εἶναι: ὁποῖους ἴδη καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ εὐαρμόστους ἀλλήλοισι, τούτους συγκολλᾷ καὶ συνδέει. Καὶ τὰ δεσμὰ δὲ αὐτοῦ διαμένουσιν ἄλυτα καὶ ἄρρήκτα διὰ παντός, καὶ μόνοι οἱ δι' αὐτῶν δεδεμένοι εὐχαριστοῦνται εἰς αὐτά. Ἄλλ' ἔλθε, καὶ θεώρησον τὴν δευτέραν κορυφὴν, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ περισότεροι ἐμπίπτουσι.)

Καὶ λοιπὸν πρῶτον μὲν ἐδείκνυεν εἰς αὐτὸν τὰ περὶ τὴν εἴσοδον, παρόμοια, ὡς προείρηται, μὲ τὰ πρότερα· ἔπειτα τὸ τέρμα, ὅπερ ἦν ὄρθιος καὶ ἀπότομος βράχος, μὲ μέλαν νέφος τὴν κορυφὴν κεκαλυμμένος, κρημνὸς δὲ καὶ φάραγγες περιέβαλλον αὐτὸν, καὶ σωροὶ ὀστέων ἀνθρωπίνων συνεσωρευμένοι, καὶ μετὰ ταῦτα πλῆθος ἔρπετων θανασίμων καὶ ἰοβόλων. Ἐπειτα αὐτὴν τὴν Ἰπόκρισιν, προσποιουμένην καὶ ἀφομοιοῦσαν ἐαυτὴν πρὸς τὴν Φιλίαν· ἀλλ' ὅμως ἀντὶ μὲν ἀληθινοῦ κάλλους εἶχε τὸ πρόσωπον ἐψυμμιθιωμένον, ἀντὶ γαληνιαίου δὲ μειδιάματος ὑπούλως καὶ προσπεποιημένως ἐγέλα, διὰ νὰ φαίνηται δὲ ἐρασμία προσεποιεῖτο ὅτι ἐράται τῶν εἰσερχομένων. Καὶ ἐπειδὴ οὐδεὶς αὐτομάτως εἰσῆρχετο, προστρέχουσα μακρόθεν ἐχαιρέτα ὑποκλινῶς καὶ προηπήντα αὐτοὺς, καὶ μετὰ παρακλήσεων τοὺς ἀνεβίβαζεν. Ἰστατο δὲ πλησίον αὐτῆς καὶ γυναικῶν ὄμιλος, κατ' οὐδὲν ὁμοίων μὲ τὰς προτέρας, ἢ Ἀπάτη καὶ ἢ Ἐπιβουλὴ καὶ ὁ ἀγενῆς Δόλος· ἀντὶ δὲ τῆς Ἀληθείας παροῦσα ἦν καὶ ἢ Ἐπιορκία, αὐθάδης καὶ θρασεῖα καὶ ἄσπονδος, περισσώτερον ἀπασῶν τῶν ἄλλων συμπράττουσα καὶ συμβοηθοῦσα ἐκείνην.

Ἰδὼν δὲ ὁ Ἡρακλῆς περὶ τὴν εἴσοδον γυναῖκα τινὰ ὡσεὶ χωλαίνουσαν, ἠρώτησε τὴν Φρόνησιν, ὁποία ἄρα γε εἶναι αὕτη. « Ἡ Κολακεία, ἀπήντησεν ἐκείνη, πρόδρομος τῆς Ἰποκρίσεως, δαίμων, ὡς βλέπεις, ὅστις ἐνεδρεῖ τοὺς εἰσερχομένους, καὶ περιπλέκεται αὐτοὺς, καὶ ἄξια θαυμασμοῦ πράττει, γοητεύουσα καὶ πείθουσα αὐτοὺς νὰ ἔχωσι θάρρος καὶ νὰ μὴ τοῖς μέλη. — Ποία δὲ εἶναι

ἐκείνη ἢ σκυθρωπάζουσα καὶ σύννους, ἢ τοὺς ὀλίγους ἐκείνους καταβιάζουσα κοπτομένους καὶ κλαίοντας;—Εἶναι ἢ Μετάνοια, βραδεῖα καὶ ὄχι τόσον πολὺ εἰς κατάλληλον καιρὸν φθάνουσα θεότης. Παρατήρησον πῶς δὲν ἀφίνει τινὰς ἐκ τῶν εἰσελθόντων ν' ἀπομυζήθῃσι παντελῶς ὑπὸ τῶν ἔρπετων, ἀλλ' ἀνεγείρει αὐτοὺς ἐτι ἀναπνέοντας, καὶ τοὺς πέμπει εἰς τὰς ἑαυτῶν οἰκίας. (α)

(Ἰπὸ Δ. ΠΛΗΘΩΝΙΔΟΥ.)

(α) Μέρος τοῦ λόγου καὶ ὁ ἐπίλογος ἐλλείπουσι δυστυχῶς. Ἡ δὲ ἄνω εἰκὼν δεῖται καὶ γραφίδος ὄντως ἀριστοτέχνου, ὅπως καὶ ἐπὶ πίνακος γράφη αὐτήν.

ΛΙΒΑΝΙΟΥ ΤΟΥ ΣΟΦΙΣΤΟΥ (*)

ΙΔΙΟΤΡΟΠΟΣ ΑΝΗΡ ΕΓΚΑΛΩΝ ΤΗΝ ΛΑΛΩΝ ΑΥΤΟΥ ΣΥΖΥΓΟΝ.

(ΙΔΙΟΤΡΟΠΙΑΝ ΔΕ ΔΕΙΞΕΙ)

Ἄ! μὰ τοὺς θεοὺς, καλλίτερον, ὦ βουλευταί, ν' ἀπέθνησκον, νὰ ἐξηφανιζόμην ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, παρὰ νὰ πάθω ὅσα ἔπαθα μέχρι τοῦδε μ' αὐτὴν τὴν πρωτοφανῆ τῆς συζύγου μου φλυαρίαν. Ὁ τάφος, ὁ τάφος ἦτον ἡ σωτηρία μου· ἀλλ' ὁ ἀνόητος! οὔτε ἀπέθανα, οὔτε κὰν ὅ,τι σήμερον ἀπεφάσισα τὸ ἔπραξα εὐθὺς μετὰ τοὺς γάμους, τὴν δευτέραν ἀμέσως ἡμέραν. Ἡ ξηροκεφαλία μου μ' ἔφερεν εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε νὰ προτιμῶ τὸν θάνατον, παρὰ τὴν ζωὴν μετὰ τοιαύτης ἀχειρογλώσσου γυναικός. Τοῦλάχιστον μὴ βραδύνητε νὰ ἐπικυρώσητε τὴν ἀπόφασίν μου, μήτε ἐπιτρέψατε νὰ δοθῇ ὁ λόγος εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀθυροστόμους ῥήτορας, οἵτινες ἄλλο τίποτε δὲν κάμνουν, παρὰ νὰ λέγωσι καὶ ν' ἀντιλέγωσιν. Ἐπειτα τί παράδοξον νὰ τὸ μάθῃ αὐτὴ ἡ δαιμονισμένη, νὰ τρέξῃ ὀγλίγωρα ἐδῶ, καὶ νὰ σᾶς ἀνοιξῇ τὴν χρυσὴν ἐκείνην γλῶσσαν,

(*) Ὁ εὐκλεῆς οὗτος διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς, ἡ σοφιστής, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐγεννήθη ἐν Ἀντιοχείᾳ τῷ 314 μετὰ Χρ. ἐξ ἐπιστήμων γονέων. Μετὰ τὸν θάνατον, τούτων ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του, ἐκείθεν δὲ μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἤνοιξε σχολεῖον ῥητορικῆς· τοσοῦτω δὲ ἠδουκίμησεν εἰς τε τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰ ῥητορικὰ διαγωνίσματα, ὥστε οἱ ῥήτορες καὶ οἱ σοφισταί, τοὺς ὁποίους εἶχε νικήσει, ἐξαναστάντες κατ' αὐτοῦ, κατηγορήσαν αὐτὸν, ὅτι ἡ εὐγλωττία του ἦν ἀποτελεσμα μαγικῆς δυνάμεως· διὰ τῆς ἀνοήτου δὲ ταύτης διαβολῆς, κατώρθωσαν νὰ ἐξορισθῇ ὁ ἔνδοξος ῥήτωρ τῷ 346. Μετὰ πενταετῆ ἐξορίαν, ἀνεκλήθη εἰς τὴν βασιλεύουσάν· ἀλλὰ καταββαδιουργούμενος ἀπαύστως ὑπὸ τῶν συκοφαντῶν, ἠγαγκάσθη ν' ἀποχωρήσῃ εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου ἐσύστησε νέαν σχολὴν, ἐν ἣ μετὰ πλείστων ἄλλων ἐμαθήτευσε καὶ ὁ θεῖος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Ἐξ ἐπιμονῆς εἰς τὰ πάτρια, ἀνεδείχθη διὰ παντὸς τοῦ βίου του ἔνθερος ὑπέρμαχος τοῦ φθίνοντος πολυθεϊσμοῦ, ἐφ' ᾧ καὶ ἀπέκτησε τὴν γεννὴν φιλίαν τοῦ αυτοκράτορος Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου, οὗτινος τὰς βασιλικὰς τιμὰς καὶ προσφορὰς ἀπέφυγεν ὁ φιλόσοφος ῥήτωρ, προτιμήσας τὴν ἡσυχαστικὴν καὶ αὐτάρκη ζωὴν ἀπὸ τὴν παραχόδῃ λαμπρότητα τῶν ἀνακτόρων. Ἀπέθανε δὲ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ τῷ 390 ἀπὸ Χρ. εἰς ἡλικίαν 86 ἐτῶν.

ποῦ νὰ καταποντίσῃ καὶ ἐμὲ καὶ πάντας τοὺς παρισταμένους· καὶ τότε οὐδ' αὐτὸς ὁ θάνατος δὲν θὰ εἶναι πλέον ἢ σωτηρία μου. Φαντάσθητε, ἐγὼ νὰ πίνω τὸ κώνειον μ' ἐκείνην τοῦ θανάτου τὴν σκυθρωπότητα, χωρὶς νὰ θέλω οὐδὲ γρυῖ ἐκ τοῦ στόματός μου νὰ ἐκβάλω, καὶ ἐκείνη ν' ἀρχήσῃ τὰς φλυαρίας καὶ τὰ μυρολογήματά της. Αἴ! διπλοῦν θάνατον ἐγὼ δὲν θέλω!

Βεβαίως οὐδέποτε τώρα θὰ εἶχον τοιοῦτους περισπασμούς, οὐδ' εἰς τοσαύτην θὰ κατέφευγον πολυλογίαν ἵνα σᾶς πείσω ὅτι τάχα πρέπει ν' ἀποθάνω, ἐὰν ὁ τῆς πόλεώς μας νομοθέτης δὲν ἦν τόσον πολυπράγμων. Νὰ σᾶς εἶπω ἐν συντόμῳ εἰς ὁποῖον μέσον ἤθελον καταφύγει· εὐθὺς ἅμα ἐκ τῆς κλίνης ἐξεγειρόμην, θὰ ἐλάμβανον ἐν σχοινίον, θ' ἀπηρχόμην εἰς μίαν ἔρημον, καὶ ἐκεῖ ὑπὸ ἐν δένδρον ἤσυχα ἤσυχα θ' ἀπηγγονιζόμην, χωρὶς νὰ βλέπω, οὐδὲ ν' ἀκούω κἀνένα. Ἀλλὰ τί νὰ κάμῃς τὸν εὐλογημένον ἄνθρωπον, ὅστις ἐκτὸς τοῦ ὅτι μὲ τοιαύτας ὑποχρεώσεις μᾶς ἔδεσε, ἠθέλησε καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον νὰ τὸν θέσῃ ὑπὸ νόμον, ὥστε νὰ μὴν εἴμεθα κύριοι οὐδ' αὐτῆς ἀκόμῃ τῆς ζωῆς μας. Διὰ τοῦτο, ἂν καὶ τὸν καταρῶμαι ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας, πείθομαι ὁμως καὶ ὑποφέρω τόσους ἐν τῷ βουλευτηρίῳ κρότους, τόσας—τελευταίας πλέον—βασάνους, ἵνα σωθῶ ἀπὸ τὰ δεινά μου. Καὶ ὅσοι μὲν γνωρίζουσι τί λούλουδον εἶναι ἡ γυνή μου, κατὰ πάντα οὔτοι μὲ δικαιολογοῦσι, καὶ οὔτε ξενίζονται ἀπὸ τὸν τόσον πρὸς τὸν θάνατον ζῆλόν μου, οὔτε δύνανται κατὰ τι μωρὸν ἢ ἰδιότροπον νὰ μ' ὀνομάσωσιν· ἀλλ' οἱ τὰ κατ' ἐμὲ ἀγνοοῦντες, ὀφείλου νὰ μάθωσι μὲ ποῖον δαίμονα ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον συγκατοικῶ.

Προσέχετε λοιπὸν εἰς τοὺς λόγους μου· καὶ ὅσοι γελῶσιν, εἶναι ἐλεύθεροι νὰ πράξωσιν ὅ,τι θέλουσι, καθόσον διόλου περὶ αὐτῶν δὲν φροντίζω, ἀφοῦ ζωὴ καὶ προορισμός των εἶναι πάντοτε νὰ γελῶσι, πάντοτε νὰ φλυαρῶσι, νὰ ὀμιλῶσιν ἀπερισκέπτως καὶ ὅ,τι τύχῃ εἰς τὴν γλῶσσάν των. Δι' αὐτοὺς ἱκανή τιμωρία εἶναι ὁ μάλθακός καὶ διεσθαρμένος βίος των. Τοῦλάχιστον ἐγὼ ἔλαβα μίαν πολὺ ὠραίαν συμβουλήν ἀπὸ τὸν πατέρα μου· πάντοτε μοὶ ἔλεγε νὰ ἔχω τὸν νοῦν κεκλεισμένον ἐρμητικῶς εἰς τὴν κεφαλὴν μου, καὶ νὰ μὴ πετᾷ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὡς κούφη τις χρυσάλλις, ὥστε νὰ δύναμαι νὰ διακρίνω τὰ ὠφέλιμα ἀπὸ τὰ ἀνωφελῆ, καὶ τὰ ἀπέριττα ἀπὸ τὰ περιττά. Αὐτὴν τὴν συμβου-

λήν έχων κατά νοῦν, ἀποφεύγω ὅλως διόλου σχεδὸν τὰς συνελεύσεις, ὄχι διότι δὲν φροντίζω καὶ ἐγὼ διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον, ἀλλὰ διότι δὲν ὑποφέρω τὴν ἀχρεΐαν ἐκείνην φωνὴν τῶν ἀθυροσόμων ῥητόρων, καὶ τὰ παράδοξα καὶ ὅλως ἀλλόκοτα ὀνόματα τῶν δικῶν. Αἱ! δὲν εἶναι τόσον εὐχολὸν ν' ἀκούω τοὺς ῥητορεύοντας ἀπὸ τὴν γραφὴν νὰ πετῶσιν εἰς τὴν παραγραφὴν, καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς τὴν διαδικασίαν καὶ τὴν ἀπαγωγὴν, καὶ ἀπὸ τῆς ἀπαγωγῆς εἰς τὴν ἐνδειξιν καὶ τὴν φάσιν παραδείγματος χάριν, ν' ἀκούη τις κάθε ὥραν, ὃ δεῖνα κατηγορεῖ τὸν δεῖνα κατὰ τοῦ δεῖνος. Καὶ τί μοι μέλει; μήπως ἐγκαλῶ ἢ ἐγκαλοῦμαι; Ἐπειτα ν' ἀκούης τὸν ἕνα ἀπ' ἐδῶ, χαίρετε! τὸν ἄλλον, καλ' ἡμέρα σας! τρίτος, σὰς ἀσπάζομαι! Μὰ τὴν ἀλήθειαν, δὲν ἐννοῶ πρὸς τί μὲ ὠφελοῦν αἱ περιτταὶ αὗται προσρήσεις. Ὅστις πάσχει, κύριοι βουλευταὶ, αἰωνίως θά πάσχη, καὶ ἂν ἑκατὸν καλ' ἡμέραι χρούωσι τὰ ὠτά του. Ἐπίσης φεύγω καὶ τὰ ἐργαστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα δουλεύει σφύρα καὶ ἄκμων, τὰ χαλκεῖα, τὰ ἀργυροκοπεῖα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια· μόνον τὰς ἐν σιγῇ ἐκτελουμένας τέχνας ἀσπάζομαι καὶ ἀγαπῶ. Μολονότι καὶ περὶ τινῶν ζωγράφων ἤκουσα, ὅτι ἐνῶ ἐργάζονται τραγωδοῦσιν οἱ φίλοι μας· μὴ χειρότερα! Τόσον μερικὸς κατέλαβεν ἢ ἐπιδημία τῆς φλυαρίας, ὥστε δὲν δύνανται νὰ κατανικήσωσι τὸ πάθος τῶν. Φλύαρος καὶ φλυαρία, τὸ πεφιλημένον ζεῦγος!

Καὶ ἐνόσω μὲν ἔζων μόνος, εἶχον ὀλίγην ἀνάπαυσιν, καθόσον εἶχα συνειθίσει τοὺς ὑπηρέτας μου νὰ μὴ μ' ἐνοχλῶσιν. Ἄλλ' ἐπέπρωτο ὅλη ἐκείνη ἡ ἡσυχία μου ἐν ἀκαρεῖ νὰ διαταραχθῇ, ἐρείπια βασάνων καὶ ἀνησυχιῶν ἐπέπρωτο νὰ διαδεχθῶσιν αὐτήν, καὶ νὰ περιπέσω εἰς δεινὰ, ἀπὸ τῶν ὁποίων μέχρι τοῦδε δὲν ἠδυνήθη ν' ἀπαλλαχθῶ. Ἐρχεται λοιπὸν μίαν ἡμέραν εἰς ἐκ τῶν φίλων μου, ἀρχίζει τὴν ῥητορικὴν του, κακίζων καὶ ἀναθεματίζων τὸ μονοδαιτον τοῦ ἀνθρώπου, θυμιῶν δὲ καὶ ἐγκωμιάζων τὴν συζυγίαν, καὶ ὡς ἐπίλογον μοὶ λέγει μετὰ πολλοῦ κόμπου: «Πρὸς τί λοιπὸν μόνος σὺ ἀτιμάζεις τὸν γάμον; πρὸς τί, πρὸς τί τόσον σκληρῶς τὸν καταφρονεῖς, ἀφοῦ καὶ οὗτος εἶναι εἰς ἐκ τῶν μεγάλων θεῶν, καὶ μάλιστα ὁ μεγαλύτερος πάντων;» Μοὶ ἂ ἔφερε δὲ περὶ μιᾶς κόρης περιφανοῦς διὰ τὴν καταγωγὴν τῆς, ἐξαιτίας διὰ τὸ ἀκμαῖον τῆς ἡλικίας τῆς, τρομερᾶς διὰ τὸν πλοῦ-

τόν τῆς, καταπληκτικῆς διὰ τὴν σωφροσύνην τῆς, περιπέστου διὰ τὰ ἔργα τῆς, τελειοτάτης δι' ὅλας τὰς ἀρετὰς αὐτῆς. Καὶ ἐπὶ τέλους, ὅτι ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἐξηρτάτο ἢ μετ' αὐτῆς σύζευξις μου.

Εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ ἐγκώμια, τί τοῦ ἀπεκρίθην ἐγώ; Φίλε μου, τοῦ λέγω, τί κάθησαι καὶ πολυλογεῖς; Ἐν καὶ μόνον εἰπέ μοι, ἢ γλῶσσα τῆς παρθένου τί πρᾶγμα εἶναι; Σὺ βέβαια γνωρίζεις, ὅτι οὔτε ῥογχαλίσματα, οὔτε λόξιγγα, οὔτε βῆχα, οὔτε ἄλλο τίποτε, προξενοῦν κρότον, δύναμαι νὰ ὑποφέρω ἅ! καλλίτερον πληγὰς καὶ τραύματα νὰ ἔχω, παρὰ ν' ἀνέχωμαι τοιούτους καταχθονίους ἤχους. Αἱ! ἂν εἶπης καὶ διὰ τὴν φλυαρίαν, φρίττω, φίλε μου, φρίττω, καὶ δὲν δύναμαι οὔτε κατ' ὄναρ νὰ τὴν συλλογισθῶ, πόσω μᾶλλον νὰ συζήσω μὲ φλύαρον ἄνθρωπον! — Θάρρει, φίλε, μοὶ ἀποκρίνεται ὁ καλὸς μου· καὶ αὐτοὶ οἱ λίθοι εἶναι δυνατόν ποτε νὰ φλυαρήσωσιν, ὄχι ὅμως καὶ ἡ ἀξιάγαστος αὕτη κόρη ὥστε φοβοῦμαι μήπως θυμώσης διὰ τὴν τόσην σιωπὴν τῆς. Ἐπείσθην καὶ ἐγὼ, ὦ βουλευταὶ, καὶ ἐπέτων ἀπὸ χαρὰν, ὅτι ὡς προῖκα τῆς γυναικὸς μου ἐλάμβανον τὴν σιωπὴν, χωρὶς ὃ τάλας νὰ γνωρίζω, ὅτι ἀπ' ἐκείνης μάλιστα τῆς ἡμέρας ὠφειλον νὰ προετοιμάσω τὸ κώνειον. Ἄν καὶ τὰ δεινὰ τῆς τοῦ γάμου τελετῆς δὲν ἦσαν τόσον ὀλίγα, κρότοι, ἐπὶ παραδείγματι, καὶ γέλωτες, καὶ ἄσματα, καὶ ὀρχήσεις, ἔνεκα τῶν ὁποίων τόσον μάλιστα παρωξύνθη, ὥστε ὀλίγον ἔλειψε νὰ ρίψω τὸν στέφανον καὶ νὰ φύγω ἐκ τῶν γάμων· ἀλλὰ συλλογιζόμενος, ὅτι ὅλων αὐτῶν αἰτία ἦσαν αἱ τῆς τελετῆς δυσχέρειαι καὶ ὄχι ἡ διαγωγὴ τῆς συζύγου μου, ὑπέμενον ἕως ὅτου νὰ εἰσέλθω εἰς τὸν νυμφικὸν θάλαμον, χωρὶς νὰ ἡξεύρω ὃ ταλαίπωρος, ὅτι ὅλα αὐτὰ ἦσαν μία πολὺ ἡσυχος εἰρήνη παραβαλλόμενα πρὸς τὸν σφοδρὸν ἐκείνον πόλεμον, ὅστις ἐμελλε μετ' ὀλίγον νὰ συναφθῇ.

Καὶ κατὰ πρῶτον, πρὶν τοῦ μεσονυκτίου, ἐκφράζει τὴν δυσἀρεσκεϊάν τῆς διὰ τὴν κλίνην, καὶ μ' ἐρωτᾷ ἂν κοιμῶμαι. Ἄν καὶ οἱ λόγοι οὗτοι ἦσαν ὅλως διόλου ἄστοποι καὶ ἀνάρμοστοι εἰς μίαν νύμφην, ἐν τούτοις ὑπέμεινα. Ἄλλ' ὅταν ἤρχησεν ἐπανειλημμένας ἐρωτήσεις νὰ μοὶ προβάλλῃ, τότε δὲ ἔτρεμα ἀπὸ τὸν θυμὸν μου· καὶ πάλιν ὅμως δὲν ὠμίλουν, διότι ἐντρεπόμην, ἐνῶ ἐκείνη ἢ ἀναιδὴς ἢ διαφόρει. Ὅποια ἀντίφασις! νὰ σιωπᾷ ὁ καλότυχος σύζυγος, καὶ νὰ ὀμιλῇ ἡ ἀξιόλογος γυνὴ του. Ὅταν ἐξη-

μέρωσε, δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατηθῶ, ἀλλὰ τρέχω ἀμέσως εἰς τὴν προξενήτριαν, καὶ ὀργίλως τῇ λέγω: «Τί πράγματα εἶναι αὐτά; τί κατάστασις; Ἄκουεῖς ἐκεῖ; νὰ ὀμιλῇ ἡ νύμφη τὴν πρώτην ἀκόμη νύκτα; — Μὰ, λέγει, . . . αὐτὸ δὲ εἶναι σημεῖον ἀγάπης· πῶς νὰ σοὶ τὸ εἶπω; τέλος πάντων ἠθέλησε νὰ δεῖξῃ τὴν φωνὴν της· μὴ δὲ καὶ σὺ γίνεσαι τόσο ἄγριος.» Πείθομαι λοιπὸν εἰς αὐτὴν, καὶ μεθ' ἡμέραν μίαν αὐξάνουσι τὰ δεινά μου, πληθύνονται αἱ συμφοραὶ μου. Τὸ ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη, καὶ μὲ καταλαμβάνει μανία. Ἄδύνατον νὰ σὰς παρασῆσω τὴν ὀργὴν μου, ὁπότεν εἶδον αὐτὴν προσκαλοῦσαν μίαν πρὸς μίαν τὰς ὑπηρετρίας της, καὶ παρ' ἐκάστης ζητοῦσαν νὰ μάθῃ πῶς ὠνομάζετο, καὶ ἂν εἶχε γονεῖς, καὶ πόσα ἔχει παιδιά, καὶ πόσα τῆς ἀπέθανον, καὶ ἔπειτα νὰ ἐρωτᾷ πόσα σρέμματα καὶ χύτραι καὶ ἀξίνα ὑπάρχουσιν ἐντὸς τοῦ οἴκου, καὶ πόσους τρέφομεν ἀλεκτρούνας. «Οὐδένα, τῇ ἀποκρίνομαι, οὐδένα, καθ' ὅσον ὁ ἀλεκρυὼν φωνάζει, καὶ δὲν τὸν ἀνεχόμεθα· καὶ σὲ δὲ, ἂν ἀρχίσῃς νὰ τὸν μιμῆσαι, ἐλπίζω ἔξω τοῦ οἴκου νὰ σ' ἐκβάλωμεν.» Ἄλλ' αὐτὴ ἡ ἀναίσχυτος, προσποιουμένη ὅτι οὐδὲν ἤκουσεν, «Ἄ, ναί, καλέ μου σύζυγε, μοὶ ἀποκρίνεται, ὁ ἀλεκρυὼν εἶναι ὁ ἀτρόμητος τοῦ Ἄρεως στρατιώτης· καὶ μάρτυρες τούτου εἰσὶ τὰ κέντρα καὶ ὁ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του λόφος καὶ ὁ θυμὸς, ὁ ὁποῖος τόσον πολὺ τὸν καταλαμβάνει....»

Εἰσέτι δὲν ἐτελείωσε τὸ ἐγκώμιόν της, καὶ καταβαίνων ἀμέσως τὴν κλίμακα, ἐξέρχομαι τοῦ οἴκου μου ἵνα εὕρω τὸν καλὸν μου προξενητῆρα. «Ὠραῖα! τὸν λέγω, ὠραῖα! ἔσωσας δὲ τὸν φίλον σου καθὼς ἔπρεπε· αἱ! μὲ κατέστρεψες, τὸ ἐννοεῖς;» Ἄλλ' αὐτὸς μὲ προλαμβάνει, καὶ μυρίας μοὶ παρέχει ὑποσχέσεις, ὅτι τοῦ λοιποῦ δὲν θὰ βασανίζωμαι ἀπὸ τὰς φλυαρίας τῆς γυναικὸς μου. Πείθομαι καὶ ἐκ δευτέρου, καὶ ἀπέρχομαι οἴκαδε· μόλις μὲ εἶδε, καὶ βροῦ . . . βροῦ . . . βροῦ . . . ἄρχεται καὶ μ' ἐρωτᾷ: ποῦ ὑπῆγες; πόθεν ἔρχεσαι; τί νεώτερον; τίς νόμος ἐπεκυρώθη; ἐπληρώθησαν ἢ ὄχι τὰ δικαστήρια;—Φαντάσθητε τότε τὴν θέσιν μου καὶ νὰ σιωπήσω κακόν, καὶ νὰ ὀμιλήσω χειρότερον. Τὴν μὲν σιωπὴν κατηγορεῖ καὶ περιγελά, καὶ λόγον μάλιστα ἐπὶ τούτου συνέταξεν, ὅτι πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ ὀμιλῇ!!! Ἄλλ' ὅταν θελήσω ἅπαξ ν' ἀνοίξω τὸ στόμα μου, τότε δὲ ρίπτω ἔλαιον εἰς τὸ πῦρ. Δὲν γνωρίζω πῶς ἠπατήθη μίαν φορὰν καὶ τῇ εἶπον, ὅτι ἐπανήθη ὁ στρατηγός· αὐτὴ, εὐροῦσα ἐκ τούτου ἀφορμὴν, ἤρχησε

πλέον, δίκην χειμάρρου, τὰς φλυαρίας της, ἐρωτῶσά με μετὰ πόσων ἦλθε στρατιωτῶν, καὶ πόσους ἔχασε, καὶ πῶς ἐνίκησε, καὶ τίνες ἦσαν οἱ ἀξιωματικοί, καὶ πόσα λάφυρα ἔλαβε, καὶ πόσαι ἦσαν αἱ τριήρεις, καὶ τόσα ἄλλα, ὥστε μοῦ κατεζάλισε τὴν κεφαλὴν. Καὶ ἐπειδὴ τὴν ἐπέπληξα καὶ τῇ εἶπον, ὅτι περὶ τούτων δὲν πρέπει νὰ φροντίζωσιν αἱ γυναῖκες, ἄφησε μὲν τὸ ἀντικείμενον ἐκεῖνο, ἀλλὰ, μεταπηδῆσασα εἰς ἄλλο, ἐξηκολούθησε καὶ πάλιν ἐρωτῶσά με περὶ τῶν ἀγρῶν, καὶ τῶν θάμνων, καὶ τῶν δένδρων, καὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων, ὅπως διόλου ἀδιαφόρων εἰς ἡμᾶς. Τί νὰ σὰς εἶπω, κύριοι βουλευταί· τόσον τρομερὰ ἡ ἀθυροστομία της ἀπέβη, ὥστε δὲν ἠδυνάμην νὰ τῇ ἀναγγείλω οὔτε καλὴν, οὔτε ἀπαισίαν τινὰ εἶδῃσιν, διότι, ἀλλοίμονον! ἐξ ἐκάστης ἐμελλε νὰ καταβρέουση χεῖμαρρος πολυλογίας. Ποσάκις δὲν τῇ ἔλεγον: «Βρὲ, ἀθλία σύζυγέ μου, τί σοὶ μέλει περὶ τοῦ δεινὸς ἀνθρώπου, ἢ τῆς δεινὸς γυναικὸς;» Γνωρίζετε τίνα ἐλάμβανον ἀπάντησιν; «Ναί, καλὰ λέγεις, λοιπὸν . . . αἱ οἰνοπώλιδες πῶς ἀπέρασαν σήμερον; Λέγεται, ὅτι ἐζημιώθησαν πολὺ ἐφέτος οἱ ἐλαιοκάπηλοι· εἶναι ἀληθινόν; Τὸ κατ' ἐμὲ, εἶναι καλλιτέρα ἢ προβαιτευτικὴ τέχνη. Ἄ! . . . φοβοῦμαι μήπως ἐκλείψωσι τὰ φρύγανα, καὶ ὕστερα, καλέ μου σύζυγε, τί θὰ κάμωσιν οἱ κακόμοιροι ἀρτοποιοί;»—Καὶ ταῦτα πάντα εἰσὶ μὴδὲν ἀπέναντι τῆς φλυαρίας της ἐκείνης, ἣτις τὴν καταλαμβάνει ἅμα ἐπιστρέψῃ ἐκ τοῦ λουτροῦ. Αἱ δεξαμεναὶ ἀναμίγνυνται τότε μὲ τὰς γυναῖκας, αἱ παιδίσκαί με τὰς ἐπὶ τῶν ἐνδύματων κηλίδας, καὶ ἐντεύθεν ἀκούεις, ὅτι ἐκεῖνη ἔχασε τὸ σανδάλιον της, καὶ ὅτι αἱ παρειαὶ τῆς ἄλλης ἐστέναζον ἀπὸ τὸ ψιμμύθιον, καὶ ὅτι ἡ μορφὴ τῆς τρίτης ἦν πλήρης ἀπὸ ρυτίδας. Τότε πλέον ἀνέρχονται καπνοὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου, καὶ σενάζω ἐκ βαθέων, καὶ καταρῶμαι πικρῶς ἐκείνους, οἵτινες πρώτην φορὰν μὲ εἶπαν νὰ νυμφευθῶ! Ἄχ! κατηραμένη, κατηραμένη ἡ ὥρα ἐκείνη, καθ' ἣν ἤκουσα τῇ λέξιν γάμος! Κατηραμένη ἡ στιγμὴ, καθ' ἣν μοὶ εἶπον: Ἰλάβε γυναῖκα! — Γυναῖκα! ἂ! αὐτὴ ὑπῆρξε τῆς συμφορᾶς μου τὸ αἷτιον· αὐτὴ τώρα μὲ φονεύει· αὐτὴ μὲ στέλλει τόσον προῶρως εἰς τὸν τάφον δι' αὐτὴν ἔρχομαι τώρα καὶ πολυλογῶ ἐνώπιόν σας, καὶ ἀναγκάζομαι νὰ ἐξακολουθήσω τὴν διήγησίν μου.

Ἄν ποτε λοιπὸν ἀκούσῃ ὅτι ἀνασενάζω, ὀρητικῶς μ' ἐρωτᾷ: «Ἀνασενάζεις; καὶ διατί; καὶ πῶς; καὶ ποῖαν ἀταξίαν εὗρες ἐν τῷ

οἶκω; μήπως τὰ ἐπιπλα, τὰ ἀγγεῖα, τὰ κοχλιάρια, καλῶς πάντα δὲν ἔχουσι; — Ναι, ὁ ταλαίπωρος τὴν ἀποκρίνομαι, ναι, μόνον σιώπα, σιώπα, δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ!» Ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ τοῦ «σιώπα» ῥήματα ἀνοησιῶν καταρρέουσι. «Νὰ σιωπήσω, μοὶ ἀπαντᾷ, νὰ σιωπήσω ἐγώ! Καὶ τί; μήπως εἶμαι καμμία ἄτιμος; Γνωρίζεις πόσας ἔχω τροφούς; γνωρίζεις πόσους πάππους καὶ προπάππους ἔχω; Γνωρίζεις τὴν ὄλην σειρὰν τῶν προγόνων μου, οἵτινες τοσάκις ὑπεστήριξαν τὰς θεατρικὰς παραστάσεις; . . . Ἄ! ναι, ἡ ἀρχὴ τῆς τραγωδίας ποῦ ἄρά γε ἀνέρχεται; Δὲν τὴν ἐφεύρεν ὁ Εὐριπίδης, τὸν ὅποιον διεδέχθη ὁ Θέσπις; . . .» Καὶ ὅμως ἐκείνη ὁμιλεῖ περὶ τραγωδίας, καὶ ἐγὼ πάσχω τραγικώτερον ἀφ' ὅ,τι ὑποφέρουσιν οἱ τῶν τραγωδιῶν ἥρωες.

Καὶ γνωρίζει ἄρά γε νὰ σταματήσῃ μίαν ὥραν τὴν γλῶσσάν της, μίαν τοῦλάχιστον στιγμὴν, νὰ βωβαθῇ ἐπὶ τέλους; Ναι, μίαν ἡμέραν θὰ σταματήσωσιν οἱ ποταμοὶ, καὶ ὅμως ἡ γλῶσσα τῆς συζύγου μου ἀείρροος θὰ ᾄδει. Τὰ πάντα εἰς τὸν κόσμον εἶναι δυνατὰ, καὶ ὅμως ἡ σιωπὴ τῆς γυναικὸς μου εἶναι ἀδύνατος, ἀδυνατωτάτη. Ὅ,τι ἂν κάμω, ὅ,τι ἂν εἶπω, ὅπου καὶ ἂν ὑπάγω, δι' αὐτὴν ταῦτα πάντα εἰσὶν ἀφορμαὶ μεμφιμοιριῶν. Καὶ ἂν ποτε τὰ καθ' ἡμᾶς ἐξαντληθῶσιν, αἱ! μήπως τότε ἔλειψαν αἱ ὑποθέσεις τῶν γειτόνων; Οὐδέποτε σιωπᾷ, οὐδέποτε κοιμᾶται, καὶ πάντοτε ἐξυπνος θὰ φλυαρῇ, κοιμωμένη θὰ ὀνειρεύηται, νύκτα καὶ ἡμέραν θὰ πολυλογῇ.

Ἄχ! βουλευταί, ἠφάνισθην πλέον, τετέλεστα! ζωὴ δὲν μοῦ ἔμεινε, αἶμα δὲν μοῦ ἔμεινε, δύναμις ὅλως διόλου. Αὐτὴ ἡ γυνή, αὐτὴ ἡ κατηραμένη μὲ κατέστρεψε· ἠθέλησε νὰ μὲ φονεύσῃ, νὰ μὲ ἐξολοθρεύσῃ ἐκ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, καὶ τὸ κατάρθρωσεν ἡ ἀθλία! Δὲν δύναμαι νὰ φάγω, δὲν δύναμαι νὰ πῖω, τίποτε δὲν μ' εὐφραίνει, τίποτε δὲν μ' εὐχαριστεῖ, ἐνόσω ἡ ἐπάρατος αὐτῆ φωνὴ περιπετᾷ εἰς τὰ ὠτά μου. Θεοὶ μου! πότε πλέον θ' ἀπαλλαγῶ ἀπ' αὐτὴν; Πότε θὰ τελειώσουν τὰ δεινά μου, πότε; Ἄ! ὄχι, ἐλησμόνησα· πρέπει ν' ἀποθάνω, καὶ θ' ἀποθάνω. Ἐμπρὸς λοιπὸν, δότε μοι νὰ πῖω δηλητήριον, ἀπαλλάξατέ με τῆς ὀχληρᾶς ταύτης φωνῆς! Ἀλλὰ, θὰ μὲ εἶπη τις, διατί ζητεῖς ν' ἀποθάνῃς; τίνα ζημίαν ὑπέστης, καὶ δὲν ὑποφέρεις πλέον νὰ ζῆς;—Αἱ! αἱ! αὐτὴ ἡ πολυλογία πάλιν τί σημαίνει; Σοὶ μέλει διόλου ἂν ζῶ ἐγώ, ἢ ἀποθνήσκω, ἢ ἀπέθανα; Ποίαν σχέσιν ἔχεις μετ' ἐμοῦ;

Πατὴρ μου εἶσαι; ὄχι· ἀδελφός μου, θεῖός μου; ὄχι· ἀνεψιός μου, συνέταιρός μου; ὄχι· αἱ! λοιπὸν, τί φλυαρεῖς; Ἡ μήπως ὁ θάνατός μου θὰ ἐπηρεάσῃ διόλου τὰ συμφέροντά σου; Ἡ μήπως δύνασαι νὰ ἐμποδίσῃς τοὺς θέλοντας ν' ἀποθάνωσιν; ὦ! μεγάλη πολυπραγμοσύνη, νὰ μὴ δύναται τις οὐδὲ ν' ἀποθάνῃ. Αἱ! νὰ σοὶ εἶπω; ἐγὼ δὲν ζητῶ οὔτε σιτηρέσιον, οὔτε στέφανον, οὔτε ἄλλο τίποτε· αὐτὰ δὰ εἶναι τῶν χρυσορρήμόνων ῥητόρων μας τὰ βραβεῖα. Ἐγὼ ἐβαρύνθην τὴν ζωὴν, θέλω ν' ἀποθάνω· ἰδοὺ ὄλη ἡ ὑπόθεσις. Ἀλλὰ μ' ἐρωτᾷς, διατί θέλω ν' ἀποθάνω; Διὰ σέ, τὸ ἐνόησας;

ὦ! μὰ τὴν ἀλήθειαν, δικαίως τόσον πολὺ ὠργίσθην, διότι βλέπω ὅτι τὸ βουλευτήριο κατέστη ἐνοχλητικώτερον τοῦ οἴκου μου. Ἀλλὰ θὰ εἶπῃς, ὅτι δὲν ἀπώλεσα τὴν περιουσίαν μου. Ἄ! καὶ νομίζεις τοῦτο μέγα κακόν, ἀφοῦ τόσοι πτωχεύσαντες ἐπλούτισαν πάλιν; Αἱ! φίλτατε, ὑγιᾶς μὲν εἶναι τὸ σῶμά μου, ἀλλ' ἡ ψυχὴ μου ἐβλάβηθη, εἶναι πλήρης ἀηδιῶν, στροφοδινοῦμαι εἰς πέλαγος ἀδολεσχίας, μὲ κατεπλήρωσεν ἡ γλωσσαλγία, εἶμαι ἐπὶ τέλους φρενήρης! Ἄ! νὰ, . . . ἰλιγγιῶ . . . μὲ κατέλαβε σκοτοδινία. . . . Αἱ! θεέ μου! καὶ ὅλα ταῦτα δὲν ἀρκοῦσι πρὸς δικαιολογίαν τοῦ θανάτου μου, ὅλα ταῦτα πρὸ πολλοῦ δὲν μὲ περιστῶσι νεκρόν; Εὐρίσκονται λοιπὸν δεινά, εὐρίσκονται ὀδυναί, αἵτινες νὰ παραβληθῶσι, ν' ἀνθαμιλληθῶσι πρὸς τὰς ἰδικὰς μου; Ἄν μοὶ ἀπέθνησκεν ὁ υἱός, αἱ! πάλιν θὰ παρηγορούμην, βλέπων τόσους ἄλλους στερουμένους τῶν τέκνων αὐτῶν. Ἀλλὰ τὰ ἰδικὰ μου πάθη εἰσὶ πρωτοφανῆ, πρωτάκουστα, εἰς οὐδένα ἄλλον, πλὴν ἐμοῦ, συμβάντα. Ἐνεκα τούτων ἠδονὰς δὲν αἰσθάνομαι, ἔνεκα τούτων καταπολεμῶ τὴν εὐημερίαν μου, ἔνεκα τούτων ἡ μεγαλειτέρα μου εὐτυχία δι' ἐμὲ εἶναι συμφορὰ, εἶναι ἀλγηδὼν ἀθεράπευτος. Ἄν λοιπὸν προώρισμαι λυπούμενος νὰ ζῶ, δὲν εἶναι, καλλίτερον, προτιμώτερον ν' ἀποθάνω; Ἄν πρέπει πάντοτε ν' ἀναστενάζω, συμφερότερον δὲν εἶναι νὰ μεταστῶ ἐκ τῆς ζωῆς, ἀφοῦ αὕτη δι' ἐμὲ ἀπέβη συνώνυμος πρὸς τὸν θάνατον;

Ἐνῶ ἄλλος μὲν θρηνεῖ δι' ἀπώλειαν χρημάτων, ἄλλος διὰ σέρρησιν τέκνων, τρίτος δι' ἐξορίαν, καὶ ἄλλος διὰ σωματικὰς ἀσθενείας, δι' ἐμὲ ἡ φρικαλεωτέρα συμφορὰ εἶναι ἡ πολυλογία. Εἶναι παράδοξον λοιπὸν ἂν δι' αὐτὴν καὶ μόνην προτιμῶ ν' ἀποθάνω, ἂν προτιμῶ τὸν τάφον ἀπὸ τὴν ζωὴν; Καλλίτερον ἢ σύζυ-

γός μου να ἦτον μέθυτος, ἀκόλαστος, φιλοσπάταλος, ὀλεθρος τοῦ οἴκου, διότι ἴσως μίαν ἡμέραν θά ἐσιώπα, ἴσως κοιμωμένη θά ἐβωβαίνετο, ἴσως ταῦτα πάντα εὐχαρίστως θά ὑπέφερον· ἀλλ' αὐτῆς ἡ πολυλογία μὲ κατηφάνισε, μὲ κατέστρεψε. Βεβαίως εἶναι πολὺ προτιμότερον ν' ἀποθάνῃ τις ἅπαξ, ἢ καθ' ἐκαστὴν ὥραν νὰ αἰσθάνηται τὸ ψῦχος τῆς παγεραῆς τοῦ Χάρωνος· πτέρυγος· τοῦτο ἴσα ἴσα ἔπαθα καὶ ἐγώ. Ποσάκις νεκροῦ ὠχρότης δὲν μὲ ἐκάλυψεν, ἐνῶ ἐκείνη ἐφλυάρει; ποσάκις δὲν ἐλειποψύχησα, ἐνῶ ἐκείνη ἐξηκολούθει τὰς φλυαρίας τῆς; Ἄ! τὰ δεινά τῆς δὲν ὑποφέρονται, ὄχι, παντάπασιν. Αὕτη ὁμοιάζει τὸν αὐλητὴν τῆς Ἀραβίας, ὁμοιάζει τὴν λάλλον τρυγόνα, τὴν κίσσαν, καὶ μάλιστα πάντα ταῦτα ὡς πρὸς τὴν φλυαρίαν ὑπερέβη.

Καὶ ἐνῶ πάντες οἱ ἄνθρωποι εὐλαβεῖς εἰς τοὺς ναοὺς προσέρχονται, καὶ ἕκαστος αἰτεῖ θεραπείαν τῶν δεινῶν του, τί ἡδυνάμην ἐγὼ νὰ ζητήσω, ἢ τίνα εὐχὴν ν' ἀποτείνω; Παρεκάλετα μίαν φορὰν τοὺς θεοὺς νὰ μὲ κωφάνωσιν, ὥστε νὰ μὴ εἰσέρχεται εἰς τὰ ὠτά μου ἡ φωνὴ τῆς γυναικὸς ταύτης· ἀλλὰ καὶ ἡ χάρις αὕτη δὲν μοὶ ἐδόθη. Ποῦ λοιπὸν ἡδυνάμην νὰ ζήσω; εἰς τὴν ἀγοράν; Ἄλλ' ἐκεῖ τίς δύναται ν' ἀκούῃ τὴν φωνὴν τῶν ἀηδονογλώσσων πωλητῶν; Ὁ εἰς φωνάζει, καλὰ κρόμμυα! ὁ ἄλλος, ἐξαιρέτα σκόροδα! ὁ τρίτος, ἔχομεν καὶ ὠραίους κυάμους! Εἰς τοὺς ἀγροῦς; Ἐκεῖ πάλιν κωφαίνεσαι ἀπὸ τὸ βράκβράκ τῶν βατράχων, ἀπὸ τοὺς ὀργανισμοὺς τῶν ὄνων, ἀπὸ τὰ βρυχήματα τῶν προβάτων καὶ τοὺς μηκασμοὺς τῶν αἰγῶν. Ἄλλ' εἰς τὰ δικαστήρια; ὦχ! ὦχ! ὦχ! μήπως οἱ γέραναι τολμῶσι νὰ παραβληθῶσι πρὸς τοὺς ῥητορίσκους; Ἐν λοιπὸν καὶ μόνον εἶχον καταφύγιον, ἕνα καὶ μόνον εὖορμον λιμένα, τὴν οἰκίαν ἄχ! ναί, τὴν οἰκίαν μου, τὴν ὁποίαν ἀνέτρεψεν ἡ γλῶσσα τῆς γυναικὸς μου, καὶ οὕτω μ' ἐγκατέλιπεν ἄνευ γαλήνης, χωρὶς στιγμῆς ἀναπαύσεως καὶ ἡσυχίας. Οἱ πολέμιοι εὐρίσκουσιν ὀλίγας ὥρας ἀναπαύσεως, τὰς τῆς ἀνακωχῆς· ὁ ὁδοιπόρος κάθηται πλησίον ῥυακίου, καὶ σπογγίζει τὸν ἰδρωτὰ αὐτοῦ· ἀλλ' ἐγὼ ὁ ταλαιπώρος ποῦ τὴν ἀνάπαυσιν εἶδον; ποῦ τὴν ἡσυχίαν εὗρον; Ὅσακις ἡ σύζυγός μου ἠσθένησεν, ἠσθένησαν μὲν ἐκεῖνα τῶν μελῶν τοῦ σώματός τῆς, ὅσα δὲν μὲ ἐνοχλοῦσιν, αἱ χεῖρές τῆς, παραδείγματος χάριν, οἱ ὀφθαλμοί, οἱ πόδες, ἡ κοιλία τῆς· ἀλλ' ἡ μυσταρὰ φωνὴ τῆς, ἡ κατηραμένη καὶ ὀλεθρία

τῆς φωνῆ, οὐδέποτε ἠσθένησε, οὐδέποτε τὴν μικροτέραν ὑπέστη βλάβην. Δὲν ἐβραγχίασε ποτὲ ὁ λάρυγξ τῆς, δὲν ἐπληγώθη ἡ γλῶσσά τῆς, δὲν προσεβλήθη ἡ σταφυλὴ τῆς· οὐδὲν, ἀπολύτως οὐδὲν ἐκ τῶν ὀργάνων ἐκείνων, ὅσα τὴν ἐπάρατον παράγουσι φωνὴν, ἐπειράχθη κατὰ τι. Ὅταν λοιπὸν τις οὐτ' ἔξω τοῦ οἴκου, οὐτ' ἔσω δύναται νὰ ζήσῃ, τότε ποία ἄλλη ὁδὸς, παρ' ἡ τοῦ Ἄδου, τῶ μένει; . . Ἄλλὰ, θά εἶπῃ τις, ὅτι ἐγὼ εἶμαι αἴτιος τῶν συμφορῶν μου, διότι δὲν τὴν συνεβούλευσα, ἵνα μὴ μ' ἐνοχλήῃ πλέον, νὰ δώσῃ ἐν πέρας εἰς τὰς φλυαρίας τῆς. Ἄλλὰ καὶ ἔλειψα ἡμέραν μίαν ἢ ὥραν ἢ λεπτόν ἀπὸ τοῦ νὰ τὴν συμβουλεύω; Ποσάκις δὲν τῇ ἔλεγον: «ὦ γύναι! παῦσαι πλέον, παῦσαι δι' ὄνομα τοῦ θεοῦ! Προξενεῖς γέλωτα εἰς τοὺς γείτονάς σου. Πάντες μετὰ περιφρονήσεως ὀμιλοῦσι περὶ σοῦ. Καλῶς, λέγεις ὅτι εἶσαι εὐγενής· γίνου λοιπὸν ἀνταξία τῆς καταγωγῆς σου. Ἴδε ἐμὲ, πόσον ἡσυχος εἶμαι· μιμήθητί με λοιπόν.» Ἄλλ' εἰς τοῦ κωφοῦ τὴν θύραν ὅσον θέλεις βρόντα· ἀντὶ νὰ πεισθῇ εἰς τοὺς λόγους μου, καὶ πάλιν ἐφλυάρει, ἕως ὅτου ἠναγκάσθην νὰ φέρω εἰς τὸν οἶκον ὀλίγους ἐκ τῶν γνωρίμων διὰ νὰ τὴν συμβουλεύσωσιν· ἀλλ' αὕτη, ὡς ἄλλος ἀριστεύς μεταξὺ τῶν πολεμιστῶν, μία τοὺς πολλοὺς ἐνίκησε, τοὺς παρέσυρεν εἰς τὸ ρεῦμα τῶν φλυαριῶν τῆς, δὲν τοὺς ἔδωκεν ἄνεσιν νὰ ὀμιλήσωσιν, ἕως ὅτου οἱ φίλοι μου ἔφυγον, αὐτὴν μὲν θαυμάσαντες, οἰκτείραντες δὲ καὶ περιφρονήσαντες ἐμέ.

Κατεζάλισα τότε τὴν κεφαλὴν μου, ἵνα εὕρω ἄλλο μέσον ἐπανορθώσεως· σκεφθεῖς λοιπὸν, ὅτι ἐὰν καταφρονῇ τὰς συμβουλὰς τῶν ζώντων, ἴσως σεβασθῇ τὰς νοουθεσίας τῶν ἀρχαίων, τῇ εἶπον τὸ λόγιον τοῦ ἀρχαίου ποιητοῦ: «γυναίξι κόσμον ἡ σιγὴ φέρει.» Ἄλλ' αὕτη, ἀντὶ νὰ σωφρονισθῇ, ἀμέσως πρὶν τελειώσω μ' ἐρωτᾷ: «Καὶ τίς ἦν ὁ ποιητής; τίνες ἦσαν οἱ γονεῖς του; ἄράγε ἦτο λυρικός ἢ τραγικός; πότε ἀπέθανε;» Καὶ ὅλη ἡ ἡμέρα παρηλθε μὲ τὸν ποιητὴν, καὶ διὰ τὸν ἀναθεματισμένον αὐτὸν ποιητὴν ὀλίγον ἔλειψε νὰ λειποθυμήσω. Δὲν ἐκρατήθην λοιπὸν τοῦ νὰ μὴ τὴν πτύσω, καὶ τρέχων ἀνεχώρησα ἐκ τῆς οἰκίας.

Ἄλλὰ καὶ οὕτω — θαυμάσατε τὴν ὑπομονὴν μου — δὲν ἐπιθοχώρησα εἰς τὸ ἔργον τῆς συμβουλῆς.

Μετὰ δύο λοιπὸν ἡμέρας, ἤρχησα καὶ πάλιν νὰ τὴν συμβουλεύω, καὶ τῇ ἔλεγον νὰ μιμηθῇ τοὺς τέττιγας, ἐκ τῶν ὁποίων

μόνος ὁ ἄρρην ἄδει καὶ τερετίζει, ὁ δὲ θήλυς δὲν ἐκβάλλει ἐκ τοῦ στόματός του γρῦ. Ἄμα δ' ἤκουσεν αὐτὴ τὴν λέξιν τέττιξ, ἤρχισε νὰ ἐγκωμιάζῃ τοὺς καλοὺς τῆς τέττιγας, τοὺς ἐξ ἀνθρώπων μεταμορφωθέντας τέττιγας, τοὺς φίλους τῶν μουσῶν τέττιγας, τοὺς φιλολάλους τέττιγας. Ἦδη ἡ ἐσπέρα ἐπῆλθε, καὶ ὁ περὶ τέττιγων λόγος δὲν ἐτελείωσεν ἀκόμη. Τότε πλέον ἐννοήσας, ὅτι οὐδὲν ἐκ τῶν συμβουλῶν προέρχεται, εἰσεχώρησα νὰ τὴν τιμωρήσω, καὶ νὰ τὴν ἀπειλήσω ὅτι θὰ τὴν δεῖρω. Τί νὰ κάμω; Ἐνίοτε τὸ ξύλον ἐπὶ τῆς βράχως τῆς γυναικὸς δύναται νὰ ἐξομαλύνῃ τὰς κακίας τῆς. Ἐφίμωσα λοιπὸν διὰ τοῦ χειρομάκτρου τὸ στόμα τῆς, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ὑπῆρξα ἀτυχῆς. Εἶδετέ ποτε, ὅταν ἀνεγείρωσι πρόχωμα πρὸ τινος βεύματος καὶ ἀκολούθως τὸ ἀφαιρῶσι, μὲ πόσῃ ὀρμῇ κατέρχεται; τοιουτοτρόπως καὶ ἐγὼ, ἐπὶ μικρὸν ἀνασεύλας τὴν κατηραμένην φωνὴν τῆς, ἔγινα θῦμα ἔτι παταγωδεστέρας πολυλογίας. Θεέ μου! τί φωναὶ ἦσαν ἐκεῖναι; Ἄ! ἂν αἱ γυναῖκες καυχῶνται διὰ τὴν καλλονὴν των, καλλιτέρον νὰ ἐναδρύνωνται διὰ τὰς στενωποὺς κραυγὰς των. Ἀπὸ τὰς φωνὰς ἐκεῖνας ἐστέναζεν ὄλος ὁ οἶκος, καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ διαρραγῶσιν οἱ τοῖχοι.

Ἴδου λοιπὸν ὄλαι μου αἱ ἐλπίδες ματαιωθεῖσαι, ὅλα τὰ μέσα μου καταστραφέντα, ὄλοι οἱ τρόποι μου εἰς οὐδὲν ὠφελήσαντες, ὄλοι μου οἱ ἀγῶνες εἰς μηδὲν καταντήσαντες. Οὐδὲν καταφύγιον μοὶ ἐναπελείφθη, οὐδεμία ἐλπίς μὲ θωπεύει, οὐδεμίαν ἄλλην ἰδέαν δύναμαι νὰ συλλάβω. Τί νὰ γίνω; ποῦ νὰ καταρύγω; ποῖαν νὰ εὕρω διέξοδον;

Ἄλλὰ, θὰ μὲ συμβουλεύσῃ τις, ἀπόβαλε λοιπὸν τὸ γύναιον, κήρυξον μετ' αὐτοῦ διαζύγιον. Ὡραία τῶντι συμβουλή, πολῦτιμος εὐφυΐα! Ἄν ἀστεϊζόμενος μοὶ προτείνῃς τὸ τοιοῦτο, δὲν εἶναι καιρὸς παιδιῶν, καθόσον μετ' ὀλίγον πρόκειται ν' ἀποθάνω· ἀλλ' ἂν σπουδάξῃς, τότε μάθε ἐξ ἐμοῦ, ὅτι πλανᾶσαι πολὺ εἰς τοὺς συλλογισμοὺς σου. Διότι τώρα μὲν, ἐνῶ ἐγὼ συνηγορῶ ἐν τῷ βουλευτηρίῳ ὑπὲρ τοῦ θανάτου μου, ἡ σύζυγός μου κἀθήται εἰς τὸν οἶκον καὶ ὀμιλεῖ εἴτε μὲ τοὺς τοίχους, εἴτε μὲ τὸν ἀέρα, εἴτε μὲ τοὺς δαίμονας, διὰ τὰ ὅποια ἐγὼ ὄλω; ἀδιαφορῶ. Ἄλλ' ὅταν ἐγὼ ἀποφασίσω νὰ διαζευχθῶ τὴν σύζυγόν μου, τότε κατὰ τὸν νόμον δικαιοῦται καὶ αὐτὴ νὰ παρευρίσκηται εἰς τὸ δικαστήριον, ἵνα συνηγορήσῃ ὑπὲρ ἑαυτῆς. Καὶ τότε; ἀλλοίμονον!

Ὅταν ἀρχήσῃ τὴν πολυλογίαν τῆς, καὶ εἰς τὸ βεῦμα αὐτῆς συμπαράσῃ καὶ δικαστὰς καὶ συνηγόρους, οὐ μόνον δὲν θέλει μ' ἀφήσει νὰ ὀμιλήσω, ἀλλὰ θὰ μὲ καταπνίξῃ μὲ τὰς φωνὰς καὶ τὰς πολυλογίας τῆς, ὥστε ἄπνους καὶ ἴσως νεκρὸς ν' ἀποκομισθῶ ἐντεῦθεν.

Καὶ ἐν περιπτώσει μάλιστα διαζεύξεως, τί νομίζετε; ὅτι θὰ παύσουν τὰ δεινά μου, ὅτι θ' ἀπαλλαγῶ τῶν συμφορῶν μου, ὅτι ἐλεύθερον ἐπὶ τέλους θ' ἀναπνεύσω ἀέρα; Θὰ ἡδυνάμην ποτὲ νὰ ὑποφέρω τοὺς συγγενεῖς τῆς γυναικὸς μου; ἄλλος ἀπ' ἐδῶ νὰ μ' ἐγκαλῇ, ἄλλος νὰ μὲ ὀνειδίξῃ, τρίτος νὰ μ' ἐπιπλήτῃ, τέταρτος νὰ φωνάζῃ, δὲν ἐπραξες καλῶς, ἄλλος τί ἀνοησία! νὰ φιθυρίζῃ, καὶ ἄλλος ἄλλα. Καὶ ταῦτα πάντα νὰ τ' ἀκούῃ τις; ἐγὼ, ὅστις ἀδυνατῶ ν' ἀκούω βρογχάλισμα, ὄχι συνέχειαν ἐρεσχελιῶν; Καὶ ὄχι μόνον θὰ ἤκουον τὸν ἕνα ἄγριον τιτλοφοροῦντά με, ἀγέλαστον τὸν ἄλλον ἀποκαλοῦντά με, καὶ θηριώδη ἕτερον, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῆς εἰσέτι τῆς συζύγου μου δὲν θ' ἀπηλλασσόμην καὶ πάλιν. Φυσικώτατον θὰ ἦτο, πιθανώτατον μάλιστα, ἐκ τοῦ ἱματίου σύρουσά με, νὰ μ' ἔσυρεν εἰς τὰς ὁδοὺς, στενωποῖως ἐπικαλουμένη τοὺς θεοὺς μὲ τοὺς ἀνέμους, τὰ ἄστρα μὲ τοὺς δαίμονας, τοὺς ἥρωας μὲ τοὺς ἡμιθέους, τοὺς κίονας μὲ τοὺς θεμελίους· ὕστερον δὲ εἰς τὰς στενωποὺς εἰσερχομένη, καὶ ὀλοκίζουσα, καὶ θρηνοῦσα, καὶ κινουσα τὴν περιέργειαν καὶ τὰς κραυγὰς τῶν γειτόνων, καὶ καθημένη ἀκολούθως εἰς τὰς θύρας, καὶ πολιορκουσα τὸν οἶκόν μου, νὰ φωνάζῃ ἀκαταπαύστως καὶ νὰ μὲ καταράται. Καὶ ταῦτα πάντα τις νὰ ὑποφέρῃ; ἐγὼ, καὶ πάλιν ἐγὼ.

Ἄ! λοιπὸν οὐδεὶς νομίζω δύναται νὰ μοὶ εἴπῃ, μὴ ἀποθνήσκης· ἴσα ἴσα διὰ νὰ μὴ συμβῶσι ταῦτα ἐπιθυμῶ ν' ἀποθάνω, καὶ ἂς μὲ ἀποκαλῇ ἡ γυνή μου, εἴτε ὀρεσισθήποτε ἄλλος θέλῃ, ἰδιότροπον. Κἀμετέ μοι λοιπὸν τὴν μεγάλην ταύτην χάριν, ὧ βουλευταί! δότε μοὶ τὸ κῶνειον. Εἰς τὸν Ἄδην, εἰς τὸν Ἄδην πέμψατέ με, εἰς τὸν τόπον τῆς τελείας ἡρεμίας· ἀναμίξατέ με μὲ τοὺς προαπελθόντας, τοὺς αξιομακαρίστους τῶντι διὰ τὴν ἀναισθησίαν των· ἐκεῖ νὰ ἡσυχάσω, ἐκεῖ τοῦλάχιστον νὰ περιστοιχῶμαι ἀπὸ βιβῶν, καὶ ἀλάλους, καὶ ἀναισθήτους. ὦ! τί μεγάλη εὐτυχία! τί πρωτοφανῆς καὶ ἀνήκουστος εὐδαιμονία! Αἱ! Κροῖσε, Κροῖσε, σὲ ὑπερέβην! Καὶ σεῖς, ὦ εὐτυχεῖς τῆς γῆς, σι-

γῆσατε! Ἐγὼ θὰ διέρχωμαι νεκρὸς ἐπὶ τοῦ φερέτρου, τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν θὰ ἦναι ἀνοικτὰ, θρήνος καὶ ὄδυρμὸς πολὺς θὰ τύπη τὸν ἀέρα . . . καὶ ὅμως ἐγὼ θ' ἀναισθητῶ, καὶ δὲν θ' ἀκούω τίποτε. Ἴδου ἡ ἀληθὴς εὐδαιμονία, καὶ ἐγὼ τὴν ἀνεξήτουν ἀλλαχοῦ. Ἐπλανώμην ὁ δύστηνος.

Ἐμπρὸς λοιπὸν ὁ κύλιξ μὲ τὸ κώνειον· πλὴν δι' ἀγάπην τῶν θεῶν! ὁ κομιστὴς τοῦ κωνείου νὰ μὴ ἐκβάλῃ κίχ ἐκ τοῦ σόματος του, ἀλλὰ μὲ ἄκραν σιωπὴν νὰ ἔλθῃ ὡσὰν βωβός. Ἄ! προσέξατε καλῶς μήπως, καὶ ἐνῶ πίνω τὸ κώνειον, ἔλθῃ ἡ δαιμονισμένη, καὶ τότε μὴ ἐλπίζετε ὅτι θὰ θρηνήσῃ, καθὼς κάμνουσιν ὅλαι αἱ γυναῖκες, ἀλλὰ θὰ ῥητορεύσῃ, τίς οἶδε πόσας φλυαρίας περὶ θανάτου κοπανίζουσα, καὶ πόσας ἄλλας ἐρεσχειλίας ἐπισωρεύουσα, ὥστε νὰ μοῦ καταστήσῃ ἀλγεινὴν καὶ αὐτὴν τὴν εἰς θάνατον εἰσοδὸν μου. Σᾶς ἐξορκίζω δὲ νὰ μὴ τῇ ἐπιτρέψητε νὰ ὑπανδρευθῇ ἐκ δευτέρου, ἀλλὰ μακρὰν τῆς συζυγίας ἄς φύγῃ ἄλλως, ἄς λάβῃ λίθινον ἄνδρα διὰ νὰ τοῦ ψάλλῃ ὅσα θέλει, χωρὶς ἐν τοσούτῳ νὰ τὸν ἐνοχλῇ καὶ νὰ τὸν κινῇ εἰς ἀηδίαν.

Καὶ συναισθάνομαι, ὅτι πολλὰ ἔχει θέλγητρα ὁ κόσμος, ὅτι εἶναι γλυκὴ νὰ βλέπῃ τις τοῦ ἡλίου τὸ φῶς, καὶ νὰ ζῆ ἐν μέσῳ τρυφῶν, ἀλλὰ ταύτας πάσας τὰς ἡδονὰς ἀπεστερήθην ἐγὼ ἐνεκα τῆς γυναικὸς μου, καὶ δι' ὅσα ἔπραξε καὶ δι' ὅσα θὰ πράξῃ ἀκόμῃ. Φρίττω δασάκις συλλογίζομαι, ὅτι ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἡμπορεῖ νὰ μείνῃ ἐγκυος, καὶ νὰ μοῦ γεννήσῃ τέκνα ὅμοια μετ' αὐτῆς, καὶ οὕτω νὰ μεταβάλῃ τὸν οἶκόν μου εἰς ἄλλον λειμῶνα, ἐν τῷ ὁποίῳ μετὰ κλαγγῆς τὰ πτηνὰ περιίπτανται.

Ἄλλὰ τί κάθημαι καὶ φλυαρῶ; κινδυνεύω νὰ ὁμοιάσω τὴν γυναῖκά μου. Ἄλλ' ἔστω, εἶναι οἱ τελευταῖοί μου λόγοι! εἶναι τὸ τελευταῖόν μου χαῖρ! Ἀποθνήσκω! Ὅταν σιγήσω διὰ παντὸς ἐπὶ τοῦ τάφου, τίς θὰ ὁμιλήσῃ ἐμὲ, ἢ τίνα ἐγὼ θὰ ὁμιλήσω;

ᾧ ἄωτον εὐδαιμονίας! ᾧ ἀθάνατε ἐλευθερία! σὲ ἀπολαμβάνω ἐπὶ τέλους· κατέρχομαι εἰς τὸν Ἄδην! Ναί! ἐκεῖ θ' ἀπολαμβάνω ἄκραν ἡσυχίαν· ἐκεῖ θὰ πλέω εἰς νηνεμίαν διηνεκῆ! Ἄ! ταλαίπωρα ὧτά μου, τί μαρτύρια ὑπέστητε! μὴ ἀθυμῆτε· ἐκεῖ πλέον θὰ ἡσυχάσητε!

Ἄλλὰ μία ἰδέα, μία ἰδέα ὀδυνηρὰ, φρικαλέα! . . . Λέγουσιν, ὅτι ἐκεῖ κάτω κατότοι καὶ θόρυβοι ἐπικρατοῦσι, καὶ δικασαὶ ὑπάρχουσι, καὶ βοή τῶν νεκρῶν, καὶ διάλογοι καὶ φωναὶ μυρία. Καὶ

τότε, νί μέλλει γενέσθαι; Νὰ φύγω ἀπὸ τὴν Σκύλλαν, διὰ νὰ περιπέσω εἰς τὴν Χάρυβδιν; Ἡ μᾶλλον, νὰ ἀποθάνῃ μίαν ἡμέραν ἢ σύζυγός μου, καὶ, καταβάσα εἰς τὸν Ἄδην, νὰ ἐξακολουθῇ καὶ πάλιν τὴν φλυαρίαν τῆς;

Ἄλλὰ τί μοι μέλει διὰ πράγματα πιθανά; τὰς πραγματικότητας νὰ ἴδωμεν, τὰς πραγματικότητας. Καὶ τᾶρα, διὰ νὰ εἶμεθα ἀσφαλέςεροι, ἄς εὐχηθῶμεν.— ᾧ θεοί, λοιπὸν, πάντες! καὶ πᾶσαι, ἀνοί τοῦ Ἄδου νεκροὶ ὁμιλῶσι καὶ οὔτοι, χάρισατε βαθύ εἰς τὴν σύζυγόν μου γῆρας, ὥστε πλειοτέραν ἀνάπαυσιν ν' ἀπολαύσῃ. Ἄλλὰ τῶν δεινῶν μου αἴτιος ἐγὼ καὶ πάλιν εἶμαι· ἔπρεπε νὰ λάβω μάχαιραν καὶ ν' ἀποκόψω τὴν γλῶσσαν τῆς γυναικὸς μου, καὶ οὕτως ἅπαξ διὰ παντὸς θὰ ἐτίθετο τέρμα εἰς τὴν φλυαρίαν, ἣτις μὲ καταβιβάζει εἰς τὸν τάφον.

(Ἐλευθέρα παράφρασις Β. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΟΥ).

ΕΛΙΚΩΝΙΑ ΑΝΘΗ.

Λησμόνησε τὸ παρελθόν, δὲν φέρει ἄλλον πόνον
δριμύτερον εἰς τὴν ψυχὴν,
παρὰ τὴν ἀναπόλησιν τῶν εὐδαιμόνων χρόνων
εἰς δυστυχίας ἐποχὴν.

Π. Σοῦτσος.

Μέλλον! λέξις σημαίνουσα τὴν ἔλλειψιν παρόντος,
ἡχὼ τῶν πόθων, οἵτινες βλαστάνουσι λαθραίως,
πολλάκις ἀντανάκλασις ὡχρὰ τοῦ παρελθόντος,
πλὴν πάντοτε κατοπτρισμὸς δεικνύμενος ματαιίως.

Δ. Παπαβῆρηγόπουλος.

Εἶναι σκληρὸ, πολὺ σκληρὸ κἀνένας ν' ἀγαπήσῃ
ψυχὴ, π' ἄργὰ ἢ γρήγορα θὰ τὴν καταφρονήσῃ.

Ἄ. Παράσχος.

ὦ! τίς ποτε τὴν πλάκα τοῦ νεκρὸς θὰ ἀνασεύσῃ,
καὶ τίς θνητὸς τῆς πλάσεως τὸ αἶνιγμα θὰ λύσῃ;
Χωρὶς ἐλπίδα εἰς τὴν γῆν, χωρὶς σκοπὸν πλανῶμαι,
καὶ ἂν πετῶ ὡς πύραυλος τὸ σύμπαν νὰ θεῶμαι,
οὐδὲν ἀνακαλύπτω,
καὶ πρὸς τὴν γῆν βαρύθυμος, ἀστὴρ διάπτων, πίπτω.

ὦρίων.

Μέλλον! τῆς τύχης παίγνιον, τοῦ βίου εἰρωνεία,
λέξις οὐδὲν σημαίνουσα ἢ πάροdon τοῦ χρόνου,
καὶ φάρμακον, ὅπερ ῥοφᾷ παροῦσα ἢ πικρία,
ὅπως ἐπέλθῃ αὔριον μετὰ ὁμοίου πόνου.

Δ. Παπαβῆρηγόπουλος.

Χωλὸν φρονῶ τὸν θρόνον,
ποῦ εἰς ἀγάπην δὲν πατεῖ, ἀλλὰ εἰς φόβον μόνον.

Ἄλ. Ραγκαβῆς.

ΕΛΙΚΩΝΙΑ ΑΝΘΗ.

635

Εἰς τῆς αἰωνιότητος τὰς ἀχανεῖς ἐκτάσεις
σημεῖα διαβάσεως τί κέρδος ἂν ἀφήσω;
κερδαίνει τρέχουσα ἢ ναῦς εἰς κύματα θαλάσσης,
ἐὰν χαράττ' ὑδραύλακας ἢ πρύμνα τῆς ὀπίσω;

Π. Σοῦτσος.

Ὅταν γυναῖκα γεννηθῇ, ὁ κάτω κόσμος βράζει,
ἢ κόλασι ταρασσεται, καὶ τὴ φωτιά τῆς ἔβγαζει.
Φωτιά νὰ πέσῃ τὴ φωτιά τοῦ κόσμου νὰ χαλάσῃ,
κί ἀπὸ τῆς Εὐας τὴ φυλὴ νὰ παστρευθῇ ἢ πλάσι!

Ἄ. Παράσχος.

Καὶ τί δὲν εἶναι ἄδικον, καὶ φροῦdon, καὶ ἀπάτῃ;
Ἵπὸ τὸ ῥόdon τ' ἀνθηρὸν ἢ ἄκανθα φυλάττει,
ὑπὸ ὠραῖον πρόσωπον καρδία μαύρη πάλλει. . .
Δόξα, τιμὴ ἀβέβαια, γέλωτες, πλούτη, κάλλη,
τὰ πάντα ψεῦδος εἶναι,
καὶ μόνον εἶναι ἀληθῆ ὁ τάφος κ' αἱ ὀδύναί.

ὦρίων.

Μέλλον! καθὼς ἢ ἀστραπὴ, τὸ σκότος ἐπεκτεῖνον·
τῆς συμφορᾶς ὁ ἐμπαιγμὸς, ἰσχύς ἀδυναμίας,
τὸ σκοτεινὸν σου πρόσωπον ἐπὶ τοῦ τάφου κλίνον,
κ' ἐκεῖθεν θάλλον, ὡς ἐλπίς κενὴ ἀθανασίας.

Δ. Παπαβῆρηγόπουλος.

Χαρὰ ἔς τὸ ἔματι ποῦ θρηνεῖ· τὸ δάκρυ ἔς ὅποιον κλαίει
πόσαις, χωρὶς νὰ τοῦ ἔμιλῃ, παρηγοριαῖς τοῦ λείει!
ὦ! ἄς χαθοῦν· λίγη δροσιὰ ἢ λύπη μας νὰ πάρῃ·
τὸ δάκρυ εἶναι τ' οὐρανοῦ ἢ τελευταία χάρι.
Τὴν ἡσυχία φέρνουνε ἄν μαύρη χελιδόνα,
ποῦ φέρνει τὸν καλὸ καιρὸ καὶ διώχνει τὸν χειμῶνα.

Ἄ. Παράσχος.

Τοῦ ὕδατος ὁ σταλαγμὸς τὸ μάρμαρον κοιλαίνει,
καὶ μόνος ἀναλλοίωτος ὁ ἄνθρωπος μὴ μένει;

Π. Σοῦτσος.

Μ' ἐν φίλημα γεννώμεθα, μ' ἐν φίλημα γεννώμεν,
κ' ἐν φίλημα λαμβάνομεν ὀπότεν τελευτῶμεν!

Ἄ. Παράσχος.

ὦ! πόσον εἶναι εὐτυχῆς ἐκεῖνος, ὅστις τρέχει
χωρὶς εἰς σκότη γύρω του καὶ βάθη νὰ προσέχη
ἐκεῖνος, ὅστις εὐχαρὶς τὸν κόσμον ἀπολαύει,
καὶ πρὸ τοῦ παύση νὰ γελαῖ ἀπὸ τὸν βίον παύει!

ὦρίων.

Ἄν λάμπωσιν ἀδάμαντες ἐντὸς τῶν παλατιῶν,
ἂν ἡ μωρία δίδεται ἔς τὴν ὕλην μ' ἀπληστίαν,
εἰς διαλάμπον καὶ ἤχοῦν ἀναίσθητον χρυσίον
δὲν ἀπαντᾷ τις ἀρετὴν οὐδὲ εὐδαιμονίαν.

Μ. Μ. Παπᾶς.

Τί λοιπὸν σημαίνει θνήσκω; Ἐλῶ τὸν ποταπὸν δεσμὸν μου,
τὸν ὑμέναιον τὸν φαῦλον τῆς γῆς ταύτης μὲ τὸ ὄν μου·
ἀπαλλάττομ' ἐνὸς βάρους εἰς τοῦ μνήματος τὰ χεῖλη.
Θνήσκω δὲν δηλοῖ τὸ θνήσκειν, τὸ ἀλλάσσειν δηλοῖ, φίλοι!

Ἰ. Ἰ. Σκυλίτσῆς.

Θὰ πίπτῃ, ὦ! ναί, πάντοτε ἡ ἀρετὴ ὡς θῦμα,
καὶ ἡ κακία εὐθυμὸς θὰ ἐντρυφᾷ εἰς πλοῦτον·
θ' ἀπορροφᾷ αἰώνια τὸν ἀνθρωπὸν τὸ μῆμα.
Οὐδέποτε ἀπάντησεν ἡ εἴμαρμένη Βροῦτον.

Δ. Παπαῖρηγόπουλος.

Ἡ γῆ ἀπάτης ἔρμαιον καὶ θῦμα ὠμοτήτων!
ὁ ἰσχυρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀσθενοῦς πιέζων,
εἰς μόνος εἰς τὰς χεῖράς του μυρίων τύχην παίζων,
ὁ τύραννος τοὺς πόδας του εἰς αἶμ' ἀθῶν νίπτων.

Ἄλ. Ῥαγκαβῆς.

Ὅπου ἤχει τὸ μέταλλον ἐκεῖ ἀναισθησία,
ἐκεῖ τὸ πλάσμα ὁ χρυσὸς εἰς κτήνος μεταβάλλει·
ἐντὸς πλουσιῶν αἰθουσῶν ἐδρεύει ἡ κακία,
καὶ οὐδεμία εὐγενῆς ἐκεῖ καρδιά πάλλει.

Μ. Μ. Παπᾶς.

Τὸν κόσμ' ὁ δόλος διοικεῖ
κ' ἡ ἄδικ' εἴμαρμένη·
τὰ πλούτη ἔχουν οἱ κακοὶ,
κ' ἐδῶ ἔς τοὺς βράχους κατοικεῖ
ἡ ἀρετὴ κρυμμένη.

Ἄλ. Ῥαγκαβῆς.

Φιλοδοξία ποῦ φορεῖ τὸν ἱερόν μανδύαν
πολλάκις πᾶσαν κοσμικὴν νικᾷ φιλοδοξίαν·
καὶ ὁ σταυρὸς, ὑπερπηδῶν βουλήσεις τῶν ἀνθρώπων,
πολλάκις μᾶστιξ γίνεται εἰς χεῖρας κακοτρόπων.

Ἄλ. Ῥαγκαβῆς.

Ἡ ζωὴ πεδίον μάχης, θρίαμβος ὁ θάνατός μας·
χωνευτήριον κηλίδων ὁ εἰς γῆν φυλακισμὸς μας.

Ἰ. Ἰ. Σκυλίτσῆς.

Εἰς τὴν πρώτην ἡλικίαν, τὴν πολὺ ἀγαπητὴν,
τὸν ὀρίζοντα τοῦ βίου ὄλοι βλέπομεν πλατύν·

πλὴν καθόσον προχωροῦμεν,

τὸ στενόχωρον τοῦ κόσμου μετὰ λύπης θεωροῦμεν.

Ἄλ. Σοῦτσος.

Δὲν βλέπω παῦσιν εἰς κανὲν τῆς οἰκουμένης μέρος·
αὐγὴ τὴν νύκτ' ἀκολουθεῖ καὶ τὸν χειμῶνα θέρος,
τὸν γέλωτα οἱ στεναγμοὶ, τοὺς στεναγμοὺς ὁ γέλωσ.
Εἶναι παντοῦ μετάβασις, ἀλλὰ δὲν εἶναι τέλος.

Ἄλ. Ῥαγκαβῆς.

Πρὸς τί τὸ φθίνον βλέπομεν μετὰ μελαγχολίας,
ἢ ἀσπαζόμεθα θερμῶς τὸ ἤδη ἀνατέλλον;
Ἐπίσης ματαιοπονεῖ, διώκων ὀπτασίας,
ὅστις θορνεῖ τὸ παρελθὸν καὶ χαιρετᾷ τὸ μέλλον.

Δ. Παπαῖρηγόπουλος.

Ὁ ἔξοχος πολλάκις νοῦς ζητεῖ τὴν ἐρημίαν
καὶ φεύγει τὴν μετὰ κοινῶν ἀνθρώπων κοινωνίαν,
καθὼς ὁ μέγας πλάτανος τὰς ρίζας του δὲν βάλλει
εἰς χώραν ὅπου πλάτανοι δὲν ἀπαντῶνται ἄλλοι.

Ἰ. Σοῦτσος.

Δὲν εἶναι ἀδάμας ὅ,τι στίλβει κ' ἐκθαμβοῖ τὸ ὄμμα,
οὔτ' εὐῶδες εἶναι ῥόδον ὅ,τι ῥόδου ἔχει χρωμα.

Ἡλ. Τανταλίδῆς.

Ἄχ! ὅποιος θέλει τὴν ζωὴν χαρούμενος νὰ ζῆσῃ,
τὸ ἄνθος ὅπου μέσα του γεννιέται ἄς ποτίσῃ·
καὶ ἄς δροσιζῇ τ' ἀνθηρὸ τῆς Ἀφροδίτης στέμμα
μὲ τῆς ἀγάπης τὸ νερὸ, μὲ τῆς καρδιάς τὸ αἶμα.

Ἄ. Παράσχος.

Φεῦ! μὴ ἐγράφη πᾶς λαὸς εἰς ὄνειρα νὰ πλέη,
εἰς πόλους νὰ ταχυπορῆ, καὶ δοῦλος νὰ ἐκπνέῃ;

Γ. Παράσχος.

Καθὼς τὸ στίλβον κάτοπτρον θολώνει πνοὴ μία,
οὕτω τῆς κόρης τὴν τιμὴν θολώνει δυσφημία.

Ν. Ματὰράγκας.

Ναί! θέλω, θέλω εἰς σιγὴν ὁ βίος μου νὰ λήξῃ·
λαλεῖ τὸ στόμα, ἤσυχος ἔτ' εἶναι ἡ καρδιά. . .
Θέλω τὸν κάλυκα κλειστὸν, τὰ χεῖλη κεκλεισμένα·
ὅταν ὁ κάλυξ ἀνοιχθῆ, πετᾶ ἡ εὐωδία,
σκορπίζεται τὸ αἶσθημά εἰς χεῖλη ἀνοιγμένα.

Α. Παράσχος.

Μὴ, ἂν μετρεῖται ἡ ζωὴ, ὁ θάνατος μετρεῖται;
Στιγμὴ, εἰς τὸν ὠκεανὸν ριφθεῖσα τῶν αἰώνων,
πρὶν κἂν ὑπάρξῃ σβύννεται, πρὶν πέσῃ λησμονεῖται·
ὁ χρόνος πρὸς τὸν θάνατον καταμετρεῖται μόνον.

Δ. Παπαῤῥήγopoulos.

Βιβλιοθήκη, τέμενος χρυσοῦν ἀθανασίας!
ἀπλοῦται εἰς τὰ στήθη σου ὁ νοῦς νεκρῶν αἰώνων
αὐγάζων Γαλαξίας,
ἀνθῶν μὲ ἀνθὴ ἀφθίτα καὶ ξένων καὶ προγόνων,
ὀμήγυρις ἡρώων,
στοὰ ποικίλη ἴστασαι ἀνδρῶν μεγαλονόων.

Ωρίων.

Ἐραῖον εἶναι, μ' ἐλαφρὸν νὰ περιτρέχῃ πόδα
ἢ νέα κόρη τὴν ζωὴν εἰς κρίνους καὶ εἰς ῥόδα,
καὶ νὰ συλλέγῃ χαίρουσα τοῦ ἔαρος τὰ ἀνθη·
πλὴν ἐλαφρὰ ἂν δὲν πατῆ, τὸ ἀνθος ἐμαράνθη,
κ' ἐνῶ μὲ τῆς νεότητος στολίζεται τοὺς κρίνους,
πίπτουν τὰ φύλλα καὶ φορεῖ στεφάνους ἀκανθίνους.

Αλ. Παγαβῆς.

Ὁ τάφος εὐδίου λιμὴν ὠκεανοῦ ἀγρίου,
εἰς τοῦτον τοὺς περισπασμοὺς ἀφίνομεν τοῦ βίου.

Π. Σοῦτσος.

Ἡ γῆ αὐτῆ, ποῦ τὸ κενὸν ὀργώνει τῶν αἰθέρων,
ὡς μαῦρον πλοῖον, δάκρυα καὶ γόους περιφέρων,
ὡς σύντριμμα πλανώμενον πυριφλεγοῦς κομήτου,
συμπεριφέρων πτώματα καὶ θύματα μαζῆ του.

Αλ. Παγαβῆς.

Ὁ δράκων ὁ κακοποιὸς τὸ δέρμα μεταλλάττει,
ἀλλὰ τὸ δηλητήριον ἐνδόμυχον φυλάττει·
καὶ τοῦ ἀνθρώπου τὴν μορφήν ἀλλάσσει στροφή χρόνων,
πλὴν φεύγουσι τὰ πάθη του ἀφοῦ ἐκπνεύσῃ μόνον.

Π. Σοῦτσος.

Πλατύνοντ' αἱ διάνοιαι εἰς τὴν δημοκρατίαν·
ἐκεῖ γεννῶνται κολοσσοί! ἐκεῖ τὴν εὐφροίαν
οὐδὲν πιέζει, πρὸς τὴν γῆν ὁπόταν αἰωρῆται·
ἐκεῖ τὰ ἔργα τὰ λαμπρά, οἱ ἐνδοξοὶ πολῖται.

Αλ. Παγαβῆς.

Ἐν ἔτος . . . ὕδατος σταγῶν εἰς ἄβυσσον αἰώνων . . .
Μήπως τὸν βίον πάντοτε ἡ ἄκανθα δὲν στέφει;
ὁ χρόνος ἐπακολουθεῖ τὸν παρελθόντα χρόνον,
ἐπίσης ἔχει ἥλιον, ἐπίσης ἔχει νέφη.

Δ. Παπαῤῥήγopoulos.

Ἡ φύσις δὲν διένειμε τὰ δῶρά της ἐπίσης,
εἰς πάντας ἀποδίδουσα μερίδ' ἀξίας ἴσης.
Μήτηρ φιλόστοργος τῶν μὲν καὶ μητρὶά τῶν ἄλλων,
ποικίλλουσα διέκρινε μικροὺς ἀπὸ μεγάλων.

Αλ. Παγαβῆς.

Ἀπελπισία! καὶ ἡ γῆ, κ' ὁ οὐρανός, καὶ τ' ἀνθη,
τὰ ἔντομα, ἢ ἀηδῶν, τὸ φύλλον ποῦ ἔξηράνθη,
τὸ πᾶν αὐτὸ, καταστροφῆς εἰκὼν ἐν ἀρμονίᾳ,
μ' εἶπον ὅτι ἀλήθεια ὑπάρχει μόνον μία,
εἰς θλιβερὸς προορισμός. . . ὅτι εἰς πᾶν μας βῆμα
χωροῦμεν πρὸς τὸ μνήμα!

Θ. Ὀρφανίδης.

Εἶν' αἱ κυρίως ἀρεταὶ τῆς γυναικὸς σεμνότης,
ὑπομονή, εὐπειθεία, γλυκύτης καὶ πραότης.

Ι. Ρ. Παγαβῆς.

Ἐγὼ σὰς ἀπεκήρυξα, ἐλπίς, παρὸν καὶ μέλλον!
 τρία λεξείδια κενά, καὶ ὄχι δῶρα θεῖα·
 Τὸ μέλλον ἄχαρι, πικρὸν, τὸν θάνατον ἀγγέλλον·
 τὸ ἄλλο. . . καταφρόνησις, καὶ τὸ παρὸν. . . πικρία!
 * * *

Μηδέν! . . . τί εἶναι τὸ μηδέν; ἀρχὴν δὲν ἔχει ἄλλην,
 δὲν ἔχει τέλος· ἐν αὐτῷ γεννῶνται καὶ περῶτι.
 Τοῦτο ὑπῆρχε πρὸ ἡμῶν, κ' εἰς τούτου τὴν ἀγκάλην
 ἐσχάτην ἐκφωνῶν ἀρὰν ὁ κόσμος θὰ ὑπνώσῃ.

Δ. Παπαῤῥηγόπουλος

Ἐκεῖ ποῦ λένε σ' ἀγαπῶ! εἶναι σκηνὴ ἁγία,
 ἐρημοκκλησι τῆς καρδιάς π' ἀκούσθη λειτουργία.

Ἄ. Παράσχος.

Ναί, εἶναι τάφος τῆς ψυχῆς τὸ ἐγκλειστον βιβλίον,
 ιδέας, πόθους, ψάλματα τοῦ γράψαντος ἐκάστου
 ὡς κόκκαλα ἐγκλείον.

Καὶ εἶναι νέφος ἱερὸν, εἰς τὰς πυκνάς πτυχάς του
 ἀστέρα ἀποκρύπτων,
 καὶ Ὅμηρον ἢ Βύρωνα αὐτὸν ἀποκαλύπτων.

Ὠρίων.

Ὁ ἔρωσ ὁ πρωτογενῆς δὲν εἶναι γῆς οὐσία,
 καὶ δις ποτὲ δὲν ἀγαπᾷ ἡ εὐγενῆς καρδιά.

Γ. Χ. Ζαλακώστας.

Δὲν εἶν' ἡ κόρη ἄνθρωπος· εἶν' ὄνειρον ὠραῖον,
 πλανώμενον ἐν τῇ νυκτὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου·
 εἶναι ἀστὴρ τρισάγιος τὴν χάριν διαχέων,
 εἶν' ὡς ἡ ὄψις ἱερὰ τοῦ βέοντος δακρύου.

Δ. Παπαῤῥηγόπουλος.

Ὡ πλάσμα, θέλεις δικαστῆς ν' ἀνεγερθῆς τοῦ Πλάστου!
 σιώπα καὶ ὑπόμενε καὶ σέβου τὰς βουλὰς του·
 ἂν τῆς ὀργῆς σου ἐπὶ σὲ τὴν μᾶστιγα βαρύνῃ,
 τὴν χεῖρα ποῦ σὲ τιμωρεῖ ἐγκαρτερῶν προσκύνει.

Ἄλ. Παγκαβῆς.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΝ Τῷ Α' ΤΕΤΧΕΙ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ.

Πρόλογος.	Σελ.	3
Ὁ γάμος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησι.	»	9
Τὰ ἀλατωρυχεῖα τοῦ Χάλλαιν.	»	39
Αἱ θαλάσσιαι κατακτῆσεις.	»	64
Τὰ θωρηκτὰ πλοῖα τῶν ναυτικῶν κρατῶν τῆς ὑψηλίου.	»	101
Λόγοι ἐν λίθοις, καὶ λίθοι ἐν λόγοις.	»	121
Σπουδαιότης καὶ ὠφέλεια τῆς Ἱστορίας.	»	142
Ἐλικῶνια ἄνθη.	»	156

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ.

Ὁ ζωγράφος Ἀπελλῆς.	Σελ.	161
Ἐντυπώσεις περιηγήσεως εἰς Ἄθωνα.	»	192
Σύντομος ἱστορία τῆς ἀτμοπλοίας.	»	226
Ὁ αἶων τοῦ Περικλέους.	»	236
Ἀρχὴ καὶ πρόοδος τῆς Ἀστρονομίας.	»	245
Ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ Κληρὸς.	»	270
Ἡ ἀναγέννησις τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν Ἰταλίᾳ.	»	288
Ὁ κεραυνὸς καὶ ἡ ἀρχαία φιλοσοφία.	»	302
Ποικίλη στοά.	»	306
Ἐλικῶνια ἄνθη.	»	315

ΜΑΡΤΙΟΣ.

Αἱ πηγαὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος.	Σελ.	321
Τὰ θαυμάσια τῶν ἡλιακῶν κόσμων.	»	341
Ἡ Σουσσῆ, ἡ ἢ καταστροφή μιᾶς Ἰρλανδικῆς οἰκογενείας.	»	359
Αἱ πρόοδοι τῆς Μετεωρολογίας, καὶ τὰ πρὸς μελέτην αὐτῆς μέσα.	»	375

Αἱ Κατακόμβαι τῆς Ῥώμης.	»	397
Τὸ Σύμπαν, ἢ τὰ θαυμάσια τοῦ ἀστερέεντος οὐρανοῦ.	»	418
Ἡ ἱατρικὴ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς.	»	441
Τὰ Ἀγγλικὰ Πανεπιστήμια καὶ ὁ πολιτισμὸς.	»	451
Πλουτάρχου Παραμυθητικὸς πρὸς τὴν ἰδίαν γυναῖκα.	»	460
Πλουτάρχου περὶ δεισιδαιμονίας.	»	469

ΑΠΡΙΛΙΟΣ.

Ὁ Προμηθεύς.	Σελ.	483
Αἱ πηγαὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος. (Συνέχεια καὶ τέλος.)	»	507
Αἱ γυναῖκες ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ποιήσει. Ἡ Μήδεια.	»	531
Περὶ φιλολογικῶν ἢ ἀκαδημαϊκῶν συνεταιρισμῶν.	»	546
Περὶ Ἀλχημίας καὶ Ἀλχημιστῶν.	»	565
Εἰς δεινὸς σκαπανεὺς τῆς Παπωσύνης.	»	583
Θεμιστίου Φιλοσόφου τοῦ ἐπικληθέντος εὐφραδοῦς περὶ Φιλίας. . . .	»	607
Διδανίου τοῦ σοφιστοῦ ἰδιότροπος ἀνὴρ ἐγκαλῶν τὴν λάλον αὐτοῦ σύζυγον. .	»	620
Ἐλικῶνια ἄνθη.	»	634